Parte 2ª.

BIBLIOTECA NA... VITT. EMANUELE
68
4 A
14

M

N-VII-

Revista questa per
seconda volta [illegible]
con l'attestatione [illegible]
Dominici [illegible]
del 1644.
[illegible] p. 108.

VBBONIS EMMII

RESPVBLICÆ GRÆCORVM.

Pars Secunda.

LVGD. BATAV.
Ex Officinâ ELZEVIRIANA,
ANNO CIƆ IƆ CXXXII.
Cum Privilegio.

Secunda hac parte continentur.

I.

R*Eſpublica Carthaginienſium.*

II.

Appendix de Situ, amplitudine, magnificentia, Portu Carthaginis.

III.

De Republica & Legibus Cretenſium.

IV.

De Republica Argivorum.

V.

De Republica Thebanorum.

VI.

De Republica Corinthiorum.

VII.

De Republica Syracuſana.

VIII.
De Republica Corcyræorum.
IX.
De Samo & eius Republica.
X.
De Chio & eius Statu ac fortuna.
XI.
De Republ. & Statu Rhodiorum.
XII.
De Repub. & fortuna Achæorum.
XIII.
De Repub. & fortuna Ætolorum.
XIV.
De Statu Acarnanum.
XV.
De Statu Epiri.
XVI.
De Concilio Amphictyonico.
XVII.
De Statu & Repub. Maſſilienſium.
XVIII.
De Repub. Locrenſium in Italia.
XIX.
De Lyciorum Rep. in Aſia.

I.

DE REPVBLICA CARTHAGINIENSIVM.

FVIT eodem tempore, quo floruit Lacedæmon, & ſæculis proximè ſecutis, illuſtris quoque & præpotens civitas Carthaginienſis, in Africâ ſita ipſo in litore, cujus rempublicam liberam cum Lacedæmoniâ comparat Ariſtoteles, politicorum lib. II, cap. IX. Hæc à Didone Phœniciâ tyrannidem fratris Pigmalionis cum Phœnicibus aliis fugiente condita, regio imperio aliquandiu gubernata fuit. Deinde eo repudiato libertatem arripuit, ac priuſquàm benè compoſitas res, & ſtabilem recteque formatum ſtatum obtineret, varios caſus eſt perpeſſa, quorum pleroſque compendio recitat ex Trogo Iuſtinus hiſtoricus libro XIX, & proximè ſequentibus. In formandâ verò republicâ ſuâ ſine dubio multa mutuata fuit à conditoribus ſuis Tyriis, quorum ma-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

magnæ quoque quondam res fuêre. Hujus igitur civitatis CARTHAGINIS res bello geſtæ quoniam ab optimis hiſtoriographis, ex quibus nos ſeriem perpetuam contexim⁹s, etiam celebrantur, ſtatum reipublicæ ejus, quem ex ariſtocratiâ & politiâ, quam ſic vocat, mixtum fuiſſe Ariſtoteles, ex regio, ariſtocratico, democratico compoſitum, Polybius aſſerunt, domi oligarchicum, militiæ monarchicum Iſocrates affirmat, delineare breviter, quantum ex monumentis veterum, qui parci admodum heic ſunt, inveſtigare poſſibile, eſt animus.

Suffetes duo annui Carthagine.

VT ſummum dignitatis locum Lacedæmone duo reges pari poteſtate ac honore tenuêre ex duabus familiis agnatis deſcendentes, ita Carthagine duo SVFFETES, quos reges quoque Ariſtoteles & Polybius & Æmilius Probus appellant. Sed ut illi apud Lacedæmonios perpetui, ſic hi apud Carthaginienſes tantum annui fuêre, ut expreſſim nos docet Æmilius Probus in Annibale, & non diſertè dicit, ſed innuit Livius decadis III lib. X, ubi imperium eorum cum poteſtate conſulari, qualis ea erat apud Romanos, comparat. Ait enim,

Sena-

Senatum itaque Suffetes (quod velut conſulare imperium erat apud eos) vocaverunt. Prætereà, ut iidem reges Lacedæmonii jure natalium dignitatem illam adipiſcebantur, & non aliundè ad eam admittebantur quàm ex duabus illis familiis, ita Suffetes Carthagine non ſucceſſione aliquâ hæreditariâ, aut jure certi generis ad imperium id perveniebant, ſed ſuffragiis liberis ex quâlibet familià honeſtiore eligebantur. Eligebantur autem potiſſimum ii, qui virtute præſtare, & ſimul opes poſſidere ad tuendum eum locum ſufficientes putabantur. Quod Laconico inſtituto præfert Ariſtoteles, quanquàm id, quod eſt de opibus, carpat, & vitio legiſlatoris imputet: quem ait debuiſſe modo alio proſpicere magiſtratibus, ut ſine detrimento privato vacare reipublicæ, atque ita ſecundùm ſolam virtutem eligi poſſent. Penes quos verò eligendi eos jus fuerit, non ſatis ex autorum verbis liquet: quanquàm vero ſimile ſit, penes Centumviros, de quibus paulò pòſt dicetur, aut populum id fuiſſe. Binario quidem numero cum conſulibus Romanis, & regibus Laconicis congruiſſe, ex ſolo Probo diſcimus. Eoſdem poteſtatem convocandi Senatus habuiſſe, verba Livii jam antè recitata arguunt.

Præſediſſe quoque in Senatu, & agenda conſultandave propoſuiſſe non dubito. Ius etiam in tribunali ſedentes dixiſſe, & in crimina inquiſiviſſe, idem Livius decadis IIII libro IIII ſub finem, ubi de emiſſario Annibalis Ariſtone Tyrio agit, ſatis manifeſtè nos docet. Sed domi rempublicam tantum geſſiſſe, non autem foris rem militarem tractaſſe, & imperia in exercitus habuiſſe, aut bellorum duces fuiſſe, arbitror.

Senatus Carthaginenſis.

His Suffetibus additus fuit Senatus, quem γερουσίαν Ariſtoteles, γερόντιον quoque Polybius nominant, forſan ex eo quòd non niſi ætate graves in eum admitterentur: Livius uſitato Romanis vocabulo Senatum nuncupat. Qui in eo ſedebant ſenatores, & perpetuos fuiſſe, & ex optimis quibuſque ac ætate provectis per ſuffragia electos, ideò vero ſimile eſt, quòd Ariſtoteles ſenatum hunc cum ſenatu Spartano comparat: Et quòd idem iſto nomine laudat hanc rempublicam, quòd in eo αἱρετοὶ ſint, qui eam regunt aut adminiſtrant. Quot verò numero fuerint ſenatores, & à quibus ſint electi, ex autoribus priſcis non conſtat. Fuiſſe tamen multò plu-

res Carthagine quàm Spartæ, vel unus locus Iuſtini ex Trogo Pompeio hiſtoriographo optimo deſcriptus ſatis arguerit. Ait enim ille libro xix; res filiorum Amilcaris, qui regnante apud Perſas Dario Hiſtaſpis, patre Xerxis; in Siciliâ pro Carthaginienſibus bellum geſſit, breviter conſtringens; cum opes eorum immodicæ civitati graves & ſuſpectæ eſſent, è numero ſenatorum judices centum delectos fuiſſe, qui ab imperatoribus domum è bello redeuntibus rerum geſtarum rationes exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia agitarent, ut domi juſtitiam legeſque reſpicerent. Ecce, centum ait è ſenatorum numero judices fuiſſe delectos ad rationes ab imperatoribus exigendas. Ergo jam tum ampliſſimum collegium illud eſſe oportuit, ex quo tantus numerus iſti ſoli negocio vacaturus, incolumi tamen ipſo collegio, & reliqua reipublicæ negotia curante, potuerit ſumi. Idque & amplitudini civitatis & ejus potentiæ, imperiique magnitudini, atque adeò ipſius collegii autoritati ac juri maximè fuit conſentaneum. Nam Senatus hic, quemadmodum & Romæ, præcipuum membrum, ac velut anima erat totius civitatis, in quo Suffetes, ut Romæ conſules, præſidebant: ad quem

omnia reipublicæ negocia, quæ momentum habebant, maximè quæ ad rerum ſummam pertinebant, de pace, de bello, de fœderibus, ex inſtituto majorum referebantur: ſenatuſque de his cum Suffetibus ſuis deliberabat: & ſi ſine variatione in unam ſententiam univerſus iret, ac Suffetes cum eo, jure ſuo de iiſdem ſtatuebat: quodque hoc modo ſtatuebat, id erat toti civitati ratum.

Populus ſeu concio Carthagine.

AT ſi ſententiis ſenatus Suffeteſque diſſiderent, res porrò referèbatur ad populum; licebatque in concilio populi cuilibet volenti, quid ſentiret, de ea dicere, imò etiam ſententiæ eorum, qui in magiſtratu aut dignitate erant, liberè ac ſine periculo contradicere: populus verò id, quod placebat, de re eadem ad ſe relatâ decernebat: ejus decretum, ceu totius civitatis ſcitum, fixum habebatur: ultraque id tendere, eive obſiſtere aut contravenire, fas non erat. Quod quidem tanquam nimis populare, atque ab optimâ reipublicæ formâ deflectens, reprehendit Ariſtoteles, ex quo hæc cognoſcimus, nec aliis in civitatibus benè conſtitutis locum habere affirmat. Polybius autem heic ab Ariſtotele diſſentiens, ubi Romanæ ac Laconicæ

conicæ reipublicæ hanc Carthaginien-
ſem comparat, & ex regio & optima-
tum ac populi ſtatu compoſitam tem-
peratamque olim fuiſſe oſtendit, Suffe-
tes regum inſtar fuiſſe, ſenatum opti-
matum locum tenuiſſe, populum ſibi
convenientem, aut rerum ſibi compe-
tentium, poteſtatem babuiſſe cenſet.
Verba ejus ſic habent: *καὶ γὰρ βασιλεῖς
ἦσαν παρ' αὐτοῖς, καὶ τὸ γερόντιον εἶχε
τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐξουσίαν, καὶ τὸ πλῆ-
θος ἦν κύριον τῶν καθηκόντων αὐτῷ.*
Sed idem ſubjicit paulò pòſt, eo tempo-
re, quo Hannibal bellum Romanis in-
tulit, quod fuit centum annis Ariſtote-
lis morte poſterius, rempublicam Car-
thaginienſem à priſtino & recto ſtatu
ſuo deflexiſſe, atque ideò etiam in de-
clarationibus plurimam poteſtatem
populum ſibi ſumpſiſſe, cum apud Ro-
manos ſenatus autoritas tum adhuc eſ-
ſet integra, atque hoc rebus Romanis
non parum profuiſſe, Punicis obfuiſſe
arbitrari ſe demonſtrat. Sed quarum
rerum poteſtas olim in ſtatu integro
penes populum fuerit, nuſquàm aperit
iis in libris & fragmentis, quorum co-
piam nos hodiè habemus. Suſpicari li-
bet, ſuffragiorum jus in creandis magi-
ſtratibus, in ſciſcendis legibus, fœderi-
bus,

bus, bello, pace, in conſtituendis ordinandiſve negotiationibus, vectigalibus, tributis, quæ ad omnes ferè pertinent, aut commodo onerive plebi ſunt, in harum numero fuiſſe. Ac de Suffetibus, Senatu, populo hactenus. Addit Ariſtoteles, & is quidem ſolus, in hac republicâ Carthaginienſi fuiſſe etiam maximi momenti magiſtratum virorum CIIII, quem ex majore numero centumviratum, (ἀρχὴν τῶν ἑκατὸν) quoque nuncupat, & hunc jus eligendi ac edendi Quinque-viros è medio ſui habuiſſe, quorum fuerit latè patens & magna poteſtas: & utrumque hunc magiſtratum longiore tempore quàm reliquos cum poteſtate manſiſſe: nam & cum in Centum-viratu eſſent, priuſquàm Quinque-viri fierent, & cum ex Centum-viratu in Quinque-viratum tranſiſſent Quinque-viratumque gererent, poteſtatem tenuiſſe, idque in his fuiſſe oligarchicum: Quod verò iidem non ſorte ſed ſuffragiis deſignarentur, & ſine mercede munere ſuo fungerentur, ac ſi quid tale aliud, cujuſmodi eſt, quòd ſoli magiſtratus lites actioneſque publicas cognoſcerent ac judicarent, non autem aliæ aliis judicandæ traderentur, ut apud Lacedæmonios fiebat, id ait ariſtocraticam rationem habuiſſe.

Ex quo ſatis conſtare videtur, circa judicia maximè verſatos eſſe hos magiſtratus, eoſque omnia in poteſtate habuiſſe: ut non immeritò antè dixerit Ariſtoteles, latè patuiſſe eorum munus, magnique momenti in civitate fuiſſe. Nam civium omnium, in quos tantum actor aliquis incurrebat, fortunæ, honos, vita, ab horum judicio pendebant: quod omninò vim habebat maximam. Vnde & illud, quod de circumſcriptâ, quoad tempus, eorum poteſtate ab Annibale prætore creato Livius decadis IIII libro III, ſub libri finem memorat, extitit: de quo pòſt dicemus. Iudiciariæ verò rei præfuiſſe eoſdem, amplius nos docet Ariſtoteles, cum dicit paulò antè eodem capite, Laconicis ephoris CIIII. viros perſimiles fuiſſe, id eſt, eaſdem partes in republicâ tenuiſſe. Conſtat enim Lacedæmone ephoros judicia præcipua, peneque omnia in ſe vertiſſe, ac in curia ſua, quam ἐφορεῖον dicebant, jus civibus dixiſſe. Et quemadmodum ephori Lacedæmone popularis libertatis cuſtodes ac vindices ſe ferebant, ac contra potentium opes & injurias homines plebeios protegebant, ita ex his Ariſtotelis verbis veroſimile eſt, centum-viros hos Carthagine popularis ſtatus patronos quoque fuiſſe.

In

In hac verò re idem ſummus philoſophus dicit, melius habuiſſe hunc magiſtratum Carthaginenſem, quàm ephoros Laconicos, quòd hi è cujuſvis ſortis hominibus, centum-viri autem ex optimis quibuſque (ἐφόρους μὲν ἐκ τῶν τυχόντων, τοὺς δὲ τοὺς ἑκατὸν ἀριστίνδην) electi fuerint: quod ipſum ſanè ad ariſtocraticam rationem quoque propius accedit. Nec multò pòſt ſubjicit ibidem hanc ſententiam: μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὦσι, μεγάλα βλάπτουσι, καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν τὴν Λακεδαιμονίων: *homines tenues ad magnam poteſtatem provecti multum nocent, & jam nocuêre civitati Lacedamoniorum.* Atque hos Centum-viros judices illos fuiſſe, in quorum tribunalibus Suffetes tempore Annibalis prætorum more actionem dirigentes ſederint, de quibus Livius decad. IIII libro IIII ſcripſit, veriſimillimum exiſtimo. Morum quoque præfectos Carthaginem habuiſſe, cum res ejus florerent, Æmilius Probus nos docet. Sic enim ſcribit in vitâ Amilcaris. Erat cum Amilcare adoleſcens illuſtris & formoſus Aſdrubal, quem nonnulli diligi turpius quàm par erat, ab eo loquebantur: nec enim maledici tanto viro deeſſe poterant.

rant. Quo factum eſt, ut à præfecto morum Aſdrubal cum eo vetaretur eſſe. Huic ille filiam ſuam in matrimonium dedit, quòd moribus eorum non poterat interdici ſocero gener. Hactenus Æmilius. Horum igitur præfectorum officium fuit, in mores civium curas intendere, & ſi quæ vitia animadverterent majorum inſtitutis haud congrua, ea reprimere, nec ſolum plebeios ſeſe & civitatem contaminantes corripere, ſed etiam primates. Nam nemo eo tempore in civitate Amilcare Annibalis patre major erat, in quem cenſuræ acies diſtricta tunc fuit. Quod munus cenſorum fuiſſe in republicâ Romanâ, niſi quod numerum civium hi quoque inirent, & cenſuum rationem haberent, ac luſtrum quinto quoque anno Romæ conderent, ex hiſtoria Romana conſtat.

Militiæ duces ſupremi.

PRæter iſtos, quos jam recenſui, fuêre in eâdem republicâ etiam alii magiſtratus memorabiles: quorum maximi, & in hiſtoriis celeberrimi rem militarem curantes erant imperatores, ac ſub his inferiores militum præfecti, qui foris bella gerebant: tum prætores & quæſtores, qui domi cum cæteris ur-

banis

banis rempublicam curabant. Imperatoribus nihil celebrius eſt in rebus Carthaginis, qui penè ſoli in iis apud hiſtoriæ ſcriptores utramque paginam faciunt, & claritudine ſuâ cæteros magiſtratus omnes obſcurant, ob quorum geſta etiam hodiè poſt tot ſæcula civitatis hujus quondam liberæ & præpotentis, nunc penitus ſepultæ, memoria vivit vigetque. Hi accepto à civitate militari imperio, & belli gerendi poteſtate, pro arbitrio ſuo regum inſtar in exercitu agebant; ducebant eum in hoſtem, quo lubebat, quove expedire fortunæ reipublicæ ſuæ putabant, pugnas cum hoſte committebant, urbes, caſtra, loca alia oppugnabant, aciem ſtruebant, militem quiete reficiebant, hoſti inducias dabant, quando, ubi, quomodo volebant, denique omnia adminiſtrabant non ſecius, ac ſi ipſi αὐτοκράτορες eſſent. Vnde eſt illud, quod dixi, Iſocratem oratorem in Nicocle ſcripſiſſe Lacedęmoniorum more Carthaginienſes domi quidem paucorum regi poteſtate, ſed militiæ regio imperio uti. Et tamen hi imperatores voluntati civitatis ſuæ, à quâ imperium accipiebant, ſi quid ab ea mandaretur, parere cogebantur. Cujus exemplum illuſtre, præter multa alia, in Annibale habemus,

qui frendens gemenſque, ac lacrumas vix tenens, ut ait Livius, Italiam relinquere, & cum exercitu in Africam trajicere jubente civitate neceſſum habuit. Nam quæ imperium & exercitum dabat, etiam adimere, multò magis imperatori mandare, & quò volebat, quoque uſus ac publica ſalus poſcebat, exercitum, & imperatorem vocare poterat. Cæteroqui in exercitu cuncta imperatoribus parebant, cæteri duces, præfecti, milites. Interdum magnis bellis plures duces dabantur, & plures exercitus: quod bellis Romanis aliquoties accidit: accidit etiam bellis Siculis, & eo, quod contra rebelles Afros & ſeditioſum militem ſtipendia flagitantem eſt geſtum. Nec erant definiti temporis imperia militaria, aut duratura ad belli alicujus, quod ſuſpiciebatur aut gerebatur, finem: ſed pendebant à voluntate civitatis aut ſenatus. Continuata tamen ſæpè in complures annos cognoſcimus, ſi imperatores benè rem gererent. Legimus quippe Annibalis patrem Amilcarem, quo autore primum bellum contra Romanos finitum fuerat, quique bellum Africanum feliciter confecerat, virum virtute egregium, & civitati carum, per annos IX & quidem ſolum ſine collegâ imperium

in Hiſpaniâ tenuiſſe, & felicibus auſpiciis rem Punicam illic promoviſſe: & à morte hujus Aſdrubalem ejuſdem generum per annos VII in eodem imperio relictum, ingenio magis quàm vi Hiſpanos atterentem: atque huic per fraudem hominis barbari interempto ſucceſſorem in eadem Hiſpania datum Annibalem. Qui cum reſuſcitaſſet bellum contra Romanos, quod per annos XXIII quieverat, exercitu ex Hiſpania in Italiam traducto ſolus etiam ibi totos annos XVI rem militarem adminiſtravit, ut voluit, cum interea Aſdrubalem fratrem ad res contra eoſdem Romanos gerendas in Hiſpania ſibi ſubſtituiſſet. Aſdrubal autem aliquandiu ſolus, deinde cum Magone fratre, & Aſdrubale altero, Giſgonis filio, per annos haud minus quàm XI ex voluntate civitatis ſuæ imperatorium munus in ea provincia geſſit: quo tempore exacto in Italiam ad auxilium Annibali fratri ferendum ire juſſus in primo adventu ſuo ad Metaurum flumen cum toto exercitu, quem ingentem ſecum ducebat, anno belli iſtius XII cæſus occubuit. Et Mago eodem conferre ſe juſſus anno proximo, iterque ingreſſus, antequam cum Annibale ſe jungere poſſet; etiam interiit. Similiter Aſdru-
bal

bal alius, multò his poſterior, qui & cum Maſiniſſa bello contendit, & ob res non ſatis fæliciter geſtas capitis damnatus atque exul factus, deinde reſurgente bello Romano revocatus in patriam tamdiu imperium militare tenuit, quamdiu tertium bellum Punicum duravit. Militiæ ducibus annumerandus eſt & βοήθαρχος, quem auxiliaribus copiis præfuiſſe ipſa appellatio arguit: quam præfecturam tenuiſſe Carthalonem ad initia belli contra Maſiniſſam, nondum conflato bello Punico tertio, apud Appianum legimus.

Res maritima Carthaginienſium.

SEd maritima civitas à Phœnicibus condita, quibus inſitum rerum maritimarum ſtudium erat, etiam ipſa ſtatim ab initio eidem ſtudio multum dedita fuit, & non ſolum navigationibus aſſiduis ac longinquis factitandis negociationibus opes auxit, ſed etiam mari bella frequentia geſſit, claſſeſque in eorum uſum paratas habuit. Itaque quemadmodum terreſtribus exercitibus, ſic etiam claſſibus & claſſiariis copiis imperatores dedit: quorum imperia eandem cum prioribus rationem habuêre. Vt enim à civitate dabantur,

ita ab ejuſdem voluntate pendebant: & ſicut inferiores duces & præfecti peditum equitumq; uni imperatori terra, ſic trierarchi omnes in claſſe ſummo navarcho mari obtemperabant. Accidebat verò nonnunquam, ſi id placeret civitati, ut qui claſſi imperabat, imperium quoque in exercitum terreſtrem non procul mari agentem obtineret. Id autem hoc loco notatu dignum, quòd claſſes ſuas remige & milite domeſtico Carthaginienſes implerent, cui rei ipſi erant aptiſſimi, exercitibus verò terreſtribus mercede conductis, è variis gentibus, Afris, Numidis, Mauris, Balearibus, Hiſpanis, Gallis, Liguribus, Italis Siculis, Sardis, Corſis, conſcriptis uterentur. Quod in iis improbat Polybius, & cauſam iis adverſæ fortunæ ſæpe fuiſſe affirmat. Nam non ſolum diſcordiæ obnoxios eſſe hujuſmodi exercitus, ſed etiam infidos ait, & tardato ſtipendio in ſeditiones & rebellia arma efferri ſolere oſtendit. Atque hac in re Romanorum inſtitutum, quibus in more erat è civitate ſuâ legiones ſcribere, Pœnorum inſtituto multum præfert.

Magi-

Magiſtratus alii foris rem adminiſtrantes. Itemque Magiſtratus urbani, prætores & quæſtores.

PRæter hos, qui arma tractabant, erant foris rempublicam gerentes regionum imperio Punico parentium præſides, & urbium præfecti, à civitate dati. Et fuiſſe etiam vectigalium & tributorum, quæ à ſubditis populis pendebantur, coactores, dubium eſſe non poteſt, quamvis monumenta veterum de iis ſileant. In urbanis verò magiſtratibus fuiſſe prætores & quæſtores jam antè nobis nominatos, hiſtoriæ loquuntur. Nam Annibalem Carthagine prætorem creatum anno quinto poſt finem belli diuturni ab ipſo contra Romanos geſti, Livius prodit, idemque affirmat Æmilius Probus in vitâ ipſius. Quod ſanè arguit haud parvæ dignitatis præturam illic fuiſſe, quippe Annibali collatam, & ab eo adminiſtratam poſt tantas res jam antè geſtas, & tantam gloriam comparatam, ut eſſet nunc in tota ea gente longè clariſſimus. Accedit, quod eadem Liviana narratio demonſtrat, legum ferendarum jus prætorem habuiſſe. Scribit quippe hiſtoriographus, judicum ordinem eâ tempeſtate dominantem in civitate ingenti invidiâ fla-

B

graſſe, tum quòd poteſtate per ſe nimiâ impotentius abuteretur, tum quòdeandem perpetuaret: vereque formidabilem eum omnibus fuiſſe, cum omnium res, fama, vita denique ipſa, apud ejus tribunal in diſcrimen vocari poſſent, & uſus doceret, qui ejuſce ordinis unum adverſum haberet, ei omnes adverſos fieri: nec accuſator cuiquam apud infeſtos judices poſſet deeſſe. Iſto autem tempore, ait idem, Annibalem prætorem creatum vocaſſe ad ſe quæſtorem, ſed hunc pro nihilo id habuiſſe, tum quod adverſæ factionis eſſet, (erat enim jamdudum in duas factiones Carthago ſciſſa,) tum quòd quæſtura tumeret, unde proximus gradus in ordinem potentiſſimum horum judicum patebat, & jam nunc futuris ordinis iſtius opibus ſeſe metiretur: id verò dicit indigne ferentem Annibalem miſiſſe viatorem ad quæſtorem prehendendum, ſubductumque in concionem non magis ipſum quàm ordinem judicum accuſaſſe, præ quorum ſuperbiâ atque opibus nec leges quicquam eſſent, nec magiſtratus: & cum ſecundis auribus accipi orationem, & infimorum quoque libertati gravem eſſe eorum ſuperbiam animadverteret, legem extemplò promulgaſſe, eamque pertuliſſe, *ut in ſingulos*

gulos annos judices legerentur, neu quis in biennium continuum judex eſſet. Qui ſanè locus Livii ad illuſtrandam hanc reipublicæ Carthaginienſis partem non parum faciens, extans decadis IIII libro III in fine, notatu dignus eſt. Subjicit verò Livius: *Cæterum quantam eo facto ad plebem Annibal inierat gratiam, tantum magnæ partis principum offendebat animos. Adjecit tamen & aliud, quo bono publico ſibi proprias ſimultates irritavit. Vectigalia publica partim negligentiâ dilabebantur, partim prædæ ac diviſui principum quibuſdam, & magiſtratibus erant: quin & pecunia, quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoque anno penderetur, deerat, tributumq; grave privatis imminere videbatur. Annibal poſtquam vectigalia quanta terreſtria maritimaque eſſent, & in quas res erogarentur, animadvertit, & quid eorum ordinati reipublicæ uſus conſumerent, quantum peculatus averteret, & omnibus reſiduis pecuniis exactis, tributo privatis remiſſo, ſatis locupletem rempublicam fore ad vectigal præſtandum Romanis pronunciavit in concione: & præſtitit promiſſum. Tum verò iſti quos paverant per aliquot annos publici peculatus, velut bonis ereptis, non furto eorum manibus extorto, infenſi & irati*

Romanos in Annibalem, & ipſos cauſam odii quærentes, inſtigabant. His addit Livius, hac occaſione permotos Romanos Annibalem ceu novarum turbarum cauſas quærentem, bellumque in ipſos rurſum meditantem, miſſis Carthaginem legatis, diſſimulato conſilio, ſibi dedi ſecretò petiiſſe, idque perſentiſcentem Annibalem, fugâ ſe ſubduxiſſe, & ad Antiochum Syriæ regem contuliſſe, eumque in bellum contra Romanos extimulaſſe. En iterum prætoriæ poteſtatis amplitudinem in republicâ Carthaginienſi ex altero hoc facto Annibalis eluceſcentem, vectigalium ſcilicet, & cenſuum omnium publicorum curam quoque complexam. Sed pluresne ſimul prætores, an unum modò fuiſſe, & quæ præterea ad prætorium munus curamque pertinuerint, id etiam nunc quærimus. Idemque de quæſturâ dictum volumus.

Vitia reipublicæ Carthaginienſis notata ab Ariſtotele, & aliis.

AD Ariſtotelem revertimur. Is, ut alia in hac republicâ vitioſa notat, quæ ſuis locis antea nos quoque memoravimus, ita duo præterea, quæ nondum nobis dicta ſunt, carpit. Horum prius eſt, quòd Suffetes ac ſummos belli duces,

duces, magiſtratus nimirum maximos, non ſolum ἀριστίνδην, ſed etiam πλουτίνδην, hoc eſt, non tantum ex optimis quibuſque, aut virtute præſtantiſſimis, verùm quoque ex iis, qui opibus maximè valerent, eligendos ſibi arbitrarentur, idque hanc ob cauſam, quòd qui inopes ſunt, rectè magiſtratum gerere, ac reipublicæ vacare non poſſe putarent. Nam hoc, ait philoſophus, ab optimatum ſtatu declinat ad paucorum dominatum, in quo opum ratio præcipua habetur. Atque hoc vitium tribuit lapſui ejus, qui primus reipublicæ huic leges dedit. Eum enim ab initio ſtatim curare debuiſſe ait, ut optimi quique à vilibus negociis vacare non ſolum dum in magiſtratu ſunt, ſed etiam dum privati vivunt, poſſent. Lege autem hac ſemel receptâ, ne quis ad ſummas illas dignitates admittatur, niſi qui propter opes, quas poſſidet, reipublicæ vacare queat, certum eſt, januam avaritiæ & promiſcui quæſtus ſtudio aperiri per totam civitatem: nec omnino fieri poſſe, ubi major honos divitiis quàm virtuti cœpit haberi, ut optimatum ſtatus incolumis illic maneat. Alterum eſt, vitio utique non carere, unum & eundem plures ſimul magiſtratus obire: id verò in gloriâ

poni apud Carthaginienſes: optimè autem rem unam ab uno confici, maleque à legiſlatore fieri, ſi jubeat eundem & tibicinem & ſutorem eſſe : ad hæc civilius eſſe, & reipublicæ magis expedire, ſi quidem civitas parva non ſit, ut plures magiſtratuum aut munerum publicorum fiant participes, idque ad ſtatum popularem propius accedere : atque hoc uſitatius quoque eſſe, & eſſe certum, quod plures agunt, id melius peragi & celerius. Denique addit, in paucorũ divitum dominatu optimum contra obrepentes morbos à multitudine tenuiorum remedium eſſe, exonerare civitatem deducendis coloniis. Salutare certè & multis rebuſpublicis cum fructu non parvo uſurpatum. In inſtitutis veteribus Carthaginienſium hunc ritum maximè deteſtandum reperio, quo placandis diis ſuis iratis hoſtias humanas offerebant, adeoque eo impietatis procedebant, ut filios quoque ſuos immolarent, uti eſt apud Platonem. Quod inſtitutum primos civitatis conditores è Palæſtinâ, ubi hæc abominatio locum habuiſſe à ſacrarum literarum interpretibus traditur, in Africam ſecum intuliſſe arbitror. Alios verò homines puberes & impuberes ad aras admotos mactaſſe, ex Trogo Pompeio Iuſti-

Iuſtinus, & Diodorus Siculus, & Plinius affirmant. Et hic quidem quotannis Herculi ſuo ſacra hujuſmodi Pœnos feciſſe libro xxx. cap. v. ſcribit. Iuſtinus verò ex Trogo etiam recitat, Darium Hyſtaſpis fil. Perſarum regem per legatos, quos ad petenda in Græcos auxilia Carthaginem miſerat, cum civitate egiſſe, ut hoc genere ſacrificii inpoſterum abſtineret, idque civitatem tunc promiſiſſe. Promiſſo tamen non ſtetiſſe, verba Platonis & Diodori ac Plinii ſatis arguunt. Aliam legem abſurdam eorundem recenſet Iuſtinus, occaſione ſceleris à cive commiſſi latam. Nam cum Hanno imperator bellum contra Dionyſium ſeniorem in Siciliâ prioribus annis peſte exercitum depopulante deſertum, volente civitate majoribus viribus inſtauraret, Suniator quidam civis præpotens, inimicus Hannonis, ut huic malefaceret, apparatum omnem cum obtrectatione imperatoris per literas Græco ſermone conſcriptas Dionyſio enunciaſſe perhibetur. Sed literis interceptis autor comprehenſus, & proditionis damnatus. Tum ex ſenatuſconſulto lata lex, ne quis in poſterum Carthaginienſis Græcas literas, aut ſermonem Græcum diſceret, ne aut loqui cum hoſte, aut ſcribere ad

eum

eum ſine interprete poſſet. Verum & hanc legem ſenſim apud poſteros expiraſſe, ex multis indiciis patet.

Præclara inſtituta Carthaginenſium.

ID verò præclarum, quòd ebrietatem & compotationes abominata ſit civitas Carthago, multorum malorum cauſas, & virtutum certiſſimas peſtes; in caſtris autem vel guſtare vinum ſeverè prohibuerit, ut Plato in legibus teſtatur: dignum ſanè exemplum, quod hodie imitemur. Hoc etiam egregium, quòd quemadmodum civium communium mores diſciplinâ rexit, ita quoque ad ſummorum principum ſuorum peccata connivere neſciverit, & in exemplis eorum oſtenderit, quid reliquis in leges publicas delinquentibus foret expectandum. Claret hoc in ſummis ducibus Machæo & Hannone affectati regni reis, quorum prior antiquiſſimis temporibus, alter ſæculo Dionyſii junioris in Siciliâ dominantis, capite damnati cum liberis ſuis, Hanno etiam cum agnatis, ſi Iuſtino credimus, carnificum manu interempti fuêre. Poſt quos Bomilcar quoque Agathoclis ævo de invadendo dominatu conſilia agitans, & in ipſo facto deprehenſus, cum in poteſtatem veniſſet,

flagris

flagris benè cæſus morte pœnas dedit. Sed paulatim ſeveritas hæc remiſſa, & multa alia in pejus lapſa. Hoc quoq; in Carthaginienſium rebus notat & celebrat Ariſtoteles, quòd lege ſancitum haberent, ut quot quiſque ſtipendia feciſſet, tot ornatus gratiâ annulos ei ferre liceret; quod ad acuendos animos in militiam haud parum facere putabatur.

Populi ingenium.

INgenium populi hujus planè diverſum in multis ab ingenio Athenienſium fuiſſe, Plutarchus in libello de præceptis gerendæ reipublicæ ſcriptum reliquit; moroſum ſcilicet, tetricum, magiſtratuum ſuorum obſequio promptum, ſubditis grave, abjectiſſimum in metu, ſæviſſimum in irâ, perſtans in decretis, durum adverſus jocos & blanditias. Poſtremò fides Punica proverbio quoque infamis.

Vrbs Carthago qualis.

VRbem hanc ſitu, amplitudine, magnificentiâ, portus commoditate, copiâ rerum, quæ bello terrâ marique gerendo uſui ſunt, opum & imperii magnitudine admirabilem, Polybius, Strabo, Appianus velut penicillo delineatam lectoribus ob oculos poſuêre:

quos

quos inſpicere operæ pretium fuerit. Huic finem tandem dedit ſive invidia Romanorum, ſive metus ex ea, quòd quieſcere non poſſe, &, ſi inſtauratis viribus bis jam difficili & diuturno bello victa denuò ſe commoveret, in extremum periculum res Romanas adducere poſſe crederetur, ſive injuria contra pacis leges Maſiniſſæ regi vicino, Romanorum ſocio ac amico, illata. Hinc quidem belli poſtremi prætextus ſumptus. Rectè verò dicit Strabo, ex ipſo ejuſce excidio verè patuiſſe, quanta Carthago fuerit, & dicti ſui rationes dilucidas adfert. Hoc certè conſtat, opibus non imparem Romæ prioribus bellis fuiſſe, ſed ſolâ virtute ei ceſſiſſe, nec ullam civitatem liberam, non Græcam, non barbaram, exceptâ tantum Româ, latius terrâ marique imperaſſe, nec uſum rei militaris majorem multo tempore habuiſſe. Quapropter Romani cum exſcindere eam ſtatuiſſent, præter morem ſuum, aſtu magis quàm aperto Marte rem ſunt aggreſſi. Nam conſcripto celeriter ingenti exercitu, & addito apparatu maximo in Siciliam eum cum utroque conſule ſecretis mandatis inſtructo miſêre, & ſimul bellum Carthagini denunciarunt. Ea re vehementer perculſi Carthaginienſes, nondum tum

ſanatis

ſanatis ipſorum vulneribus quæ nupe-
ro bello Numidico à Maſiniſsâ accepe-
rant, & cæteroqui ab omnibus rebus
ad novum bellum imparati, nec ſatis
inter ſe concordes, rurſum per legatos
(nam & paulo antè idem fecerant) Ro-
mæ ſenatum placare quoquo modo, ei-
que ſatisfacere conati ſunt. Sed his à
ſenatu reſponſum, ſi Carthaginienſes
intra dies xxx, dum adhuc in Siciliâ
conſules eſſent, nobiliſſimos quoſquè
filiorum ſuorum numero ccc obſides
iis traderent, & in cæteris morem gere-
rent, manſuram Carthaginem liberam,
ſuique juris, & agrum, quem tunc ha-
bebat, retenturam. Illi reſponſo cogni-
to, animis perplexi, cum ſatis deliberaſ-
ſent, ſpe pacis obſides tradiderunt. Qui-
bus acceptis, ac Romam ſtatim tranſ-
miſſis, conſules legatis, qui obſides ad-
duxerant, ut in mandatis ſecretis habe-
bant, dixerunt, cætera Vticæ ſe expoſi-
turos. Iſtuc ubi ventum cum exercitu,
juſſi ſunt iidem Carthaginienſes arma
quoque omnia cum omnibus belli in-
ſtrumentis confeſtim tradere. Et cum
ea etiam in caſtra Romana allata eſſent
tanto numero ut fidem penè res ſupe-
ret, addidit Marcius Cenſorinus conſu-
lum alter: cedite nobis urbe veſtrâ, Car-
thaginienſes, & quocunque libebit, ſe-
des

des transferte, dummodò non intra octuageſimum à mari ſtadium: nam Carthaginem hanc delere, nobis eſt conſtitutum. Tum verò dolor ingens legatis in amentiam primum mutatus, & voces atroces jactatæ. Mox mæſtum ſilentium ſecutum, & poſt id lamenta, querelæ, preces, datæ fidei obteſtatio, perfidiæ deteſtatio. Et cum proficeretur nihil, legati in urbem reverſi, expoſitis omnibus in furorem penè eam dederunt. Sævitum verbis in primores, qui priora ſuaſerant, & poſt obſides datos armis omnibus civitatem nudaverant. Audita viſaque omnia, quæ tali caſui inopinato & indigno erant congrua. Rurſum legati ad conſules miſſi, ac breves induciæ petitæ, per quas ſupplicatum iri Romam poſſet. Quod etiam cum fruſtrà eſſet, tandem ex deſperatione in rabiem acta civitas, iniquiſſimæ vis ac injuriæ propulſatio decreta, Aſdrubal exul, qui contra patriam exercitum paratum habebat, revocatus, patriæque reconciliatus. Tum hoſtilia utrimque accepta: in quibus apparuit, deſperata pervicacia quid poſſet, & robur Carthaginis etiam inermis quantum eſſet. Bellum enim in quartum annum tractum, multa ab obſeſſis oppugnatiſque patrata, quæ fidem penè ſuperant.

perant. Demum poſt varios caſus exantlatoſque labores à conſule Scipione urbs expugnata, direpta, flammâ & ferro vaſtata, ac diruta: cujus ſpectaculum in gemitus & lachrymas victorem conſulem egit, non ſolum commiſeratione præſentis miſeriæ motum, ſed cogitantem de viciſſitudine rerum humanarum, & expendentem, forſan futurum aliquandò, ut idem Romæ patriæ ſuæ accidat quod tum Carthagini accidebat. Ex populo, qui cædibus & caſibus aliis ſuperfuêre, exterminati, urbs deſolata in ruinis relicta: ne quis illuc habitatum rediret, graviter vetitum. Facta hæc Cn. Cornelio Lentulo & L. Mummio conſulibus, anno urbis Romæ D C VIII, à principio Carthaginis in continente conditæ D CC XXXVII, cum flueret Olympiadis C LVIII annus ſecundus. Iacuitque Carthago deſolata ac diruta per annos XXII. Anno autem deſolationis XXIII, cum conſules Romæ eſſent Q. Cæcilius Metellus Balearicus & T. Quintus Flaminius, à Romanis colonia iſtuc deducta fuit autore C. Sempronio Gracchô tribuno plebis, atque ita oppidum eò loci inſtauratum, cui Iunoniæ nomen datum, ſed auſpiciis non felicibus & nullo fortunæ ſucceſſu. At anno poſt deſolationem C II,

quo C. Iulius Cæſar v conſul Romæ in curiâ cæſus fuit, ipſo hoc Cæſare autore majore copiâ colonorum eodem miſſâ, fælicioribus auſpiciis mœnia refecta, urbs ædificiis frequentius exculta,& populoſior facta, priſtinumque nomen Carthagini ei redditum, cum decurreret annus urbis Romæ conditæ D CCCX, concurrens cum anno primo Olympiadis C LXXXIIII. A quâ inſtauratione adeò rurſum fortuna ejus crevit, ut proximis ſæculis ſecutis cæteras Africæ urbes amplitudine, ſplendore, opibus ſuperaverit, imò etiam cum Alexandriâ Ægypti, & Antiochiâ Syriæ de primo loco inter omnes imperii Romani urbes contenderit. Sed reſpublica vetus & libertas ei non reſtituta, verum ut colonia adminiſtrata, parens provinciæ præſidi, & ejus ſedes. Deinde cum influerent in provincias Romanas gentes barbaræ, à Vandalis occupata anno poſt inſtaurationem Iulianam C C C C-LXXXII, qui erat urbis Romæ M C XCII: recuperata à Romanis duce Beliſario poſt annos XCIIII, fluente tum anno Romano M CC LXXXVI, res Romanas moderante imperatore Iuſtiniano: paruitque ex eo tempore Romanis & ſedes præſidum Africæ manſit per annos circiter C LXII. In quorum fine culpâ habi-

habitatorum & præſidiariorum in poteſtatem Saracenorum devênit, totaque ferè diruta concidit, atque in ſolitudinem rediit. Nec poſtea reſurrexit unquàm, fortunaque ejus Tunetem in urbem vicinam migravit, quæ jam ampliſſimi regni caput, & regum aut proregum ſedes eſt. Clades illa πανώλεθρος à Saracenis ei accidit imperante Romanis Conſtantino Pogonato, urbis Romæ anno MCCCCXXXVIII, qui concurrit cum æræ Chriſtianæ vulgaris anno DLXXXV, Hegiræ Mahometicæ LXV.

II.

APPENDIX
DE
SITV, AMPLITVDINE,
Magnificentia, Portu Carthaginis.

CArthaginis ſitum, amplitudinem, magnificentiam, portum nobiliſſimum antiquos ſcriptores optimos velut penicillo delineare, & oculis noſtris quaſi ſubjicere, dixi. Eorum verba libet hic in gratiam lectorum aſcribere. In parte ea litoralis Africæ, ſecundum mare

mediterraneum ab occaſu in ortum porrectæ, quæ Numidiam in orientem ſequitur, & propriè Africa, ſive Africa minor, ac regio Carthaginienſis nuncupatur, incredibilis fertilitatis, & cœli ſereniſſimi, duo promontoria in mare ſe efferunt ex adverſo maris Tyrrheni & Italiæ, quorum alterum, quod occidentem ſpectat, Apollinis, alterum quod orientem, Mercurii veteres appellarunt. Inter quæ promontoria ſinus eſt medius modicè in meridiem deſcēdens ac ſe curvans. In hoc ſinu duæ nobiles urbes quondam floruēre VTICA & CARTHAGO, non admodum longo intervallo inter ſeſe diſtantes, utraque à Phœnicibus orta. Sed Vticâ multo nobilior & major & potentior fuit Carthago, cujus rempublicam deſcripſimus. De hac Polybius hiſtoriographus, qui ipſam incolumem florentemque vidit, & in obſidione atque excidio ejuſdem cum P. Scipione Æmiliano Rom. imperatore fuit, ſic ſcribit libro primo, exponens bellum, quod Afri cum cæteris mercenariis ſtatim poſt finitum bellum Punicum primum inter æmulas civitates Carthaginem & Romam ſummâ animorum pertinaciâ per annos XXIII geſtum, Carthaginienſibus intulēre: *Vrbs namq; hac Carthago in ſinum*

quen-

quendam prona, peninſulaque ad figuram accedens, hinc mari, inde lacu maximâ ſui parte cingitur. Iſthmus, quo Africæ jungitur, patet in latitudinem ſtadia XXV. *Sitaque eſt in hujus ſpacii latere, quod vergit ad mare, Vtica modico ab urbe intervallo: in altero ſecundum lacum eſt Tunes. Ad quæ duo loca cum mercenarii caſtra admoviſſent, & Carthaginienſes à cæterâ regione excluſiſſent, ipſi jam Carthagini imminebant: ac modò interdiu, modò noctu ad muros accedentes metu & trepidatione maximâ intus omnia miſcebant.* Idem Polybius paulò pòſt ſic ait, de Amilcare duce loquens: *Cervix illa, quæ Africæ Carthaginem jungit, colles terrenos in ipsâ commiſſione habet difficiles & arduos: inque his arte munitæ ſunt viæ, per quas in regionem patet tranſitus. Tunc autem Matho (hic hoſtium dux erat) omnia bello oportùna loca in illis collibus firmata præſidiis cuſtodiebat. Ad hæc, quum Macar fluv. locis nonnullis ſimiliter tranſitum impediat iis, qui ex urbe in regionem tendunt, ac propter aquarum copiam vado ut plurimum tranſiri nequeat, Matho pontem ei amni impoſitum, qui eſt unicus, magnâ diligentiâ tuebatur, urbe etiam ad illum extructâ: ex quo fiebat, ut non ſolum exercitus in*

regionem ducere non poſſent, ſed ut ne ſinguli quidem hoſtem effugerent, qui tranſire conarentur. Hac Amilcar videns, &c. Idem Polybius libro eodem belli hujus ejuſdem cauſas & initia exponens de Tunete oppido Carthagini vicino ſic ait: *Mercenarii irâ ſuccenſi adverſus Carthaginienſes, infeſti ad urbem feruntur; & quindecim millia paſſuum ab eâ Tunete caſtra ponunt. Erant hi ſupra viginti millia. Tum demum Carthaginienſibus error ſuus ob oculos obverſari, cum nihil eos ſera pœnitentia juvabat.* Et poſt pauca memorat, Geſconem ducem ad placandos eoſdem hos iratos milites cum pecuniâ ex urbe Carthagine miſſum, profectumque mari Tunetem appuliſſe: ubi verba Græca cum aliis ſic habent: Ὁ Γέσκων παραγενόμενος κατὰ θάλατταν μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ προσπλεύσας πρὸς τὴν Τύνητα, τὸ μὲν πρῶτον λαμβάνων τοὺς ἡγεμόνας, &c. Quæ verba ſignificare videntur, per mare navigari potuiſſe & appelli Tunetem. Iudicium lectori relinquo. Et rurſum idem libro XIV. *Tunes Carthagine abeſt ſtadia quaſi* CXX. *Locus cum operibus tum ſuapte naturâ, ſicut jam antè oſtendimus, tutus, quique ex omni ferè parte Carthaginis poteſt*

conſpici. Eundem Polybii locum Livius in hiſtoriam ſuam transferens ſic ſcribit: *Scipio gravem jam ſpoliis multarum urbium exercitum trahens, captivis aliâque prædâ in vetera caſtra ad Vticam miſſis, jam in Carthaginem intentus occupat relictum fugâ cuſtodum* TVNETA. *Abeſt ab Carthagine duodecim millia ferme paſſuum, locus tum operibus, tum ſuâpte naturâ tutus; & qui ab Carthagine conſpici, & præbere ipſe proſpectum tum ad urbem, tum ad circumfuſum mare urbi poſſet*. Decad. III. lib. X. Strabo geographorum, quorum ſcripta ad nos venêre, antiquiſſimus, de Carthaginis ſitu ſic ſcribit: Καρχηδὼν δ᾽ ἐπὶ χερρονήσου τινὸς ἵδρυται, ἐπιγραφούσης κύκλον τριακοσίων ἑξήκοντα σταδίων ἔχοντα τεῖχος, οὗ τὸ ἑξηκοντασταδίον μῆκος αὐτὸς ὁ αὐχὴν ἐπέχει, καθήκων ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ θάλατταν, ὅπου τοῖς Καρχηδονίοις ἦσαν αἱ τῶν ἐλεφάντων στάσεις, καὶ τόπος εὐρυχωρής. Κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλου περιοικουμένη. κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν ἔχουσα Ἀσκλήπιον, ὅπερ κατὰ τὴν ἅλωσιν ἡ γυνὴ τοῦ Ἀσδρούβα συνέπρησεν

 αὐτῇ.

αὐτῇ. Ὑπόκεινται δὲ τῇ ἀκροπόλει οἵ τε λιμένες καὶ ὁ Κώθων, νησίον περιφερὲς δι' εὐρίπου περιεχόμενον, ἔχοντι νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ. Κτίσμα δ' ἐστὶ Διδοῦς ἀγαγούσης ἐκ Τύρου λαόν. Deinde poſt nonnulla de coloniæ hujus felicitate ſubjicit porrò: Carthaginienſes omnem quoque Africam, quæ non ab hominibus incertâ ſede vagantibus habitaretur, ſibi ſubjeciſſe. Et longius progrediens ait: Ἀφ' ἧς δυνάμεως πόλιν τε ἀντίπαλον τῇ Ῥώμῃ κατεσκευάσαντο, καὶ τρεῖς ἐπολέμησαν πρὸς αὐτοὺς μεγάλους πολέμους. Γένοιτο δ' ἂν εὔδηλος ἡ δύναμις αὐτῶν ἐκ τοῦ ὑστάτου πολέμου, ἐν ᾧ κατελύθησαν ὑπὸ Σκηπίωνος τοῦ Αἰμιλιανοῦ, καὶ ἡ πόλις ἄρδην ἠφανίσθη. Ὅτε γὰρ ἤρξαντο πολεμεῖν τοῦτον τὸν τρόπον, πόλεις μὲν εἶχον τριακοσίας ἐν τῇ Λιβύῃ, ἀνθρώπων δ' ἐν τῇ πόλει μυριάδας ἑβδομήκοντα· πολιορκούμενοι δὲ καὶ ἀναγκασθέντες τρέπεσθαι πρὸς ἔνδοσιν, πανοπλιῶν μὲν ἔδοσαν μυριάδας εἴκοσι· καταπελτικὰ δὲ ὄργανα τρισχίλια, ὡς οὐ πολεμηθησόμενοι.

Κρατηθέντες δὲ πάλιν τοῦ ἀναπολεμεῖν, ἐξαίφνης ὁπλοποιίαν συνεστήσαντο· καὶ ἑκάστης ἡμέρας ἀνεφέροντο θυρεοὶ μὲν ἑκατὸν καὶ τετταράκοντα πεπηγότες· μάχαιραι δὲ τριακόσιαι, καὶ λόγχαι πεντακόσιαι, χίλια δὲ βέλη καταπελτικά· τρίχα δὲ τοῖς καταπέλταις αἱ θεράπαιναι παρεῖχον. Ἔτι τοίνυν ναῦς ἔχοντες δώδεκα ἐξ ἐτῶν πεντήκοντα κατὰ τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ πολέμῳ συνθήκας· τότε καίπερ ἤδη συμπεφευγότες εἰς τὴν Βύρσαν ἐν διμήνῳ κατεσκεύασαντο ναῦς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καταφράκτους, καὶ τοῦ στόματος τοῦ Κώθωνος φρουρουμένου διώρυξαν ἄλλο στόμα, καὶ προσῆλθεν αἰφνιδίως ὁ στόλος· ὕλη γὰρ ἦν ἀποκειμένη παλαιά, καὶ τεχνιτῶν πλῆθος προσεδρεῦον καὶ σιταρχούμενον δημοσίᾳ. Τοιαύτη δ᾽ οὖσα Καρχηδὼν, ὅμως ἑάλω, καὶ κατεσκάφη. Quæ Latinè ſic vertit doctiſſimus Xylander: CARTHAGO *in peninſulâ quâdam jacet, quæ ambitum habet ſtadiorum* CCCLX, *muro cinctum, cujus ſexaginta ſtadiorum longitudinem collum occupat, quod à mari*

ad mare pertinet, ubi Carthaginienſium elephanti ſtabula habebant, & locus ampliſſimus eſt. In mediâ urbe arx fuit, quam Byrſam vocarunt, ſupercilium ſatis erectum, circum circa habitatum, in cujus vertice Æſculapii templum erat, quod Aſdrubalis uxor captâ urbe ſecum concremavit. Arci portus ſubjacent, & Cothon parva inſula ac rotunda Euripo circumdata, ad cujus utramque partem ſunt in orbem navalia. Eam urbem Dido condidit Tyro, colonis eò adductis, profecta. Et adeò benè ceſſit hæc Pœnis colonia, &c. Et mox: *Quibus opibus uſi, Carthaginienſes ſcilicet, urbem ſuam Romæ æmulam fecêre, & tria maxima contra Romanos bella geſſêre. Carthaginienſium potentiam maximè ex ultimo eorum bello æſtimare poſſis, quo à Scipione Æmiliano ipſi devicti, & urbs ſolo eſt æquata. Initio enim ejus belli* CCC *urbes in Africâ habebant: in urbe hominum millia ſeptingenta. Obſeſſi porrò, & ut ad deditionem ſpectarent, coacti armatura gravis tradiderunt ducenta millia, catapelticorum inſtrumentorum tria millia, ne porrò iis bellum fieret. Sed cum rurſus bellum gerere decreviſſent, mox arma fabricari cæpêre: ac ſingulis diebus* CXL *clypei compacti in armamentarium referebantur, & gladii* CCC, *& lanceæ quin-*

quingenta, & mille tela; quæ è catapultis mitterentur: ad quarum funes conficiendos ancillæ crines præbebant. Adhuc naves XII *habebant ab anno quinquageſimo è fœderibus in ſecundo bello percuſſis. Tum verò tametſi in arcem confugiſſent, duobus menſibus* CXX *naves cataphractas conſtruxerunt, & cum Cothonis oſtium præſidio occuparetur, aliud effodère, unde ſubitò claſſis erupit: adhuc enim antiqua materies in promptu erat, & fabrorum multitudo publicis alimentis ſuſtentata operi faciundo intenta. Carthago tamen, tanta cum eſſet, capta eſt & deleta.* De Vtica Carthagini vicina ſic ſcribit idem Strabo paulo ante locum jam recitatum: *Vtica & magnitudine & dignitate ſecunda eſt à Carthagine: atque hac exciſa caput regionis fuit* (μητρόπολις) *& receptaculum* (ὁρμητήριον) *Romanis ad res in Africâ gerendas. In eodem ſinu ſita eſt in quo Carthago, ad alterum ex promontoriis, quæ ſinum faciunt. Horum id quod juxta Vticam eſt, Apollonium vocatur, alterum verò Hormæum. Vrbes ipſæ ità ſunt ſitæ, ut unam poſſis ex altera cernere. Prope Vticam Bagrada fluvius labitur.* Appianus Alexand. libro de bellis Punicis: vertente doctiſſ. Sigiſmundo Gelenio: *Situ erat Carthago in*

go in intimo ſinu magno, peninſulæ ſimilis. Cervix enim eam à continente ſeparabat lata XXV *ſtadia. Ab eà cervice lingua quædam oblonga ſemiſtadium lata, excurrebat verſus occidentem inter ſtagnum & mare, rupibus undique munita, & muro ſimplice. Verſus meridiem & continentem, ubi etiam Byrſa erat in cervice, murus triplex erat, altus* XXX *cubitos abſque propugnaculis & turribus, quæ binorum jugerum ſpaciis inter ſe diſtabant per circuitum, nixæ fundamentis* XXX *pedum, ſingulæ contignationum quatuor. Muri verò ad ſecundam contignationem pertingebant. Erant autem fornicati & capaces, in quorum infimâ parte* CCC *elephanti ſtabulabantur, adjunctis pabuli promptuariis. Superius erant quatuor millium equorum ſtabula cum hordei penuariis. Virorum quoque diverſoria* XX *millium peditum, quatuor millium equitum. Tantus apparatus bellicus ordinarium locum habebat in ſolis mœnibus. Angulus autem, qui ab hoc muro præter dictam linguam ad portus flectebatur, ſolus erat debilis & humilis, neglectus à principio. Hi portus ſic erant diſpoſiti, ut navigatio eſſet ex alio in alium, & ab alto unum commune os patebat latum pedes* LXX, *quod claudebatur catenis ferreis. Primus*

mus portus negociatorum erat, & in eo tabernæ in nautarum uſum multæ varii generis. Interioris verò portus in medio fuit inſula, quæ, ſicut & portus, perpetuas habebat crepidines magnas navalibus refertas, quæ CCXX *naves caperent: his cellæ imminebant, ubi condebantur inſtrumenta triremium. Vnum autem quodque navale in fronte habebat duas columnas operis Ionici, ut circumſpicientibus repræſentarent ſpeciem porticus tam in portu quàm in inſulâ: in quâ erat & præfecti claſſis prætorium, unde tubicen ſolebat canere claſſicum, & præco edicere, & præfectus proſpicere. Erat autem hæc inſula ori portus oppoſita, & in longum ſpacium patebat, ut præfectus procul videret omnia, quæ in alto fierent, cæterum adnavigantibus non eſſent conſpicui receſſus portuum: imò nec mercatoribus quidem portum ſuum intrantibus ſtatim in conſpectu erant navalia. Nam circundata erant muro duplici: & porta negociatores è primo portu in urbem tranſmittebat non tranſeuntes per navalia. Hæc erat illo tempore facies Carthaginis.* Hactenus verba Appiani: qui ſine dubio totum hunc locum tranſcripſit ex Polybii hiſtoriâ de bello Punico tertio, & Carthaginis excidio, quæ ad nos non pervênit. Idem Appianus

nus docet, locum in urbe peramplum fuiſſe mœnibus contiguum, cui nomen Megara, & eum, occupatâ prius privati hominis turri ſitâ extra mœnia iiſdem mœnibus proximâ, & paris cum mœnibus altitudinis, ex eadem illa turri per noctem oppugnatum & captum eſſe à Scipione, atque iſtuc ipſum, diffractâ per audaces juvenes, qui primi ex mœnibus in Megara deſilierant, portâ, cum militibus quater mille ingreſſum, ac in tantum terrorem tum Carthagini enſes dediſſe, ut hi quaſi reliqua urbe captâ in Byrſam arcem confugerint: verum Scipionem, propterea quòd Megara hortis & ſtirpibus æſtivorum fructuum feracibus plena eſſent, & maceriis viviſque ſepibus ac aliis ſentibus diſtincta, & rivi profundi ac flexuoſi complures quoque locum permearent, inſidias nocturnas tali loco veritum, ſi ſui hoſtem perſequerentur, pedem inde tunc retuliſſe. Dein paulò pòſt Appianus hæc addit: *Scipio toto Iſthmo* (intelligit cervicem, quâ Carthaginis ſedes ſeu ſolum peninſulare continenti cohærebat) *potitus foſſam à mari ad mare perduxit, ad teli jactum ab hoſtibus ſemotus. Illi tamen opus impedire conabantur, quod per ſtadia* XXV *militibus operantibus ſimul & propugnantibus abſolutum*

ſolutum eſt. Quo perfecto aliam foſſam parem fodit, non multum à priore diſiunctam, ſpectantem ad mediterranea: addiditque duas prætereà alias iſtis ſimiles, & circumpoſitas, ita ut totum opus foſſionis fieret quadrangulum, omneſque ejus partes muniit vallis acutis: & poſt vallos foſſas altas vallumq; caſtrenſe duxit. Ea verò parte, quæ Carthaginem ſpectabat, murum etiam extruxit XXV *ſtadiorum longitudine, altitudine pedum* XII, *præter propugnacula & turres, quæ per intervalla muro imminebant: latitudo ſeu craſſities muri dimidium altitudinis æquabat. In medio turris erant altiſſima tecta quadruplici faſtigio ligneo, unde deſpicere licebat ea, quæ in urbe fierent. His operibus totius exercitus labore abſolutis intra dies nocteſque viginti quatuor, militibus viciſſim nunc arma tenentibus nunc opus facientibus, nec cibum nec ſomnium niſi neceſſarium capientibus, in his caſtris collocavit copias: præbuitque ei hoc opus tum caſtrorum uſum, tum munitionum contra hoſtes extenſarum. Hinc enim erumpens commeatum, qui à terra iis afferebatur, Carthaginienſibus adimebat. Nam hac ſolâ cervice exceptâ reliqua omnis urbs undis circumluebatur. Atque hæc prima, ac maximè famis malorumque cauſa ob-*

ſeſſis

ſeſſus fuit. Poſt quæ apertius explicans & evolvens Appianus rationes has, ob quas commeatuum anguſtiâ jam laborare inciperent obſeſſi, ait, mare circum urbem Carthaginem importuoſum & præruptum fuiſſe, & fluctus ob petras maximè turbidos, ut naves Romanæ quanquàm circumſiſterent urbem, tamen nec continuâ ſerie nec denſim ibidem ſtare poſſent, nec propius ad urbem fluitare ob Pœnos in muris conſiſtentes: atque idcirco dicit, ab equitum Pœnorum præfecto foris agente, obſervatâ occaſione vehementius è mari afflantis venti, amiſſas celeres naves panſis velis, quas conſequi triremes non poſſent, cum paulo frumento in portũ Carthaginis interdum fuiſſe delatas. Quibus deinde ſubjicit idem Appianus: *Ubi id ſenſit Scipio, conatus eſt claudere os portus ad occidentem ſpectans, & non longè remotum à litore. Produxit igitur in mare longum aggerem ab ea lingua, quæ inter ſtagnum erat & mare, per altum recta verſus os protendens, dejectis & conſtipatis ſaxis prægrandibus ne fluctibus cederent. Ejus aggeris latitudo* XXIV *pedum fuit in ſuperficie, in fundo verò quadrupla. Id opus Pœni initio videbant contemnentes, ut tardè aut fortaſſe nunquam abſolvendum. Sed cum*

totus exercitus certatim conferret operas, non interdiu, non noctu laborem intermittendo, tandem territi aggreſſi ſunt diverſa portus parte, qua peninſula procurrit in medium pelagus, fodiendo aperire os aliud, quo nullus agger procedere poterat propter maris altitudinem, & vim ventorum ſævientem. Fodiebant autem populariter unà cum mulieribus & pueris, intus incipientes, & occulte verſantes in opere: ſimulque triremes ac quinqueremes ædificabant è materia vetere, ſumma cum alacritate ac audacia. Et adeo celabant omnia, ut ne captivi quidem poſſent Scipioni quicquam manifeſtè dicere, niſi ſtrepitum in portubus eſſe die nocteque continuum, cæterum, in quem uſum, ſe neſcire: donec apparatis jam rebus omnibus Carthaginienſes aperuerunt os portus circa diluculum, & eruperunt quinquaginta triremibus: cercuris verò, myoparonibus & aliis minoribus navigiis multis, ad terrorem ornatis egregiè. Romanos & novum os repente apertum, & claſſis inde erumpens terruit, ut Carthaginienſes, ſi continuo claſſem aggreſſi fuiſſent, neglectam abſentibus & ad oppugnationem verſis tum ſociis navalibus, tum remigibus, facile totam potuerint in ſuam poteſtatem redigere. Nunc quia fatale erat deleri Car-

 thagi-

thaginem, contenti oſtentatione inſultationeque ſuperba in portum reverterunt. Hucuſque Appiani verba Latinè reddita. Poſt quæ dicit, tertio ab hoc eventu die exiſſe rurſum claſſem Punicam, & tunc navale prælium commiſſum eſſe difficillimum & pertinaciſſimum, fortunaque varium. In cujus prælii deſcriptione docet, aggerem fuiſſe ante mœnia Carthaginis ſpacioſum, portui vicinum, dudum ad excipiendas negotiatorum ſarcinas excitatum: & juxta hunc, ne ponendis illic caſtris (cui rei ob ſpacium non incommodus erat) à Romanis occuparetur, murum brevem durante hoc bello eſſe extructum: hunc aggerem, quòd infeſtando portui, & oppugnandis mœnibus idoneus videretur, poſt certamen navale ad eundem in multam noctem extractum, à Scipione ſummâ vi poſtridiè eſſe appetitum, & in poteſtatem redactum, mox etiam collocatis ibi machinis variis vim munitionibus urbanis ex eo loco intentari cæpiſſe: Situm porrò ejus talem fuiſſe, ut obſeſſis acceſſus ad eum ad incendendas hoſtium machinas urbi perquàm periculoſas (cujus rei deſiderio vehementer æſtuabant) nec terrâ (tranſitus enim non patebat) nec navibus (erat enim mare ibi vadoſum navium

vium non patiens) ullus daretur : & tamen vadando alios ad pectus uſque undis immerſos, alios natando, utroſque toto corpore nudos, tædas verò ſine flammis ferentes, ne conſpici è longinquo poſſent, per noctis tenebras, qua hoſtium nemo expectaverat, iſtuc deveniſſe, & accenſis repentè tædis, ſummâ audaciâ non vulnera non mortem veritos, per medios hoſtes armatos & reſiſtentes ad machinas velut lymphatas ſeſe intuliſſe, eaſque incendio dediſſe, quinetiam hoſtes tantâ audaciâ perculſos in fugam compuliſſe & eorum caſtra terrore complevíſſe, ac tandem re, ob quam venerant, patratâ, eadem viâ, qua venerant, & eodem modo ad ſuos revertiſſe: Scipionem ægrè fugam ſuorum ſiſtere, & trepidationem comprimere potuiſſe: veruntamen ſedatâ conſternatione locum illum recuperaſſe, operibuſq; muniviſſe, impoſitiſque ei quatuor armatorum millibus & machinis novis conſtructis, proxima urbis inde infeſta habuiſſe. acta hæc vergente jam æſtate. Per hyemem ſecutam ſcribit Appianus, Scipionem reliquos hoſtium in vicinâ regione feliciter debellaſſe, & infinitam eorum cædem ediditſſe, decem millia in ſervitutem abduxiſſe, oppida munita ce-

piſſe, omnem ſpem commeatuum ex continente Carthaginienſibus abſcidiſſe: cuncto autem vere in caſtra ad Carthaginem regreſſum Byrſam arcem & portum, cui Cothoni nomen, ſimul eſſe aggreſſum, & decepto Aſdrubale Carthaginienſium ſupremo duce, partem portus murumque ejus urbi præcinctum per C. Lælium occupaſſe: atque inde ipſum, in forum portui proximum perrupiſſe, & in eo ob ingruentes jam tenebras armatum cum omnibus pernoctaſſe, & cum vix diluxiſſet, quater mille recentes milites eodem venire juſſiſſe: hos Apollinis fanum, quod illic erat ditiſſimum, ingreſſos, ſtatuam ejus auratam, & cellam interiorem bracteis aureis pondo mille talentorum undequaque incruſtatam in prædam vertiſſe, eamque enſibus ſecuiſſe, nequicquam prohibentibus præfectis: tum prædâ diviſa ad reliqua agenda perrexiſſe: Scipionem interea in Byrſam urbis partem munitiſſimam, in quam civium plurimi, velut in arcem, confugerant, contendiſſe; aſcenſus in eam acclives fuiſſe tres, ſingulos domuum ſublimium, contignationum ſenum ſeriâ densâ utrimque ſeptos, è quibus Romani in arcem eniſuri telis omnis generis deſuper feriebantur. Pergit deinde

inde Appianus, & exponit varios ac difficiles Romanorum labores exantlatos, dum eniterentur in arcem , in viis pariter & domorum tectis planis, in quæ evaſerant, contra eos, qui ſe objiciebant, depugnantes: deſcribitque graphicè pluſquàm miſerabilem & verè lamentabilem faciem & fragorē ruentis Carthaginis, urbis maximæ & paulo antè florentiſſimæ ac ſplendidiſſimæ, & omnis generis caſus lugubres; ac varias acerbaſque mortes pereuntium hominum, ut neminem ea legere ſine dolore & gemitu poſſè, qui ferreus non ſit, exiſtimem. Scipio certè victor, ut teſtatus eſt, qui præſens ei adſtitit, Polybius, cum cadentem, & ardentem urbem, potentiâ nuper maximis regibus parem, animis audaciaque etiam ſuperiorem intueretur, lachrumas fudit, & hoſtium tam acerbam fortunam deflevit: recordatuſque inconſtantiæ & viciſſitúdinis rerum humanarum, idem aliquando accidere poſſè patriæ ſuæ Romæ metuere ſe faſſùs fuit. Quod quidem non abs re metuiſſè animum ejus præſagum, eventus ſub Totilâ Gotthorum rege tandem probavit. Sed Scipio, ut eo revertar, cum armatis in Byrſam poſt continuos ſex dierum noctiumque labores per ſumma pericula cum per-
 veniſſet,

veniſſet, fractâ demum contumaciâ eorum, qui in arce erant fame jam confecti, admiſſis ſupplicum precibus abitum permiſit iis, qui diſcedere cupiebant, transfugis exceptis, quos veniâ indignos judicabat. Exiveruntque ſtatim per portam ipſis patefactam hominum L millia virorum fœminarumque, iiſque cuſtodia appoſita. Transfugæ, ut ait Appianus, numero nongenti, deſperatâ ſalute, cum Aſdrubale, ejuſque uxore ac duobus filiis in aream ædis Æſculapii ſitu editam ac præruptam in eadem arce, in quam non niſi per LX gradus adſcendebatur, ſe contulerunt, ob præruptam, quam dixi, celſitudinem propugnatu facilem. Verum famis tandem aliorumque malorum impatientiâ victi, deſertâ areâ in ipſam ſacram ædem ſe receperunt. Aſdrubale interim clam cum ramis oleæ (id ſignum petentis pacem erat) ad Scipionem fugiente. Quo ad pedes Scipionis ſedente conſpecto, (oſtentabat enim Scipio,) & impetratâ ſilentii & ſermonis copiâ, effuſis in eum variis atque atrocibus conviciis & diris execrationibus, ædem incenderunt, ſeque concremarunt. Quo tempore dicitur uxor Aſdrubalis, dum ſuccenditur & invaleſcit ignis, ornata pro modo fortunæ præſentis, conſiſtenſque cum filiis

filiis ex adverſo Scipionis & mariti, Scipioni quidem jure belli utenti benè precata eſſe, maritum verò ut virum ſceleratum, patriæ, ſacrorum, ſui, liberorumque proditorem nefarium omnibus diris devoviſſe, moxque jugulatos manu ſuâ filios in ignem projeciſſe, & ſemet eodem præcipitaſſe. Scipio totâ jam Carthagine potitus, miſſo celeriter Romam victoriæ nuncio, atque intereâ conſignato omni auro & argento ac donariis, reliquis cunctis urbis captæ exercitus direptioni per aliquot continuos dies permiſſis, præmiiſque pro ſingulorum meritis inter milites diſtributis, excluſis ſolis fani Apollinis direptoribus, præſtolatus eſt ſenatus populique Romani mandatum. Cumque ad eum veniſſent decem legati, ex quorum conſilio res Africæ conſtitueret, ex decreto ad ſe per legatos miſſo, quicquid reliquum Carthaginis erat, diruit funditus: vetuitque, ne qui in ſolo Carthaginis, inprimis verò Byrſæ & Megarorum, ut habebat decretum, deinceps habitaret, cum imprecatione omnium dirarum in eos, qui contra auderent facere. Tantæ tum curæ Romanis fuit, ne quando exciſa Carthago, cujus nomen formidare videbantur, reſurgeret, ob loci commoditatem ſingularem, vicinæque

regionis fælicitatem incredibilem, ac hominum indigenarum ingenium acre vires facile recuperatura. Reſurrexit tamen ſponte Romanorum, ſed diu poſt, & tota mutata, facta nimirum Romanorum colonia, ut ante à me dictum. Tunc autem in ruderibus ac ruinis relicta eſt à Scipione victore, & urbes ejus ſociæ ex voluntate ſenatus Romani deletæ, ager ſociis Romanorum attributus, inprimis verò Vticæ maximè fidæ & opportunæ Romanis, eodem in ſinu ad mare ſitæ, ſtadiis LX, ut ait Appianus, à Carthagine diſtanti: cui aſſignatum, quicquid hinc Carthaginem uſque, illinc autem Hipponem tenus agri jacebat. Ita ingens incrementum Vticæ adjectum. Inter deletas urbes Tunes, Nepherinum, Neapolis fuêre. Cæteroqui Africæ ea pars, quam tenuerant Carthaginienſes, in provinciæ formam redacta eſt, & Romanis tributaria facta. Aſdrubal cum ducibus aliis in triumphum ductus: captivi in cuſtodiam per Italiam abrepti, in iis maximo numero extincti ſunt.

Quàm cupidi Romani fuerint excidendæ urbis hujus nobiliſſimæ, penè ſolo ſtimulati metu, quem ex ea habebant, docent hiſtoriæ. Nam cum cauſa juſtâ deſtituerentur, prætextum quærebant,

bant, & in occaſiones erant intenti: quas ex voto nacti bellum ei ſimul denunciarunt & intulerunt. Occaſionum præcipuæ erant hæ. Laborabant ea ætate factionibus civilibus Carthaginienſes, & cladem ingentem recens acceperant à Maſiniſsâ rege vicino, & Vtica poſt Carthaginem in iſtâ Africæ orâ urbs maxima, non longè à Carthagine disjuncta, & iiſdem cum ea conditoribus Tyriis orta, eo ipſo tempore quo hæc verſabant Romani, ſua omnia ſponte Romanis dediderant. Ob quæ perculſi Carthaginienſes miſſis ſemel iterumque Romam legatis ad ſatisfaciendum, ſi quid ab ſe deſideraretur, ſenatui ſe obtulerunt. Reſponſum iis primum lubricè, deinde ut conſulibus, qui jam Siciliam cum exercitu trajecerant, intra dies xxx pueros totius civitatis nobiliſſimos ccc fidei obſides darent, aliaque quæ imperaturi conſules eſſent, facerent, ſi declinare bellum, & retinere libertatem vellent. Hæc Carthaginem perlata in ſummam mæſtitiam conjecêre civitatem: ſed quoniam urgebat neceſſitas, & parendi mora noxia eſſe poſſe putabatur, poſtulato duro mos eſt geſtus, pueri etiam ante præſtitutum diem per legatos eodem ad conſules adducti, non ſine ingenti dolore &

planctu à parentibus avulſi, atque inde ſtatim Romam miſſi. Tum conſules, ut in mandatis à ſenatu habebant, ſine morâ ad transportandum in Africam exercitum ſe accinxerunt, legatiſque Carthaginienſium dixerunt, reliqua, quæ ad tollendum bellum pertinerent, apud Vticam eos audituros. Quo cum ventum, caſtris in ſolo veterum caſtrorum Corneliorum poſitis & claſſe in portu Vticenſium ſubvectâ, vocati, & coram conſulibus in tribunali ſedentibus circumfuſis fulgentibus militiæ ſignis dicere juſſi Pœnorum legati, ſi quid vellent, de his, quæ fierent, graviter conqueſti, nihil à civitate ſuâ commiſſum eſſe dixerunt, quod Romanorum arma mereretur; fœderis prioris conditiones ſine vitio ſervatas, Maſiniſſe injurias injuriis cumulanti & finem earum non facienti armis obviam neceſſario itum, & cum id diſplicere Romanis intellectum eſſet, armorum ſumptorum autores publico judicio à civitate damnatos, atque inſuper legatos pluries Romam eſſe miſſos, qui facta excuſarent, & ſenatui Romano ex ejuſdem voluntate ſatisfacerent, oſtenderunt. Sed conſul Romanus Marcius Cenſorinus orationē eorum excipiens, non eſſe ſuum reſpondit iſta diſputare,
quæ

quæ jam antè in curiâ Romanâ ſatis diſceptata ac refutata eſſent : ſi ſeriò pacem & quietem cuperent Carthagi nienſes, nil opus habere, quæ ad bellum gerendum facerent : quapropter arma omnia publica & privata, catapultas, & quicquid ejus generis, Romanis traderent : ſi quis hoſtis ipſos eſſet laceſſiturus, aut vi preſſurus, id Romanis curæ futurum. Quid facerent tanto periculo, tantâ vi circumventi ? Parituros ſe etiam in hoc reſponderunt, ut lege tam durâ pacem redimerent. Traditaque ſunt ſine morâ ducenta armaturarum millia, duo millia catapultarum diverſi generis, telorum & jaculorum numerus infinitus; atque hæc omnia inſpecta à duobus Scipionibus hanc ob cauſam in urbem miſſis, longo ordine in caſtra conſulum devecta admirantibus Romanis, & ponè ſecuti legati cum primoribus civitatis & ſacerdotibus, ut præſentiâ ſuâ conſulum animos moverent. Tum verò rurſum Conſul Marcius, Laudamus, inquit, Carthaginienſes, promptitudinem in his veſtram : ſed ne moremur vos diu, aperienda ſunt reliqua ſenatus noſtri mandata, eaque fortiter à vobis ferenda, quoniam urget neceſſitas. Cedite nobis urbe veſtrâ, & ſedes, quò libet,

hac

hac in regione transferte, modò non intra LXXX, id eſt, x paſſ. millia à mari: hanc enim diruere nobis conſtitutum. Quibus auditis, clamor conſternatorum & dolentium Pœnorum pene inſanus in cœlum ſublatus: mox eorundem ſecutum mœſtum ſilentium velut mortuorum in terram concidentium; & paulò pòſt rurſum lamenta & acerbę querelæ; iterumque profundum ſilentium reputantium infelicem conditionem ſuam, & præ magnitudine malorum ſtupeſcentium, ut ipſos Romanos præſentes commiſeratione commoverent. Poſtremò Pœnorum illuſtriſſimus, & ſermone promptiſſimus ad ſe reverſus, acceptâ dicendi copiâ, oratione ad rem accommoda & verè pathetica ad miſericordiam flectere Conſulum animos, & extrema illa deprecari conatus fuit, nemeſinque infeſtam felicibus fortuna ſua in injuriam & contumeliam infelicium abutentibus, memorare eſt auſus: verum actum egit. Nam Conſul idem præſentes rurſum affatus, non eſſe dixit ſui collegæque arbitrii, decretum ſenatus populique mutare, aut ab eo diſcedere: ſuadere, ut ferant moderatè, quod ferre neceſſe eſſet: perſuadere quoque conatus, utile futurum rebus ipſorum, à mari recedere: maritimam

ſedem

ſedem multarum cladium occaſionem ipſis fuiſſe: ſtabiliorem eſſe fortunam ſedemque terreſtrem: civitatem maritimam navi ferè ſimilem eſſe fortunæ tempeſtatibus & jactationibus obnoxiam: navigationes quidem maritimas ſæpè plus lucri afferre quàm culturam agrorum, ſed & incertius id eſſe, & pro lucro ingens non raro detrimentum reponi: eſſe agrum iis feliciſſimum nunquàm ferè ſpem cultorum fallentem: potentiſſima & fortunatiſſima imperia fuiſſe mediterranea: non eſſe novas ac inſolitas hujuſmodi ſedium tranſlationes: ſic quondam majores ipſorum feliciter relictâ Tyro in Africam commigraſſe, Albanos non malo ſed bono ſuo Romam conceſſiſſe: Romanos ſtadiis xx longius à mari habitare, quàm quo ipſi videantur ſedes novas tranſponere: ſi quis dolor initio ex migratione futurus ſit, ejus remedium ab oblivione eſſe petendum: eam calamitatum omnium ſenſum obliterare. Sed fruſtra hæc omnia. Itaque in urbem his relatis, univerſa civium multitudo, virorum, fæminarum, puerorum, puellarum, ſummæ, mediæ, imæ fortunæ, in furorem penè verſa, ſuam & ſuorum ſtultitiam, Romanorum peſſimam fidem & iniquitatem crudelitatemque deteſtans:
con-

conſilium à deſperatione ſumptum: bellum unanimi conſenſu decretum, arma nova ſummo ſtudio fabrefacta, claſſis feſtinato opere conſtructa, in uſum machinarum capilli fæminarum detonſi, & in funes converſi. Tum ſecuta, quæ excidium urbis ſuperius à me expoſitum traxerunt.

Res Carthaginis veteris breviſſimè conſtrinxit Iuſtinus ex Trogo Pompeio, fuſius ſcripſit Diodorus Siculus exorſus à ſæculo Xerxis, prolixiſſimè recitarunt recentiora ejus Polybius & Livius. Claros belli duces Carthago multos habuit præter eos quos in hoc commentario de republicá ejus recenſui. Plerorumque iſtorum nomina & memoriam cum breviſſimis actorum & eventuum notis recolui in ſerie genealogicâ principum Punicorum, quæ cum cæteris regum, principum, procerum, qui diverſis in gentibus floruêre, genealogiis à me editis, & operi chronologico adjunctis extat. Ad quam ſeriem lectores cognoſcendi cupidos remitto. Bella gravia vario eventu Carthaginenſes geſſere contra Afros, Numidas, Mauros in ipſa Africâ: contra Græcos & Barbaros in Siciliâ, contra Sardos indigenas in Sardiniâ, contra Hiſpanos in Hiſpania, harumq; regionum

num multas partes felicibus armis ſibi ſubjecerunt. Sed magnitudine & celebritate, & caſuum varietate bella cætera ſuperarunt tria geſta contra Romanos, & quod primo eorum finito ipſis illatum à mercenariis militibus ob non ſoluta, quæ debebantur, ſtipendia, à Polybio accuratè deſcriptum.

III.

DE REPVBLICA & Legibus Cretenſium.

DE Cretæ inſulæ magnitudine & ſitu, urbibuſque quas olim plurimas habuit, ſcripſi in enarratione inſularum Græcanicarum. Heic de republica & legibus ejus quæ prodita à veteribus ſunt, breviter dicam. Antiquiſſimam fuiſſe Cretenſium rempublicam & leges, quibus ea fuit formata, præſtantiſſimas, conſenſus ſctiptorum veterum teſtatur. Formatorem reipublicæ, & legum conditorem alii Minöa regem, Iovis filium, tribus generationibus bello Trojano priorem, alii Rhadamanthum ejus fratrem, virum ſapientiſſimum & juſtiſſimum, huic curæ à fratre præfectum, tradunt. Vtriuſque ſententiæ autores legiſla-

legiſlatorem colloquio & conſilio Iovis uſum ac adjutum eſſe, cum leges meditaretur & ſcriberet, aut utique id vulgo fuiſſe perſuaſum, ad autoritatem legibus conciliandam, ferunt. In has verò leges ut optimè ſcriptas oculos conjectos habuiſſe aliarum civitatum benè conſtitutarum νομοθέτας, Lycurgum quoque bonam legum ſuarum partem hinc tranſcripſiſſe ex ſcriptoribus optimis diſcimus. De Lycurgo quidem cum alii tum Ariſtoteles, & ex actis ejus, & ex rationibus aliis firmiſſimis disertè probat. Singulare autem & obſervatione dignum hoc, quòd cum legiſlator Minos rex fuerit, ſolus imperium & poteſtatem in ſubjectos habens, nihilominus ad moderatam libertatem popularem totam νομοθεσίαν ſuam direxerit. Id verò, quod de libertate dico, abundè liquet ex ipſius legiſlatoris verbis, quæ ex Ephoro, qui prolixè & accuratè inſtituta hujus reipublicæ deſcripſit, Strabo refert. Ea ſic latinè habent: *Videtur*, inquit Ephorus, *legiſlator maximum civitatibus bonum poſuiſſe libertatem. Hanc enim ſolam facere, ut bona ſint propria eorum, qui ea poſſident: in ſervitute autem*, (id eſt, in dominatu) *ea non eſſe ſubditorum, ſed dominantium:*

tium: libertatem verò habentibus opus eſſe cuſtodiâ. cuſtodiam optimam eſſe concordiam: ei locum futurum, ſi genitrix & altrix diſcordiæ avaritia cum luxu profligata fuerit: ubi enim ſobrietas, & frugi vita universè apud omnes valent, illic nec invidentiæ, nec odio, nec injuriis aut contumeliis mutuis locum eſſe: idcircò, ut ad vitam hujuſmodi more populi traduceret, legiſlatorem conſilia ſua præcipue retuliſſe: juſſiſſe enim pueros in cœtus, quos ἀγέλας dicebant, itare, adultos verò in ſyſſitia, à viris ἀνδρεῖα nuncupata, in quibus pauperes cum divitibus indifferenter cibis iiſdem veſcerentur: voluiſſe aſſuefieri eos à teneris ad arma & labores, ad tolerandum frigus & æſtum, ad calcandas acclives aſperaſq; vias, ad expediendos inferendoſque ictus in gymnaſiis, & pugnis ſolennibus, ad ſagittas jaciendas, ad ſaltationes armatas in Cretâ primum à Curete repertas, ut ne ludi quidem expertes eſſent iis, quæ ad bellum facerent, ad cantum præterea militarem, ad veſtes & calceos militiæ accommodos, aliaque hujuſmodi. Sic, ut dixi, Strabo ex Ephoro. Legiſlatorem hunc Minoa accipio, qui ab omnibus veteribus creditur leges Cretenſibus tuliſſe: in quorum numero eſt

etiam Ephorus : quamvis hic , ut eſt apud Strabonem, memoriæ prodiderit, traditum quoque, ante Minoa in Cretâ Rhadamanthum quendam fuiſſe, idem nomen cum Minois fratre ferentem, virum juſtiſſimum , qui primus Cretenſibus leges ſcripſerit, & eos ad vitam manſuetiorem traduxerit, urbeſque & reſpublicas in inſulâ conſtituerit, finxeritque, à Iove ſe omnia adferre, quæ promulgaret: hujus deinde exemplum ſecutum Minoa , cum per annos ix in antro Iovis, quod in Cretâ propè Cnoſſum ſedem ipſius regiam fuit,eſſet commoratus,præcepta quædam legum protuliſſe, & eorum autorem Iovem eſſe profeſſum. Sed hæc ſolus Ephorus: alii alia omnia. Hoc verò inprimis ſtudium habuit legumlator ob pravum ac ferum populi ingenium, ut ab ætate tenerâ, dum ceu ductilis cera formari fingique poterat, educatione & aſſuefactione id emendaret, redderetque mitius, atque ad obſequium legum magis idoneum. Quod velut vetuſtiſſimum, & rebuſpublicis, omnique humanæ ſocietati ſaluberrimum inſtitutum ante omnia in ſuam νομοθεσίαν traduxit Lycurgus. Pravum autem ingenium Cretenſium veterum fuiſſe, argumento eſt verſus ille Epimenidis hominis Cretenſis, quem

citat

citat Apoſtolus Paulus, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Cæterum tota legum deſcriptio, ut antè notavi, ad formandum ſtatum popularem ariſtocratico temperatum fuit comparata. De cujus præſtantià libet heic Strabonis verba adſcribere. De Cretà, ait, in confeſſo eſt, priſcis eam temporibus legibus optimis fuiſſe formatam, & ad ſui imitationem pertraxiſſe Græcorum optimos, atque in primis Lacedæmonios: quod & Plato in legibus docet, & Ephorus in deſcriptione rerumpublicarum Europæ. In univerſum autem hoc dici verè poteſt, vix ovum ovo videri ſimilius, quàm in plurimis rempublicam Cretenſem Laconicæ, quæ ex iſta defluxit: quod & jam dicta docent, & porrò dicenda demonſtrabunt.

Decem Coſmi, ſupremus magiſtratus apud Cretenſes, annui.

IMperio regio abdicato ſupremus magiſtratus in republicâ Cretenſi fuit decem Coſmorum, ephororum Laconicorum magiſtratui ſimillimus, quamvis numero diſpar. Hi quotannis deſignabantur etiam ex imâ plebe, ut ephori apud Lacones, veruntamen non ex uni-

verſo populo, quemadmodum ephori Lacedæmone, ſed ex quibuſdam tantum gentibus ſeu familiis: quod Laconico inſtituto deterius fuiſſe docet Ariſtoteles, & ob invidentiam & non ſinceros in rempublicam animos eorum, qui jure iſto carent. Cæteroqui inſtitutum hoc deſignandi Coſmos etiam ex ipsâ plebe, populare erat. Coſmi verò & domi rempublicam adminiſtrabant, & ſi bellum eſſet, foris militiæ præerant, ac ſummum imperium in exercitu obtinebant: quod erat jus peramplum. Nam ut Laconica inſtituta, ſic Cretenſia magis ad bellum, quàm ad pacem erant comparata, pluresque leges iſtuc quàm huc pertinebant.

Senatus perpetuus.

PRæter Coſmorum collegium Cretenſes ſenatum quoque habebant, eumque perpetuum, quemadmodum & Lacones: cujus conſilio in rebus maximis utebantur. In eo qui ſedebant, ſenes etiam appellabantur, capiebanturque ex numero eorum, qui Coſmi fuerant, & reipublicæ benè adminiſtratæ comperti erant. Sed numero certi aut incerti fuerint, non ſatis liquet, quanquàm certos fuiſſe conjecturâ ductus exiſtimem, quoniam ſic in republicâ Laconicâ fuit, ad

ad hujus Creticæ exemplar formatâ: præſertim cum reliqua ſenatus utrobique congruerint. Nam ut illic, ſic heic ἀνυπεύθυνοι, id eſt, à reddendis rationibus immunes erant ſenatores, & non ex ſcriptis legibus, ſed ex arbitratu ſuo rempublicam gerebant: quod dignitate eorum majus præmium, & rem periculi plenam fuiſſe cenſet Ariſtoteles. Et erat quoque in republicâ Cretenſi ordo equeſtris, eo differens à Laconico, quòd equites Cretenſes equos alere tenerentur in reipublicæ uſus, Lacones haudquaquàm, Concionis, quam ἐκκλησίαν Græci vocabant, participes erant cives omnes. Sed hujus poteſtas non latè patebat. Tantum enim ea quæ cenſuerant probaverantque ſenatus & Coſmi, ſuffragiis ſuis confirmabat: quod quidem primis Lycurgi inſtitutis etiam probè congruebat. Quem locum verò apud Lacones tenebant Helotes, eum apud Cretenſes habebant Periœci, ſic dicti, quòd circum circa per agrum habitarent: utrique velut ſervi publici rus exercebant, & cenſum reipublicæ pendebant, gerendæ verò reipublicæ non erant participes. Sed hoc hominum genus concitatum corruptumque ab aliis ſæpè motus dabat in Laconicâ, in Cretânon item, quia in inſulâ vicini poten-

tes non erant, qui periœcos commoverent. Præterea ut συσσίτια erant Laconibus, ſic & Cretenſibus, à quibus Lacones ſua acceperant. Erant autem συσσίτια publici convictus, aut communes epulæ, quibus populus univerſus in plures ſodalitates diviſus utebatur. Ea ἀνδρεῖα Cretenſibus, φιδίτια Lacedæmoniis dicebantur, quanquàm primitus ab his etiam ἀνδρεῖα vocitata ſunt, pòſt verò nomen id mutatum. Quod argumento eſt, ait Ariſtoteles, à Cretenſibus hoc inſtitutum fuiſſe profectum. Melius verò id apud Cretenſes quàm apud Lacones habuit, ob hanc cauſam, quòd Lacedæmone unuſquiſque ſecundum caput conferret, quod erat definitum: quod ſi quis non faceret, aut facere non poſſet, à gerendâ republicâ ex lege arcebatur: in Cretâ verò ſecus. Nam heic ex omnibus fructibus & pecoribus, quæ publici juris, & ex vectigalibus, quæ penſitabant periœci, pars erat definita, alia in uſus ſacros, & publica munera, alia ad hos convictus, ut hoc modo de publico alerentur omnes tum fœminæ, tum pueri, tum viri. Erat autem victus tenuis, quæ tenuitas perutilis cenſebatur reipublicæ, de quâ multa ſapienter diſſeruiſſe legislatorem

latorem Ariſtoteles perhibet. Porrò ex Ephoro docet Strabo, oportuiſſe Cretenſes omnes puberes factos uxores ducere (ſine dubio ſobolis legitimæ generandæ cauſa) eodem illo tempore è puerorum cætu, quem ἀγέλην vocabant, excretos: nec tamen confeſtim novas nuptas domum ſuam deduxiſſe, ſed tum demum, cum ad adminiſtrandam rem familiarem factæ viderentur idoneæ: nuptis dotem fuiſſe, ſi fratres in vivis haberent, dimidium portionis fraternæ: pueros literas didiciſſe, & carmina ex legibus cum modis quibuſdam muſicis: juniores in ἀνδρεῖα eſſe adductos, ibique humi ſedentes ipſos inter ſe cibum cepiſſe, veſte amictos vili, & quidem eâdem tum hyeme tum æſtate, in eaque tum ſibi mutuò, tum viris miniſtraſſe: ad hæc pugnas inter ſe conſeruiſſe non ſolum ejuſdem ſyſſitii ſeu ἀνδρείου conſortes, ſed etiam diverſorum: cujus ἀνδρείας præfuiſſe παιδονόμον, id eſt, puerorum moderatorem: adultiores in ἀγέλας, quas dicebant, fuiſſe deductos: ἀγέλας coëgiſſe puerorum illuſtriſſimos & potentiſſimos æmulatione quâdam mutuâ certantes de multitudine, quam coactam habe-

bant: ut plurimum verò, patrem ejus, qui cætum cogebat, cætus principem fuiſſe, poteſtatemque habuiſſe educendi cætus conſortes in venationem & curſus, & puniendi non parentes: (*Hunc principem* ἀγελάτην *dictum eſſe, ait Heraclides: & addit, gregales ut plurimum unà dormiviſſe.*) nutritos omnes è publico: ſtatis diebus agelam cum agelà, id eſt, cætum cum cætu depugnaſſe, accinente tibiâ & lyrâ cum rythmo, perinde ac in bello: ictus intuliſſe tum manu, tum armis ferreis. His porrò ſubjicit Strabo ex eodem Ephoro hæc ſequentia, turpia ſanè magis & inepta, quàm honeſta & laudem merentia. *Peculiarem*, inquit, *habebant in amoribus morem legi congruum. Non enim ſuadelâ ſed raptu in acquirendis amaſiis gaudebant. Denunciabat quippe amicis triduo aut quatriduo antè is, qui amabat, ſe puerum eſſe rapturum: iſtis verò occultare puerum, aut ordinariâ uſitatâque viâ eum prohibere, erat turpiſſimum, eo ipſo nimirum confitentibus, puerum eſſe indignum, qui tali amatore potiretur. Itaque coeuntes, ſi raptor aut par aut ſuperior dignitate puero eſſet, leviter tantum raptori reſiſtebant, & eum perſequebantur, ut legi aut mori ſatisfacerent, cæteroqui gaudentes abduci puerum ſinebant:*

bant: eò autem uſque obſiſtere ſe. ſimulabant, donec ad ἀνδρεῖον raptoris eſſet perventum: quod ſi raptor indignus videretur, re verâ puerum ei auferebant. Amorem mereri putabant, non qui pulchritudine formæ, ſed qui fortitudine & morum modeſtiâ præſtabat. Raptor puerum donis ornatum abducebat quocunque volebat; comitabantur verò, qui raptui intervenerant: convivati deinde atque unà venati per bimeſtre (diutius enim detinere puerum non licebat) in urbem redibant. Tum puer dimittebatur muneribus multiplicibus egregiè honoratus. à dimiſſo autem ſacrum magnificum fiebat, & epulum lautum & copioſum dabatur, in quo, quàm gratam expertus eſſet cum raptore conſuetudinem, verbis palàm profitebatur: licebatque ei, ſi quid violentius poſt raptum paſſus eſſet, ab amatore diſcedere, & pœnas quoque ab illo poſcere. Turpe verò habebatur puero pulchro, & nobili genere nato, amatorem ſui non invenire: moribus quippe ejus id imputabatur. Raptus autem honori erat. Nam & in curſu, & in conſeſſu loca iis honoratiſſima tribuebantur, & veſte fulgebant illuſtri ab amatore donata, eoque decore gaudebant non ſolum pueri, ſed etiam cum jam adoleviſſent, atque inde agnoſcebantur κλεινοὶ

fuiſſe: ſic turpes iſtos amaſios vocabant. Plus ſatis de fædo ac nefario hoc more ex Strabone & Ephoro. Revertor ad Ariſtotelem.

Quæ inſtituta Cretenſia Laconicis deteriora, ex mente Ariſtotelis.

Hic conferens Laconica inſtituta cum Creticis, hæc in pleriſque rudiora fuiſſe iſtis ait, ut antiquiora ferè omnia recentioribus, & contrà: id verò in Cretenſibus ſpeciatim reprehendit, quòd Coſmi non ex toto populo, ſed ex certis ejus generibus ſeu partibus tantùm eligerentur: hac enim ratione fieri, ut univerſi non æquè rempublicam ſalvam heic cuperent, quàm Lacedæmone, ubi ephori indifferenter deſignabantur ex populo univerſo. Quòd verò quieſcerent in populo Cretenſi, qui aditum habere ad ſummam illam poteſtatem Coſmorum non poterant, id idoneum argumentum non eſſe docendæ benè conſtitutæ reipublicæ. Nec enim Coſmos eam occaſionem capiendi quæſtus habuiſſe à corruptoribus, quam habebant ephori, cum ſedem haberent in inſulâ procul à corruptoribus remoti. Ad hæc oſtendit, medicinam, quam exorbitantibus fortè Cretenſes adhibebant, abſurdam eſſe, haudquaquàm

civili ſtatui, ſed potius dominatui congruam. Nam, ait, ſæpè coitione factâ nonnulli ſive ex ipſo collegio Coſmorum, ſive privatæ conditionis, Coſmos ejiciunt: & licet intereà Coſmis magiſtratu ſe abdicare: quæ certè omnia præſtaret lege fieri, quàm voluntate hominum, quæ non eſt regula tuta. Sed omnium, inquit, vitioſiſſimum eſt, confuſus & perturbatus rerum ſtatus à potentibus, quem hi ſæpè conſciſcunt, cum pœnas legibus dare nolunt. Vnde perſpicuum, quod deſcriptio hæc habeat quidem aliquid ſtatus ejus, quæ propriè πολιτεία dicitur (hanc philoſophus libro quarto polit. deſcribit) ſed non ſit vera πολιτεία, verum potius δυναστεία, id eſt, ſpecies dominatus. Solent verò etiam captato populo & amicis monarchiam conſtituere, & ſeditionibus diſſidere, & pugnas inter ſe committere. Atqui quid intereſt, hoc ſic habere, an aliquo tempore non eſſe civitatem, quæ talis ſit, & ſocietatem civilem diſſolvi. Periculis autem valdè obnoxia eſt civitas, in quâ ſi qui velint, poſſint quoque eam invadere, id eſt, ſtatum ejus opprimere. Verum, ut antè dictum, (ait Ariſtoteles) ſervatur naturâ loci, quæ peregrinos procul ſubmovit.

vit. Quam eandem ob cauſam Periœci Cretenſium in fide manent, cum Laconum Helotes ſæpè in rebellionem ſint verſi. Nec enim cum externis imperiis quicquam Cretenſes commune habent, & nuperrimè externum bellum in inſulam tranſlatum manifeſtum fecit quàm infirmæ iſtic ſint leges. Hactenus verba Ariſtotelis ex libri ſecundi cap. VIII.

Polybii cenſura.

POlybius graviſſimus auctor, in multis tam enormiter diſcrepaſſe Cretenſium & Laconum inſtituta & mores oſtendit, ut penè increpare Ephorum, Xenophontem, Calliſthenem, Platonem ſummos viros non vereatur, quòd affirment hanc rempublicam illi ſimillimam eſſe, & laude dignam cenſeant. Nam Lacedæmone ait agrorum poſſeſſiones ſecundum legem omnibus civibus convenire, pecuniæ & opum æſtimationem aut admirationem fuiſſe nullam, ſimulque cum ea invidentiam, odia, contentiones, diſcordiam inde exulaſſe: regum ſummorum magiſtratuum poteſtatem non ſolum perpetuam fuiſſe, ſed etiam tranſiſſe ad liberos aut alios proximos hæredes civium mores rectos. Apud Cretenſes, inquit, econtra-

contraria reperiri omnia: nam agros agris cumulare illic licitum & liberum, pecuniam ſummo in pretio eſſe, ejuſque quæſtus honeſtiſſimum haberi, mores præterea ſordidos & avaros, ut de ſolis ferè Cretenſibus verè dicere liceat, apud eos nullum lucrum cenſeri turpe: ad hæc magiſtratus in Cretâ eſſe annuos, & ſtatum reipublicæ popularem: ipſos Cretenſes diſcordiâ, ſeditionibus, bellis civilibus propè aſſiduò laborare, ingenia eorum eſſe fraudulenta & veteratoria, conſilia publica, ſi uſquàm alibi, iniquiſſima: itaque verè diſſimillimam his eſſe à Laconicâ rempublicam, & formam hujus cum ipſis inſtitutis vituperio magis quàm laude dignam: nam leges bonas, & probam reipublicæ conſtitutionem ſanctos & manſuetos reddere civium mores, & publica conſilia producere ab iniquitate abhorrentia: & vice verſa. Atque hæc de vitiis Cretenſium exemplis proximorum temporum paſſim Polybius in hiſtoriâ demonſtrat. Sed diverſum ab eo, ceu dictum, ſentit Plato, qui & laudabilem reipublicæ hujus conſtitutionem cenſet, & legiſlatorem à ſapientiâ & juſtitiâ commendat, quanquàm turpiſſimam venerem maſculam meritò abominetur, & cum eo Ariſtoteles. Et

uter-

uterque horum non ſolum probroſum ac fœdum inſtitutum judicat, naturæ & rectæ rationi repugnans, ſed & abſurdam cauſam, quam colorandæ fœdæ rei affert legiſlator, inſigniter traducit: cujus ſumma hæc, ut neglecto cum fœminis concubitu, & libidine in mares verſa multitudo ſobolis, cui alendæ ager inſulæ par eſſe non poſſet, averteretur. Ita πολυτεκνία, quam aliæ civitates benè conſtitutæ fortunatam atque utilem cenſuerunt, hic legiſlator velut infauſtam & noxiam damnavit, & è republicâ ſuâ quaſi proſcripſit. Quæ quanquàm ſic habeant, tamen libuit Lycurgo hoc quoque inſtitutum tam turpe in ſuas leges transſcribere. De re ipſa fuſe diſſerit Plato libro VIII de legibus, & abſurditatem ejus pariter & fœditatem ponit ob oculos. Sed fuêre aliæ laudabiles ac præclaræ leges Cretenſium: in quarum numero illæ, quæ ſobrietatem præcipiebant, compotationes temulentas ac vinolentiam graviter prohibebant: ad quas pertinebat Minois lex, cujus verba à Platone recitantur, μὴ συμπίνειν ἀλλήλοις εἰς μέθην: tum eæ, quæ rationem diſtribuendæ annonæ quotannis ex agro provenientis, ejuſdemque conſumendæ certam

certam definiebant, quas utraſque idem Plato in νομοθεσίαν ſuam tranſcripſit. Fuit & iſta memorabilis à Platone etiam celebrata, quâ juvenibus inquirere in leges patrias, benene aut ſecus habeant, interdictum: præceptum verò, ut non niſi honorificè, tanquàm quæ ſanctæ ac venerabiles ſint, de iis ſentiant loquanturque: ſenibus verò permiſſum, ſi quid ipſis ſuccurreret, quod huc pertineret, ut id ſubmotis juvenibus ad magiſtratus, & ætate æquales referrent. Quo modo legiſlator legum majeſtati conſulere voluit. Atque his legibus quamdiu Cretenſes paruêre, ait Strabo, cui maternum genus è Cretâ erat; ſatis feliciter egerunt. Verum prolapſa ſenſim legum obſervatione, mores etiam cum fortunâ in deterius ivêre.

Res Cretenſium in pejus lapſæ.

INclinationis hujus principium ex æmulatione ortum, cum majores inſulæ urbes Cnoſſus, Cydon, Gortyn, Lyctus diſſidentes inter ſe ad augendum potentiam ſuam arma civilia in ſeſe verterent. Hac enim ratione vires univerſorum, quæ ſtante concordiâ haud parvæ fuerant, imminutæ. Deinde piratarum Cilicum commercio Cretenſes

impli-

impliciti cauſam armorũ contra ſe Romanis dederunt. A quibus bello trienni ſuperati domitique, duce præcipuo Metello, qui ex eo Cretici nomen tulit, amiſſa libertate, & patriarum legum uſu, provinciæ formam accepêre, ac deinceps jure Romano vivere neceſſum habuêre. Abhinc aliquot ſecutis ſæculis inſula Romano imperio ſubjecta quievit ad tempora per totum mare mediterraneum graſſantium Saracenorum, à quibus non ſemel graviter concuſſa & afflicta fuit. Demum cùm à principibus Latinis ope præcipuâ Venetorum Byzantium eſſet occupatum, Creta in præmium navatæ operæ Venetis ceſſit. Quorum imperio, quanquàm ſæpè motâ contra eos rebellione, etiam nunc paret, mutatoque nomine pro Cretâ Candia audit, ſic nuncupata ex maximâ, quæ jam in ea floret, urbe, quæ & coloniam Venetorum ad firmandum in totâ inſulâ horum imperium jam pridem accepit, & præſidi Veneto, ac ſummo tribunali ſedem præbet.

IV.

DE REPVBLICA ARGIVORVM.

QVEMADMODVM antiquitate, ita potentiâ & claritudine inter Græcos Argivi olim præſtitêre, quorum metropolis Argos in regione Peloponneſi, quam ex ea Argolicam nuncuparunt, pluribus urbibus quondam inclytâ: inter quas celeberrima Troicis temporibus Mycenæ, regia Agamemnonis, à Perſeo Danaës filio, Acriſii nepote condita: deinde Epidaurus, Trœzen, Phlius, Corinthus, Sicyon. Argiva civitas à temporibus Inachi primi conditoris regio imperio paruit. In quo cum eſſet Tiſamenus Oreſtis filius, Agamemnonis nepos, Heraclidis in Peloponneſum revertentibus regno ab iis ejectus ſucceſſorem accepit Temenum Heraclidarum fratrum natu maximum, ex quo Macedonum reges ortum trahere feruntur. Hic à filiis propterea, quod genero Diophonti plus quàm ipſis ſtudere videretur, interemptus Ciſum primogenitum regni hæredem reliquit. At fuit regum horum moderata poteſtas: Argivi enim, ut ait Pauſanias, ab antiquiſſimis

temporibus æquabilis juris ac libertatis perſtudioſi fuêre: eoque ſtudio ducti, & ab iis, qui Diophontis partes ſecuti fuerant & cum eo Epidaurum ſeceſſerant, incitati poteſtatem regiam adeò conciderunt, ut Ciſo mortuo liberis & poſteris ejus præter inane regium nomen nihil reliquum fecerint. Quam conditionem cum ferre Meltas ex iſtis oriundus non poſſet, ſolutiuſque imperare geſtiret, à populo imperii hujuſmodi impatiente, & æqui juris ſtudioſo, omni poteſtate exutus & capitis damnatus fuit: populuſque in libertatem ſeſe vindicavit, nec ab eo tempore quenquam regnare Argis ſivit. Tempus hujus rei certum à nemine veterum annotatum reperio. Perantiquum tamen fuiſſe, ex eo manifeſtum eſt, quòd ante ætatem Lycurgi regnante Labota Euryſthenis pronepote Lacedæmonii Argivos jam ſine rege agentes ob turbatos fines bello petierint. Libertas placuit popularis, ut ſupremum rerum arbitrium eſſet penes populum in tribus quatuor diviſum. Ei ſubjunctus fuit ſenatus, conſilii publici dux, incertum quo numero, à quo, quo modo, in quod tempus, & ex quibus electus. Quanquam veroſimile, ex adultioribus & melioribus in populo, ſuffragiis

ipſius

ipſius populi in tempus annuum eſſe deſignatum : quippe cum id populari ſtatui videatur maximè eſſe congruum. Et præter ſenatum collegium quoque fuit virorum LXXX, partem reipublicæ curans. Et cum eo ἀρτύναι, quos urbanos magiſtratus fuiſſe, fortean judiciis etiam præfectos conjectes. Omnes in formula fœderis inter Athenienſes & Argivos, Mantineos, Eleos, quæ apud Thucydidem extat, nominati, & Athenienſium ſenatui ac magiſtratibus urbanis in dicendo juramento oppoſiti: quod fœdus percuſſum eſt Olympiadis LXXXIX anno quarto, archonte apud Athenienſes Ariſtione. Plura de reipublicæ Argivæ ordine dicere non poſſumus, quia plura in veterum ſcriptis ad nos non pervenêre. Geſſit hæc civitas frequentia bella cum cognatis & vicinis ſuis Lacedæmoniis. Subinde enim lites de finibus inter eos extitêre, inprimis de agro Thyreo, quem in confinio poſitum utrique ſibi vendicabant: ſæpè etiam querelæ provenêre de finitimis injuriâ læſis. Et accedebat æmulatio mutua, cum uterque populus alteri ſe præferret. Atque ut Lacedæmonii popularem ſtatum, quo gaudebant Argivi, inviſum habebant, ita hi viciſſim oligarchiam Lacedæmoniorum oderant.

Lacedæmonii ſiquidem ex forma vetere cum Heraclidis invectâ, & ex inſtituto Lycurgi duobus regibus perpetuis hæreditario jure in ſceptra ſuccedentibus & perpetuo ſenatu virorum XXVIII in adminiſtranda republicâ utebantur. Argivi autem finiti temporis ſenatum & magiſtratus habebant, & per eos rempublicam adminiſtrabant. Nam quod de uno eorum rege dicitur apud Herodotum, id de uno magiſtratuum quem regem vocabant, quo in bellis cum uſus poſcebat, ſummo imperatore utebantur, eſt intelligendum, qui domi regium nomen, non regiam poteſtatem obtinebat: quod in liberis Græciæ civitatibus non erat inuſitatum. Exemplo ſunto rex IX-vir Athenis, & qui apud Eleos baſilæ nuncupabantur, & Romæ rex ſacrorum. Quod ni ſic accipiatur, pugnabit eo loco Herodotus cum omnibus quæ de Argivorum civitate libera paſſim in hiſtoriis memorantur. Sæpè, ut dixi, hæc civitas partâ jam libertate bello cum Lacedæmoniis colliſa fuit: ſed nunquam gravius quàm tempore Cleomenis Spartani regis, valde turbidi ac vehementis ingenii, qui Dario Hyſtaſpis filio Perſarum regi, patri Xerxis, coætaneus fuit, & ſucceſſorem in regno habuit fratrem Leonidem rebus ad Ther-

Thermopylas contra Xerxem geſtis clariſſimum, patruus Pauſaniæ, qui Mardonium cum Perſis ad Platæaſ cecîdit. Hic Cleomenes multarum turbarum in Græciâ concitator regnum ſuum auſpicatus eſt ab Argivis bello infeſtandis: quos cum vaſtato agro ingenti ſtrage inopinatos concîdiſſet, & mox fuga in ſacrum nemus delatos non pauciores quàm quinquies mille exercitu undequaque clauſos obſediſſet, primum L primores nominatim alios poſt alios per præconem tanquam de lytro ſecum tranſacturos è luco evocatos velut victimas jugulavit: deinde reliquos omnes poſthabita loci religione, nemore per Heilotas ſervos circum circa incenſos concremavit. Ab eo immani facinore recta Argos propugnatoribus vacuum copias duxit: actumque de civitate ſine dubio fuiſſet, niſi una fæmina, eruditione celebris, & ſupra ſexum fortis Teleſilla obſtitiſſet. Ea namque de adventu hoſtium certior facta in extremo patriæ periculo, vocatis repente ad arma maribus, qui per ætatem bello non erant idonei, refixiſque heic illic ſuſpenſis clypeis, enſibus, haſtis ac telis aliis, & fœminis, quæ ætate ac viribus integræ erant, armatis, & ſecum ad mœnia ductis, qua hoſtes impreſſionem

facturi putabantur, magno animo venturis ſe objecit. Interea appropinquabat cum ſuis Cleomenes, & ut terrorem infirmis in urbe injiceret, ſublata ingenti vociferatione in mœnia ſe incitavit. Verum cum deprehenderet non fœminas minus cum Teleſilla, quàm mares animis intrepidis in mœnibus perſiſtere, & fortiter invadentibus ſe opponere, ſtatim poſt primum impetum pedem retulit, rectè judicans nec ſecundám certaminis iſtius fortunam ſibi gloriæ, & adverſam extremæ ac pudendæ turpitudini futuram. Ita tum præcipuâ virtute unius fœminæ civitas eſt conſervata. Sed, ut prodit Herodotus, abſumptis eo bello viris, à ſervis occupata reſpublica eſt, muniaque magiſtratuum adminiſtrata, donec adoleviſſent abſumptorum liberi, qui dejectis ſervis rempublicam recuperarunt. Servi Argis pulſi vicinam Tirynthem invaſerunt, atque inde bello rurſum moto ab Argivis tandem ſunt deleti. Bellis Perſicis, id quod vitio iis verſum, Argivi ſe non commoverunt, nec ullam opem cæteris tulerunt. Cauſa adfertur æmulatio contra Lacedęmonios. Nam cum adventante Xerxe, auxilia pro tuenda libertate communis patriæ Græciæ poſcerętur, reſponderunt, facturos

ɖuros ſe, quod poſcerentur, ſi dimidium imperii militaris ſibi tribueretur, & pax in annos xxx à Lacedæmoniis civitati ſuæ addiceretur. Quorum poſterius cum admitterent Lacedæmonii, prius verò recuſarent, nihil etiam ab iis impetratum. Credo etiam memoriam aɖorum Cleomenis nondum obliteratam non parum rei petitæ obfuiſſe. Nam Cleomenis frater Leonides ei ſine liberis defunɖo non ita nuper ſucceſſerat, iſque exercitum communem ſociorum terrâ duɖurus erat: cujus ſigna ſequi durum & iniquum viſum fuiſſe Argivis veroſimile eſt. Leonida autem ad Thermopylas cæſo, imperium ad Pauſaniam fratris filium tutorio nomine fuit devolutum, cujus auſpiciis ad Platæas eſt dimicatum. Haud diu pòſt Argivi adjuti à Tegeatis & Cleonæis, ut ſcribit Strabo, Mycenas urbem nobiliſſimam ſtadiis L ab urbe ſua diſſitam funditus deleverunt. Cujus cauſam non aliam eos habuiſſe ait Pauſanias, quàm ſolam malevolentiam ex eo ortam, quòd ipſis in officio ceſſantibus Mycenæi armatos LXXX cum Leonida rege Spartano, & ejus commilitonibus Lacedæmoniis ad Thermopylas miſiſſent, qui æternum ſibi decus pro ſalute totius Græciæ pugnantes occumben-

teſque paraverant. Addit Diodorus Siculus, contentionis aliquid Argivos cum Mycenæis habuiſſe de templo Iunonis, utriſque diu communi, Mycenis vicino, & ægrè tuliſſe eoſdem, ſolos Mycenæos in Argolide imperium ſuum haud agnoſcere, & demum præcipuam iis cauſam hanc fuiſſe affirmat, quam ſolam memorat Pauſanias. Tempus verò deſignat hujus rei geſtæ Olympiadis LXXX annum primum, qui undecimus eſt poſt Perſas Græcià ejectos. Gerendæ verò rei occaſionem rapuiſſe Argivos idem Diodorus oſtendit, quòd Lacedæmonii terræmotu graviter afflicti, difficillimo inſuper bello à Meſſeniis & eorum ſociis ipſi tunc premerentur, ut auxilii amicis Mycenæis ferre nihil poſſent. Exemplum vehementis odii in Argivis, quod niſi excidio clariſſimæ quondam urbis vicinæ expleri potuit. Elapſis dehinc annis XX fœdus tricennale inter Argivos & Lacedæmonios percuſſum eſt, idque ſine vitio cultum ad finem uſque, qui incidit in annum XI belli Peloponnenſis. Exorto hoc bello Peloponneſi, quo tota ferè Græcia mutuis armis colliſa eſt, civitas Argiva per annos XII quietem egit, velut fabulæ ſpectatrix. At anno XIII Epidaurios Lacedæmoniorum

ſocios, vicinos ſuos armis infeſtans ſe quoque bello implicuit, annoque ſequente bello à Lacedæmoniis petita, paulò pòſt, ut eo ſe liberaret, fœdus cum iiſdem inſtauravit duraturum in annos L, eoque vix ſancito contentione potentiorum civium in gratiam Laconum ſtatum popularem à majoribus per manus acceptum in poteſtatem paucorum commutavit. Verùm intra paucos menſes fluente æſtate anni XV belli ejuſdem, populus velut reſipiſcens reſumptâ audaciâ in paucos illos reipublicæ præſidentes impetum dedit, & commiſſâ intra urbem pugna victor eorum alios interemit, alios urbe expulit, totamque eam factionem oppreſſit, ac ſtatum popularem reſtituit. Ad patrandam hanc rem captatum tempus, quo Lacedæmonii in urbe ſua γυμνοπαιδιῶν certamine feſtivo occupabantur. Qui à profugis ad ferendam opem vix tandem excitati, cum in itinere propè Tegeam cognoviſſent oppreſſos jam eſſe homines factionis ſuæ, & populum rerum rurſus potiri, domum regreſſi ludos intermiſſos peregerunt. At cum à Lacedæmoniis & ſociis minæ jactarentur, populus Argivus ſibi metuens ſocietatē cum Athenienſibus temerè nuper deſertam inſtauravit; utq; ab his quovis

tempore auxiliis juvari per mare poſſet, longos muros ab urbe ſua ad mare uſq; excitavit. Ab hoc tempore quamvis belli malorum non expers, tamẽ in populari libertate conſtanter perſtitit, & fluctus quoq; civiles pro eadem tuenda nõ una vice pertulit, atq; adeo ſanguine eorum, qui perniciem illi parabant, non ſemel ipſam ſanciit, ut oſtendit in oratione ad Philippum regem Iſocrates, Macedonũ verò potentia aucta non aliam civitas hæc quàm reliqui Græci fortunam experta fuit. Deniq; cum Pyrrhus Epiri rex contra Antigonũ Macedonem bellum gerens in urbem perrumpere conaretur, & jam intra portam penetraſſet, jactu ex ſuprema ædium parte ipſe tantus bellator à fœmina eſt occiſus. Verum paulatim quaſi conſenuit fortuna civitatis quondam celeberrimæ, ſenſimque defecit: atque ipſa ab Achæis occupata, eorumque ſocietati addita cum ea tandem in Romanorum poteſtatem pervênit labente Olympiade CLVIII. Poſt abdicatos reges uſa eſt in faſtis ſuis ad conſervandam ſeriem temporũ annis ſummarum ſacerdotum, quæ celeberrimo Iunonis Argivę fano præerant: cujus veſtigia habemus apud Thucydidem, qui bis hac ærâ hiſtoriam ſuam inſignivit, initio nimirum lib. II, & ſub finẽ lib. IV.

V. DE

V.

DE REPUBLICA THEBANORUM.

REGIONUM Græciæ populoſiſſima penè dixerim, & feraciſſima, atque è maximis una, ac frequentiâ inſignium urbium nulli inferior quondam fuit Bœotia, inter Locros Opontios Theſſaloſque, quos ad Septentrionem habet, & regionem Atticam, cui ad auſtrum contermina eſt, media, à mari Euboico ad ſinum Corinthiacum porrecta, multò longior quàm latior, ab occidente Phocenſium agro finita. Inter urbes ejus claruêre Tanagra, Theſpiæ, Platææ, Orchomenus, Cheronea, Coronea, Haliartus, Leuctra clade Lacedæmoniorum nobilitata, Thiſbæ, Erythræ, Oenone, Oropus in confinibus Atticæ ac diu ambigui juris in litore maris Euboici, Anthedon in eodem littore in ſeptentrionem ſe attollens, & inter has Aulis Oropo vicina juxta Euripum è regione Chalcidis Euboicæ, portu quàm oppido nobilior, ad alterum mare Corinthiacum Crëuſa Theſpienſium, quibus vicina eſt, emporium. Caput verò urbium Thebæ in planicie ſitæ,

ſitæ, quarum acropolis ſive arx Cadmea à Cadmo Phœnice Agenoris filio, qui primus literarum uſum in Græciam intuliſſe dicitur, condita nomen idem apud poſteros retinuit. Vrbs hæc perantiqua variis caſibus jactata ſub regibus, maximè ſub filiis & nepotibus Oedipi. Regum ultimus Xanthus à Melantho Andropompi filio Athenienſi è poſteris Nelei Pylienſis in monomachiâ occiſus anno poſt exciſam Trojam LVI, ante mortem Codri poſtremi Athenienſium regis Melantho nati LVII, & ante Heraclidarum reditum in Peloponneſum XXIV, locum dedit conſtituendæ libertati, ut tradit Pauſanias. Is enim ſic ait: Τόδε ἐντεῦθεν διὰ πλειόνων πολιτεύεσθαι, μηδὲ ἀπ' ἀνδρὸς ἑνὸς ἠρτῆσθαι τὰ πάντα, ἄμεινον ἐφαίνετο τοῖς Θηβαίοις. Atque ab hoc tempore & urbs Thebana, & fortuna ejus magnum cepit incrementum. Sed an ſtatim populo rerum ſumma permiſſa ſit, an penes optimates reipublicæ poteſtas poſt regni finem fuerit, non eſt planum. Cum temporis autem progreſſu, cum Medi & Perſæ jam rerum in Oriente potirentur, & Græcia maximè floreret, populum rerum arbitrum fuiſſe, ſatis conſtat.

Verùm

Verùm quum Xerxes in Græciam vênit, ut ajunt ipſi Thebani ad tuendum honorem ſuum contra Platæenſes Μηδισμὸν ſibi exprobrantes, populi poteſtate oppreſſâ, pauci potentes contra leges & inſtituta majorum rempublicam occupaverant, & civitatem in barbarorum partes concedere coëgerant. Sed expulſis è Græciâ Perſis, legibus & juri populi locus rurſum datus: iſque ſtatus deinceps conſervatus. Pleraſque verò Bœotiæ civitates alias in optimatum fuiſſe poteſtate tempore belli Peloponneſiaci, unus Thucydidis locus, qui eſt libro quarto, nos docet. Sic enim habet, quoſdam earum civitatum rerum novarum avidos cum duobus ducibus Atticis Hippocrate & Demoſthene clàm conſilia agitaſſe & conveniſſe de ſtatu civitatum ſuarum præſenti in popularem, qualis Athenis erat, commutando. Sed Thebas ſenatum quoq; ſuum publici conſilii ducem habuiſſe, & per magiſtratus definiti temporis munera reipublicæ domi & foris, pace ac bello adminiſtraſſe, ut ſolent civitates liberæ, hinc illinc cognoſcere promptum eſt. Inter cæteras verò Bœotiæ civitates Thebana hæc ita caput creſcente fortunâ extulit, ut ex ſociâ penè dominâ ſe iis impoſuerit, certè ἀξίωμα

aliquod,

aliquod, aut jus ſuperius in eas ſub velamine ſocietatis velut princeps ſibi vendicaverit, denique totam Bœotiam pro ſua habuerit. Accedebat quòd viribus ſuis freta injuriis quoque variis non rarò proximos quoſque horum ſociorum vexaret. Quod cum ferre diutius Platæenſes, quorum urbs LXX tantum ſtadiis à Thebanâ diſtabat, non poſſent, non vellent, aliquot annis ante pugnam Marathoniam, veteres amicos in Græciâ tum potentiſſimos Lacedæmonios, quorum rex Cleomenes fortè in ea loca venerat, opem rogarunt: ſed ab his rejecti ob locorum nimis longa intervalla tempeſtivis auxiliis ferendis incommoda, vafro ſuaſu eorundem, ut perhibet Herodotus, in clientelam Athenienſium propiorum ſe contulerunt. Vnde bellum inter hos & Thebanos enatum, ſed priuſquam concurrerent acies ad pugnam jam paratæ à Corinthiis vicinis intercedentibus compoſitum. Dicta conditio, ut qui Bœotiorum fœdere Bœotico teneri nollent, id iis liberum eſſet: ſimulque termini definiti. Verùm digreſſis Corinthiis Thebani pœnitentes conditionis Athenienſes armis adorti, ſed ab his ſuperati, & ultra priores terminos trans Aſopum fluvium ſubmoti. Hinc odium illorum

rum in Athenienſes. At Platæenſes beneficio devincti ſoli è Græcis ad Marathonem auxilio fuêre Athenienſibus contra Perſas: iidemque decennio pòſt cum Theſpienſibus à Xerxe malè mulctati inſtinctu Thebanorum, & anno proximo cum iiſdem promptiſſimam operam pro virium modo navantes pro Græcis ſtetêre ad urbem ſuam, ubi conjunctis Græcorum copiis pro communi libertate decertatum, & illuſtris victoria parta duce Pauſaniâ Spartano, cæſis cum Mardonio Perſis. Tum caſtigati Thebani, qui cum Perſis fecerant, & legibus rurſum circumſcripti à Pauſaniâ: ac deditis peſſimorum conſiliorum autoribus & paucorum potentiâ, quæ obrepſerat, deſtructâ, popularis libertas apud eos reſtituta, non tamen infamia deleta. Deinde diu res in Bœotiâ tranquillæ. Demum poſt L annos cum jam ſpiraret aliâ aura, & ſibi à creſcente potentiâ Athenienſium vehementius metuerent Lacedæmonii, ac eorundem Athenienſium odio ob Corcyræos arderent Corinthii, veterum irarum nondum obliti Thebani, telam exorſi ſunt contra Platæenſes, quę cum excidio urbis eorum, & civium internecione eſt finita. Atque hoc telæ exordium, principium dedit bello Pelopon-

ponnenſi, quod Thucydides & Xenophon deſcripſere. Exciſa eſt urbs Platæa anno xciii pòſt quàm ſe cum Athenienſibus junxiſſet, ut aſſerit Thucydides: quod ſi verum, incidit conjunctionis hujus initium in tempus Cambyſis in Perſià regnantis. Ager Plataicus Thebanis datus: hi pro arbitrio ſunt eo uſi. Bello Peloponneſi finem dedêre Athenæ à Lyſandro & Lacedæmoniis captæ, quas ſimiliter excidio dari cupiebant & vehementer flagitabant Thebani odiorum acerbiſſimorum tenaciſſimi. Sed id non ſiverunt Lacedæmonii, ademptione imperii, & murorum demolitione, ac mutatione ſtatus contenti. Decennio deinde ab hoc caſu Athenarum, dolo Perſarum, bellum grave in Græcià reſuſcitatum contra Lacedæmonios, conflato in eos odio, quaſi imperium totius Græciæ affectantes: cujus principes fuêre Thebani, livore à veteribus inimicis in ſocios & amicos converſo. Sed eo poſt octennium rurſus Perſarũ regis autoritate compoſito pax reparata, verum à Lacedæmoniis quieſcere neſciis, atq; imperii cupidis iterum turbata, & poſt Mantineam captam, atque in vicos diſperſam arma ab iiſdem in Thraciam tranſlata: intereaque Cadmea arx Thebanorum, quibus plurimum

mum diffidebant, furtim occupata, Iſmenias adverſæ factionis princeps & tum polemarchus in vincula datus, multi fugâ elapſi & in exilium profecti, reſpublica paucis Laconiſſantibus tradita: factum quinquennio poſt pacem conſtitutam. Sed ab altero quinquennio incredibili audaciâ ſeptem exulum, ac ſingulari ſucceſſu civitas cum arce recepta, principe Pelopidà: perduelles, libertatis oppreſſores trucidati, populo reſpublica reddita. Ex hoc tempore bellum vehemens & cruentum inter Thebanos & Lacedæmonios geſtum, durans annos XII: pugnatum frequenter ad Plateas, Theſpias, Tegyras, Orchomenum, Leuctra, denique ad ipſa Spartæ mœnia, majore utplurimum horum quàm Thebanorum clade. Vires Laconicæ infractæ, Thebani in ſpem imperii ſupremi per Græciam erecti virtute præcipuâ duorum ducum Epaminondæ & Pelopidæ, Meſſenii etiam patriæ & libertati reſtituti: ſimul in Theſſaliam contra Alexandrum Pheræum tyrannum arma verſa. Dein bellum brevi pace, interveniente rurſum Perſarum rege ſuſpenſum, rurſumque reſurgens: poſt multa alia exercitus Thebanus in Peloponneſum reductus ab Epaminondâ, & denuò pugnatum ad urbem Spar-

tam, & in ipſa urbe, denique ſummis viribus prælium commiſſum in Arcadiâ ad Mantineam, in quo fortiſſimè pugnans, lethaliterque vulneratus concidit Epaminondas, & ex acie elatus expiravit, victoriâ ambiguâ, fluente Olympiadis CIIII anno ſecundo, cum anno proximè præcedente in Theſſaliâ fortiter quoque dimicans contra tyrannum Pheræum occubuiſſet Pelopidas. Cum his uti nata fuerat, ita occidit rurſus virtus ac fortuna Thebana. Civitas ipſa fortunâ priore inſolens, & ferox, ducibus iſtis deſtituta in præceps ivit. Cui nihil ad conſervandam fortunam, & parandum imperium, cum cætera haberet abundè, defuiſſe ferunt, quàm educationem rectam, & diſciplinam cum liberali doctrinâ. morum virtutumque magiſtra, ac ſapientiæ nutrice aut parente, qua ſupra reliquos ſui ævi principes ac duces eminuiſſe Epaminondam conſtat. Erant enim cæteroqui corporibus validi, animis magni & intrepidi, in armis feroces, laborum patientes, imperandi cupidi Thebani, & reliqui Bœoti, ſed morum diſciplinarumque rudes, aſperi, inculti, & hominibus quomodò rectè conveniret uti ignari.

Reliqua deſcriptio politiæ Thebanæ.

PRæter ſenatum judicia habebant, & magiſtratus varios: in quibus eminebant qui Bœotarchi dicebantur, & polemarchi duceſque belli. Bœotarchos XI fuiſſe ſæculo belli Peloponneſiaci Thucydides oſtendit libro IIII; quibus nomen ex eo datum, quòd cura ſua res totius Bœotiæ complecterentur. Polemarchi rempublicam domi potiſſimum curabant: erantque bini annui, niſi me omnia fallunt: quod ex diligenti conſideratione eorum, quæ à Xenophonte dicuntur in hiſtoria occupatæ à Lacedæmoniis, & à Thebanis recuperatæ arcis Cadmeæ, perſpicere me poſſe autumo: quanquàm nihil heic affirmem. Belli duces, στρατηγοὺς, quos prætores Probus interpretatur, aut Bœotarchos ipſos fuiſſe, aut ex Bœotarchis deſignari ſolere exiſtimo. Nam eoſdem, qui exercitibus in bello præerant, Bœotarchos aut βοιωταρχοῦντας ab autoribus appellari deprehendo, & interdum tres pluresve, interdum etiam ſeptem uno in bello, & una in expeditione fuiſſe animadverto. Exempla apud Pauſaniam ſunt in Bœoticis & Meſſenicis, ubi res Epaminondæ & Pelopidæ exponuntur:

& in Phocicis, ubi IIII Bœotarchi decem millibus peditum gravis armaturæ, & equitibus quingentis præfuiſſe memorantur bello Græcorum contra Gallos: nec deſunt alia apud autores alios. Nonnunquàm etiam uni tantùm ſummum imperium in bello commiſſum eſſe reperio, ut Pelopidæ, & eo capto Epaminondæ, item Cleomeni cuidam, de quo Pauſanias, bello Theſſalico contra Alexandrum Pheræum, ac rurſum Epaminondæ in expeditióne poſtremâ contra Lacones ac eorum ſocios, in quâ ipſe periit. Vnicus apud Thucydidem locus eſt libro IIII, quem paulò antè citavi, qui oſtendit, omnes Bœotarchos bello Attico Tanagræ cum Bœotis aliis, ex omnibus ejus regionis oppidis ibi congregatis, fuiſſe, ac de belli rebus conſultaſſe: cumque cæteri Bœotarchi pugnam diſſuaderent, Pagundam βοιωταρχοῦντα ἐκ Θηβῶν, id eſt, Bœotarchum è civitate Thebanâ cum Ariontidâ Lyſimachi filio, pugnandum ſuaſiſſe & perſuaſiſſe. Hoc verò an ideò factum ſit, quòd Tanagra Bœotiæ urbs, & quidem proxima eſſet, propemodùm in conſpectu Thebarum, Aulidem & Delium verſus, ubi Athenienſes exercitus ſui partem habebant, neſcire me fateor. Id autem

fateor,

ſateor, verba Thucydidis eo loco ſuſpicionem mihi movere, non ex ſolis Thebanis, ſed ex aliis quoque Bœotiæ oppidis, quæ id jus habuerint, Bœotarchos fuiſſe deſignatos, præſertim illa, ὁ Παγώνδας ὁ Αἰολάδου βοιωταρχῶν ἐκ Θηβῶν, quaſi nimirum non omnes ex civitate Thebanâ eſſent βοιωταρχοῦντες. Vnde & de nominis origine ſuſpicari quis aliquid poſſet. Verum notandum heic, cum plures Bœotarchæ in exercitu erant, eos aut per vices ſupremum imperium habuiſſe, ut hoc loco de Pagonda ait Thucydides, ejus tunc imperium fuiſſe, ἡγεμονίας οὔσης αὐτοῦ, aut pari poteſtate, & conjunctis conſiliis res geſſiſſe, quod heic illic ſignificare videtur. Erat omninò imperium eorum annuum: & lex erat iis lata, ut, qui exacto tempore ſuo, primo ſequentis anni menſe, quem lex deſignabat, (erat is brumalis, βουκάτιος dictus, caput anni Bœotii,) imperium ſucceſſoribus non traderent, capitis rei eſſent. Ob quam legem non ſervatam optimus imperatorum Epaminondas cum collegâ Pelopidâ in diſcrimen capitis vênit. Nam partâ inſigni victoriâ Leuctricâ, cæſo Laconum rege & exercitu, ipſe cum collegis exercitum ſuum victorem, recta

in Peloponneſum duxerat, multos Peloponneſi populos ſibi adjunxerat, multa hoſtium oppida & loca ceperat: deinde cum videret imperii ſui tempus ad finem decurrere,& aſperrimum brumæ frigus exercitum premere, collegaſque reliquos domum rediturire, ut locum legi & ſucceſſoribus darent, ſimul verò cerneret calentia in ſe ſociorum Peloponnenſium ſtudia, nec imperitiam ac ſocordiam ſucceſſorum ſuorum ignoraret, prævideretque diſceſſum ſuum ab exercitu ac ſociis, & imperium depoſitum incremento rerum patriæ plurimum obfuturum, perſuaſo primum Pelopidâ, dein reliquis collegis etiam retentis, omni culpa facti in ſe receptâ, mediam Laconiam pervadens, Eurotamque fl. tranſgreſſus ad ipſam urbem Spartam cum infeſtis copiis acceſſit, eaque ingenti formidine conſternatâ, cum pugnandi cauſa prodiret nemo, in Meſſeniam tranſiit, & regionis ejus incolis Lacedæmoniorum ſervis ad pileum vocatis, & Meſſeniis aliis extorribus hinc inde accerſitis, quòd noſſet id incidendis Lacedæmoniorum hoſtium nervis quàm maximè eſſe, novam iis urbem idoneo loco ad Ithomen montem condidit, firmiſſimis cinctam mœnibus, opuſq; feſtinato labore, ſummo

mo omnium ſtudio ac alacritate abſolvit, abſolutumque velut arcem & præſidium perpetuum contra Lacones Meſſeniis, acerbiſſimis & irreconciliabilibus eorum inimicis, tradidit: & ſimul alia quoque per regionem oppida & caſtella quantà poterat maturatione communivit. Hoc modo alterà velut manu Lacedæmoniis abſciſſà, & perpetuo hoſte iis appoſito, magnaque apud omnes in Peloponneſo ſocios, Argivos, Eleos, Arcades, quibus inviſa & formidoloſa Laconum potentia erat, initâ gratiâ, inter omnium gratulationem & applauſus cum victore exercitu domum rediit. Sed gloria pupugit æmulos ejus: conflataque in eum & collegas actio violatæ legis & diſcrimen capitis intentatum, judicio conſtituto. Verum ipſe, ut convenerat, excuſatis collegis crimen ſuum eſſe confeſſus, nec ullâ defenſione aut deprecatione uſus, ad ſupplicium judicibus ſe obtulit. Hoc ſolum petiit ob merita priora, ut elogium ſepulchro ſuo inſcriberetur ſibi glorioſum, patriæ ignominioſum, complexum veram ſumpti de ſe ſupplicii cauſam. Atque hęc omnia intrepidè. Corona circumſtans admirata, judices attoniti, & ne calculis quidem poſtulatis è tribunali digreſſi, actores & æmuli confuſi, ipſe gloria

 plenior

plenior dimiſſus. Sed hæc de Epaminonda capitis arceſſito, viro optimè de republica merito, & pulcherrimo flore totius Græciæ, forſan nimis prolixa. Ad alia igitur pergo. Polemarchi erat, criminis magni manifeſtos prehendere, & per præfectos inferiores in vincula abripere, ut erat in lege perſcriptum: quâ lege fretus Leontiades Laconiſſans Iſmeniam factionis alterius principem & eadem dignitate præditum, in ipſo ſenatu apprehenſum per homines ſuos in carcerem juſſit abduci. Prætereundum verò hoc loco non eſt, Bœotiam univerſam in quatuor majora concilia fuiſſe diſtinctam, magnæ poteſtatis: ad quæ referebantur negocia magni momenti, ad rerum ſummam pertinentia: quæ concilia ſi relata probarent, ea efficienda magiſtratibus tradebantur; ſi improbarent, rejiciebantur. Quod docet nos Thucydides libro v, commemorans Bœotarchos negocium à ſe valdè probatum, ut robur haberet majus, ad quatuor hæc concilia retuliſſe, ſed ab his eſſe rejectum: quippe penes quæ ſummum rerum arbitrium eſſet: αἵπερ, inquit, βουλαὶ ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσι. Hæ Thebanis compedes fuére, quæ non permittebant eos ſemper facere, ac poſſe, quæ vellent. In civium numero Thebis,

bis, (quod ſecus fuit in aliis civitatibus nonnullis) licuit etiam opificibus & mercaturæ deditis eſſe: ſed id genus hominum gerendæ reipublicæ habitum fuit inidoneum. Lege enim cautum fuit, quam recitat bis Ariſtoteles, ne quis, niſi qui decennium totum foro, id eſt, tabernis opificum & rerum venalium abſtinuiſſet, magiſtratus fieret particeps. Aliam quoque legem Thebanorum Ælianus recitat, qua capitis pœna ſancitur civi infantem exponenti, aut in ſolitudinem abjicienti: quòd ſi quis extremà mendicitate preſſus infantem ſuſceperit marem aut fœminam, eadem lege jubetur, eum ſtatim à partu involutum faſciis ad magiſtratum deferre: magiſtratui præcipitur, ut acceptum tradat alicui vili pretio alendum hac conditione, ut cum adoleverit infans ſervitutem ſerviat apud eum, qui aluit. Occidere enim quàm in ſervitutem dare crudelius legiſlator arbitratus eſt. Reliqua de forma reipublicæ hujus, & civitatis ſtatu injuria temporum cæca caligine nobis ſunt involuta.

Ruina fortunæ Thebanorum.

FOrtunæ ejus reliqua breviter exequar. Poſt Epaminondæ mortem, afflatu fortunæ ſuperioris inſolens, &

opinione virium ſuarum tumens, rectoribus autem bonis carens, illato Phocenſibus bello, tum horum, tum Athenienſium & Lacedæmoniorum conjunctis armis preſſa, Philippum Macedonem belli ſocium adſcivit. Is occaſione raptâ, cui diu inhiaverat, in mediam Græciam admiſſus, oppreſſis Phocenſibus ſuas res agens, Athenienſes fraude circumventos armis atterens, ac demum hos cum Thebanis ad Chæroneam ingenti pugnâ ſuperatos callidè ſibi placans, Thebanos verò in arctum redigens, præſidioque in arcem inducto coërcens, denique dux Græciæ contra Perſas deſignatus, dum expeditionem in eos adornat, fraude ſuorum ſublatus periit. Filius ejus Alexander ferox juvenis, ſed à Thebanis ob ætatem contemptus, ob ejectum ex arce præſidium ſuum, & Macedonum primores trucidatos, bello eos petens urbem eorum captam funditus delevit: homines, qui cædibus ſupererant, cum fœminis & liberis in ſervitutem redegit. Hoc paſſi ſunt Thebani ab eo, cujus patrem ipſi ad perdendos Græcos alios in Græciam evocaverant. Ab eo tempore urbs in ruderibus jacuit per annos totos XVIII: anno decimo nono fluente in invidiam domus Alexandri ab Caſſandro Antipatri

patri filio inſtaurata, juvantibus ſtrenuè Athenienſibus; deinde variâ fortunâ jactata ſub Macedonibus; ſed quietiore ſorte uſa ſub Romanis ad bellum uſque Mithridaticum: in quo cum partes ſequuta Mithridatis aliquandiu fuiſſet, & pòſt ſponte Romanis ſe reddidiſſet, nihilominus à L. Syllâ aſperius caſtigata eò paulatim recidit, ut primorum imperatorum Auguſti & Tiberii tempore, cum quibus Strabo geographus vixit, vix vici mediocris modum retinuerit: ſub Antoninis imperatoribus, Pio & Philoſopho, ſola arx Cadmea extinctæ urbis nomen reſervans ſuperfuerit. Reliquiæ tenues cum nomine eodem etiam poſt evaſtatam toties Græciam ad nos uſque pervenêre.

VI.

DE REPVBLICA CORINTHIORVM.

Corinthus Ephyra quondam dicta, in Peloponneſo ſita juxta Iſthmum, quo Peloponneſus cum reliquâ Græciâ cohæret, urbs antiquiſſima & nobiliſſima, extincto regio Siſyphi genere, ex Herculis poſteris reges habuit uſque ad Bacchin

chin Prumnidis filium per ætates quinque, ut notat Pauſanias in Corinthiacis. Ex Bacchide ejuſdem ſtirpis rege laudatiſſimo deſcendentes Bacchiadæ vocitati per totidem ætates regnarunt ad Toleſten Ariſtodemo genitum, regum ultimum. Quo ab inimicis occiſo imperium quidem in eadem domo Bacchiadarum univerſa & illuſtri manſit: ſed ex regio in oligarchicum eſt mutatum, ſic ut eſſet libertati affine. Hos Bacchiadas ait Herodotus, civitatem poſſidentes cum aliis familiis ſe non miſcuiſſe uſque ad Cypſeli matrem claudam, quam dicit ob vitium hoc faſtiditam à gentilibus ſuis enupſiſſe in familiam alienam. Et Pauſanias docet, eos ex ſe reipublicæ præſides dediſſe prytanes nuncupatos, annuum munus habentes. Sed prytanes quot numero fuerint, quæ eorum eligendorum ratio, quæ poteſtas, nec ipſe, nec quiſquam alius prodit. Herodotus ſtatum illum reipublicæ Oligarchiam fuiſſe ſignificat. Ariſtoteles autem, cum Cypſeli verſutiam in parando dominatu cum Piſiſtrati Athenienſis & Dionyſii Syracuſani aſtu comparat, & δημαγωγία uſum perhibet, ſubindicat, à libertate ſtatum eundem non multum abhorruiſſe. Quæ verò apud Strabonem le-

guntur, qui per annos ferè cc Bacchiadas imperium Corinthi tenuiſſe affirmat, dicitque numero plurimos, & genere claros, & in his tyrannos ditiſſimos fuiſſe, id ego non ſolum ad Oligarchiæ, ſed etiam ad regni eorum tempus referendum cenſeo. At Cypſelus Eetionis filius, Melanis nepos, Antaſſi pronepos è tribu Petreâ, per matrem verò Labdam Amphione Bacchiade natam, quam ob pedum vitium enupſiſſe dixi, Bacchiadarum familiæ inſitus, aſtu magis quàm vi nixus, dum populo blanditus eſt, & palpum verbis obtruſit, ſtatum illum oppreſſit, & ſe dominum civitati impoſuit. Is ſubmotis iis, qui obſiſtebant, & dominatu ſibi firmato, ut teſtatur Ariſtoteles optimus autor & cenſor, ad mitia ſtatim conſilia flexit animum, pro ferro ac vi oratione benignâ utens, atque ea populum demulcens, ut toto imperii ſui tempore corporis cuſtodibus non habuerit opus: rarum inter tyrannos exemplum, quod poſteà apud Syracuſanos unus Gelo eſt imitatus. Quòd autem à Soſicle Corinthio aſperi dominatus nota ei apud Herodotum inuritur, id ſciendum eſt profectũ ab omnis tyrannidis inimico vehemente, & libertatis amantiſſimo, ac referendum ad ſcopum, quem

ſibi

ſibi propoſitum tunc Soſicles habebat. Nec mirum, ſi forſan initio quædam fecerit Cypſelus, quæ offendendis ac lædendis potentioribus fuerint, cum aliter conſtitui dominatus non potuerit. Quo tempore Demaratus quoque inter cives illuſtris & opibus prævalens è Bacchiadum genere, metuens ſibi à Cypſelo, ut ait Dionyſius Halicarnaſſeus, relicta patria Corintho, in Hetruriam jam antè ſibi notam commigravit. Cujus filius in Hetruria matreHetruſca natus Tarquinius, ſedibus Romam tranſlatis Romanum regnum eſt adeptus. Tenuit dominatum Cypſelus per annos xxx, & non ſolum Corinthi rerum potitus eſt, ſed etiam Corcyræ inſignis Corinthiorum coloniæ, quæ annis xxxiiii ante ejus initia fuerat deducta. Cæpit Corinthi Olympiadis xxxi anno ſecundo, qui erat urbis Romæ conditæ xcvi, regnante tunc apud Romanos Tullo Hoſtilio, apud Lydos Ardye Crœſi avo, decimo poſt finitum bellum Meſſenium ſecundum, annis xxx poſt initium veræ libertatis Atticæ. Deceſſit Olympiadis xxxviii anno primo, Periandro filio natu majore (nam & alterum Gordiam ſuperſtitem habuit) in imperio ſucceſſore relicto. Hic patri diſſimilis, ingenio magis ſævo, benevolen-

tiæ civium diffiſus, cuſtodiâ trecentorum ſatellitum ſe ſepſit, & metui ſe à civitate quàm amari maluit, ſed acer & bellicoſus diutius etiam quàm pater tyrannidem conſervavit, ut de eo tradit Ariſtoteles. Sed Soſicles apud Herodotum ait, eum initio acceptæ tyrannidis patre mitiorem fuiſſe, ſed conſuetudine & conſilio Thraſybuli Mileſiorum tyranni hoſpitis ſui aſperatum cæpiſſe gravius ſævire, & eminentiſſimos quoſque in civitate ſuſtuliſſe è medio, ac quod ſævitiæ patris defuerat, egregiè compleſſe. Sed ipſiuſmet conſilium Periandri id fuiſſe, & hanc rationem conſervandæ tyrannidis præcipuam aliis etiam ab eo commonſtratam ſignificat idem Ariſtoteles. Laërtius verò ex Ariſtippo affirmat, eum detecta turpitudine concubitus cum matre Crateâ amore filii vehementius incenſa, immitiorem in cives eſſe factum. Herodotus etiam memorat, Periandrum conjugem ſuam Meliſſam, Proclis Epidauriorum tyranni filiam, ex qua duos filios ſuſceperat, pellicum calumniis impulſum, fœdè peremiſſe, & cum eadem perempta concubuiſſe: & pòſt in ejuſce gratiam convocatas omnes Corinthiorum fœminas quàm ſplendidiſſimo cultu ornatas ad agendum

dum Iunonis feſtum per ſatellites ſuos omni veſte & ornatu ſpoliatas nudaſſe, & ſpoliis illis inferias Meliſſæ ſuæ feciſſe. Addit porrò Herodotus, alterum filiorum Cypſelum natu majorem minutæ mentis, ac imperii non capacem fuiſſe, alterum Lycophronem acerrimi ingenii ideoque patri carum, ſed inſtinctu avi Epidaurii cum aliquandiu cum fratre vixerat, ob necem matris, patri eidem contumacem, atque eam ob cauſam ab offenſo patre primum domo expulſum, deinde civium omnium hoſpitio, alloquio, ope prohibitum demum Corcyram deportatum: poſt aliquot autem annos à patre jam ætate confecto & ad ferenda dominationis onera non amplius pari, ac in filium transferre imperium jam deſiderante bis ter ſeriò revocatum, monitis & precibus fatigatum tamen redire noluiſſe: poſtremò cum pater ei conditionem offerret, ut ipſe ad capeſcendum dominatum Corinthum veniret, pater intereà Corintho diſcedens Corcyram abiret, atque ibi ſine imperio reliquum vitæ degeret, tum tandem eum aſſenſiſſe, ſed à Corcyræis re cognita priuſquàm diſcederet, adventum Periandri averſantibus eſſe interfectum: Periandrum hac injuria læſum ad ulciſcendum dolorem ſuum dele-

delectos Corcyræorum pueros ccc, per vim parentibus ereptos, ad Haliattem Lydiæ regem amicum ſuum caſtrandos miſiſſe: ſed pueros cum iis, qui eos curabant, Samum fortè delatos, à Samiis ſervatos, & cum commodum eſſet, domum eſſe remiſſos. Hanc rem tam indignè tuliſſe ſenem Periandrum ſcribit Laërtius, ut dolore confectus abierit è vita jam ferè octuagenarius. Suidas, qui à veteribus ſcriptoribus ſua talia ſolet deſcribere, dicit, durum & immitem tyrannum fuiſſe, Corinthios gravi ſervitute preſſiſſe, bellicoſum aſſidua bella geſſiſſe, ex utroque portu Corinthiaco utrumque mare Ionium & Ægeum triremibus ſulcaſſe. Mortuus eſt ætate grandis, cum tyrannidem tenuiſſet annos quaſi XL, inter ſeptem Græciæ ſapientes à multis numeratus, ſed libidine dominandi abreptus à veræ ſapientiæ uſu ac ſcopo, toto quod ajunt cœlo, aberravit. Incidit mors ejus in annum primum Olympiadis XLVIII, ſeptennio pòſt quàm Soloni νομοθεσία Athenis fuerat commendata, annis XXI antè quàm Piſiſtratus tyrannidem Athenis invaſit. Periandro defuncto per triennium ac menſes ſex tyrannis Corinthi videtur fluctuaſſe. Nam Pſammetichum Gordiæ filium proxi-

mum ſcilicet agnatum eam arripuiſſe, & tanto tempore uſurpaſſe, verba Ariſtotelis ſignificant : cujus tamen res tam obſcuræ fuêre, ut niſi hæc paucula Ariſtotelis verba obiter adſcripta extarent, vixiſſe eum planè ignoraremus.

Initium libertatis popularis.

AB eo verò tempore profligato dominatu popularis libertas arrepta à civitate eſt, eaque duravit, quamdiu res Græciæ incolumes ſtetêre. Sed qualis ejus ordo, cujuſmodi ſenatus, qui magiſtratus in ea fuerint, à nullo veterum proditum eſt. Hoc tantum ex Plutarcho in vita Dionis cognoſcimus, magis caſtigatum aut adſtrictum ſtatum popularem Corinthi quàm Syracuſis fuiſſe, ac propius ad optimatum gubernationem acceſſiſſe. Ait enim ille, utplurimum penes paucos rerum adminiſtrationem ibi ſtetiſſe, ad populum verò haud multa de republica fuiſſe relata. Idemque ibidem dicit, Dionem de conſtituenda reformandave republica Syracuſana cogitantem ad Laconicam & Cretenſem formam ex regio, populari, optimatum ſtatu permixtam reſpexiſſe, atque eum in finem Corintho quoſdam accerſitos expectaſſe, ut eorum conſilio atque opera uteretur, quo facilius rem

animo

animo conceptam perficeret, idque magnæ invidiæ Dioni apud multitudinem Syracuſanam fuiſſe, ſuetam laxiori poteſtati, & per obtrectatores in eum concitatam. Quò & ille locus referri poteſt, qui eſt apud eundem Plutarchum in vita Timoleontis, ubi & optimates nominat, & ſtatum popularem. Nec tamen dubium eſt, quin verè ſtatus popularis fuerit, qui valuit Corinthi. Veſtigia enim ejus conſpicua ſunt in hiſtoriis, & maxima quæque decerni illic ſine populo non poterant, & coloniæ à civitate hac deductæ multæ & illuſtres in poteſtate populi fuêre: inter quas capita extulêre Syracuſa & Corcyra. Hoc verò ad ſingularem civitatis hujus laudem pertinet, quod perhibet de ea Plutarchus in ejuſdem Timoleontis vita, Corinthios ſcilicet ſemper libertatis amatores, & tyrannorum oſores fuiſſe, & ſæpe maxima bella non regnandi deſiderio, nec ſtimulante avaritiâ, ſed tuendæ Græcorum libertatis gratiâ ſuſcepiſſe: atque hanc ob cauſam Siculos tyrannide preſſos, & ab armis Punicis ſibi metuentes præ omnibus Græcis Corinthios potiſſimum auxilia rogaſſe: & quod pòſt additur, Dionyſio Syracuſis amoto, & Corinthum in exilium miſſo, belloque contra Pœnos fe-

liciſſime à Timoleonte confecto, & Syracuſarum ſolitudine cum nova populi frequentia, novis ibi colonis collocatis commutata, Syracuſanos beneficium agnoſcentes honeſtiſſimis & pulcherrimis laudibus in cœlum extuliſſe, per quos libertatem ac ſalutem adepti tyrannorum jugum, & barbarorum crudelitatem evaſiſſent: atque has laudes cumulatas fuiſſe, cum Timoleon Pœnos majoribus cum copiis in Siciliam reverſos, majori rurſus clade caſtigatos tota inſula expuliſſet, & ſubmotis omnibus qui libertati graves erant, idem beneficium reliquis Siciliæ civitatibus univerſæq; inſulæ, quod Syracuſis, ſine emolumento ſuo, & ſuorum præſtitiſſet. Corinthus, ſi Thucydidi credimus, prima civitatum Græcarum navium majorum uſum novit, & maritimis rebus dedita fuit ſub Bacchiadis, navali prælio cum colonis ſuis Corcyræis conflixit annis CCXXXII ante initium belli Peloponneſiaci, CLXXXIII ante Xerxis adventum in Græciam, Cypſelo tyrannidem tenente. Ad uſum maris ſummam commoditatem ei præſtitere duo portus, de quibus dixi, Lechæus & Cenchræus, quorum ille occidentem hic orientem ſpectat. Maris uſus opes dedit civibus & populi frequentiâ ac ædifi-
ciorum

ciorum ſplendore civitatem maximè auxit. Semel paſſa ſeditionem civilem valdè cruentam Olympiadis XCVI anno tertio, qui fuit XII poſt captas à Lyſandro Athenas, & proximus poſt illuſtrem victoriam Cononis ducit Attici ad Cnidum: quam ſeditionem prolixè deſcribit Xenophon lib. IIII ἑλληνικῶν. Libertas preſſa à Macedonibus præſidio monti, qui urbi imminet, quem Acrocorinthum vocant, impoſito. Erepta deinde iis ab Arato Sicyonio ac ſocietati Achæorum addita, ſed non multo pòſt occupata à Cleomene Lacedæmonio Achæorum hoſte, & hoc victo recepta ab Antigono Macedone, à Macedonum jugo cum aliis non paucis urbibus Græciæ rurſum preſſa: quo ad debellato à Romanis Philippo rege, duce T. Quintio Flaminio, per conditiones pacis Achæis reddita fuit, & ſimul tota Græcia jugo Macedonico liberata. Pòſt Corinthus fortuna ſecunda luxurians funditus demum ab iiſdem Romanis bello Achaico deleta duce L. Mummio, eodem anno, quo duce P. Scipione Carthago quoque in Africa exciſa eſt. Is fuit annus tertius Olympiadis CLVIII, urbis Romæ ſecundum Varronem DCVIII. Viri omnes in urbe captâ trucidati, fœminæ cum pueris ſub coronâ

venditæ. Vrbs diruta in ruderibus jacuit ſine habitatore per annos quaſi CII. Hoc enim verius quàm quod alibi à me ſcriptum de annis LXXXVII. Nam non à C. Cæſare primùm conſule, quod ibi ſcripſi ſecutus autores alios, ſed ab eodem quintùm conſule & dictatore, qui vitæ ejus poſtremus fuit, eſt inſtaurata cum Carthagine, ut affirmat Dion Caſſius, & ante eum ſcripſit Strabo. Ab eo igitur miſſis iſtuc colonis è genere libertino reſtituta anno urbis Romæ DCCX tam feliciter reſurrexit, & ædificiis, opibus, novi populi frequentiâ crevit, ut proximis ſæculis inter feliciſſimas ac pulcherrimas totius Græciæ haberetur. Nec defecit ejus fortuna, quamdiu ſub Romano ac Byzantino imperio Græcia quievit. Cujus quiete, culpa Manuelis Comneni imperatoris commota, cum Rogerius Normannus Siciliæ rex perfidiam & injurias Manuelis ulturus Acarnaniam, Ætoliam, Bœotiam, Peloponneſum invaderet, Corinthus quoque ab eo capta, & direpta eſt: Acrocorinthus mons urbi imminens, & caſtellum in vertice habens, quo tota ferè civitas aſſumptis omnibus rebus ſuis, & multi è viciniâ velut in tutiſſimam arcem confugerant, etiam per vim occupata.

VII. DE

VII.

DE REPVBLICA SYRACVSANA.

SYracvsae, caput quondam Siciliæ, in rebus Græciæ celeberrimæ, ſub nomine Ortygiæ primum habitatæ ab Ætolis Græcis, deinde his expulſis occupatæ & poſſeſſæ à Siculis origine Italis, denique ejectis Siculis coloniam accepêre è Peloponneſo, principe Archiâ Corinthio Heraclida, fluente Olympiade XI, Romulo Romæ regnante, fervente in Peloponneſo bello Meſſenio primo. Colonia nova ob Archiam conditorem, & plurimos, qui eum è Corintho ſecuti ſunt, metropoli Corintho inſcripta fuit. Corinthii enim jam tum mari plurimum inter Græcos valuêre. Sed acceſsêre plures deinceps etiam ex reliqua Peloponneſo: paulatimque urbs Syracuſana adſpirante fortuna ita crevit, ut facta ſit non modò urbium Siciliæ, ſed etiam totius Græciæ, ut affirmat Cicero, maxima & pulcherrima. Complexa fuit uno ambitu, ut ait idem, urbes magnas quatuor, Inſulam, Acradinam, Tycham, Neapolim. Ambitus fuit CLXXX ſtadiorum, præter ſuburbia

duos habens portus, receptantibus claſſibus longè commodiſſimos, quos inſula interveniens disjungit, agrum verò circumjectum fertiliſſimum hic illic in tumulos aut colles minores aſſurgentem, paludibus intercurrentibus incinctum. Prima habitatorum ſedes fuit in inſula, Ortygiâ quondam nuncupata. Inde creſcentibus çivitatis rebus reliquę partes domiciliis etiam occupatæ: quarum poſtrema fuit Neapolis.

Reipublicæ Syracuſanæ forma.

CIvitas ex quo duce Archiâ novum principium cepit, libera ſtatim & ſui juris fuit. Forma reipublicæ uſa eſt ſine dubio tali, qualis tum erat in metropoli ſub Bacchiadis, oligarchica ſcilicet Ariſtocratiæ vicina. Pòſt, cum plebs cœpiſſet laſcivire, pulſis optimatibus, quos γαμόρους Herodotus vocat, ab agrorum poſſeſſione, rempublicam invaſit. Eos verò Gelon Gelenſium vicinorum tyrannus opem rogatus cum in patriam reducere vellet, cum exercitu adveniens ſtatim à plebe non obſiſtente in urbem receptus fuit, ſed imperium non reſtituit optimatibus, verùm ſeſe dominum conſtituit. Quod factum Pauſanias ſcribit Olympiadis LXXII anno II, quo ab Athenienſibus feliciter contra

contra Perſas dimicatum eſt ad Marathonem, Dario Hyſtaſpis filio in Perſia regnante, annis quaſi CC XLIIII poſt coloniam ab Archia deductam. Gelon dominatu ita uſus eſt, ut domi amaretur ab omnibus, metueretur à nemine. Vrbem populi frequentia, amplitudine, ſplendore, opibus plurimum auxit: victis & captis oppidis aliquot (erat enim victorioſus) quicquid in iis erat meliorum & nobiliorum civium, Syracuſas traduxit: omnium ferè, qui Siciliam habitabant, animos ſibi devinxit. Virium tantum ſibi paravit, ut CC triremium armatarum claſſem cum exercitu tanto, quantum tunc tota propemodum Græcia conficere contra Xerxem poterat, Græcis auxilio promiſerit, ſi ſibi vel claſſis, vel exercitus terreſtris imperium eo bello deſignare vellent. Quorum neutrum cum obtinere poſſet, contra Carthaginienſes bellum ſuſcepit ab Egeſtanis in Siciliam evocatos: eoſque eodem die, quo ad Salaminem in Græcia nauali prælio certatum eſt contra claſſem Xerxis, ut tradit Herodotus, tam latè cecîdit ad Himeram urbem maritimam, ut victoria illa gloriam Themiſtoclis, qui Perſas ad Salaminem ſuperavit, æquaſſe aut ſuperaſſe putetur. Periit in prælio ipſo Pœnorum

dux Amilcar : cæſa feruntur CL hoſtium millia. Pœni tota Sicilia ſubmoti: captivis omnes inſulæ urbes repletæ : pax petentibus Carthaginienſibus data. Poſt quæ oblatum totius inſulę regnum generoſe à Gelone recuſatum : Hinc gloria ei aucta & univerſorum amor. Demum omnibus benè conſtitutis, gloria ſatur vita deceſſit Syracuſis, cum dominatum ibi tenuiſſet annos quaſi XIII. Et ſucceſſit frater natu maximus Hieron Olympiadis LXXV anno tertio. Hic imperii initio Geloni multum diſpar, ſuſpicax, ſævus, avarus, multa turbans : deinde morbo correptus diuturno, conſuetudine doctiſſimorum hominum melior factus, poſt feliciter geſtum contra Pœnos Siciliam repetentes bellum, Thraſydæo Agrigentino gravi prælio ſuperato, & ad deſperationem adacto, ſub vitæ finem in odium Syracuſanorum, incertum ob quam cauſam, delapſus Catanam cum conceſſiſſet, illic obiit Olympiadis LXXVIII anno ſecundo, cum dominatum tenuiſſet à morte Gelonis annos XI, menſes VIII. Poſt quem, eundem dominatum rapuit tertius frater Thraſybulus, tyrannus fœdus, cujus crudelia facinora repetendæ libertatis deſiderium accenderunt, & ruinam interitumque ipſi matura-

turarunt. Armis enim à Syracuſanis petitus & victus, atque in arctum redactus, deſerto dominatu Locros in ora Italiæ exulatum abiit, ibique ſibi mortem conſcivit. Fugit à morte Hieronis elapſis menſibus decem. Syracuſani pertæſi tyrannidis libertatem cupidè reſumpſerunt. Nec eo contenti, ut magis & magis hunc ſtatum ſuum firmarent, alias quoque non paucas Siciliæ urbes tyrannis aut præſidiis externis, quibus premebantur, liberarunt. Verùm non multò pòſt in periculoſiſſimam ſeditionem inciderunt. Nam libertate recuperata adſcriptitios cives, quos Gelon formandæ fortunæ ac potentiæ ſuæ Syracuſas traduxerat, & civitate donaverat, civitatis quidem jure non privarunt, ſed honoribus excluſerunt: ſoli verò ipſi indigenæ magiſtratus ceperunt, ac rempublicam adminiſtrarunt. Quod adſcriptitii ferendum non putantes, quorum ſeptena millia ex millibus denis à Gelone adſcitis ſupererant, conſpiratione inter ſe clàm inita, & ſubito tumultu concitato duas urbis partes, Inſulam & Acradinam occuparunt, triennio poſt tyrannidem deletam. Cives indigenæ, qui numero ſuperabant, cæteris partibus urbis contra eos munitis, & Epipolis occupatis commeatu

meatu eoſdem prohibuerunt: ſimul frequentibus aſſultibus Acradinam & Inſulam infeſtarunt: ad hæc navali prælio primum, deinde & terreſtri extra urbem tumultuantes ſuperarunt: denique cedere urbe, aut rebus præſentibus acquieſcere coëgerunt, cum ſeditio & tumultus biennium duraſſent. Interim Ducetio Siculo duce coloni Catanenſes, quos Hiero ejectis veteribus civibus ibi collocaverat, Catanâ expulſi, urbs indigenis reſtituta: paſſim totâ Siciliâ reductis exulibus, alienigenis ſubmotis, priſtino ſtatui reddita. Alienigenarum colluvies in extremâ inſulæ parte Meſſanæ conſtitit. Reipublicæ forma Syracuſis ea tum fuit, quam Ariſtoteles propriè πολιτείαν appellat, ex oligarchiâ & democratiâ mixtam, vel popularem primorum poteſtate temperatam: quem idem civitatis ſtatum optimum eſſe cenſet. Itaque & primores in honore & dignitate præcipuâ fuêre, & populus reliquus ſuas quoque partes in republica tulit. Verùm poſt aliquot annos hoc ſtatu adhuc durante, & civium numero iterum creſcente Tyndarides è primoribus vir prædives, ambitionis œſtro percitus in ſummum diſcrimen libertatem rurſum adduxit. Nam egenorum civium multitudinem largi-

tione ſibi devinciens, & eos ceu ſatellites circum ſe habens, plenis jam paſſibus ad dominatum cœperat contendere. Sed conſenſu & concurſu eorum, qui gratiâ plurimum apud plebem valebant, & plus cæteris ſapiebant, repreſſus, & cum tueri eum egenorum manus vellet, exorto tumultu interemptus fuit. Cumque alii exemplo hoc non deterriti ad potentiam libertati gravem viderentur adſpirare, populus Athenienſes imitatus humiliandis iis, qui caput efferebant, petaliſmi uſum induxit. Vt enim illi oſtraciſmo ſuo potentiores cives, ipſa gratia & gloria civitati ſuſpectos in exilium decenne pellere in more habebant, ſic Syracuſani petaliſmo ſimiles cives in exilium quinquenne mittebant, ut à periculo ejus, quod metuebant, longius abeſſent. Πεταλισμὸς autem id genus ejectionis, quæ citra læſionem honoris aut fortunarum fiebat, vocabatur, quia nomen ejus, quem quiſque ejectum volebat, bracteæ vel lamellæ, quam πέταλον Græci dicunt, aut folio oleæ, ut vult Diodorus, quod eadem voce Græca ſignificatur, quemadmodum Athenienſes ὀστράκῳ, id eſt, teſtulæ ſeu cortici, inſcribebat, & in vas ei rei deſtinatū conjiciebat.

jiciebat. Sed inſtitutum hoc Syracuſis, ſicut Athenis, ætatem ferre non potuit. Nam primarii viri reipublicæ gerendæ ante alios idonei, petaliſmi hujus metu curis publicis ſenſim ſe ſubduxêre, ſibique vixerunt. Ita in audacium & temerariorum atque imperitorum peſſimorumque hominum manus reſpublica incidit, atque hinc pericula & incommoda ſecuta maxima. Quibus motus populus, ut ad capeſcendam rempublicam redirent optimates, petaliſmum tandem abrogavit. Poſt quod tempus ſatis quieta domi civitas fuit. At foris bella contra Tuſcos in Italia, contra Ducetium Siculorum ducem, Agrigentinos, Trinacrios, Leontinos, Egeſtanos in Siciliâ geſſit fortunâ ſæpius proſpera quàm adverſa, multoque plurimas ditiſſimæ inſulæ civitates imperio ſuo parentes, aut fœderibus devinctos habuit. Sed ex Leontinis motibus, per quos potiſſimi ejus oppidi cives Syracuſam traducti, plebs in exilium acta, oppidum ipſum funditus everſum, cum jam opibus, viris, viribus, ædificiis eſſet florentiſſima, & ad totius inſulæ imperium parandum ſe accingeret, incidit in bellum Atticum longè maximum, prolixè à Thucydide, Diodoro, Plutarcho expoſitum. Quo bello impendiis & cæ-

& cædibus exhauſta, ac penè fracta cum jam fatiſceret, unius peregrini ducis Cylippi Spartani ſolertiâ ac virtute rurſum erecta & victrix facta tantas clades Athenienſibus terrâ marique repoſuit, ut mirum videretur ex his reſurgere eos potuiſſe. Cæpit hoc bellum Olympiadis XCI anno primo, qui fuit quinquageſimus poſt libertatem reparatam: duravit non totum triennium, inſigne documentum viciſſitudinis fortunæ, oſtendens ſimul, eos, qui aliena imperia affectant, & proferre terminos potentiæ ſuæ ſatagunt, & cupiditate magis quàm ratione feruntur, ſæpè in periculum tuendarum rerum ſuarum devenire, ſæpè etiam ſua amittere. Ab hac illuſtri victoriâ plebs ferociens, quæ fortiſſimam operam promiſſis primatum incitata cum terreſtribus in pugnis, tum maximè in prœliis navalibus patriæ præſtiterat, non jam contenta priori jure, quo hactenus vixerat, id effecit, ut temperies illa reipublicæ, de qua antè dixi, in merum ſtatum popularem degeneraverit. Teſtis Ariſtoteles Politicorum libro V. cap. IIII, cujus hæc ſunt verba: Καὶ ἐν Συρακούσαις ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος τῆς νίκης τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους ἐκ πολι-

τείας

τείας εἰς δημοκρατίαν μετέβαλε : id eſt, *Et Syracuſis populus cum autor potiſſimus victoriæ bello Attico fuiſſet, ſtatum illum reipublicæ temperatum in popularem convertit.* Popularem autem ſimpliciter cum dicit, ad exceſſum deflexiſſe, & ad confinia anarchiæ aut licentiæ multitudinis iviſſe, hoc eſt, immodicam libertatem in ea fuiſſe ſignificat. Sic enim frequenter philoſophus in hac diſputatione vocem iſtam uſurpat. Nec alienum hoc à ſenſu Platonis, qui libro VIII de republica ait, vulgus imperitum eam demum veram libertatem cenſere, in qua poteſtas faciendi ſit, quod quiſque velit, idemque ἀναρχίαν ἐλευθερίαν, quemadmodum ἀσωτίαν μεγαλοπρέπειαν, nuncupare. Atque hoc vitii fuiſſe in libertate Syracuſanâ, evidentiſſime docet Plutarchus in vitâ Dionis, cum diffuſum ac diſſolutum populi dominatum adhibitis in conſilium Corinthiis adſtringere voluiſſe Dionem commemorat, affirmatque Platonem alibi dixiſſe, tam laxam populi libertatem nihil aliud eſſe, quàm univerſalem quendam rerum civilium mercatum. Scribit Diodorus, Dioclem, è primis civium iſtius temporis, qui Niciam & Demoſthenem duces

duces Atticos bello captos morte plectendos ſuaſerat & perſuaſerat, virum aſperi & ſeveri ingenii, facundiâ promptum, exiſtimatione ſapientiæ & juſtitiæ præcipuum, autorem populo fuiſſe mutandi rempubl. & magiſtratuum electionem conferendi in ſortem. Quod ſi verum, docemur, ad id uſque tempus deliberato & per ſuffragia magiſtratus fuiſſe deſignatos, quod ad optimatum ſtatum propius accedebat, & rectæ rationi erat congruentius. Et tunc demum morem ſortiendi magis popularem, & infimo cuique gratiorem, at longius à rectà ratione abeuntem, eſſe admiſſum. Quod an Dioclis ſapientiæ ac juſtitiæ congruum videri queat, æſtimandum prudenti lectori permitto. Mihi veroſimile, plebem rebus proſperis elatam & promiſſa nupera repoſcentem id flagitaſſe: Dioclem autem primoribus civitatis, ac reliquæ meliori populi parti autorem fuiſſe ad avertendũ majus malũ à ſeditione impendens, ut plebis poſtulato cederetur: deinde ipſum cum collegis ipſi adjunctis, viris eximiis, accepta ab univerſis poteſtate, (quod addit ibidem Diodorus novis legibus novum hunc ſtatũ formaſſe. Nec dubitare poſſum, quin legibus his ſortiendi quoq; modus certus, & quę alia ad

bonum ordinem, & commodum reipublicæ pertinere videbantur, ſint definita. Et quod idem ſcriptor Siculus porrò ſubjicit, Dioclem pœnas facinorum omnium aſperaſſe, & nequitiæ oſorem in ſcribendis legibus ſeſe oſtendiſſe, id iſtuc refero, quòd laxiori libertati, cum quâ peccandi libido ac licentia ſolet creſcere, ad comprimenda vitia duriori freno opus eſſe ille cenſuerit. Ac ſunt ſanè notatu digna, quæ de eodem viro ab eodem Diodoro memoriæ produntur: fuiſſe ſcilicet in ſanciendis delictorum pænis rigidum atque inexorabilem, inque mulctis omnium criminum publicorum & privatorum definiendis accuratiſſimum, in præmiis etiam pro cujuſque dignitate ac merito decernendis juſtiſſimum: legeſque ejus adeò probatas eſſe, ut à multis Siciliæ civitatibus, quibus latæ non erant, earum uſus ultrò ſit receptus: ad hæc habuiſſe eum quidem in munere ſcribendarum legum collegas ingenio & prudentià excellentes, & tamen ſoli illi legum lationem fuiſſe tributam: Et fuiſſe poſt ea tempora primum ſub Timoleonte Cephalum quendam, deinde ſub Hierone poſteriore Polydorum ſcribendis legibus deputatos, ſed neutrum eorum legiſlatorem, utrumque autem le-

gis latoris (Dioclis) explanatorem eſſe nominatum, propterea quòd leges ipſæ antiquâ dialecto conſcriptæ obſcuriores eſſe & interprete opus habere viderentur: ac fuiſſe ipſum Dioclem in dictionis forma brevem & adſtrictum, lectoribuſque conſiderationem multam reliquiſſe: denique inter cæteras leges hanc quoque ſcripſiſſe, ut morte plecteretur, qui arma gerens in forum veniret, nec valeret heic quicquam ignorantiæ, aut ullius circumſtantiæ alius allata excuſatio: poſteà ipſum ex urbe contra incurſantes hoſtes fortè egreſſum enſe accinctum, & mox regreſſum in urbem, cum cognoſceret contentionem ac tumultum in foro eſſe, rectâ iſtuc quoque accurriſſe, de enſe non cogitantem, atque hanc ob cauſam ab homine privato reprehenſum, quòd leges ipſe ſuas ſolveret, clamaſſe, nequaquàm hoc ſe factum velle, ſed paratum ſanguine ſuo eas ſancire: & cum dicto ſemet enſe ſuo transverberaſſe. Facinus grave, & Chriſtianis legibus damnatum, attamen argumentum evidens ingentis amoris in patriam, oſtendens vitam profundere eum maluiſſe, quàm exemplo ſuo legum autoritati officere, aut vim vigoremque earum hebetare. De Diocle hactenus. In ſtatu

hoc populari qui ordo fuerit, qui agendi modus, dicere difficile. Fuiſſe in eo ſenatum aliquem, numero quidem amplum, virorum ſcilicet DC, ex initio rerum Agathoclis apud Diodorum cognoſcimus. Sed fama ejus perobſcura, & poteſtas, uti exiſtimo, exigua: ideò rara ejus mentio. Populus rerum omnium dominus erat, aſſiduoque in concione verſabatur. Is domi ſummos magiſtratus creabat, belli duces deſignabat, iis exercitus & imperia dabat & adimebat, bellum decernebat, pacem faciebat, ſocietates & fœdera inibat, vitæ neciſque poteſtatem in cives uſurpabat, contra leges gratiam delinquentibus concedebat, exulare jubebat, ab exilio revocabat. Reliqua magiſtratibus, qui ut aliis in civitatibus popularibus varii erant, permittebantur. Hi erant annui: è quibus maximi στρατηγοὶ, militiæ duces, à populo deſignabantur: à quo & exercitus & auſpicia vel imperia accipiebant: & hi vario numero, bini, terni, quaterni, interdum plures, prout populo placebat. Et præter hos eodem nomine dictus στρατηγὸς, armorum & rerum militarium præfectus in urbe, magnæ autoritatis velut quietis cuſtos, etiamſi bellum externum nullum eſſet. Alii ferè, ceu dixi, ſorte ducebantur. In his

his erant qui judicia varia exercebant, qui pecuniam publicam tractabant, qui civium mores curabant cenſebantque, qui ſocietatibus civilibus, in quas civitas erat diſtincta, præerant, & id genus alii. Et quia civitas rebus maritimis propter portuum commoditatem, multum dedita erat, non pauci regundis iis quotannis præficiebantur. Verùm ætatem diu ferre ſtatus iſte non potuit. Erat enim nimium popularis, in quo minimum ii, qui ſapientiâ præſtabant, plurimum improvidi & ſtulti valebant, ἀπειρόσκεπτοι γὰρ καὶ ἀνοητότεροι οἱ πολλοὶ: qui ut ferè per ſe minus periti ſunt negociorum publicorum, ita minus quoque ad ea, quæ publicè aguntur, animos advertunt, ſinguli verò ſua potiſſimum ſpectant & curant, iiſque occupatas mentes habent. Quapropter facillimè ab illis, qui aſtutiâ pollent, in fraudem abducuntur. Quod heic accidit evidentiſſimè. Nam vixdum octennio exacto poſt Athenienſes in Siciliâ debellatos, & reipublicæ poteſtatem Syracuſis ad populum traductam, Dionyſius Hermocratis filius, vir vaferrimi ingenii, ſimulator egregius, dementatâ plebe, & corporis ſui cuſtodiâ validâ ab ea impetratâ, tyrannidem invaſit, cum flueret annus LXI poſt rempublicam

dominatu Polydori liberatam, qui quartus erat Olympiadis XCIII, quo exeunte Athenæ Lyſandro & Spartanis ſunt deditæ & muro nudatæ. Is oppreſſà libertate, & arce cervici civitatis impoſitâ leges populo dedit, quas voluit, eoque uſus eſt, ut ſeſſor equo, cujus tergum conſcendit, & os freno coërcet. Bella varia & gravia geſſit contra Pœnos, Siculos, Italos, magnamque Italiæ partem cum Siciliâ imperio ſuo ſubdidit. Tyrannidem poſſedit ann. XXXVIII, morienſque filio Dionyſio juniori reliquit, opibus, milite, claſſibus ita munitam, ut expugnari non poſſe ipſus arbitraretur. Sed filius regnandi artibus patri diſſimillimus, iners, & in vitia profuſus, tyrannidis ſuæ anno undecimo, à Dione affine, quem in exilium egerat, armis Siciliâ excedere coactus fuit, & libertas qualiſcunque civitati reſtituta. Sed Dione paulò pòſt à ſuis nefariè trucidato, & rebus diu ſine capite domi fluctuantibus, ac tota Sicilia fœdè turbata, Dionyſius occaſionem ſpeculatus decennio ferè poſt fugam ſuam, confecto repente exercitu mercenario Syracuſas reverſus urbem cum arce recepit, & jam ſeipſo nequior, atque in omnia flagitia effuſior, ac intolerabilior populo rurſum incubuit. Verùm ope Corinthio-

thiorum, quos exules fuga elapſi, precibus fatigarant, ductu Timoleontis herois optimi & feliciſſimi cum copiis non magnis iſtuc profecti, penè ſine labore ſolio rurſum dejectus, & Corinthum relegatus eſt, anno à morte patris XXV, qui fuit Olympiadis CIX annus ſecundus, à reditu ſuo ab exilio quintus ſurgens: ludibrium fortunæ ac vulgi, & cum è Sicilia diſcederet navi impoſitus, & cum Corinthi appulit; ubi quod reliquum fuit infamis vitæ turpiter egit. Timoleon arce urbeque potitus libertatem civibus reddidit, vitia quædam ejus ſuſtulit nimia popularitate periculoſa: in Dioclis legibus interpretandis & elucidandis opera uſus eſt Cephali Corinthii, & Dionyſii eadem civitate oriundi: magiſtratum novum annuum inſtituit ſummæ dignitatis, quem vocari voluit famulum Iovis Olympii, memoriam ſervaturum libertatis reparatæ, juſſitque ejus nomine annum in actis ſignari, ut Athenis nomine archontis & Romæ conſulum: quod inſtitutum manſit in civitate Syracuſana ad eam à Romanis occupatam per annos circiter CXXXI. Primus Iovis famulus ſuffragiis deſignatus traditur Callimedes vir inter ſuos honoratus. Ad hæc Timoleon, quod optatiſſimum civitati erat, à Dio-

ne neglectum, arcem in inſula nobiliſſima & antiquiſſima urbis parte, magnificentiſſimo opere ſtructam, ſedem tyrannorum & contra omnia eorundem monumenta, funditus evertit, excepta ſola Gelonis ſtatua, cujus memoria, populo erat gratiſſima propter benevolentiam ejus multis modis ſpectatam. Tum urbem bellis & tumultibus ſuperioribus evaſtatam, & cædibus fugaque civium exhauſtam ædificiis rurſum ornare, & habitatorum frequentia excolere cœpit. In hunc finem exules Syracuſanos ex Sicilia, Græcia, Aſia revocatos reſtituit in integrum, quos ad decem hominum millia fuiſſe perhibent: atque multò majorem numerum ex Siculis & vicinis Italis Græci generis dicitur addidiſſe. Ita ſolitudo urbis brevi tempore in abundantiam populi commutata fuit. Deinde armis ſuperatos reliquos Siciliæ tyrannos evertit, Pœnos ſummis viribus ad occupandam & ſubjiciendam ſibi totam inſulam connixos ex inſula decedere coëgit, urbes deſolatas inſtauravit, libertati locum ubique fecit. Denique Siciliam, in quam miſerrimè afflictam venerat, ſtudio ac felici virtute ſua cultiſſimam reddidit, & poſthabito reditu in patriam, iſtic quod reliquum longævæ vitæ exegit,

omni.

omnibus inſulanis, inprimis verò Syracuſanis, velut novus civitatis conditor & libertatis inſtaurator gratiſſimus. Cui mortuo gratitudinis ergo magnificum monumentum ſumptu publico ſtructum, & ſolenni pompâ quotannis parentatum. Sed Sicilia diu quïeſcere, & in priora mala relabens, tyrannide carere non potuit. Nam vix paucis à morte Timoleontis elapſis annis, Syracuſis factiones rurſum ſubnatæ, cum alii ad ſolutam populi poteſtâtem rem traherent, alii temperatam pauciorum eminentium autoritate & conſilio regi eandem mallent, fores ad invadendum dominatum Agathocli homini novo iterum aperuerunt. Hujus pater Rhegio exulans fortuna tenui, mater Sicula paupercula, ipſe infans à patre expoſitus, ſed cura matris ſervatus, cum in ætate adhuc minore eſſet, in officinam figulinam datus, eamque artem edoctus, & eandem aliquandiu factitans, deinde cum patre ex obſcuro Siciliæ oppido Syracuſas commigrans, ac à Timoleonte in numerum civium adſcriptus, corporis ſpecie egregius, robore validus, ingenio actis, à morte patris divites nuptias fœminæ Syracuſanæ iniit. Tum miles factus per gradus ad præfecturam mille militum pervênit,

ad omnia militiæ munia aptus, conſilio & manu promptus, gloriæ & potentiæ avidus, militibus apprimè carus, iiſque ſibi devinciendis mirus artifex, variis armorum caſibus jactatus. Ex Italicâ militiâ (illuc enim Crotoniatis contra Brutios auxilia Syracuſani miſerant) Syracuſis tandem repetitis, inimicum factioni eorum, ſub quibus in Italiâ ordines duxerat, propterea quòd paucìorum potentiæ ſtudioſi audirent, & acrem hoſtem ſe tulit, hominibuſque popularibus plurimum ſeſe commendavit. Dein ſuſpectus rerum novarum, quaſi libertati inſidians, vix aſtu ſingulari à periculo capitis elapſus, mox militem cogens, & in metum Syracuſanos conjiciens, revocatus domum in omnes occaſiones occupandæ tyrannidis animum intendit. Simulabat ſerium ſtudium tuendi ſtatus popularis; eaque ſimulatione effecit, ut à popularibus præfectus armorum ſimul & cuſtos pacis deſignaretur tantiſper, donec ſolida concordia, quæ multis modis diſſilierat, in civitate rurſum coiret. Erat in civitate ſynedrium, ut vocat Diodorus, virorum DC, ſenatus amplioris inſtar, in quod lecti tum erant autoritate & opibus inter cives præcipui, quod ſpeciem aliquam paucorum potentiæ præ

ſe fer-

ſe ferre videbatur. Id verò maximè obſtare conſiliis ſuis Agathocles exiſtimabat. Itaque ei opprimendo curas omnes intendebat. Interea ſubitò vel exortus, vel ſubjectus rumor eſt, à conjuratis tumultus cieri in mediterraneis inſulis. Quâ occaſione uſus ille, & poteſtatem nactus augendi militem, ſine mora factioſiſſimum quemque & ſui ſtudioſiſſimum ſibi adſcivit, quaſi tumultuantes conjuratos coërciturus. Verum vim alio vertit. Nam vocatos ad ſe nonnullos, qui in concilio ſexcentorum eminebant, velut de republica cum ipſis deliberaturus, poſtquam veniſſent deducti ab amicis, ſtatim inſidiarum ſibi paratarum inſimulatos comprehendi à militibus juſſit: mox queſtus in cœtu militum de periculo capitis ſui, & mentitus, veniſſe hos tanto numero à ſexcentis miſſos (venerant autem XLII) ut ſeſe abreptum ad DC abducerent. Atque hac oratione vulgo militum commoto, & ſine mora vindictam poſtulante, ſigna canere, ac ſontes trucidari, & res ſexcentorum, omniumque qui cum iis facerent, in prædam verti præcepit. Tum verò licentiæ ac ſceleri nequiſſimorum militum laxatis habenis, promiſcuis cædibus atque aliis facinoribus diris tota urbs reple-

repleta, nec ſolum illi, quos Agathoclis crudelis ſententia notaverat, ſed alii quoque, qui aut locupletes erant, aut olim militum aliquem ullâ re offenderant, in plateis, in ædibus, in templis paſſim trucidati, domus effractæ, ſtupra palàm patrata, nullum injuriæ aut contumeliæ genus omiſſum, opes omnes direptæ. Periiſſe ait Diodorus eo die innocentium civium ſupra quatuor millia, fugâ evaſiſſe per mœnia delapſos plures quàm ſexies mille, eoſque in vicinis oppidis eſſe ſervatos. Addita diurnis facinoribus ſequens nox, ac dies altera, ad explendam ſceleratam libidinem, & ſatiandos crudeles animos: in propinquos profugorum omnibus injuriis & contumeliis ſævitum. Tertio die captivorum aliis mactatis, aliis urbe ejectis, Agathocles concione civium advocata, & in ea factorum ſuorum ratione expoſita, purgaſſe ſe civitatem catervâ hominum dominatum affectantium jactavit: ſimulque integram ac illibatam libertatem populo ſe traditurum, & jam nunc defunctum laboribus ac periculis vitæ privatæ ſemet redditurum, & cuivis uni è populo parem futurum dixit: ac cum dicto detracto ſibi & conſciſſo paludamento, & veſte communi ſumptâ abire cœpit.

Sed

Sed prohibitus à multitudine, cujus voluntas ipſi ignota non erat (magnam enim partem conſiliorum conſciam, ac patratorum ſcelerum participem habebat) & retinere poteſtatem rogatus, ſic demum aſſenſit, ſi ſine collegis imperium ſibi tenere liceret. Dicebat, grave ſibi fore, eorum quæ collegæ committerent, id quod lex juberet, rationem reddere. Cui cum adſtipulata concio eſſet, confeſtim deſignatus fuit ſtrategus αὐτοκράτωρ. A quo tempore curis omnibus reipublicæ in ſe receptis jam ſine contradictione dominatum tenuit, aliis præ metu neceſſitati parentibus, aliis mutatione ipſa lætis, multis, qui tenui in re erant, largitionum ſpe acquieſcentibus. Nam in concione novas tabulas diſpungendorum nominum, & agrorum diviſionem Agathocles promiſerat. His ita conſtitutis velut repentè mutatus, miſſis cædibus & injuriis benignum ac facilem ſe omnibus dedit, multos beneficiis, alios promiſſis ſibi devinxit, humanus, affabilis, in tantâ potentiâ nec diadema ſumpſit, nec cuſtodiâ corporis more aliorum dominantium ſe muniit. Reliqua, quæ ad tuendum imperium pertinebant, ſtruendis ac reficiendis longis navibus, parandis armis,

confi-

conficiendâ commeatuum copiâ ſummo ſtudio curavit. Occupata ab eo tyrannis eſt Olympiadis cxv anno quarto, qui fuit poſt relegatum in Græciam Dionyſium, & reparatæ libertatis initium viceſimus ſextus. Poſt quæ idem Agathocles varia bella geſſit, primum in Siciliâ contra exules Syracuſanos, Agrigentinos, Gelaos, Meſſanenſes, & hoſtes graviſſimos & potentiſſimos Pœnos: deinde ut armorum Punicorum mala ex patriâ in terram hoſtilem transferret, anno dominatus ſui VII, qui erat Olympiadis CXVII annus tertius, omnibus domi contra motus inteſtini pericula conſtitutis, cum exercitu in Africam trajecit, & vario ſucceſſu bello illic adminiſtrato, demum relicto ibi filio natu maximo Archagatho ad continuandum bellum, ipſe in Siciliam rediit, & multis ibidem caſibus jactatus ob adverſam filii fortunam denuò in Africam profectus, ſed & ipſe deteriore quàm antè fortunâ uſus, deſertis duobus filiis cum exercitu furtim in Siciliam ſeſe recepit, exacto poſt primum in Africam adventum anno quarto. Dein cognitâ filiorum ſuorum nece, quos irati milites in Africâ occiderant, in rabiem verſus, compoſitâ, ut poterat, cum Pœnis pace, in omne genus crudelitatis ſe

ſe effudit, Siciliamque, quæ ſub Pœnis non erat, armis turbavit, eaque ſubjectâ in proximam Italiæ oram transgreſſus, cum Brutios metu conſternatos ſibi ſubjeciſſet, atque inde in Liparam inſulam vicinam trajeciſſet, ac Liparæos omni auro profano & ſacro exſpoliaſſet, Syracuſas repetiit, ſed omni prædâ in itinere naufragio amiſſa, vix ipſe incolumis eò pervênit: ubi graviſſimo morbo correptus, & doloribus tortus infamem tandem animam anno ætatis ſuæ xcv in arce, tyrannidis ſede, efflavit, conjuge cum parvulis liberis & regiâ gazâ in Ægyptum paulo antè dimiſſa, cum etiam penè moribundus filium à nepote regni cauſa occidi vidiſſet. Vivendi finem fecit Olympiadis cxxiii anno ſecundo, qui fuit tyrannidis ejus triceſimus. Status Syracuſarum à morte ejus fluctuans per totum decennium demum cum reliquà Siciliâ in Pyrrhi Epirotarum regis, Agathoclis generi, qui ex Italiâ evocatus iſtuc venerat, poteſtatem incidit. Sed hoc à fortunâ paulò pòſt in Siciliâ deſerto, atque in Italiam reverſo, rebus Siciliæ rurſum turbatis, hinc Pœnis, inde Mamertinis veteribus Agathoclis militibus infeſtantibus, Hiero opidò adhuc juvenis, prætor & belli dux à Syracuſanis creatus, bello
feli-

feliciter adminiſtrato, rex tandem Syracuſarum declaratus fuit Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſeptimæ anno tertio, poſt initium præturæ ſexto. Hoc prudenter ac feliciter Syracuſis regnante, & varia bella gerente, Siciliâ in partes diſtractâ, Romani à Mamertinis Meſſanam tenentibus, quos hinc Hiero & Syracuſani, iſtinc Pœni premebant, in auxilium vocati, atque inſulam ingreſſi arma contra Pœnos & Hieronem ceperunt. Deinde Hierone ſibi ſociato, de reliqua Sicilia, quæ Hieroni non parebat, cum Pœnis decertarunt, demumque eos tota inſula decedere, & imperio ejus renunciare coëgerunt. Quod factum Olympiadis CXXXIIII anno tertio, cum bellum continuò geſtum fuiſſet annos XXIII. Eo bello, quod Punicum primum Romani vocarunt, durante, & ſubſecutâ pace, belloque inter eaſdem civitates Romam & Carthaginem renato, Syracuſæ ſub Hierone rege optimo, & Romanorum ſocio fidiſſimo fuêre felices, ut non procul à conditione libertatis abeſſent. Abundarunt populi frequentiâ & opibus, floruerunt omnium artium ac artificum genere, tum ſplendore ac magnificentiâ ædificiorum publicorum & privatorum, ac variorûm operum excelluêre, atque admi-

admirabiles fuêre. Obiit Hiero grandævus Olympiadis CXLI anno primo, qui erat belli Punici alterius annus quartus, cum natus annos XX prætor remp. gerere, & XXVI regnare cæpiſſet. Hæredem regni reliquit Hieronymum ex filio Gelone præmortuo nepotem, annos tum natum XV, exoratus à filiabus. Nam veritus id quod accidit, Syracuſas eo tempore, ut dixi, florentiſſimas, libertate donare conſtituerat. Hieronymus ſucceſſor degener poſthabitis avi poſtremis monitis ac mandatis, & contemptis, quos ipſi avus moriens dederat, tutoribus & conſiliariis, totus in faſtum tyrannicum verſus, & inviſus omnibus bonis factus, ac relictis Romanis cum Pœnis fœdere junctus, altero regni initi anno Leontii à ſuis eſt interfectus. Sed ejus morte nihil profectum. Nam qui pernicioſorum conſiliorum autores ei fuerant, & ad Pœnos rem trahebant, quorum principes erant Hippocrates & Epicides, ſceleratâ fraude civitatem turbatam variis motibus huc illuc impulerunt, impulſam armis ſuis oppreſſerunt, & ex ea Romanos infeſtare cæperunt. Romani Syracuſas obſeſſas, & terrâ marique diu oppugnatas duce M. Marcello tandem expugnarunt, & cum reliqua Sicilia Pœnis depulſis

pulſis in formam provinciæ redegerunt. Expugnatio hæc, in quâ Mathematicorum ingenioſiſſimus, & mirificorum operum artifex maximus Archimedes, ſtudiis ſuis intentus periit, accidit Olympiadis CXLI anno quarto, qui erat urbis Romæ conditæ DXLII, Appio Claudio Pulchro, & Q. Fulvio Flacco III conſulibus, ab initio regni Hieronis LVIII, ex quo idem Prætor creatus fuerat LXIIII. Tum Syracuſæ ornamentis plurimis, quæ tolli poterant, operibus clariſſimorum artificum ſpoliatæ, eaque Romam tranſlata: urbs tota fœdè direpta à militibus, ædificiis alia injuria non illata, cædes inermium nullæ factæ. Dehinc urbs eadem ſub imperio populi Romani quieta manſit, intacta bellis ſervilibus, adhuc florens tempore Ciceronis, ut ex actionibus ejus in Verrem ſatis conſpicuum eſt: demum à Sexto Pompeio Siciliam contra C. Cæſarem Octavianum, & M. Antonium obtinente fœdè vaſtata, & ſenſim ſequenti ævo maximâ ſui parte deſolata. Reliquiæ denique intra inſulam, olim partem ejus minimam, arctatæ.

DE

VIII.

DE REPVBLICA ET STATV CORCYRÆORVM.

STatim poſt Syracuſas ab Archiâ Corinthio in Siciliâ conditas, ab iiſdem Corinthiis colonia alia in Phæacum inſulam, ab Homero in Odyſſeâ celebratam, miſſa fuit duce Cherſicrate è genere quoque Heraclidarum, ut prodit Strabo libro VI: ex quo tempore inſula cum nova colonia nuncupata fuit CORCYRA. Homerus Troicis temporibus à nobiliſſimo populo Phæacenſi inſulam habitatam fuiſſe, & regem habuiſſe Alcinoum Nauſithoi filium tradit: & hunc ait Vlyſſem poſt longos errores exciſa jam Troia in inſulam iſtam venientem hoſpitio excepiſſe, & auxilio ei fuiſſe ad repetendam patriam Ithacam. Idemque memorat in eadem inſulâ urbem tunc floruiſſe Scheriam nomine, ſedem regiam Alcinoi, gemino portu hinc inde urbem cingente felicem: populum verò jam tum ait rei maritimæ deditum navigandi fuiſſe longe peritiſſimum. Et Plinius ex Homero affirmat, inſulam cum urbe olim tum Scheriam, tum Phæaciam eſſe appellatam. Sita ea

eſt in latere Epiri, quâ Theſprotii colunt, extra ſinum Adriaticum, non procul diſtans à continente, XCVII paſſ. millibus, ut ſcribit idem Plinius, in longum patens. In hanc igitur inſulam affirmat Strabo Corinthiorum coloniam eſſe deductam, principe Cherſicrate Heraclidà, eadem ætate, qua Syracuſæ ab Archiâ fuêre conditæ, & dicit, in ſolo vetuſtæ urbis Scheriæ, ejectis inde prioribus habitatoribûs Liburnis, colonos hos novos fuiſſe collocatos. Liburni verò an ex poſteris Phæacum fuerint, an pulſis Phæacibus locum occupatum ad id uſque tempus tenuerint, incertum. Colonia nova, ut dixi, Corcyræ nomen accepit, idque ei cum totâ inſulâ factum commune, veteri nomine obliterato. Hæc etiam ita opibus & populi frequentiâ celeriter crevit ob ſitus commoditatem, & oportunos portus, recipiendis & emittendis navibus multis maximè idoneos, ut in alia loca colonos ipſa emiſerit, novaſque civitates quoque genuerit: quod de Epidamno, quæ Latinis eſt Dyrrachium, ex Thucydide, de Apolloniâ ex Strabone conſtat, utraque in Taulantiis, qui Illyriorum pars ſunt.

Situs urbis Corcyræ & Status Reip.

POſita urbs eſt in eo inſulæ latere, quod continentem ſpectat, circiter mediam lateris concavi & cum primis ſinuoſi longitudinem, in peninſulâ in mare procurrente, ſolo plano, portu duplici inſignis, agro totius inſulæ amæniſſimo, vitibus & arboribus fæcundis obſito. Forma reipublicæ initio ſimilis Corinthiæ, ut ſolent metropoles coloniis ſuis eandem, quam ipſæ tenent, rempublicam tradere. Erat autem tum, cum condita Corcyra eſt, reſpublica apud Corinthios in poteſtate paucorum optimatum è gente Bacchiadum ab Hercule originem trahentium. Et cum Corinthus tyrannide preſſa fuit à Cypſelo & Periandro, etiam ipſa imperio tyrannorum paruit, ut in iis, quæ de Corintho ſcripſimus, eſt expoſitum. Cumque Lycophronem Periandri filium Corcyræi interfeciſſent, ne Periandrum ferre præſentem cogerentur, iratus Periander delectos CCC optimatum filios, florem civitatis, caſtrandos Halyatti Lydorum regi amico ſuo, uſus in id operâ Corinthiorum, tranſmiſit: quos tamẽ ne fortunam tam indignam ſubirent, ſervatos Samii domum incolumes remiſerunt. Quod factum paulo

ante mortem Periandri. Hoc verò beneficium Corcyræis præſtitum à Samiis tam graviter tuliſſe Corinthios, perhibet Herodotus, ut armis propterea Samios cum Lacedæmoniis ſint perſecuti: idque argumento eſſe,ait, jam tum animis diſcordes fuiſſe Corinthios & Corcyræos, imò ſimultates inter ſe habuiſſe ab initio penè conditæ Corcyræorum coloniæ. Odium autem ex eo tempore inter eos creviſſe, maximè eſt veriſimile. Cauſas vetuſtæ diſcordiæ ſimul & recentis exponit Thucydides, in originem & occaſiones belli Peloponneſiaci inquirens. Epidamnum coloniam annis circiter LXXXV poſtquàm ipſi in Phæacum inſulam deducti fuerant, Corcyræi in ora maritima Taulantiorum, miſſà iſtuc redundante apud ſe populi multitudine condiderant, ſed non ſine autoritate & ope metropolis Corinthi. Nam hæc petentibus Corcyræis deducendæ coloniæ principem Phalium Heraclidem ex civium ſuorum numero, uti lex & mos habebat, dederat, & è civibus quoque ſuis, ac Doribus aliis ex reliquâ Peloponneſo colonorum numerum auxerat. Quæ nova colonia idoneo loco collocata cum etiam brevi tempore magnum incrementum cepiſſet, rebus ſecundis, ceu fit, luxurians in diſcor-

diſcordiam civilem delapſa, atque hujus occaſione armis Taulantiorum petita non parvam rerum ſuarum ac virium jacturam fecit. Demum plebs in primores ira incenſa civitate eos expulit. Expulſi ad Taulantios vicinos ſe contulerunt, & eorum ope atque armis Epidamnum terrâ marique infeſtarunt. Epidamnii, qui in urbe manſerant, in anguſtias redacti Corcyræos conditores & patronos ſuos miſſis legatis ſupplices rogarunt, ut autoritate ſua exules ipſis reconciliare, & Taulantios ad arma ponenda inducere vellent. Sed rejecti ab iis, ſive quòd cauſam ſupplicum improbarent, ſeu quòd aliud tum animo verſarent, ex monito oraculi Delphenſis ad Corinthios ivêre, & illis coloniam dediderunt. Corinthii diverſis cauſis moti, imò occaſione gaviſi, auxilia promiſerunt. Præcipua cauſarum erat, quòd Corcyræis iraſcerentur, qui fortunâ inſoleſcerent, nec eum honorem, quem coloni debebant metropoli, exhiberent. Et jam iſtuc fortunæ Corcyræi pervenerant, ut pecuniâ & claſſibus plus poſſe quàm Corinthii putarentur. Itaque occaſione hac oblata freti ſocietate aliorum humiliare eos Corinthii conſtituerunt: ſimulque auxiliis ſociorum ac amicorum uſi novos colonos & præſi-

dium armatum Epidamnum confeſtim miſerunt. Quâ re cognitâ excitati Corcyræi, & ab exulibus exorati, qui ſe Corcyram jam contulerant, claſſem ſtatim iſtuc amandarunt, & Epidamnios juſſerunt tum exules ſine morâ recipere, tum præſidium Corinthiorum, ac novos colonos dimittere. Quæ cum ab Epidamniis rejicerentur, & à Corinthiis ingens apparatus fieret, iidem miſſis Corinthum legatis ſuis & adhibitis Spartanis ac Sigoniis, quos teſtes rei actæ eſſe cupiebant, ad omnia ſe æqua obtulerunt. Sed contempti à Corinthiis, qui omninò bellare conſtituerant, etiam ipſi ad vim ſeſe pararunt. Et paulò pòſt prœlium navale commiſſum eſt non procul Actio promontorio, in quo pro Corinthiis LXXV, à parte Corcyræorum LXXX naves armatæ depugnarunt, adverſa Corinthiorum fortunâ: trophæum à Corcyræis erectum. Atque eodem illo die Epidamnus ab aliis Corcyræorum navibus XL, & exercitu Illyriorum, quos ſibi ſocios Corcyræi adſciverant, obſidione preſſa victoribus ſe dedidit. Victores mari illic longè lateque potiti frementibus Corinthiis, atque omni ſtudio ad majorem claſſem inſtruendam, vireſque ex Peloponneſo & aliunde augendas,
hoc

hoc & toto ſequente anno incumbentibus. Corcyræi verò interea, nullis Græcorum hactenus ſociati, Athenienſes ad ineundam ſecum amicitiam ac ſocietatem, fruſtrà obnitentibus Corinthiis induxerunt. Dehinc omnibus utrimque paratis Corinthii jam navibus inſtructi CL in conſpectu urbis Corcyræ, cum Corcyræorum navibus CX, & Atticis X rurſum conflixêre. Ea pugna gravis & pertinax fuit, victoria anceps, cùm altero cornu hi, altero illi ſuperarent. Corcyræorum CCL captivi è primoribus civitatis Corinthum avecti, eo conſilio, quemadmodum ait graviſſimus autor Thucydides, ut periculum fieret, anne per eos benignè in cuſtodia habitos, & honeſto titulo domum dimiſſos Corcyra in partes Corinthiorum traduci poſſet. Hæc Athenienſium ſocietas cum Corcyræis acerbè accepta à Corinthiis, quanquàm circumſpectè ſatis inita, tamen ſtimulus his ingens fuit ad conflandum contra ipſos atrociſſimum bellum Peloponnenſe, quod deſcripſit Thucydides. Athenienſes autem eò facilius permoveri ſe ſiverunt, ut hoc fædus cum Corcyræis paciſcerentur, quòd jam tunc proſpicerent tempeſtatē belli è Peloponneſo verticibus ſuis impendere. Nec enim

ignorabant ob creſcentem maritimam potentiam ſuam invidiâ adverſum ſe tumere Lacedæmonios, & cauſas bellandi honeſtas tantum quærere, ſociiſque ſe munire. Corinthios verò jamdudum ſe odiſſe: Thebanos vicinos ſuos ira quoque in ſeſe ardere: & ab his omnibus alios quoque intra & extra Peloponneſum in partes trahi. Itaque Corcyræos rebus maritimis ante alios Græcos plurimum valentes malebant ſibi devincire, quàm deſertos ab ſe accreſcere eoſdem partibus adverſis. Acceſſit Corinthiis & ſtimulus alter ex Potidæa colonia ſua paulò pòſt obſeſſa & oppugnata ab iiſdem Athenienſibus. Dimicatum ad Corcyram quinquennio ferè ante initium belli Peloponnenſis, Olympiadis LXXXVI anno primo inituro. Potidæa obſideri cæpit biennio pòſt, & pugna ad eam commiſſa inter Athenienſes & Corinthios, cum duraſſet obſidio annos duos & menſes aliquot, ſemeſtri ante belli Peloponnenſis principium. Dein quinto belli hujus anno, cum flueret Olympiadis LXXXVIII annus primus, atrociſſima ſeditio Corcyram penè evertit. Nam captivi, de quibus dixi, domum à Corinthiis dimiſſi, verbo, ut precium redemptionis ſuæ, talenta LXXX, pro quibus Corinthii
quidam

quidam ſpopondiſſe dicebantur, confi-cerent, re verâ, ut traducendæ in partes Corinthiorum Corcyræ darent operam, ſtatim à reditu ſuo in id, quod in mandatis acceperant, incubuerunt. Sategerunt ſcilicet ſuffodere civium multorum animos, & à ſtudio partium Atticarum eos avertere. Nec parum in hoc profecerunt. Erat partium illarum, quæ Athenienſibus ſtudebant, princeps Peithias, in ſenatu & populo præcipuæ autoritatis; quem quoquo modo perditum cupiebant. Cumque proditionis paratæ accuſatum in judicio abſolutum fremerent, ab eoque jam ſeſe recriminante & judicio perſequente ſibi metuerent, coitione factâ, ſumptis pugionibus in curiam irrumpentes Peithiam cum ſenatus parte trucidarunt: eodem furoris impetu privatos etiam quoſdam, quos oderant, obtruncarunt. Cæſi omnes fuêre LX. Hoc principium ſequentium ſeditioſarum & cruentarum actionum fuit, quibus hinc Athenienſes, inde Corinthii, & in horum gratiam Lacedæmonii aliique in Peloponneſo ſubmiſſis auxiliis ſeſe miſcuêre: quorum immanitas fidem penè ſuperans, qua cives in cives variis modis, diverſis locis & temporibus ſævierunt, cum nec vicini vicinis, propinqui pro-
pinquis

pinquis parcerent, nec liberi à parentibus manus abſtinerent, nec fana & aræ ſupplicibus ad miſericordiam prodeſſent, civitatem fortuna & viribus exhauſit, atque ita calamitatibus omnis generis obruit, ut quocunque te verteres, miſerrima rerum facies conſpiceretur. Tanta acerbitas partium tum fuit: locum proverbio res dedit ut quævis cruenta & atrox ſeditio Corcyræa diceretur. Finem accepit immanis tragœdia decurrente æſtate anni VII belli Peloponneſiaci, qui concurrebat cum Olympiadis LXXXVIII anno quarto. Nec Corcyræis ſolum calamitati hæc tragœdia fuit, ſed exemplo quoque plurimis Græciæ civitatibus nocuit, quæ eodem furoris æſtu correptæ in ſimillimos motus civiles cruentos exarſere. Hiſtoria fusè à Thucydide deſcripta eſt libro III. Victoria penes populares ope Athenienſium adjutos ſtetit, à quibus crimini adverſæ factioni datum, quòd popularem ſtatum ſubruere ſatagerent. A quo tempore penes populum ſumma reipublicæ poteſtas Corcyræ manſit, perſtititque civitas in ſocietate Athenienſium, quietè uſa domi per annos quaſi LII, ad annum ſcilicet tertium Olympiadis CI. Eo autem anno vicinorum Zacynthiorum exemplo

plo commoti, qui ægrè ferebant, in poteſtate populi civitatem eſſe, clàm miſſis Lacedæmonem hominibus ſuis ſollicitando & promittendo effectum dederūt, ut Lacedæmonii ſpe occupandæ urbis ad parandum vicini maris imperium oportuniſſimæ claſſem cum exercitu iſtuc mitterent à ſociis adjuti, urbemque Corcyram terra marique obſiderent. Sed obſidionem fortiter ſuſtinuere obſeſſi, & fiducia auxilii Attici adventantis animoſiores facti, obſervata obſidentium negligentia erumpentes in confuſionem primum eos dederunt, mox fortunam ſequentes, cæſo eorum duce, qui ad ferendam laborantibus opem accurrerat, caſtris eoſdem exuerunt: & advecto iam cum claſſe & copiis Attico duce Iphicrate, freti ope ejus tota inſula exegerunt, naveſque Peloponneſias, in quas trepidi ſe conjecerant, fuga ſibi conſulere coëgerunt. Sic quies Corcyræis reparata, & totum mare Ionium Iphicratis opera tutum tranquillumque redditum. Sequentia Corcyræorum obſcura. Hoc ſolum ex Plutarcho in vita Pyrrhi cognoſcimus, urbem ab Agathocle Syracuſis dominante occupatam fuiſſe, & in dotem Lanaſſæ filiæ ipſius Pyrrho Epiri regi nubenti ceſſiſſe: deinde cum

cum Lanaſſa pertæſa conjugii iſtius à Pyrrho ſe ſeparaſſet, Corcyram habitatum eam rediſſe: nuptam verò denuò cum Demetrio Antigoni filio Corcyram quoque in dotem ei attuliſſe: eum præſidio eam muniiſſe. His Polybius addit, Corcyram obſidione preſſam à Teutâ Illyriorum regina auxilium ab Achæis & Ætolis amicis ſuis rogaſſe, ſed ob tardatum diutiuſculè auxilium coactam fuiſſe Illyriis ſe dedere, prçſidiumque eorum in urbem recipere: at non diu pòſt ſuperveniente exercitu Romano cum conſule Cn. Fulvio, excuſſo Illyridis reginæ imperio, non adverſante præſidii præfecto, poteſtati Romanorum ſe permiſiſſe. Quod factum anno urbis Romæ conditæ DXXV, Olympiadis CXXXVII anno quarto. Poſt quæ manſit Corcyra ſub imperio Romano, non ſolum durante Romanorum libertate, ſed multis quoque ſæculis deinceps, imperatoribus rerum potientibus. Factaque imperii diviſione Byzantinis cohæſit ad tempora Manuelis Comneni: cui eam ademit Rogerius Normannus Siciliæ rex. Rogerio verò extorsêre rurſum Veneti duce Petro Polano in auxilium à Manuele vocati circiter annum æræ Chriſtianæ MCXLVI. A quo tempore quanquàm ſemel

atque

atque iterum clade conſternata in clientela Venetorum mediocri fortuna ad præſens hoc ſæculum Corcyra floruit.

IX.

DE SAMO ET EIVS REPVBLICA.

SAMVS urbs antiquiſſima & clariſſima, eademque olim præpotens, ſita in inſulâ cognomine, non procul ab orâ Aſiæ minoris, quæ Ionia dicitur, disjuncta, quæ in ambitu habebat ſtadia quaſi DCC: quam dictam plerique putant ab altitudine, (hoc enim vocabuli hujus ſignificatum veteribus:) Tota enim quaſi in montem ſe attollit. Quanquàm alii à primis habitatoribus Græcis è Samo Cephaleniæ profectis, quæ & ipſa ſitu ſublimis fuit, ſic nuncupatam arbitrentur. Vitibus infælix, arboribus frugiferis, & ſatis fæliciſſima, ſi Straboni credimus, qui major fide quàm Apuleius, qui diverſum tradit. Epheſo ac Epheſiæ oræ & promontorio montis Micales, à quo freto ſtadiorum XL ſejungitur, vicina, nec longè remota ab inſula Icariâ, quam ad Occidentem intuetur, dictam verò

Aſiæ

Aſiæ oram ad Orientem. Cujus ſitum ac formam accurate depingit Strabo libro XIIII. Antiquiſſimi indigenæ Cares fuêre, linguâ & inſtitutis diverſi à Græcis. Clariſſima colonia in eam Ionici generis deducta principe Androclo Codri poſtremi Athenienſium regis filio. Ab his colonis Samus urbs condita, habens portum percommodum & amplum, poſitâ majore ſui parte loco plano atque humili, quadam verò parte in collem ſe erigens: opibus & populi frequentiâ, & ædificiorum multitudine celeriter aucta, Iunonis fano vetuſtiſſimo celebris, inter Ionicas urbes XII numerata, & ſacri conciliique Panionii particeps, Mileto, Epheſo, Chio, quæ inter Ionicas eminebant, non inferior, libera cæteroqui & ſui juris. Interdum tamen regum imperio uſa, niſi errat Herodotus. Is enim libro hiſtoriæ ſuæ III ait, Samios bello infeſtaſſe Æginam ἐπ' Ἀμφικράτεος βασιλεύοντος ἐν Σάμῳ, utrique parti damnoſo: atque hanc fuiſſe cauſam Æginetis, cur Samiis exulibus in Cretâ domicilium habentibus ſequenti ſæculo arma cupidius intulerint. Verum quo ſæculo Amphicrates ille regnaverit, non indicat. Hoc verò conſtat ex eodem Herodoto, Lydorum primorumque regum Perſico-

rum armis, propterea quòd inſulares eſſent, intactos Samios manſiſſe, reliquis Ioniæ urbibus quæ in continenti erant, jam peregrino imperio ſubjectis. Sed vim libertati eorum fecit Polycrates civis, tyrannidem invadens, cum Cyrus in Aſiâ rerum potiretur, & Piſiſtratus Athenis dominatum teneret. Hic prodigioſæ felicitatis tyrannus, amicus Amaſis Ægypti regis, opibus famoſus, civibus ſuis inviſus, ac ſibi ab iis metuens, captatâ occaſione cum Cambyſes exercitum pararet ad domandum Ægyptum, ſponte auxilia maritima illi promiſit, additâ hac conditione ſecretâ, ut daret Cambyſes operam, ne Samii auxiliares unquàm redirent in patriam. Quo conditionem non recuſante, cives, quos maximè ſuſpectos habebat, numero plurimos in claſſem deſcripſit, emiſitque tanquam in Ægypto militaturos, verè velut perpetuo exulaturos, aut in bello perituros. Hi variâ jactati fortunâ, tentato etiam per vim reditu ſed ſucceſſu fruſtrati, demum ad opem Lacedæmoniorum convolarunt. Lacedæmonii exorati ſuſceptâ expeditione, urbe nequicquam oppugnatâ, re infectâ domum rediêre. Sed Polycrate tandem inſigni fraude circumvento, & indignâ morte

perempto ab Orœte Perſa, cum fuiſſet omnium Græcorũ tyrannorum in eam uſq; ætatem ſplendidiſſimus, in res ejus ſucceſſit Mæandrius quidam, ejuſdem procurator, de quo multa Herodotus. Cui operâ Otanis Perſæ ex voluntate Darii regis disjecto & profugo ſurrogatus Syloſon Polycratis frater, & ſimul Samus contra mentem Darii graviter afflicta. Hic aſper ingenio durius civitatem preſſit. Quem mortuum in dominatu excepit Æaces filius clientela Perſica fretus, ſed non multò pòſt dominatu dejectus ab Ariſtagora Mileſio totam Ioniam contra Perſas commovente. Ita Samus libertati reſtituta, & reliquis Ionibus ſociata. Verum à morte Ariſtagoræ, Dionyſio Phocenſi partes ejus ſuſtinente, cum jam claſſis Ionum in procinctu eſſet, ac ſeſe ad pugnam pararet contra Phœnices à Dario armatos, Samiarum navium præfecti perſuaſi ab Æace nuper tyrannide exuto, in ipſo prælio jam conſerto ſocios deſeruêre: quorum exemplo alii quoque turbati fugæ ſe dederunt. Soli Chii in pugnâ conſtantes perſtitêre, navibus freti centum, iiſque milite & inſtrumento neceſſario bene inſtructis, donec feſſi labore, pleriſque etiam navibus in prælio amiſſis, ipſi quoque fortunæ ceſsêre. Tum Miletus

letus ab hoſte Perſa capta, ac peſſimè mulctata: cives, qui cædi ſuperfuêre, in Perſiam abducti, conjuges & liberi in prædam verſi, urbs vaſtata, ager inter hos diviſus. Samii, quibus ducum ſuorum perfidia vehementer diſplicebat, aut ſimilia metuentes, aut Æacis imperium, quem ſine dubio reducturi victores erant, ſubire nolentes, conſcenſis celeriter navibus, antequam ille adveniret, relictâ patriâ cum paucis Mileſiis fugâ elapſis in Siciliam delati, Zanclam tum fortè ab habitatoribus deſertam occuparunt, ibique ſedes poſuerunt. Reliqui domi manentes Æacem dominum receperunt. Vrbi à Perſis parſum ob proditionem: Chius, Leſbus, Tenedus anno ſequente à Perſis & Phœnicibus in poteſtatem redactæ, & afflictæ vehementer: Cæteræ civitates Ionicæ in continente etiam ſubjugatæ. Ab hinc tota Ionia jugum Perſicum pertulit ad id tempus, quo poſt Xerxem & Mardonium devictos Perſæ totâ Græciâ ejecti, etiam imperium in Ionas dimittere ſunt coacti. Ita Samus quoq; libertati reddita, & cum Chiis & Leſbiis fœdere cũ Græcis victoribus conjuncta. Claſſis Ionum debellata ac diſſipata à Phœnicibus & Perſis Olympiadis LXXI anno primo. Ionia jugo Perſico liberata Olympiadis LXXV

anno ſecundo:intervallum annorũ circiter XVII. Dein poſt annos à recuperata libertate XXXVII Samii cum Mileſiis de Priene urbe Ionicâ bello cæperunt contendere : quo Mileſii victi ad opem Athenienſium, penes quos tunc rerum maritimarũm arbitrium ferè erat, confugerunt. Quibus cum tacita voluntas multorum Samiorum accederet, Athenienſes alacrius iſtuc profecti cum claſſe navium XL firmandarum partium ſuarum ergo ſtatum popularem apud Samios inſtituerunt, captiſque obſidibus LXXX, & in cuſtodiâ ad Lemnios tranſmiſſis, ac præſidio urbi impoſito domum ſe retulerunt. Sed nihil profectum. Nam Samiorum quidam ſub adventum Athenienſium, re cum potentiſſimis civitatis comparatâ, in continentem profugerant. Hi cum Piſſuthnâ Perſâ Sardium præſide,ſocietate junctâ, ejuſque auxilio validâ manu militum confectâ, cum ea in inſulam rediêre, & pugnâ cum populo contracta, victoriaque parta urbem recepêre, præſidiarios Athenienſes Piſſuthnæ tradiderunt, denique Lemnum petentes etiam obſides recuperatos in patriam revexerunt. Hac porro fortuna elati ad bellum contra Mileſios ſe pararunt, Byzantioſque in partes ſuas traxerunt. Quibus auditis Athe-

Athenienſes majoribus viribus bellum in Samios inſtaurarunt præcipuo duce Pericle, vocatis etiam in auxilium Chiis & Leſbiis, & mari terraque victis hoſtibus urbem obſeſſam deditione ceperunt, obſidionis menſe nono. Tum muri urbis diruti, dati rurſum obſides, traditæ naves, præſidium receptum, in impendia belli hujus pecuniæ promiſſæ. Byzantini quoque reconciliati. Facta hæc novennio ante initium belli Peloponneſiaci circiter Olympiadem LXXXV ineuntem. A quo tempore in Athenienſium ſocietate, ac in ſtatu populari Samus perſtitit per annos XXIX, ad annum ſcilicet belli Peloponneſiaci XX. Iſto verò anno cum poſt cladem Siculam multæ civitates ab Athenienſibus deficerent, &, ut habet natura hominum, ad motum fortunæ ſe quoque moverent, relictiſque adverſa ſorte preſſis, fælicioribus accederent, Sami quoque qui genere atque opibus eminebant, ac populi poteſtatem ægrè admodum ferebant, ad eam ſubruendam conſilia coquebant. Sed plebs re animadverſa, ope Athenienſium, qui cum tribus navibus fortè in portu erant, conſilia iſta antevertens, correptis ſubitò armis primates occupavit, & eorum circiter ducentos morti dedit, alios

quadringentos in exilium pepulit: res cæſorum & exulum invaſit, ſibique vendicavit. Tum plena libertas Samiis decreto Athenienſium confirmata. Illi reliquis in republica ordinatis, etiam iis, qui agrum colerent, jus certum definiverunt. Deinde cum belli maritimi vis circa Aſiæ maritima maximè concurreret, Samus velut belli arx Athenienſibus aliquandiu fuit: & domi rebus eorum ob abrogatum populi imperium, atque id ad quadringentos tranſlatum turbatis, cum fugerent Athenis qui paucorum dominatum ferre non poterant, alterius civitatis Atticæ ſpeciem Samus eadem habuit. Illic de republica non minus quàm Athenis deliberatum: illorum qui ibi tunc erant, metu ac minis populo poteſtas reſtituta. Nec antè defecit Samus ab Athenienſibus, nec ſtatum popularem deſeruit, quàm Athenæ ipſæ debellatæ in poteſtatem hoſtium devenêre. Tum verò ea à Lyſandro victore obſeſſà & oppugnata etiam deditionem fecit. Dedititii cum ſingulis veſtimentis exire urbe juſſi, cæteris rebus omnibus exuti. Vrbs cum republicâ exulibus reddita: pro populari imperio δεκαρχία illic inſtituta, decarcharum fidei reſpublica & ſocietatis Laconicæ cuſtodia commiſſa,

miſſà. Sed vix elapſo decennio, parta à Conone victoria navali ad Cnidum, imperioque maris Athenienſibus reſtituto, rediit ipſa quoque ad ſocietatem Athenienſium: at rurſum à quadriennio cum Rhodiis & vicinis aliis Lacedæmoniorum partibus ſe reddidit, fortunam eorum, qui plus poterant, ſequens. Iterum verò cum in poteſtatem Tigranis Perſæ regii præfecti fortè veniſſet, iſque præſidium ei impoſuiſſet, à Timotheo Cononis filio duce Attico cum claſſe illuc delato obſeſſà, & dejecto præſidio libertati reddita fuit. Nec quicquam præterea in rebus Samiorum apud hiſtoriographos veteres memorabile: videturque poſt id tempus fortuna urbis hujus ſenſim decreviſſe, & mediocris omnino ad ſæculum primorum Cæſarum Romanorum perveniſſe. Siquidem & libertate à Cæſare Auguſto donata fuit, & cum civibus abundaret, paſcendi pecoris ergo non parvam eorum multitudinem Strabonis ævo in Icariam tum indigenis infrequentem emiſit, ut idem Strabo nos docet.

X.

DE CHIO ET EIVS STATV AC FORTVNA.

CHIVS inſula littori Aſiæ objacens non lato freto ab ea diviſa, oblonga, ſinuoſis litoribus in circuitu habens, ut ait Strabo, ſtadia DCCCC, vitium generoſarum ferax, frugibus quoque copioſa, promontoriis aliquot in mare procurrens, quorum celeberrimum Poſidium, montibus quoque heic illic attollitur. In hac urbs eſt ejuſdem cum inſulâ nominis, quam maximam, & ditiſſimam urbium Ionicarum fuiſſe, bello Peloponneſio Thucydides ſignificat: in quam colonia cum reliquis Ionicis deducta ab Athenienſibus. Ei portus commodiſſimus, & plurimarum navium capax: cujus commoditate crevit admodum fortuna civitatis, non minus quàm agri inſulani felicitate. Sita urbs cum portu in latere inſulæ, quod continentem reſpicit, & ortum, circiter mediam lateris ejus longitudinem: ædificiis publicis & privatis olim ſplendida, populo frequens, ambitu ſpacioſa. Reipublicæ ſtatus, cum floreret fortuna Græciæ, ſine dubio popularis, qualis erat

erat in metropoli. Sed, qui magiſtratuum ordo, quæ eligendi ratio, parum nobis patet. Rege Dario, Hyſtaſpis filio, Xerxis patre, cum reliquis Ioniæ liberæ civitatibus, quas concitaverat Ariſtagoras Mileſius, bello ſe implicuit contra Perſas, in quod ipſa contulerat naves armatas xc: ſed prælio navali commiſſo contra claſſem Phœnicam, fraude ducum Samiorum cum ſociis victa, & ob præſtitam præ aliis conſtantiam & fortitudinem malè mulctata imperium Perſarum ſubire neceſſum habuit, nec antè ab eo liberata fuit, quàm Xerxes Darii filius bello in Græcia fractus, & metu perculſus deſertâ orâ maritimâ Ioniæ, in interiora regni ſe recepiſſet. Tum *αὐτονομία* cum cæteris ei reſtituta, ipſaque ſocietati Græcorum juncta, inprimis verò Athenienſibus, qui ex ſociorum aſſenſu principatum maris tenebant, amica & negociis maritimis incumbens feliciter egit: iiſdemque Athenienſibus bello Samio cum Leſbiis vicinis ſubſidio fuit: maximè autem exorto difficillimo bello Peloponnenſi in partibus eorum manſit, & non exigua iis auxilia tulit ad annum belli xx. Tunc more hominum, qui fortunam ferè ſequuntur, deſertis iis bello Siculo contuſis, ad partes adverſas ſe contulit,

atque ideò armis eorundem, quos ha-ctenus amicos habuerat, petita & obſi-dione preſſa, multa adverſa ſuſtinuit, ac in ſummo periculo fuit. Demum A-thenis per Lacedæmonios ſocioſque debellatis, & omni imperio exutis, ean-dem fortunam tulit, quam civitates aliæ Græci nominis in Aſiâ: ſatis nimi-rum quieta, & ſine fortunæ adverſitate uſque ad bellum, quod vulgò ſociale dictum: cujus initium incidit in Olym-piadis cv annum tertium, regnante in Macedonia Philippo Alexandri patre, poſt domitas à Lyſandro Athenas an-nos quaſi quadraginta ſeptem. Eo nam-que tempore Chii & ſocii ab Attico du-ce Charete injuriâ læſi, ut ipſi cenſe-bant, cum Rhodiis, Cois, Byzantiis fœ-dere juncto in Athenienſes arma verte-runt, & in bello contra eos perſtite-runt per trienniūm. Quo ad finem vergente, animis utrimque malorum belli jam pertæſis, pace refectâ, in gra-tiam cum iis redierunt. Deinde cum Macedones deſtructo Perſarum regno, in Aſiâ rerum potiti ſunt, quemadmo-dum navis ſalo & tempeſtatibus jacta-ta, potentioribus ſemper acceſſerunt. Bello, quod Ætolis Romanorum ſociis cum Pruſiâ Bithyno & Philippo Mace-done, Perſei patre fuit, propterea quòd Ætolo-

Ætolorum amici eſſent, duriter à regibus illis afflicti ſunt; urbs armis capta & vaſtata: ſed eadem recreata rurſum, & honore ac beneficiis affecta à Romanis tum Philippeo bello, tum Antiocheno: à regibus Aſiæ quoque Eumene & Attalo benignè habita: à Mithridate autem rege Ponti Aſiam occupante per Zenobium præfectum miſerrimum in modum divexata & peſſundata, verùm à Syllà profligato Mithridate, fortunæ reſtituta, & cum Rhodiis, Lyciis, Ilienſibus, Magneſiis integrâ libertate donata, & Romanorum amicis honoris ergo adſcripta. Ab iſto verò tempore ſub tutelà populi Romani primum durante ejus libertate, dein ſub imperatoribus Romanis incolumi fortunâ floruit, atque imperio Orientis cohæſit ad ætatem Manuelis Comneni. Ob hujus verò nequitiam & perfidiam in Europæos Paleſtinam petentes bis à Venetis eſt capta, ac belli incommoda perpeſſà, altera quoque vice in fidem eorum cum inſula tota adacta, in qua manſiſſe traditur ad annos aliquot. Deinde reddita imperatori Byzantino; verùm rurſus poſt aliquot annos præfectura ejus pro ingenti pecuniâ in pignus data viro Latini nominis locupleti, ut tradit Nicephorus Gregoras: à Michaele, autem

Palæo-

Palæologo Græco ob opem ſibi præſtitam in recuperando è manibus Latinorum imperio Byzantino, donata reip. Genuenſi, ſed facto non tradita, cum à Martino hærede ejus, qui in pignus eam acceperat, adhuc teneretur. Martino demum ejecto ab Andronico Palæologo juniore, cum promiſſi fides ne tum quidem præſtaretur, à Genuenſibus aliquot inſtructà claſſe ſatis idoneâ, non obnitente imperatore pecunia delinito, occupata. His conſtituendæ regendæque urbis & totius inſulæ feliciſſimæ poteſtas commiſſa à civitate Genuenſi: jus ſummum civitati reſervatum: quemadmodum & de Leſbo poſterius factum. Hi porrò autoritate atque opibus civitatis ſuæ freti, & moderatè ſapienterque poteſtate uſi, hujuſmodi ordinem Chiis dederunt, atque ita rem adminiſtrarunt, ut urbs iſta ab eo tempore nulli urbium toto illo tractu, quę generis Græci erant, tum ſtante Palæologorum imperio, tum eo à Turcis everſo, felicitate ac ſplendore ſecunda fuerit, inſula quoque univerſa, oppidis aliis minoribus & vicis egregiis frequens ac populoſa, ingentes cenſus tum cultoribus ſuis tum civitati Genuenſi tulerit. Genuenſes enim poſſeſſores & patroni ejus de Turcis olim,

quan-

quanquam cum incommodo Chriſtianiſmi, haut malè meriti, Turcarum eorundem amici erant præ cæteris Chriſtianis, Leſbumque etiam, ipſamque in ea Mitylenen, & quædam alia clientelæ modo obtinebant. Indigenæ urbis & inſulæ Græci erant, ac multi eorum genere nobiles: cives habitu & moribus culti, Græcorum veterum elegantiam præ ſe ferentes: fœminarum veſtitus ſpecioſus & magnificus. Tota inſula humano cultu, & naturæ munere nitens, opibus copioſa, in quam multi Chriſtiani Turcarum dominatum & inſolentiam atq; injurias non ferentes, tanquàm in aſylum ac portum opportunum è vicinis locis confugiebant, in eaque ſedes ponebant, non ſolum è plebe, ſed etiam è primariâ nobilitate. Atque hæc fortuna Chiis manſit etiam diu poſt Leſbum à Turcis oppreſſam tempore Mahometis II, & poſt ab iiſdem occupatam Rhodum imperante Solimanno, ad uſque memoriam noſtram. Quippe imperium Turcicum tenente eodem Solimanno, Piali Baſſa re infeliciter contra Melitenſes geſtâ, damno & dedecore dolens cum claſſem & exercitum in Thraciam reduceret, amicitiam ſimulans primores Chiorum in navem ſuam pellectos objecto falſo crimi-

crimine cum conjugibus & liberis captivos avexit, inſulamque cum urbe Turcis ſuis ſubjecit, præfectos ſuæ gentis impoſuit, in poſſeſſiones præcipuas, ædificia, agros, villas ipſe invaſit,& ſibi vendicavit, alia inter alios ſuorum partitus eſt. Exin omnia commutata, felicitas illa in miſeriam, nitor in horrorem, cultus in barbariam, populi frequentia in ſolitudinem & vaſtitatem, abiit. Accidit illud anno æræ Chriſtianæ vergente MDLXV, cum Chius in poteſtate Genuenſium fuiſſet annos circiter CCXL.

XI.

DE REPVBLICA ET STATV RHODIORVM.

RHodus inſula clariſſima non longè à litoribus Aſiæ disjuncta,poſt Cnidi promontorium orientem verſus ſita, qua Carpathium pelagus cum Lycio confunditur,Aſiam ad ſeptentrionem reſpiciens, à qua XX millibus paſſ. putatur abeſſe, in circuitu colligens, ſi Straboni credimus, ſtadia DCCCCXX, ſi Plinio ex mente Iſidori, CIII millia paſſuum, atque ita major Samo & Chio, minor Lesbo,

quæ

quæ paſſuum millia CLXVIII ſecundum Plinium in ambitu numerat. Tripolis erat ætate Homeri, urbes tum habens Lindum, Camirum, Ialyſum, jam tum mari potens, ſed ſæculis poſterioribus multò potentior. Tetrapolis demum facta eſt poſt Xerxem Perſarum regem è Græcia profligatum, condita civitate nova, cui nomen totius inſulæ datum: RHODVS ſcilicet vocata. Tradit Strabo, ferri vulgò, eundem architectum huic operi præfuiſſe, qui Piræi portum murumque conſtruxit. Inſula tota optimè culta, tritici, vini, pomorum, aliorum fructuum feraciſſima, pecore omnis generis abundans, amæna undique, ſerenoque cœlo, præter urbes vicis & villis frequens, hîc illic in montes aut colles ſe attollens, oblonga, ab auſtro in boream porrecta, coloſſo Solis vaſtæ molis, LXX cubitis à baſi in altitudinem ſurgente, ex ære fuſili celebris: quem coloſſum XII annorum labore Chares Lindius, juxta portum novæ urbis ſtruxiſſe perhibetur, impendio publico talentorum CCC, inter ſeptem mundi miracula computatum, ſed annis LVI poſtquàm erat abſolutus, terræmotu proſtratum, nec unquàm poſtea rurſus erectum. Vrbs ipſa Rhodus commodo ſitu ad mare, paulatim è plano

quadam

quadam parte ſui in collem acclivem ſe erigens, in eo inſulæ latere, quod apertum pelagus & orientem ſpectat, & Cypro ex longo intervallo obvertitur, ad promontorium ejus lateris maximè boreum aſſidet. Satis ampla, & firma mœnibus, felix portu gemino, receptandis navibus multis idoneo utroque, & contra tempeſtates pariter ac hoſtilem vim tutiſſimo. Structuris magnifica, artificiis variis inclyta, artificumque nobilium quaſi quædam officina, doctrinæ etiam ſtudiis multo tempore Athenarum æmula: ut populoſa, ita multorum illuſtrium virorum parens, negociis atque opibus clara: in quam ex reliquis inſulæ urbibus velut in habitationis locum illuſtriorem & feliciorem frequenter eſt migratum, factaque eſt Rhodus cum tempore publici conſilii totius inſulæ ſedes. Lubet heic adjicere, quæ hujus generis Strabo de hac urbe ſcribit lib. XIV. Rhodiorum urbs, ait, ſuper orientali promontorio ſita, portibus, viis, muris & reliquâ ſtructurâ tantum antecellit alias, ut nullam ei æqualem, nedum præſtantiorem dicere poſſimus. Dein addit: Θαυμαστὴ δ' ἐστὶν ἡ εὐνομία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ τὰ ναυτικά, ἀφ' ἧς ἐθα-

λασσο-

λασσοκράτησε πολὺν χρόνον, καὶ τὰ λῃστήρια καθεῖλε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγένετο φίλη, καὶ τῶν βασιλέων τοῖς φιλορωμαίοις τε καὶ φιλέλλησιν, ἀφ᾽ ὧν αὐτόνομός τε διετέλεσε, καὶ πολλοῖς ἀναθήμασιν ἐκοσμήθη. Id eſt: *Admiranda verò etiam eſt, præclara legum conſtitutio, & obſervatio, diligenſque cura tum reliquarum reipublicæ partium, tum maximè rerum navalium, quâ factum, ut multo tempore mari dominata ſit, ac prædones ex eo amoverit, & Romanorum, eorumque, qui cum Romanis & Græcis amicitiam coluêre, fuerit amica: quorum gratiâ & libera manſit, & multis donariis ornari meruit.* Et paulò pòſt rurſum: *Hoc in loco*, id eſt, Rhodi, *quemadmodum Maſſiliæ & Cyzici, ſummopere viguit ſtudium architecturæ, & fabricandarum machinarum, & armamentariorum rerumque ſimilium.* Erant verò Rhodii Dorici generis omnes, quemadmodum & vicini in continente Græci, Halicarnaſſei & Cnidii, quorum regio Doris quoque dicta fuit, & Coi inſulares, ut ex eodem Strabone, & qui hoc major autor eſt, Thucydide, cognoſcimus.

Status reipublicæ Rhodiæ.

REipublicæ Rhodiæ ſtatum non ſemper unum & eundem fuiſſe, hiſtoriæ non obſcurè ſignificant. Primis temporibus ante junctam cum Athenienſibus ſocietatem, (quod factum bello Peloponneſiaco) eam reipublicæ formam Rhodi fuiſſe, aut ei proximè affinem, quam Ariſtoteles proprio nomine πολιτείαν appellat, ex populo & optimatibus mixtam, mihi ob multas rationes perſuaſum habeo. Poſtquàm Athenienſium ſocii facti ſunt Rhodii, ſine dubio popularius rempublicam cæperunt adminiſtrare. Quod licet angeret civitatis primores, tamen contrà movere propter Athenienſes nihil fuêre auſi. At poſt cladem Siculam, cum etiam ſocii paſſim, maximè verò inſulares ab Athenienſibus deficerent, & Spartanis fortuna creſceret, iidem occaſione arreptâ Spartanos proxima tunc tenentes evocarunt, eorumq; adventu firmati palàm jam & ab Athenienſibus defecerunt, & populi poteſtatem everterunt. Factum id anno belli Peloponneſiaci XX, qui erat Olympiadis XCII primus. Ab hoc tempore ſuprema poteſtas Rhodi fuit penes primores, quamdiu Spartani etiam poſt debellatos

tos Athenienſes principatum Græciæ tenuêre. Qui cum viribus freti inſolentius ſe gerere, ac imperioſius cum ſociis & amicis agere cæpiſſent, eorum animos à ſeſe averterunt, ac demum Cononis Athenienſis victoriâ navali ad Cnidum imperium maris amiſerunt, Olympiadis XCVI anno ſecundo, poſt Athenarum caſum decimo. Tum imperio maritimo ad Athenienſes relapſo, Rhodii Cnido vicini cum cæteris inſulanis & civitatibus mari adſitis Spartanorum partes reliquerunt, atque ad priſtinum inſtitutum regendæ reipublicæ redierunt. Verùm haud diu pòſt exortâ rurſum diſſenſione, cum à Lacedæmoniis, qui alas in orâ Aſiæ ope Teribazi Perſæ movere denuò cæperant, ſibi metuerent populares, excitato tumultu primores civitate expulêre. Hi verò Lacedæmonem profecti, impetrato illic auxilio non ſolum Rhodum reverſi ſunt, ſed etiam populo oppreſſo, ejectis iis, qui factionis popularis principes erant, Athenienſiumque partibus ſtudebant, reipublicæ poteſtatem in ſe rurſum verterunt: iidemque ut tutiores contra novos motus eſſent, tres civitatis præſides aut inſpectores à Lacedæmoniis acceperunt. Pòſt quietæ res Rhodi fuêre per annos complures ad

Olympiadis cv annum tertium, cum jam triennium Philippus Amyntæ filius apud Macedones regnaſſet. Eo autem anno à Charete duce Attico imperioſius agente offenſi Rhodii, Chii, Byzantii, Coi ſocietate initâ contra Athenienſes arma ſumpsêre. Sic bello difficili commoto, Athenienſibus magnâ vi contrà inſurgentibus, pax reparari antè non potuit, quàm triennium exiſſet. Id bellum ſociale vulgò dictum fuit: quo durante Chium ab Athenienſibus, Samum à fœderatis obſidione preſſas fuiſſe aliquandiu, ſed fortiter à propugnatoribus defenſas, ex Diodoro cognoſcimus. Hoc eſt bellum illud libertati Græcorum inprimis periculoſum, quod oratori Iſocrati occaſionem dedit ſcribendæ & vulgandæ orationis elegantiſſimæ, cui titulus eſt, de pace, ſeu ſocialis, quâ pacis inſtaurationem ſuaſit Athenienſibus ſuis. Verùm bello compoſito Rhodus haud diu pòſt aſtu Mauſoli Cariæ regis vicini, qui in clientelâ & fide Perſarum regis erat, circumventa oppreſsâ populi poteſtate in paucorum poteſtatem devênit: eamque perpeſſa eſt per aliquot annos, etiam defuncto jam Mauſolo ejus autore, Nam Artemiſia defuncti ſoror & uxor, virilis animi fœmina, au-

toritate

toritate & gratiâ ſuâ paucorum dominatum, quos pro ſuis habebat, ſuſtentabat. Quo tempore Demoſthenes oratione ea, quæ pro libertate Rhodiorum inſcribitur, conatus fuit populum Atticum excitare, ut oblitus injuriarum nuperarum belli ſocialis gementi ſub jugo dominatus populo Rhodio auxiliarem manum porrigeret. Sed quid tunc profecerit, nobis ignotum. Hoc ſolum dubitatione carere puto, conditioni priſtinæ Rhodum reſtitutam fuiſſe: quod accidiſſe à morte reginæ Artemiſiæ, aut fratris ejus Idrici, cum vacillaret fortuna domus regum Cariæ, exiſtimo. Tum rurſum quiete gaviſa eſt Rhodus domi foriſque, quanquàm clariſſimos belli duces ipſa genuerit, Mentorem & Memnonem peregrinam militiam ſecutos. Quorum prior fortiſſimam operam Artaxerxi Ocho Perſarum regi penultimo contra rebelles in Syriâ & Ægypto præſtitit: alter ſcientiâ rei militaris præſtantiſſimus pro Dario Perſarum rege ultimo contra Alexandrum Macedonem in minore Aſiâ res geſſit: ſed fato raptus bellum reliquit eo anno, quo paulò pòſt ad Iſſum Ciliciæ inter Alexandrum & Darium eſt pugnatum. Sequenti tempore, debellatis ab Alexandro Perſis, Græcia, Macedonia,

doniâ, Thraciâ, Aſiâ, Oriente, Ægypto, Macedonum ſucceſſorum Alexandri armis variè raptatis & diſtractis, & in prædam verſis, cum gloria Græcorum ſenſim decreſceret, ſola ferè Rhodus non ſolum fortunam priorem ſervavit, ſed opibus quoque & ſplendore, ac celebritate omnique cultu crevit, ab ipſo Alexandro Magno ſupra omnes reliquas civitates, ut ait Diodorus, honorata: cui gloria purgati à prædonibus maris tributa fuit: à nemine ducum ac regum inter ſe bellantium, ac terrarum orbem turbantium tracta in partes, ſed quieti relicta, & omnium amicitia ambîta: uſque quò Olympiadis CXVIII anno quarto, qui fuit decimus ſeptimus à morte Alexandri, Antigonus Aſiæ rex in ſocietatem belli contra Ptolemæum in Ægypto regnantem ſibi adſciſcere eam conatus fuit. Quod cum ipſa primum deprecata, deinde minis gravibus tentata nihilominus recuſaret, propterea quòd amicitiâ Ptolemæi frueretur, à Demetrio Antigoni filio graviſſimo bello petita fuit: in quod bellum præter magnum numerum vectoriarum CC naves longas ac armatas minores majoresque, & militum quadragies mille, equiteſque & auxiliares prædones cum omnis generis machinis bellicis ad op-

pugnan-

pugnandas urbes idoneis, quarum ipſe ſingularis artifex eſſe perhibebatur, Demetrius ſecum adduxit. Vrbs hoſtili exercitu terrâ marique cincta clauſaque per totum annum, oppugnata ſæpius ſummâ vi & contentione, ac nihil non ad eam expugnandam ab iratis tentatum multis utrimque cadentibus, multa munitionum opera everſa. Sed tam pervicax fuit civium propugnatorum & præſidiariorum conſtantia ac virtus, adjuta amicorum ſubmiſſis ſubſidiis, ut diſcedere tandem re infectâ, & urbem liberam dimittere, miſſa propoſiti pertinacia, fremens & frendens Demetrius, mandatoque patris locum dàns, neceſſe habuerit. Ne tamen nihil egiſſe videretur, utque honeſtius diſcederet, his conditionibus cum civitate pactus eſt, ut civitas in bellis ſocia eſſet Antigono, exceptis iis quæ contra Ptolemæum gererentur, (hujus enim beneficiis plurimum debebat,) ut obſides fidei centum daret, quos ipſe eſſet nominaturus, dummodò neminem è numero magiſtratuum nominaret: cæteroqui libera ſuique juris maneret, nec præſidium reciperet, cenſibus verò ſuis ac vectigalibus omnibus frueretur. Hoc difficillimo defuncta bello, & præcipuis honoribus venerata Ptolemæum, ut admira-

m 4 tioni

tioni omnibus fuit, ita gloriâ atque opibus in dies magis ac magis crevit, cum interim Græciæ decus Athenæ, & reliquæ hujus gentis civitates præſidiis aut imperio Macedonum gravatæ tum adhuc ingemiſcerent. In eo ſecundæ fortunæ curſu, adſpirante regum amicorum gratiâ, refectis jam iis quæ bello diruta aut vitiata fuerant, operâ & ingenio Charetis Lindii ingentem illum Coloſſum, de quo diximus antè, inchoavit, & duodecennio perfecit, opus admirandum, quo & artifex, & civitas & tota inſula celebritatem meruêre. Initium operis hujus factum annis quaſi XIII poſt bellum Demetrianum ſolutum, cum numerarent Romani annum urbis CCCCLXIII, qui concurrebat cum Olympiadis CXXII anno ſecundo & tertio. Is Coloſſus Soli dicatus, cui inſula ſacrata erat, cum abſoluto opere ſtetiſſet annos, ut Plinius ait, LVI, ingenti terræ motu quaſſatus, fractis genibus concidit: ſimulque multa præclara urbis ædificia & ornamenta publica privataq; eodem terræ tremore concuſſa corruerunt. Vnde ingens dolor ac detrimentum civitati extitit. Sed affirmat Polybius, tam ſapienter hac calamitate uſam eſſe civitatem, ut in dolorē commotis animis regum, & amicorum, eorundem beneficentia

ficentia ac liberalitate majori emolumento quàm detrimento ei fuerit. Quod ſanè argumento fuit, non ſolum prudentia ac ſolertia, ſed etiam potentum gratia Rhodios tum plurimum valuiſſe. Incidit caſus hic in annum urbis Romæ DXXXI, C. Flaminio Nepote, L. Furio Philo coſſ. quinquennio ferè ante initium Belli Punici ſecundi ab Annibale geſti, Olympiadis CXXXIX anno altero. Inter εὐεργέτας in Rhodios tum liberales recenſet Polybius Ptolemæum Ægypti regem cognomento Εὐεργέτην, Seleucum Ceraunum in Syria, Antigonum Δώσονα in Macedoniâ, Hieronem cum Gelone filio Syracuſis, Pruſiam in Bithyniâ, Mithridatem in Ponto regnantes, præter principes alios, & civitates plurimas, ac fœminam nobilem Chryſeida, omnes quaſi inter ſe hac in re liberalitate certantes. Rarum benevolentiæ exemplum, & noſtro ſæculo incredibile. Vix dum quadriennium exierat poſt motum illum terræ, cum Rhodii partim incommodo ſuo, partim aliorũ Græcorum, qui commerciis Ponticis utebantur, permoti, juncta cum Pruſia Bithyno belli ſocietate, Byzantinos ab exigendo vectigali, quod ut neceſſitatibus ſuis ſubvenirent, præter morem poſcebant

omnes per Boſphorum navigantes, abſtinere armis coëgerunt. Eodemque tempore pecuniâ & rebus bello gerendo neceſſariis Synopenſes obſecrantes juverunt. Poſteà cum Romani rebus Græciæ & Aſiæ contra Philippum Macedonem, & Antiochum Magnum Syriæ regem miſcere ſe cæpiſſent, contra utrumque Romanis adhæsêre, & perutilem iis operam præſtitêre, cum mari præ reliquis Græci nominis populis plurimum eâ ætate valerent. Itaque magnis quoque honoribus ac præmiis, partâ contra utrumque victoriâ, inprimis verò Antiocho ſuperato, & trans Taurum montem ex Aſiâ citeriore ſubmoto, ſunt affecti, magnâ Lyciæ & Cariæ parte donati, ſocii & amici populi Romani appellati. Hoc verò maximè laudabile, quòd cum de præmiis Eumenis regis amiciſſimi Romæ in curiâ ageretur, pro libertate civitatum Græcarum, quæ Eumenis novis finibus continebantur, non veriti regem amicum & vicinum offendere, enixè laborarint. Manifeſtum enim faciebant, non ſui tantum rationem ſe habere, ſed toti genti Græcæ cupere quàm optimè. Verum ne ſapientiſſimi quidem quique æquè ſapiunt omni tempore: ac difficillimum, in afflatu fortunæ ſecundæ modera-

derationem animi ſervare, rectaq; conſilia tenere. Quod exemplo ſuo Rhodii demonſtrarunt. Nam cum peramplâ regione in continente, ut dixi, donati à Romanis eſſent, velut ferociores facti tam duro imperio Lycios cœperunt premere, ut hi contumeliæ impatientes Romam legatos miſerint, queſtiq; ſint, ita ſe haberi à novis dominis, ut præſens conditio vera ſervitus, illa, qua uſi ſub Antiocho fuerant, optanda libertas videri poſſet. Quibus querelis motus ſenatus Romanus per literas monuit Rhodios, ne deteriore conditione haberent Lycios homines liberos, quàm haberentur ii, qui imperio Romano parêrent. Nec tamen ſic querelæ Lyciorum finem tum ſtatim invenêre. Haud longo tempore pòſt, cum ſurgeret inter Romanos & Perſea Macedoniæ regem bellum, quod mentes omnium regum ac populorum in ſe vertebat, primum ſuſpenſis animis Rhodii hærebant, (erant enim δημαγωγοὶ, qui diverſas in partes civitatem impellerent,) deinde à Prytane ſuo, ſummo magiſtratu, cui permagna erat autoritas, perſuaſi pro Romanis arma claſſemque pararunt. Sed progrediente bello, à quibuſdam ſuorum, qui ſe Perſeo vendiderant, in transverſum acti, ut

exiſti-

exiſtimarent ſine ſe vincere Romanos non poſſe, eò veſaniæ devenêre, ut per legatos Romam miſſos ſenatui denunciarent, placere ſibi ob incommoda, quæ ex bello ad ſe quoque pervenirent, arma tum regem, tum Romanos ponere, ac pacem reficere: & iviſſe hujus rei cauſa legatos quoque alios ad regem, qui idem ipſi etiam exponerent: per utros autem ſtetiſſet, quò minus finis fieret, adverſus eos, quid ſibi faciendum eſſet, Rhodios eſſe deliberaturos. Quæ veſania in exitium penè ipſis vertit. Nam intra vertentem annum victoriâ partâ, & Perſeo capto parum abfuit, quin Romani in eos priorum meritorum præmiis exutos belli vim conferrent. Tum perculſi, humiliatique agnito errore ſuo, & culpam deprecati, adjuti favore & ſtudio M. Catonis, cæteroqui plus ſatis ingenio ſeveri, qui ignoſcendum lapſis, nec tamen ad factum progreſſis cenſebat, vix tandem ſociorum & amicorum nomine rurſum ornati ſunt. Secutis autem temporibus paulatim gratia etiam prior ſarta, præſertim bello Mithridatico, quo nulla Aſiæ Græciæque civitatum temporibus difficillimis melius de populo Romano eſt merita. Sola enim Mithridatis vim prœlio maritimo infregit, & obſeſſâ oppugnataque

taque ſummâ contentione fortiter ſuſtinuit, ac civium Romanorum totâ Aſia enſes Mithridatis fugientium aſylum fuit. Quam ob cauſam à Syllâ victore libertas & ſocietas ei rurſum confirmata : ſed ditiones pridem ademptæ ne tum quidem reſtitutæ. Pòſt civilibus Romanorum bellis, maximè poſt cædem C. Cæſaris, à Caſſio alumno quondam ſuo urbs expugnata direptaque, à M. Antonio autem adverſarum partium duce, Andro, Teno, Naxo, Mindo donata, ſed non multò pòſt ab eo iiſdem rurſum privata, propterea quòd aſperius iis imperare diceretur, ut ait Appianus Alexandrinus. Sub primis imperatoribus apprimè florens & honorata, Muſarum alterum domicilium: quam Plinius Veſpaſiano imperante ſcribens pulcherrimam & liberam appellavit. Verùm haud diu duraſſe hanc libertatem comperio. Nam Suetonius Plinio poſterior expreſſim dicit, cum Achaià ac Lyciâ Rhodum quoque & Samum, & Byzantium imperante adhuc Veſpaſiano ab eodem illo in formam provinciarum eſſe redactas : quod libertati adverſatur. Et idem ab autoribus aliis Suetonium ſecutis confirmatur. Sextus etiam Rufus in epitome ſua ad Valentinianum Auguſtum affirmat,

Rhodum

Rhodum prius liberam fuiſſe, ſed ſub Veſpaſiano imperatore cum cæteris inſulis provinciæ conditionem accepiſſe.

Forma reipublicæ Rhodiorum poſt fractas Lacedæmoniorum vires per Thebanos.

AD reipublicæ formam, unde digreſſus ſum longiuſcule, dum cæterarum rerum ſeriem intentius perſequor, nunc revertor. Quin ad primitivum ſtatum reipublicæ redierint Rhodii ſuo arbitrio redditi, nec Laconico nec Attico fœderi illigati amplius, quod infractâ à Thebanis Lacedæmoniorum potentià accidiſſe exiſtimo, nulla me ratio cogit dubitare. Nam de primorum poteſtate Strabonis temporè adhuc reliqua teſtantur clara ejuſdem autoris verba libro XIIII, quæ ſic habent: δημοκηδεῖς δ' εἰσὶν οἱ Ῥόδιοι, καίπερ οὐ δημοκρατούμενοι, συνέχειν δ' ὅμως βουλόμενοι τὸ τῶν πενήτων πλῆθος. Duo pariter dicit, & populi cultores eſſe Rhodios, idque operam dare, ut ſuſtententur etiam egeni, & tamen à populo eos non regi: id eſt, rempublicam eorum in poteſtate populi non eſſe. Quod verum eſſe non poterat, niſi primores ad clavum tunc ſediſſent.

ſent. Et his ſubjicit ſtatim idem Strabo: *σιταρχεῖται δὲ δὴ ὁ δῆμος καὶ οἱ εὔποροι τοὺς ἐνδεεῖς ὑπολαμβάνουσιν ἔθει τινὶ πατρίῳ. Λειτουργίαι τέ τινες εἰσὶν ὀψωνιαζόμεναι, ὥσθ' ἅμα τόν τε πένητα ἔχειν τὴν διατροφὴν, καὶ τὴν πόλιν τῶν χρειῶν μὴ καθυστερεῖν, καὶ μάλιστα πρὸς τὰς ναυστολίας. Enimverò,* ait, *à publico populus frumentum capit, & locupletes egenos ſuſcipiunt more quodam patrio: & ſunt munera ſeu miniſteria quædam publica præbendis publicè opſoniis, ut hac ratione tum pauperes alimenta habeant, tum civitas in tempore rebus neceſſariis non deſtituatur, maxime in expeditiones navales.* Quæ ſanè autoris verba velut faciem aliquam civitatis Rhodiæ nobis oſtendunt, & primatum imperium in ea valuiſſe quodammodò perſuadent. Sed obſtant, quæ heic illic in hiſtoriis leguntur. Qualia ſunt illa, quæ Polybius habet, populum ſcilicet Rhodiorum à populo Syracuſano coronatum: eundem populum Rhodiorum ab Athenienſibus coronâ aureâ donatum: *συμφρονεῖν τῷ δήμῳ τῶν Ῥοδίων, καὶ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν αἱρεῖσθαι, καὶ φίλον*: Philippum quoque Macedonem civitatem Cianorum

rum eidem oppido promiſiſſe,eundemque regem Philippum ab eodem Rhodiorum populo hoſtis loco eſſe habitum: item convocato conſilio turbatam fuiſſe concionem, (τὴν ἐκκλησίαν.) Et quod idem dicit, τὸν τρόπον περὶ δημηγορίας apud Rhodios alibi ſe expoſuiſſe,quòd δημαγωγοὺς memorát, quòd in ferendis ſuffragiis χειροτονίαν ipſis tribuit. Quæ omnia popularem reipublicæ ſtatum præ ſe ferre videntur. Et congruunt cum his, quæ ex veteri hiſtoriâ commentatur A. Gellius in noctibus Atticis libro VII, cap. III, diſputaturus de oratione M. Catonis ſenioris pro Rhodiis dicta, reprehenſa à Tirone M. Ciceronis liberto. Scribit enim, à pleriſque oratoribus Rhodiis in concionibus eorum ad populum verba eſſe facta, ut ſi pax inter Romanos & Perſea regem Maced. non fieret, Rhodienſes regem adverſum populum Romanum adjutarent; ſed nullum ſuper ea re publicum decretum factum fuiſſe: at ubi Perſeus victus captuſque fuit, ait pertimuiſſe Rhodios ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant, legatoſque Romam miſiſſe, qui temeritatem quorundam popularium ſuorum deprecarentur, & fidem

dem conſiliumque publicum expurgarent. Et his clariora etiam ſunt, quæ habet Diodorus bellum, quod Demetrius Rhodiis intulit, exponens. Nam & συναχθεῖσαν ἐκκλησίαν Rhodiorum memorat, & populum de rebus ſummis ſententiam ferentem, & conſilii mali autores graviter reprehendentem, ac legatos de pace agentes audientem, judiciumque ſuum interponentem inducit: ut taceam, quod inter democratias rempubl. Rhodiorum ſat expreſſis verbis referat. Quid igitur, quærat aliquis, heic ſtatuendum? Id ſcilicet, quod antè dixi, πολιτείαν illam Ariſtotelicam, aut formam ei proximam apud Rhodios per ea tempora valuiſſe; popularem nimirum poteſtatem ſummatum autoritate & conſilio temperatam locum ibi habuiſſe. Confirmant hoc reipubl. hujus præclara elogia, apud optimos autores paſſim occurrentia. Cujuſmodi eſt illud Strabonis ſupra recitatum: θαυμαστὴ δ᾽, inquit, καὶ εὐνομία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ πρὸς τὰ ναυτικά. Et hoc, quod apud Diodorum eſt ad initium belli Demetriani: ἡ πόλις ἡ τῶν Ῥοδίων ἰσχύουσα ναυτικαῖς δυνάμεσι,

καὶ πολιτευομένη μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, περιμάχητος τοῖς δυνάσταις καὶ βασιλεῦσιν ἦν, ἑκάστου σπεύδοντος εἰς τὴν αὐτοῦ φιλίαν προσλαμβάνεσθαι. προορωμένη δὲ πόρρωθεν τὸ συμφέρον, καὶ πρὸς ἅπαντας κατ᾽ ἰδίαν συντιθεμένη τὴν φιλίαν, τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς δυνάσταις πολέμων οὐ μετεῖχε. διόπερ συνέβαινεν αὐτὴν τιμᾶσθαι μὲν ὑφ᾽ ἑκάστου βασιλικαῖς δωρεαῖς, ἄγουσαν δὲ πολὺν χρόνον εἰρήνην μεγάλην ἐπίδοσιν λαβεῖν πρὸς αὔξησιν. Et quæ plura ibi ſubjiciuntur: inprimis id, quòd ait ipſum Alexandrum Magnum regem potentiſſimum tantì feciſſe Rhodum præ cæteris civitatibus, ut in ea potiſſimum diſpoſitionem ſuam de univerſo regno deponendam eſſe putaverit. Quod ille haudquaquam feciſſet, niſi prudentiſſime conſtitutam eſſe remp. eam judicaſſet. Quò pertinent & Polybii hæc ſcriptoris graviſſimi, ubi ait, οὕτω γὰρ ἦν πραγματικὸν τὸ πολίτευμα τῶν Ῥοδίων, ὡς σχεδὸν ἔτη τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν κεκοινωνηκὼς ὁ δῆμος Ῥωμαίοις τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ καλλίστων ἔργων οὐκ ἐπεποίητο πρὸς

αὐτοὺς

αὐτοὺς συμμαχίαν. Et mox ſubjicit conſilii hujus rationem. Βουλόμενοι γὰρ, ait, μηδένα τῶν ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς, καὶ δυναστείαις ἀπελπίζειν τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπικουρίαν καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἐβούλοντο συνδυάζειν, οὐδὲ προκαταλαμβάνειν σφᾶς αὐτοὺς ὅρκοις καὶ συνθήκαις· ἀλλ' ἀκέραιοι διαμένοντες κερδαίνειν τὰς ἐξ ἑκάστων ἐλπίδας. Strabonis verba, καίπερ οὐ δημοκρατούμενοι, quæ populi poteſtatem apud Rhodios negare videntur, ſic interpretor, plebi imæ poteſtatem regendæ reipublicæ non fuiſſe permiſſam, quæ civilium ac publicarum rerum non minus ferè imperita eſt quàm ſutores aut piſcatores picturæ aut ſtatuariæ. Hanc verò plebem imam denotari ibi, ſatis arguunt voces illo loco ab autore uſurpatæ, ἐνδεεῖς πένητες, τὸ πενήτων πλῆθος, quibus τοὺς εὐπόρους autor opponit. Exiſtimoque, apud Rhodios in civitate copioſa & locuplete eos, qui cenſum habebant, & honeſtiorum ordinum erant, populum conſtituiſſe, qui rempublicam curaret : capite cenſos, & proletarios ac ſimiles ad curandam rempublicam non eſſe admiſſos: & tamen hos perbenigne

eſſe habitos, frumentoque & opſoniis ex publico adjutos, ut eorum copiam in uſus reipublicæ, cum primis verò in expeditiones maritimas ac miniſteria nautica, quibus id genus hominum inops & durum maximè eſt idoneum, habere quovis tempore paratum civitas poſſet.

Senatus Rhodiorum, item magiſtratus & judicia.

FViſſe autem in hac civitate ſenatum, velut ancoram concionis popularis, fuiſſe magiſtratus varios, ac judicum collegia, dubitari non poteſt. Sed qui ordo in his, quæ electionis & adminiſtrationis ratio fuerit, ignoratur. Senatus quidem hîc illic in rebus Rhodiis fit mentio, ad quem negocia pleraque ſunt relata. In magiſtratuum ordine prytanem fuiſſe, ac ſummum locum tenuiſſe, etiam in confeſſo eſt: fuiſſe autem ſemeſtrem tantum, ex uno Polybii loco clarere videtur, ubi de Stratocle ſic loquitur, literas Lucretii prætoris Romani Rhodum allatas fuiſſe, Στρατοκλέους πρυτανεύοντος τὴν δευτέραν ἕκμηνον. Referebat utplurimum prytanes negocia ad concilia, locuſque ubi ille potiſſimum de republicâ agebat, prytaneum diceba-

dicebatur. Civitatem rebus maritimis præcipuè deditam fuiſſe, diximus ante, eaque, quæ iſtuc pertinent, optime ordinata habuiſſe. Placet heic addere, legem ei peculiarem de his fuiſſe, quam hiſce verbis recitat Strabo. Τῶν δὲ ναυσταθμῶν τινα καὶ κρυπτὰ ἦν, καὶ ἀπόῤῥητα τοῖς πολλοῖς. τῷ δὲ κατοπτεύσαντι ἢ παρελθόντι εἴσω, θάνατος ὥριστο ἡ ζημία. *Erant*, inquit, *in navalibus occulta quædam, & vulgo non aperienda: in quæ ſi quis introſpiceret aut intraret, morte cogebatur luere.* De præclaris operibus atque ornamentis Rhodi multa extant heic illic, quædam nobis antè dicta, quædam non dicta. Inſigne verò eſt hoc, quod Plinius notat lib. XXXIIII, cap. VII: ubi, poſtquàm de coloſſo illo Solis vaſtæ molis dixit, ſic porrò addit: *Sunt etiam alii minores hac in eadem urbe coloſſi centum numero, ſed ubicunq; ſinguli fuiſſent, nobilitaturi locum:* præterque hos deorum quinque, quos fecit Bryaxis. A Veſpaſiani tempore inſularum provinciæ pars illuſtris ſub majeſtate nominis & imperii Romani quieta delituit, eamq; fortunam tulit, quam res & motus imperatorum dabant per annos quaſi DCCCC. Quibus exactis, imperante Heraclio, cum Saraceni re-

gionibus aliquot maritimis potiti ſub Conſtante Heraclii nepote comparata ingenti claſſe, duce Muaviâ mare mediterraneum pervolitarent, & Conſtantem imperatorem magno prælio navali ad oram Lyciæ viciſſent, Rhodum vicinam invaſerunt occuparuntque anno æræ Chriſtianæ DCLV. Eo tempore mercator Iudæus molem illam coloſſeam, quæ jam ſtrata jacuerat annos DCCCCLXXVII, atque etiam ſic ſpectantibus admirationi fuerat, à Muaviâ pecuniæ avido emit, materiamq; æneam, quam vix D LXXX cameli portare poterant, quæſtus cauſa avexit. Sic ſimulacrum illud portentoſæ magnitudinis tandem evanuit. Poſt hæc varios caſus Rhodus perpeſſa, ut libido rapacis gentis, & fortunæ fluctus ferebant, à Chriſtianis recuperata, à Saracenis rurſum oppreſſa & miſerè afflicta. Demum deſtructo, quod ab Europæis Germanis, Gallis, Anglis, Italis inſtauratum erat, regno Hieroſolymitano, expulſis Saracenis communi Chriſtianorum opera recepta, & ordini militum Ioannitarum donata fuit, ut eam quaſi belli quandam arcem contra Turcarum & Saracenorum vim tuerentur. Id factum circiter annum æræ Chriſtianæ M CCC VIII. Hi milites, quorum principem ordinis

magiſtrum vocabant, ita Rhodum operibus munierunt, munitamque tantis animis defenderunt, ut ipſa inde à Saracenis, hinc à Turcis frequenter armis tentata multo tempore perſliterit invicta: Mahometem etiam Magnum, Turcarum imperatorem toti Chriſtiano orbi terribilem, poſtquàm is Conſtantinopolim, imperii orientalis Auguſtam ſedem, expugnaſſet, Græciam totam occupaſſet, Trapezuntem quoque cum altero imperatore cepiſſet, Eubœam cum Chalcide in poteſtatem redegiſſet, ac demum vires ſuas in Rhodum vertiſſet, ſingulari defenſorum virtute rejectum, conſumpto fruſtra omni ejus conatu, re infecta indignantem frementemque inſula diſcedere coëgerit an. Chriſt. MCCCCLXXVIII. Tandem autem à Solimanno Mahometis pronepote, qui imperium Turcicum magnis acceſſionibus à patre auctum acceperat, diu ſummis viribus oppugnata, ab omnibus Chriſtiani nominis principibus ac populis deſerta, in poteſtatem ejus conceſſit anno æræ noſtræ MDXXII jam jam exituro, die nimirum XXV Decembr. quem dicatum memoriæ nativitatis DOMINI Chriſtianus orbis magna feſtivitate celebrat. Militibus cum magiſtro ſuo & rebus,

quas efferre poterant, virtutis ergoà victore liber abitus permiſſus. His nova ſedes Melita inſula à Carolo v Imper. data, quam etiam nunc fortiter tuentur.

XII.

DE REPVBLICA ET FORTVNA ACHÆORVM.

ACHAIA, quæ propriè ſic dicta, à finibus Sicyonis ſecundum ſinum Corinthiacum ad fretum anguſtum, & inde porrò ſecundum Ionium mare ad initium Elidis porrigitur. Ea ut incolas quondam varios habuit, ita varia nomina accepit. Antiquiſſimis temporibus ipſa Ægialea, & habitatores Ægialenſes dicti fuêre. Deinde ab Ionibus ex Atticâ profectis, quibus appellationem dederat Ion Xuthi filius, Hellenis nepos, Deucalionis Theſſali pronepos, Erechthei Athenienſium regis filia Creuſa natus, occupata & inſeſſa, Ioniæ nomen tulit, in partes xII diviſa. Iones demum ab Achæis agnatis ſuis Laconicâ ab Heraclidis Euryſthene & Procle ejectis, duce Tiſameno Oreſtis filio iſtinc expulſi in Atticam redierunt: dehinc poſt complurium

plurium annorum decurſum, cum regio Attica nimiâ hominum multitudine abundaret, principe Androclo Codri poſtremi regis Attici filio in Aſiam trajecerunt, & totidem in orâ Lydiæ & Cariæ colonias condiderunt, quot oppida in Peloponneſo reliquerant. Achæi ab Achæo ejuſdem Theſſalicæ originis & ſanguinis principe denominati, qui Iones cognatos ſuos ſolum vertere coëgerunt, regionem eandem occupatam ex ſe Achaiam nuncuparunt, & totidem in ea urbes conſtituerunt, quot Iones illic antè habuerant. Hæ fuêre, Patræ, Dima, Pharæ, Tritæa, Leontium, Ægira, Pellene, Ægium, Bura, Ceraunia, Olenus, Helice. Apud eos regium imperium valuit à Tiſameno ad Ogygum uſque continuâ ſerie ac ſtirpe ab illo deſcendentem. Hujus verò filii cum inſolentius ſe gererent, & legitimum regnum in herilem dominatum cœpiſſent vertere, à populo poteſtate exuti ſunt, & regnum in popularem ſtatum eſt commutatum.

Status popularis.

A quo tempore licet non eadem fortuna ac quiete ſemper uſi ſint Achæi, tamen ut eandem reipublicæ popularis formam retinerent, cum ſtudio

 allabo-

allaborarunt : & in eo perſtitêre ad creſcentem uſq; potentiam Macedonum. Poſt mortem verò Alexandri magni aſtu regum Macedoniæ concordia inter eos rupta, urbium ſocietas ſoluta, & in contraria ſtudia ſciſſa eſt : earum quibuſdam præſidia Macedonica à Demetrio, Caſſandro, Antigono Gonatà impoſita, aliæ à tyrannis occupatæ. Eaque confuſio duravit ad ultimos annos Olympiadis cxxiiii, Pyrrho rege Epiri jam in Italiam tranſgreſſo. Tum velut ad meliorem mentem reverſi primi Patrenſes & Dimæi, mox & Pharæenſes ac Tritæenſes repetito vetere inſtituto propius ſe rurſum junxerunt, & velut in unam civitatem coïverunt. His à quadriennio, cum flueret jam annus quintus, Ægienſes acceſſerè ejecto præſidio ſuo, & pòſt Burii occiſo tyranno, ac ſenſim alii poſt alios tyrannis liberati, donec tandem omnes regionis iſtius urbes priſtinæ ſocietati ſe reddiderunt, exceptis Oleno & Helice: quarum iſta reliquis ſe jungere recuſavit, hæc vi fluctuum biennium ante pugnam Leuctricam abſorpta fuit. Quinetiam præter iſtas Achaici ſoli urbes alias quoque complures, & paulatim omnes ferè quæ in Peloponneſo erant, quædam etiam extra Peloponneſum, huic

huic ſocietati ſe addiderunt. Nec obſcura eſt cauſa, cur incrementa tam feliciâ ſocietas hæc ceperit, & ex rebus, melioribus ad vires regibus formidabiles brevi pervenerit. Quippe olim etiam & multò ante auctam Macedonum potentiam cum ſtatu populari regerentur, tantâ juſtitiæ & æquitatis laude floruêre Achæi, ut in Italiâ quoque quæ nominis Græci civitates erant, cum domi res vehementer turbatas haberent, & crudelibus odiis inteſtinis poſt cædes civiles laborarent, ex omni populorum Græcorum numero horum ſolorum autoritatem & conſilia ſecutæ concordiam inſtaurarint, imò & poſt aliquot annos ad eorum exemplar reſpublicas compoſuerint. Adde, quod eodem facit, quòd poſt pugnam Leuctricam Græcorum omnium animis vehementer attonitis, cum eorum, qui dimicaverant, pars utraque victoriam ſibi adſcriberet, utrique arbitrio ſolorum Achæorum litem illam ſubmiſerint, non quòd ii opibus prævalerent, (erant enim eæ tunc, ut ait Polybius, in totâ ferè Græciâ minimæ) ſed quòd fides eorum & probitas ſupra cæteros omnes prædicarentur. Quibus iiſdem veſtigiis cum inſiſterent poſteri inſtauratâ nuper ſocietate, nec ad ſcopum alium conſiliis

& factis, totaque reipublicæ adminiſtratione collimarent, ut teſtatur idem Polybius, quàm ad genuinam libertatem, ac juris æqualitatem; atque inſuper comes & benigni eſſent erga omnes: quid mirum, ſi res ſuas cum tempore ad invidiam uſque promoverint? Id verò inprimis in laudem iis ceſſit, & gratiam conciliavit, quòd ipſa re oſtenderent, non commodis ſuis, ſed bono publico ſe ſtudere: quodque ſi quos ſocietati ſuæ armis, aut verborum ſuadelà adjicerent, non imperium in eos ullum, aut ſuperius jus uſurparent, ſed in reipublicæ communionem, & poteſtatem parem adſciſcerent; nec id verbis ſolum profiterentur, ſed ipſa re ſine vitio præſtarent. Quo nihil poteſt eſſe ad parandum ſincerum favorem efficacius. In more autem habuêre à tempore inſtauratæ ſocietatis, quod incidit, ut dixi, in annum tertium Olympiadis CXXIIII exeuntem, cum quo fluebat annus urbis Romæ CCCCLXXIII, præficere ſibi στρατηγοὺς duos, quos prætores dicimus, & his adjungere ſcribam unum. Atque hunc morem tenuêre per annos XXV. Pòſt placuit, unum modò στρατηγὸν creare, qui in totâ ſocietate præſtare virtute videretur: eique datum imperium annuum: ſed id ſæpè,

prout

prout poſcebat res, in annos aliquot eidem prorogabatur. Primus in hoc ordine fuit Marcus Carynenſis: iſque ex populi voluntate toto quadriennio imperium retinuit. Anno autem ejus quarto, qui erat à reſumpta ſocietate viceſimus nonus, Aratus Sicyonius annos tum natus XX, patriam urbem Sicyonem ſingulari virtute tyranni jugo liberavit, liberatamque ſuaſu ſuo Achæorum reipublicæ adjunxit. Ob quod meritum, quamvis adhuc oppido juvenis, ſed ingenio egregius, prætor gentis in annum proximum creatus fuit: heros inſignis, ſæculi ſui in Græcià decus, cujus ſapientiæ, induſtriæ, fidei plurimum res Achaicæ creſcentes debuêre. Qui octennio pòſt prætura rurſum ornatus, conciliatis ſibi præſidiariis Macedonicis Acrocorinthum Corintho imminentem cepit, & ex ea Corinthum quoque Sicyoni vicinam in poteſtatem redegit, ac reipublicæ Achaicæ adjecit: eodemque anno Megarenſi urbe per aſtum potitus, ea etiam Achæorum ſocietatem auxit. Fuit hoc anno proximo ante finitum bellum Punicum primum per annos totos XXIII inter Romanos & Carthaginienſes geſtum. Hiſce rebus ut glorià & gratià apud Achæos Aratus crevit, ita eodem curſu,

duce virtute, comite fortuna ſequentibus annis plures urbes Peloponneſi, magis conſilio quàm vi, amotis tyrannis in eandem ſocietatem & communem rempublicam pertraxit. In quibus fuêre Megalopolis Arcadiæ, Meſſene, Argos Argolicum, Hermione, Phlius. utraque etiam in eadem Argolide, Ægina in inſula ſita & litori Attico objecta. Acceſſit ad laudes ejus immortales, quòd Athenas diuturno præſidio Macedonico preſſas, quanquàm paulò antè haud benè de ſe meritas, conſilio opeque ſuà, ſubmotis totâ Atticâ Macedonibus libertati tandem reſtituit. Sed Achæorum hoc incrementum, ceu fieri inter homines ſolet, invidiam etiam eorum, quibuſcum ipſi amicitiâ & fœderibus juncti erant, commovit. Quorum præcipui Ætoli, obliti nuperi beneficii, quod ab Achæis acceperant, neglectâ quoque injuriâ manifeſtà, qua à Cleomene rege Spartano paulò antè fuerant affecti, eundem illum Cleomenem ſuopte ingenio turbidum, & Achæis infenſum in eos incitare, atque inſuper Antigonum Macedoniæ gubernatorem Philippi regis tutorem contra eoſdem incendere non dubitarunt. Verùm ſolerter improbis iſtorum conſiliis occurrit Aratus, & viâ obliquâ, quod

recta facere tutum non erat, in partes Achæorum Antigonum pertraxit, ejuſque auxilio Cleomenem ingenti prælio ad Sellaſiam ſuperatum, atque ad deſperationem adactum coëgit in Ægyptum fugere. Poſt quod tempus vir ſummus variâ jactatus fortunâ, domi ſæpè cum æmulis & obtrectatoribus, foris cum hoſte conflictatus, cum ſeptendecimùm prætor refectus eſſet, nefario ſcelere Philippi Macedoniæ regis, qui ex monito Antigoni regendum ſe ei tradiderat, ſingularemque amicum ſimulabat, per Taurionem lento veneno ſublatus eſt è medio, natus jàm annos LVII, in republ. gerenda verſatus XXXVII, Olympiadis CXLI anno ſecundo, urbis Romæ DXL, cum maximè arderet in Italia, Sicilia, Hiſpania bellum Punicum ſecundum, Q. Fabio Maximo IIII, & M. Marcello III coſſ. Mortuus ſummis honoribus cum ab Achæis omnibus, tum præcipuè à Sicyoniis ſuis affectus fuit: qui dum vixit, communis Græcorum libertatis amantiſſimus, tyrannidis, omniſque dominatus oſor acerrimus fuit, cunctis in rebus fide ſummus, contumeliarum & obtrectationum contemptor maximus, adverſariis placabilis, amicitias & inimicitias ex utilitate reipublicæ non ex commodo
ſuo

ſuo gerens, opes copiaſque ſuas libenter in uſum ac bonum publicum impendens: adeò de republica ſollicitus ſemper, ut cum vim veneni jam ſentiret, & de dolo non dubitaret, diſſimulaverit tamen, ne autorem ejus Philippum ad vim patriæ inferendam irritaret. Tantùm verò miniſtro cuidam ſuo fidiſſimo, in morbo officia ſibi præſtanti, cum ſputum cruentum in parietem fortè ejiceret, dixit; *ταῦτά ἐστιν ἐπίχειρα τυραννικῆς φιλίας*, id eſt, *hæc ſunt præmia tyrannicæ amicitiæ.* Lampada in benè gerenda republica tradidit Philopœmeni Megalopolitano Arcadi. Hic virtutes ejus heroicas imitatus etiam in fortuna minore, octavo demum anno ab ejuſdem morte prætura ornatus, & ſæpè deinceps prætor rurſum factus, multa aliorum vitio fortunæve vi prolapſa reſtituit, multa fortiter patravit, nec uſquam occaſionibus defuit: præcipuè Philippo Macedoni Achaicæ reipublicæ adverſario gravi ſeſe objecit: cum Machanida tyranno Lacedæmoniorum, & poſt eum cum Nabide terra marique bellum geſſit. Demum Nabide Ætolorum fraude perempto Lacedæmona civitatem maximam & potentiſſimam diligentia ac virtute ſocietati Achæorum adjecit.

Eandem deinde turbatam, & in nova conſilia verſam ſingulari audacia rurſum compreſſit, turbatores urbe amovit, contumaces multos pretio vendidit, haud paucos quoque morti dedit, exules quoſdam patriæ reſtituit, muros urbis etiam diruit: denique illuc civitatem induxit, ut abolitis antiquiſſimis Lycurgi inſtitutis in nova inſtituta ab Achæis ſumpta concederet. Hæc uſtio & ſectio gravis quanquàm non injuſta dolorem patientibus pertinacem dedit: unde ea porrò extitere, quæ occaſionem Romanis poſtmodùm præbuere incidendi nervos reipublicæ Achaicæ, ut deinceps oſtendetur. Interim domi inteſtinis diſſenſionibus agitatus Philopœmen, & ſimultatibus implicitus, & Romanorum quoque odio ob libertatis ſtudium, calumniiſque improborum ob ea, quæ Lacedæmone acta gravatus, vir integerrimus cum annum ætatis ageret ſeptuageſimum, octavùm prætor deſignatus fuit. Quo magiſtratu dum fungeretur, autore Dimocrate Meſſenio, homine valde turbulento, & Philopœmeni infenſo, ac potente inter ſuos, quique præturam apud Achæos geſſerat, Meſſene ab Achæorum ſocietate defecit. Ad quod incendium in ortu opprimendum Philopœmen ex Ar-

golide, ubi tum fortè erat, cum copiis, quas ibi tumultuaria opera repentè confecerat, feſtinans, cum in hoſtes Meſſenios inopinus incidiſſet, & ordinem aliquem ſuis dare ſatageret, equo delapſus, ſenio & laſſitudine deficiens ab hoſtibus circumfuſis captus ac Meſſenen pertractus fuit. Illic adverſa populi mente ab inimico Dimocrate veneno in carcere eſt peremptus, heros tali exitu indignus: qui ut ingenii ſolertia ac vigore ceſſit Arato, ita in periculis audentia atque animi magnitudine eum ſuperavit. Factum hoc Q. Fabio Labeone, M. Claudio Marcello Romæ conſulibus, anno urbis conditæ DLXXI, poſt mortem Arati XXXI, cum ageretur Olympiadis CXLIX annus ſecundus. Exuviæ ejus Megalopolim in patriam principe Lycorta (is Polybii hiſtoriæ ſcriptoris pater fuit) maximo cum honore relatæ, lugente univerſo populo, mœrente tota ſocietate Achaica. De omnibus carceris & mortis autoribus pœnæ ſumptæ, Meſſene ſocietati Achaicæ reſtituta. Lycortas, quem dixi, hunc excipiens fortunam reipublicæ ad tempus virtute ſua ſuſtentavit. Sed virtuti ejus velut obex oppoſitus fuit ab ambitione & nefaria cupiditate æmulorum, qui tum ſe maximè efferentes

concor-

concordiam vehementer turbabant. Semina jam tum jacta, cum poſt ſubmotum per Romanos ex Græcia Philippum Macedonem, ac libertatem Græciæ redditam, & Antiochum Magnum Syriæ regem, ex eadem Græcia fugatum, atque in Aſia quoque in ordinem redactum, & poſt compreſſos Ætolos Antiochi ſocios, Philippus iterum ad inſtaurandum bellum ſe parare diceretur, ſuperſtite adhuc Philopœmene. Tunc enim Achæi, quorum ſocietate & ope Romani his in bellis fœliciter uſi fuerant, in ſtudia diverſa ſciſſi conſenſum conſiliorum publicorum morabantur. Quidam enim in partes Macedonis tectè rem trahebant eſcâ regiæ gratiæ capti: nonnulli in ſocietate atque amicitiâ ſincerâ cum Romanis manendum, ſed ſimul in integrâ & illibatâ libertate, quam à majoribus acceperant, perſiſtendum exiſtimabant: alii Romanis ut majoribus & potentioribus cedendum in aliquibus & de jure ſummo in eorum gratiam, cum uſus poſceret, remittendum nonnihil, ſalvâ reliquâ libertate cenſebant. Primi pauci erant, & timidè agebant. In ſecundis cum Philopœmene princeps erat Lycortas; & his optimi quique ac patriæ amantiſſimi aſſentiebantur. Tertiarum par-

tium numerabantur multi, ſed alii aliis erant prudentiores & moderatiores: quidam privatâ cupidine impulſi, dignitate & utilitate publicâ neglectâ ad deſideria Romanorum & captandam eorum gratiam, ut per eos viciſſim potentiam ſuam domi augerent, totos ſe animis comparabant. Atque his legati Romani in Macedoniam & Græciam diverſis temporibus miſſi, ſeu ſuopte ingenio moti, ſive à factioſis, & iis, qui injuriam ſibi fieri putabant, præſertim ab exulibus, quos conditionis ſuæ vehementer tædebat, corrupti, fomitem & faces ſubjiciebant. Iſtorum verò, qui pluris Romanorum favorem, quàm patriæ libertatem honoremque faciebant, longè nequiſſimus Callicrates Leonteſius fuit. Erat quippe proximis annis & vivo & mortuo Philopœmene tum domi, tum Romæ in curiâ aliquoties de controverſiis variis, quas Achæi cum Achæis habebant, diſputatum: petierantque Romani ab Achæorum concilio, quæ hi ſine jacturâ honoris & libertatis ſuæ concedere ſe non poſſe exiſtimabant, quorum præcipua & plurima ad Lacedæmonios pertinebant: Audierantque Achæi in concilio dicentem ac monentem Appium Claudium legatum, virum aſperi ingenii, malè negari peten-

petentibus qui cogere poſſent. Lycortas autem cum prætor Achæorum eſſet, & facundiâ præ cæteris valeret, pro dignitate muneris ſui liberius fuerat contra ea non ſemel locutus, aſſenſumque meliorum omnium meruerat. Poſtremò oſtenderat, ſi rationes eædem ſenatui Romano exponerentur, confidere ſe, eum etiam eſſe aſſenſurum. Quapropter miſſus Romam fuit Callicrates, juſſuſque eſt concilii nomine hæc apud ſenatum ediſſerere, & jus cauſamque patriæ tueri. Sed is, cum ſenatus ei Romæ datus eſſet, neglecto ſuorum mandato, ſine pudore in alia omnia ivit. Nam Lycortâ peſſimè traducto, atque in odium vocato, & cæteris etiam, qui cum eo faciebant, calumniâ petitis, ſenatui turpiter blandiens, ejuſque gratiam modis omnibus captans, ſuum ſtudium paratumque obſequium prolixè ei venditavit. Ad hæc monuit ſenatum, ne officio ſuo & commodo populi Romani deeſſet: Lacedæmoniorum preces ab æquitate commendatas non contemneret: Lycortam ejuſque ſectatores haud audiret: quòd ſi rebus Romanis conſultum cuperent patres conſcripti, id darent operam, ut diſſutâ ſenſim Achæorum concordiâ robur eorum frangerent: denique patriæ jus

optimum nefariè prodidit. Romani per ſe rei ejus cupidi, atque inſuper oratione hac incenſi, cautè tamen agendum ſibi, & ſenſim progrediendum rebantur, mentemque ſuam egregiè adhuc diſſimulabant. Callicratem verò benigniſſimè habitum, & ſpe bonâ majoris fortunæ ſecretò oneratum domum remiſerunt, eumque per literas populo Achæo, tanquàm verè patriæ amantem, ac prudentiâ inſignem, diligenter commendarunt: ejus conſilia ut ſequerentur, ſi benè rebus Achaicis vellent, monuerunt: id tum utile ipſis, tum Romanis gratum fore. Ille ad ſuos reverſus præturâ ſtatim ornatus fuit. Tum verò tam inſigni proditionis præmio affectus ab ignaro populo (latebant enim pleraque ab eo Romæ acta) & dignitate fulgens tam ſcitè fabulam hanc egit, ut qùod par fœdus hactenus inter Romanos & Achæos fuerat, brevi tempore in fœdus impar ſit converſum. Eò quippe prolapſa res eſt, ut enatis controverſiis, quod æquum ſibi videri in iis Romani dicerent, id deſugere Achæi non auderent. Exemplum inſigne, quod meritò ob oculos ſibi poſitum habere, & intueri diligenter debent, qui fœdere ac ſocietate potentiorum utuntur, ut agant cautè, ſciantque quid vitandum, quid

quid ſequendum ſit. Præturam apud Achæos Callicrates geſſit anno urbis Romæ DLXXV, quo anno in conſulatu apud Romanos fuêre L. Manlius Acidinus, Q. Fulvius Flaccus, & in Macedoniâ obiit rex Philippus, eique Perſeus filius ſucceſſit. Hic ſexennio pòſt, pacem adhuc cum Romanis colens, & eorum amicum ſeſe ferens, etiam Achæos beneficio occupatos conciliare ſibi ſtudebat. Nam eò inter ipſos & hunc odium proceſſerat, ut Achæi Macedones omnes finibus ſuis arcerent. Quam ob cauſam Achæorum ſervi fugitivi in Macedoniam tanquàm in aſylum tutum ſe conferebant. Eam occaſionem opportunam putans Perſeus fugitivos omnes prehenſos in Achaiam remiſit, monuitque per literas Achæos, providendum ipſis eſſe, ne inpoſterum fugituris ſervis Macedonia pateret. Quod fieri non poſſe niſi ſublato contra Macedonas decreto, & benevolentiâ regis paratâ, atque ita ad amicitiam & fœdus cum rege via ſtrata cum quidam arbitrarentur, Callicrates eorum princeps in concilio Achæorum rem hanc vehementer diſſuaſit. Nam amicitiam regis in bellum contra Romanos, quod jam tum ab eo ſine dubio coqueretur, Achæos demonſtravit eſſe pręcipitaturam, idque

certiſſimo exitio reipublicæ Achaicæ futurum. Sed huic Archon civis potens Xenarchi prætoris frater ſe oppoſuit, oſtenditque, ſine jactura ſocietatis & amicitiæ Romanæ uti amicitia regia Achæos poſſe, quandiu inter Romanos & regem pax & amicitia conſtaret. Eventus certaminis hujus fuit, ut decerneretur nihil, id eſt, res in priore ſtatu relinqueretur. Poſt quadriennium, cum jam inter Romanos & Perſea conflatum bellum arderet, & pars utraque de ſocietate armorum Achæos appellaret, quanquàm vix eſſet quiſquam apud hos, qui de ope Perſeo ferenda verba facere auderet, tamen non omnes de armis pro parte altera ſumendis unum & idem ſentiebant. Lycortas cum ſuis, inter quos etiam filius ejus Polybius erat, providè agendum cenſebat, & pro parte neutra arma induenda. Nam ſecus ſi fieret, & ope Græcorum pars alteram debellaret, periculoſum id toti Græciæ futurum, ob immodicam potentiam partis illius, penes quam victoria eſſet ſtatuta, & Græcos, ſi quam tunc libertatem reliquam eſſent habituri, precariam modò ac debilem, nec ſuis viribus nixam eſſe habituros: exemplo eſſe ea, quæ ſuperioribus annis jam acciderint. Atque ita quidem ſtatuebat apud animum

mum ſuum, & privatim inter amicos, quos fidiſſimos & libertatis amantiſſimos eſſe norat, diſſerebat: publicè autem pro ſententia hac loqui liberè non audebat, propterea quòd non neſciret, libertate dicendi jam antè offendiſſe ſeſe, & apud Romanos obtrectatione æmulorum in ſiniſtras incurriſſe ſuſpiciones. Alii contra Romanos quidem apertè non faciendum putabant, ſed & eos, qui pro Romanis ità contenderent, ut in commodum ſuum privatum eorum gratiam quærere deprehenderentur, atque idcircò periculoſiſſimam aleam jaciendam exiſtimarent, velut legum violatores & perduelles coërcendos arbitrabantur. Archo, qui prætor Achæorum nuper fuerat, quanquàm antè ſenſiſſe aliter videretur, cum contra Callicratem de non repudianda regis gratia, ſtante adhuc pace diſputaret, tamen tunc armis jam utrimque ſumptis, ſive quòd id convenire fidei Achæorum judicaret, ſive quòd Romanos viribus prævalere, & libertati quoque magis favere ſibi perſuaſum haberet, ad auxilia Romanis ſine mora decernenda inclinabat. Polybius addit, tempori ſerviendum eum putaſſe, & ne idem ſibi ac amicis tardando negocia, quod Nicandro & Eupolemo in Ætolia

paulò antè, acciderit (hi Romam ob cauſam ſimillimam deportati erant) metuiſſe, ideoque maturandum decretum cenſuiſſe. Archonis ſententiam ſecuti ſunt multi, eorumque ſtudio prætor ipſe refectus. Polybius magiſter equitum deſignatus, decretum confeſtim factum ex Archonis mente, deque eo per Polybium iſtuc Q. Marcius Conſul Romanus, qui jam cum exercitu ſuo ex Theſſalia in Macedoniam penetraverat, certior factus: quanquàm Romanus Conſul: ne ſine cauſa ſocios fatigaret, & impendiis oneraret, (nam ſuperata tranſitus difficultate non opus ſibi iis eſſe autumabat,) auxiliis his uti eo tempore non voluerit. Sed anno ſequente, cum de rerum ſummâ certamen inſtaret, & Perſeus omnes vires ſuas contraxiſſet, à conſule L. Æmilio auxilia eadẽ ſatis valida evocata ſunt, operamq; fortem atque utilem extremo prælio Romanis præſtitêre: Achæique laudem & gratiam ſociorum meruêre. Sed nunquàm & nuſquàm dormitat calumniator. Ecce enim cum anno proximo decẽ legati à Romanis in Macedoniam eſſent miſſi, qui res regionis illius cum L. Æmilio imperatore ordinarent, Callicrates cum aliis, eodem miſſus à ſuis, vir ingenii verè improbi, omnes eos, qui ab ipſo

in patria diſſenſerant, quoſque libertatis Achaicæ amantiſſimos eſſe, & obicem ponere pravis conſiliis ſuis ſciebat, calumniis gravibus apud Romanos oneravit: pecunia, ſcilicet, occultè Perſea juviſſe: per ſpeciem tuendæ libertatis in conciliis cuncta adverſus Romanos inſtruxiſſe: denique haud aliter gentem Achæorum in fide manſuram dicebat, niſi fractis animis iſtarum partium, aleretur confirmareturq; autoritas eorum, qui præter imperium Romanorum nihil deſiderarent. Erat, ait Livius hæc exponens, principibus iis qui libertatem & leges tuebantur, major apud ſuos caritas, minor apud externos gratia. Itaque aures calumnils his facilius commodatæ: quanquàm imperatori ipſi Æmilio viro recti excelſique animi probata res non ſit, ſi Polybio in hac ſcena tum verſanti fidem habemus. Cumque ex aliis Græciæ partibus (nam ex iis etiam homines Callicrati ſimiles ad Romanos in Macedoniam legati venerant) ſolis literis evocarentur, quos obtrectatores detulerant, ut Romam ad dicendam cauſam imperatorem ſequerentur, in Achaiam ex x legatorum numero profecti ſunt duo, C. Claudius & Cn. Domitius, autoritate præcipui, ut ii delatos à Callicrate Romam mitti per

edictum

edictum præciperent. Id duabus de cauſis, aït idem Livius Polybii verba ponè ſequens, factum: una, quòd fiduciæ plus animorumque eſſe Achæis ad non parendum credebant, & forſan etiam in periculo fore Callicratem, & cæteros criminum autores delatoreſque: altera, quòd ex aliis gentibus principum literas deprehenſas in commentariis regiis habebant, in Achæis cæcum erat crimen, nullis eorum literis inventis. Polybii verba de duabus his cauſis ſic habent: Πρῶτον μὲν εὐλαβούμενοι τοὺς Ἀχαιούς, μὴ ποτ' οὐ πειθαρχήσουσι τοῖς γραφομένοις, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύσουσιν οἱ περὶ τὸν Καλλικράτην, δόξαντες ἐξειργᾶσθαι τὰς κατὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων διαβολάς· ὃ καὶ τὴν ἀλήθειαν ἦν. δεύτερον δὲ διὰ τὸ μηθὲν ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις γράμμασιν ἀκριβὲς εὑρῆσθαι κατὰ μηδενὸς τῶν Ἀχαιῶν. Claudius verò & Domitius cum in Peloponneſum veniſſent, in frequentem Achæorum conſeſſum alter eorum ingreſſus (uter ex iis, nō ſatis conſtat) compertum ſibi dixit, à primoribus pecunias Perſeo contra Romanos bellum gerenti fuiſſe ſuppeditatas, & modis aliis opem ei latam. Popoſcit ergo mortis damnari culpæ illius affines: quo facto, ſe nomina

nomina eorum dixit editurum. Quod cum periniquum Achæi putarent, flagitarunt, ut nominatim ederet eos quos damnatos cuperet, prius quàm aliquid de iis ſtatueretur. Tum Romanus, quemadmodum erat à Callicrate inſtructus, omnes qui rem militarem adminiſtraverant, criminis hujus inſimulare ſe dixit. Quo audito fremitus indignantium commôtus: exurgens verò Xenon vir illuſtris inter Achæos. Ego verò, ait, armorũ dux quoq; fui, ſed nec cõtra Romanos deliqui quicquam, nec ullâ in re Perſeo commodavi: paratuſque ſum, ſi quis accuſare me velit, vel in Achæorum conſeſſu, vel apud ipſos Romanos judicium ſubire. Quæ cum ille fretus conſcientiâ recti dixiſſet ferventius, arripuit id Romanus, ut opportunum propoſito ſuo: ſtatim edicto mandavit, ut omnes, quos inſimulaverat delator Callicrates, ad dicendam cauſam Romam ſe conferrent. Quod quidem hactenus in Græciâ erat inauditum: nec à regibus Macedoniæ vicinis, potentiaque maximis, Philippo Amyntæ, & filio ejus Alexandro, nec ab ullo alio rerum in Græciâ potito factitatum. Ii verò ſi quid contra quenquam Græcum haberent, eum non in Macedoniam duci, ſed apud Amphi-

ctyonas

ctyonas cauſam dicere curabant. Itaque perindignè id latum, ſi quem modò criminaretur Callicrates vir peſſimus, eum nocentem innocentemve indicta cauſa Romam abduci. Abducti fuère ſupra mille è primoribus gentis, ut ſcribit Pauſanias, & per urbes Italiæ cuſtodiis mandati, velut præjudicio ſuorum domi damnati: plurimiquè eorum ob ætatem gravem, ac multum rerum uſum prudentiâ valentes, quos Callicrates maximè oderat, cupiebatque procul à patriâ abeſſe, ne rebus ſuis, & conſiliis pernicioſis eſſent obſtaculo. Cum verò nemo eorum judicio ſiſteretur, tulit id impatientius gens Achæorum, perinde ac ſi tot viri illuſtres non ad cauſæ ſuæ cognitionem, quod per ſe tamen plus ſatis indignum & libertati adverſum, ſed ad ferendum tædium carceris tanquàm ad pœnam abrepti eſſent. Itaque legatos Romam miſit, qui de indignitate quererentur, & à ſenatu peterent, ut dicendæ cauſæ copia reis fieret, & de ſontibus ſi qui eſſent, ſumeretur ſupplicium, inſontes in patriam remitterentur. Æquiſſimum ſanè poſtulatum, ſed quia alia mens erat eorum, qui tunc in ſenatu dominabantur, quos Callicrates perverterat, alieno reſponſo rejectum. Cujus ſententia hæc: mirari ſenatum, poſci

poſci ab ſe cognitionem cauſæ, de qua Achæi ipſi domi jam judicaſſent. Tum verò ſtupere legati, & inficiari, quicquam hujuſmodi domi actum, illumve judicium interpoſitum: ſed proficere nihil. Itaque ad ſuos reverſi, expoſito reſponſo ac re actâ, animos omnium bonorum fremitu in Callicratem, indignatione in Romanos, qui Callicratem patriæ peſtem foverent, & in ejus gratiam premerent innocentes, ac jus libertatemque gentis infringerent, impleverunt. Nam quid rei eſſet, quò conſilia tenderent, facilè ſapientes ac patriæ amantes animadvertebant. Et tamen nec ulciſci Callicratem, ejuſque ſocios, nec de Romanis quid ſentirent, metu potentiæ Romanæ audebant. Rurſum autem legatos Romam miſere viros honoratos, quorum princeps erat Eureas, M. Claudio Marcello, C. Sulpicio Gallo conſulibus. Hi Romæ dicendi copiâ in ſenatu acceptâ publico gentis nomine confirmarunt denuò, ut ait Polybius, neque in judicio auditos eſſe, qui erant delati, nec judicium ullum ab Achæis fuiſſe interpoſitum: rogare verò Achæos ſenatum, rationem cuſtoditorum habeat, curetque judicio eos ſiſti, cauſamque cognoſci, nec patiatur indicta cauſa miſeros perire:

rire : Et maximè quidem eoſdem cupere, ut ſenatus ipſe in rem inquirat, ſonteſque deprehenſos manifeſtet: quòd ſi ſenatus ob circumſtantia negocia id facere nequeat, ut Achæis rem permittat: eos facturos ut appareat, quantopere ſcelera oderint. Hac legatorum oratione audita perplexus hæſit ſenatus, non ſatis proſpiciens, quid facto eſſet opus. Nam & judicium ſibi non competere exiſtimabat, & cauſa non dicta reos dimittere, id cum manifeſta pernicie eorum, qui Romanorum amici erant, conjunctum arbitrabatur. Tandem velut neceſſitate adactus, ut in univerſum ſalutis redituſve eorum, qui in cuſtodiis erant, ſpem multitudini præcideret, atque iis, qui cum cuſtoditis facerent, parendum eſſe demonſtraret, in hanc ſententiam deſcendit. In Achaïam videlicet literas dedit ad Callicratem & ſocios ejus, in reliquas Græciæ civitates (nam & inde quidam abducti erant) ad illos qui partium Romanarum eſſe credebantur, ſignificavitque, arbitrari ſe, nec ipſis illis, ad quos ſcribebant, nec rebuſpublicis expedire, ut abducti domum revertantur. Hoc reſponſo vulgato non ſolum evocatis animus prorſum concidit, ſed univerſos quaſi Græcos mœſtus dolor invaſit,

vaſit, velut omnis jam ſpes reſtitutionis infelicibus illis ſimul ac ſemel eſſet adempta: præſertim verò in Achaiâ, ubi cunctorum mentes in profundum mœrorem & deſperationem ſunt verſæ: quemadmodum contra, Callicrates & Charopus, & qui iſtius erant factionis, animos ſupra modum extulerunt. Poſt aliquot deinde annos, cum jam longè plurimos evocatorum, ac penè omnes, quibus celebrius nomen erat, præſertim natu grandes, fatum in Italiâ conſumpſiſſet, rurſum legati ex Achaia Romam venêre, ut pro iis, qui ſuperſtites adhuc erant, intercederent, Xeno & Telecles, idque potiſſimum ob Polybium hiſtoriæ ſcriptorem, qui ante alios cum patre Lycorta delatus à Callicrate fuerat, & Stratium Trittæènſem. Horum autem legatorũ mandata, quæ domo attulerant, erant puræ putæ preces, ne diſputando & contentendo ſenatus offenderetur. Sed & ſic nihil profectum. Tam obſtinatis animis Romani tum fuêre, ut Callicratem patriæ peſtem foverent, & Achæos obedire potentioribus docerent. Iterum tamen legati ab Achæis miſſi: & hi flexis jam multorum animis in ſpem venerant impetrandæ dimiſſionis: ſed fraude Poſthumii prætoris Romani, qui abſentibus

 conſu-

conſulibus ſenatum habebat, & perperam diverſas ſenatorum ſententias rogando confundebat, ſpe exciderunt. Et tamen ſpes eadem effecit apud Achæos reverſis domum legatis, & cognitis iis, quæ Romæ erant acta, ut alii rurſum eodem legarentur, qui preces inſtaurarent. Hi in curiam admiſſi repetivêre priora, & petendo, rogando, obſecrando fatigarunt ſenatum de finienda tandem evocatorum tam diuturna cuſtodia. Et tunc diſputatum in ſenatu prolixè in utramque partem. Factum hoc, ut ex eclogis Polybii de legationibus colligere licet, Q. Opimio Nepote, L. Poſthumio Albino conſulibus, anno urbis Romæ DC, ſecundum Varronem, qui erat cuſtodiæ evocatorũ annus XIII. Sed dilata adhuc dimiſſio eſt ab hoc tempore in quadriennium, ſi Pauſaniæ credimus, qui ſcribit, anno demum XVII cuſtodiam eſſe ſolutam, & cuilibet, quò vellet, abeundi poteſtatem permiſſam. Scribit etiam idem Pauſanias, ex mille in Italiam abductis, tempore dimiſſionis vix CCC ſuperſtites fuiſſe: cæteros fato in cuſtodiâ abſumptos, nonnullos quoq; fugam molitos deprehenſoſque, aut ex itinere retractos, nulla excuſatione admiſſà capite pœnas dediſſe. In ſuperſtitum numero fuit Polybius Megalopo-

galopolitanus, Lycortæ filius, laudatiſſimæ hiſtoriæ ſcriptor, ut & ipſe teſtatur, & Plutarchus in vita Catonis majoris demonſtrat. Is cuſtodiæ locum Romam acceperat, & ob eruditionem & prudentiam multis proceribus illic innotuerat, & nonnullis eorum percarus jam erat. Quos inter P. Scipio Æmilianus tum temporis adhuc juvenis, ſed præclaræ indolis, ſapientiæ & eloquentiæ præceptis ab hoc captivo imbutus. Hunc Plutarchus affirmat, cum de cauſa Achæorum Romæ agendum eſſet, adiiſſe M. Catonem ſumma tum autoritate pollentem, & in gratiam Polybii pro Achæis apud eum interceſſiſſe: Catonem verò curiam ingreſſum, cum audiſſet, ferventius quàm deceret, inter ſenatores contrariis ſententiis certari, ſic fuiſſe locutum: Videmini mihi P. C. non aliter ac ſi nihil nobis ſit quod curemus (erant autem curarum & negotiorum tum temporis plena omnia) ita totum diem de Græcis aliquot decrepitis altercando conſumere: quaſi verò multum interſit, in Italiâ ne an in Græciâ illi ſepeliantur. Quo ſale exiſtimo non parum patres ad dimittendos tandem Achæos eſſe permotos. Addit Plutarchus, dimiſſione decreta Polybium deſideraſſe in ſenatum venire, & eum

rogare, ut dimiſſis etiam honorum & magiſtratuum reſtitutio tribueretur, & hac de re Catonem quoque conſuluiſſe: Catonem autem ſubridentem reſpondiſſe, videri ſibi Vlyſſem velle ipſum imitari, qui olim in ſpeluncam Cyclopis redituriverit, ad pileum cinctumque ſuum, quos illic neglexerat, recipiendos. Quo ſcommate monuiſſe Polybium credo, ne periculoſam aleam iſtam ſubiret, ne forte id, quod confectum jam erat, multo maximum, ob aliud multò minus, quod erat petiturus, in diſcrimen rurſum daret. Et Polybius quidem gratià creſcens apud Romanos, cum cerneret malis conſiliis fortunam patriæ peſſum ire, Romæ manſit, & P. Scipioni adhæſit, eique multis in rebus à conſiliis fuit, quamdiu in vivis ſibi eſſe licuit. Superfuiſſe autem traditur, & in amicitiâ Scipionis cõſenuiſſe ad Olympiadis CLXIV annum primum, qui fuit ſolutæ cuſtodiæ Achæorum XXVI. Ea autem ſoluta fuit Olympiadis CLVII anno tertio, qui concurrit cum anno urbis Romæ conditæ DCIIII, quo conſules fuêre. T. Quinctius Flaminius, M. Acilius Balbus, quique proximè anteceſſit initium belli Punici poſtremi, quod tandem excidio Carthaginis finitum eſt. Erat tum, cum Achæi dimit-

teren-

terentur, gentis ejus prætor Menalcidas Lacedæmonius, ut eſt apud Pauſaniam, homo pravæ mentis. Hic avaritiâ impulſus, ſociato cum Callicrate conſilio, eoque in prædæ partem vocato, propter Oropios bello non neceſſario contra Athenienſes implicuit Achæos, & cum promiſſum Callicrati non ſolveret, in diſcrimen capitis ab eo adductus fuit magiſtratu abiens, læſæ majeſtatis accuſatus: utpote qui ope Romanorum, cum legatus apud eos eſſet, civitatem Laconicam à ſocietate Achæorum, quod dudum Lacedæmonii deſideraverant, ſeparare eſſet conatus. Menalcidas, ut periculo hoc ſe eriperet, partem pecuniæ Oropiæ Diæo Megalopolitano ſucceſſori ſuo in præturâ largitus eſt, hujuſque ope, quanquàm fremente penè omni populó, evaſit. Sed odium maximum cum probro in Diæum eſt verſum. Is autem ut invidiæ ſe eximeret, peſſimo mendacio circumventum populum in curas majores, nimirum in bellum contra Lacedæmonios abripuit. Hoc bellum, cui ſe impares eſſe ſentiebant, cum Lacedæmonii rogando & deprecando, miſſis circum civitates & ad ipſum Diæum prætorem legatis, ſubmovere maturè, priuſquam arma concurriſſent, fruſtra eſſent conati,
 demum

demum ſolerti conſilio Agaſiſthenis præſentiſſimo periculo ſunt erepti. Cum enim Diæus dedi ſibi poſceret primores XXIIII, velut civitatis & publicæ quietis turbatores, ſuaſit ille & perſuaſit iiſdem, ut civitate ſponte cederent, & Romam confugerent. Futurum namque dicebat, ut brevi per Romanos reducerentur. Quibus in exilium voluntarium profectis, & capitis à civitate damnatis, bellum tum fuit amotum. Mox legati ab utriſque Romam miſſi, Menalcidas à Spartanis, Diæus & Callicrates ab Achæis, qui ſuorum cauſas apud ſenatum tuerentur. Sed Callicrates Rhodum ex itinere deflectens illic finem vivendi fecit multò feliciorem quàm tot ejus conſilia & facinora perniciosa, patriæque exitialia merebantur. Reliqui duo diu fœdè rixati inter ſe in curiâ Romanâ hoc demum reſponſum tulêre, miſſurum ſenatum legatos in Græciam, qui coràm rem omnem cognoſcerent & componerent, ſi poſſent. Sed fraude Diæi & Menalcidæ factum, qui celeriter domum recurrerant, & falſa pro veris utrimque retulerant, dum tardè legati Romani iter facerent, ut ante horum adventum Achæi in arma rurſum contra Spartanos ferrentur, novo prætore Damocrito poſt Diæum

jam

jam magiſtratum gerente & exercitum ducente, legatis Romanis aliis, qui in Aſiam ibant,fruſtra in tranſitu monentibus ut in adventum eorum , qui ad ipſos mittebantur, à vi abſtinerent. Lacedæmonii quoque mendaciis Menalcidæ freti ferociâ ſumptâ majoribus animis quàm viribus obvios ſe Achæis tulêre. Sed gravi prælio victi, cæſis ſuorum ad mille ætate & robore præſtantiſſimis , trepida effuſaque fuga in urbem ſe recepêre : potuiſſetque victor Damocritus ſimul cum fugientibus intra urbis portas irrumpere , ſi non inhibito ſuorum curſu receptui ceciniſſet, & omiſſa urbe ad diripiendum agrum cum ſuis ſe vertiſſet. Ob quam rem domi majeſtatis damnatus cum mulctam L talentorum ſolvere non poſſet , clàm è Peloponneſo profugit. In cujus locum prætor iterum Diæus renunciatus: ad quem legati venientes à Q. Metello, qui Andriſco debellato Macedoniam receptam tunc ordinabat, inducias fecêre inter partes, uſque dum legati , qui expectabantur , controverſiarum arbitri præſentes adeſſent. Sed durantibus induciis aſtu Diæi oppida Laconiæ omnia ſine armis in partes Achæorum pellecta & præſidiis firmata in uſum belli futuri. A Lacedæmoniis verò re-

fecto copiarum ſuarum imperatore Menalcida, ductore eo, violatis induciis Iaſus intra fines Laconicos ſed ditionis Achæorum armatâ manu capta & direpta. Id Menalcidæ ob invidiam civium, quorum intererat, tam alieno præſertim civitatis tempore bello excitato, cum civitas omnibus neceſſariis deſtituta eſſet, exitio fuit. Ipſe enim ut invidiam immenſam fugeret, veneno epoto, ſibimet vivendi finem fecit, vir ob imprudentiam & vanitatem in imperio Spartanis valdè inutilis, Achæis in præturâ perfidus. Poſt quæ cum tandem in Peloponneſum veniſſent legati Româ miſſi, de quibus antè dictum, quorum princeps erat L. Aurelius Oreſtes vir conſularis, Corinthum ad ſe evocatis ſingularum civitatum ſocietatis Achaicæ magiſtratibus, iis cum prætore Diæo præſentibus edixerunt, verba faciente Oreſte, in hanc ſententiam: Senatus Romanus cenſet æquum, nec Lacedæmonios nec Corinthios in uſum ſocietatis Achaicæ contribuere quicquam, itemque ab eadem ſocietate ſeparari civitatem Argivam, Heracleam Theſſalicam ad Oetam montem, & Orchomenum Arcadiæ, propterea quòd hiſce civitatibus nulla ſit cum Achæis cognatio, ac nupera admodum

modum cum iiſdem facta conſociatio. Quibus vixdū ab Oreſte pronunciatis, ne expectata quidem ejus peroratione, Achæi omnes ex hoſpitio legatorum in publicum ſe proripientes confeſtim populum, qui aderat, ad concionem vocarunt. Is ſine morâ, cognitâ ſenatus Romani ſententiâ, in Spartanos, qui tunc forte Corinthi erant, quos ex habitu indiciiſque aliis agnoſcebant, aut agnoſcere ſe putabant, etiam in eos, qui in hoſpitium Oreſtis audito tumultu velut in aſylum confugerant, vi inde extractos male mulctarunt, fruſtra ſe interponentibus legatis, & de injuriâ contumeliiſque, quibus priores ipſi Romanos læderent, conquerentibus. Quidam ſcriptores Romani adjiciunt, ut honorem populi ſui tueantur, legatos ipſos etiam aut pulſatos, aut cōtumeliâ affectos fuiſſe. Dein poſt dies non multos, ſecretis dimiſſiſque iis, qui per ignorantiam pro Laconibus apprehenſi fuerant, veros Lacones in carceres Achæi conjecerunt. Tum legati ab iiſdem Achæis Romam miſſi: verum hi obviam facti legatis Romanis hujus rei cauſa in Achaiam euntibus cum iiſdem pedem retulêre. Simul Diæus expleto præturæ ſuæ tempore Critolaum ſucceſſorem acceperat, virum temerarium,

aptum conſiliis, quæ Romani jamdudum coxerant. Nam optabant hi Achæis rectores turbidos, qui rem in præceps darent, & bello viam ſternerent: & ille bellare contra Romanos geſtiebat. Qui ad urbem Arcadiæ Tegeam novis legatis, ſimulato animo amico, cum occurriſſet, promiſiſſetque, concilium gentis, quod illi petebant, ad exponenda populi Romani mandata, ſe convocaturum, idque ipſis legatis præſentibus per nuncios coïre juſſiſſet, clàm miſſis hominibus ſuis ſignificavit iis, qui ad concilium venire ſolent, ne ſe domo moverent. Nec enim volebat in concilio mandata à legatis exponi. Qua de re cum legati, ſentientes illudi ſibi, quererentur, juſſit eos expectare diem concilii legitimi, quod ſexto demum menſe erat futurum: nec enim licere ſibi ajebat de republica cum quoquam agere, niſi in pleno Achæorum conventu. Id verò indignis admodum animis accipientes Romani confeſtim domum repetivêre. Quibus profectis Critolaus concilio Corinthi convocato ſuaſit, arma non minus contra Romanos quàm Spartanos eſſe ſumenda. Suffuditque heic frigidam Pytheas Bœotarcha Thebanus, prompta Bœotorum auxilia pollicitus. Nam Metellus Macedoniæ

doniæ præfectus Thebanos tum fortè judiciis ſuis offenderat graviter. At Romæ, auditis illic legatis, qui domum jam redierant, & allatis quoque à Metello literis, autoribus potiſſimũ iis, qui belli cauſam modò quærebant, & occaſiones inchoandi ejus deſiderabant, feſtinantius omnino quàm par erat, bellum in Achæos eſt decretum, & L. Mummius conſul tum creatus, ad id gerendum ire juſſus. Is quanta potuit feſtinatione cum copiis neceſſariis in Græciam contendit, ne victoriæ palmam Metellus præriperet. Metellus contra, qui arma jam ceperat, cognita re de Mummio, & ipſe quoque acceleravit, ut ante ejus adventum bello finem imponeret. Itaque per nuncios celeres edixit Achæis, ut Lacedæmonem, & civitates alias, quæ partium Romanarum eſſe mallent, miſſas facerent: id ſi facerent, promiſit, ſeſe obliteratis prioribus offenſis priſtinæ Romanorum gratiæ eos eſſe reſtituturum. Simul verò per Macedoniam exercitu ducto in hoſtes contendit. At Critolaus rejecta omni de pace oratione cum Achæorum & ſociorum copiis in Theſſaliam progreſſus præſidium validum Thebanorum Heracleæ in fide nutanti impoſuit: ipſe audito Metelli adventu,
deſer-

deſertis commodiſſimis locis, quibus morari Romanos & tranſitu prohibere potuiſſet, ſatis trepidè Scarpheam ſe recepit. Verum priuſquam iſtuc pertingeret, à Metello ſequente occupatus, & prælio certare coactus eſt. In eo amiſſis ſuorum plurimis, captis etiam haud paucioribus ipſe quoque periit, ferox ante pericula, in periculis animo abjecto & nullius conſilii. Arcadum manus lectiſſima Critolaum ſecuta è fugâ Elateam primum delata, atque inde Peloponneſum petens, cum ad Chæroneam Bœotiæ in exercitum Metelli incidiſſet, ad internecionem deleta eſt. Critolao imperator ab Achæis ſurrogatus Diæus, æque veſanus, vocatis ad pileum ſervis, & ex Achaiâ atque Arcadiâ confecto rurſum exercitu tumultuario, in quo ex omni hominum genere erant equites DC, pedites armaturæ gravis quater decies mille, ex his quater mille conſilio abſurdiſſimo Megaram miſit ad eam urbem præſidio inſidendam contra Romanos, & ſimul eorum iter in Peloponneſum impeditius faciendum. Metellus autem cum exercitu, partâ ad Chæroneam victoriâ, rectâ Thebas ſe contulit, omni ferè propugnatore vacuas. Nam civium bona pars Heracleæ in Theſſaliâ aberat cum

cum Achæis, pars ad Scarpheam occubuerat. Reliqua verò multitudo imbellis adventantium Romanorum fama perculſa per Bœotiam hac illac diffugit, & juga montium inſedit. Itaque Metellus tantam urbem ſine labore cepit, ſecundaque fortuna uſus eſt clementer, cædibus, incendiis, vaſtatione omni prohibitis, ſolo Pytheâ, belli hujus tubâ, ad necem quæſito, & interempto. Inde Megara contendens, præſidio ad primum nuncium venientis exercitus fugâ quoque dilapſo, & caſtra Achæorum repetente, hujus quoque urbis facilè eſt potitus. Et jam in Peloponneſum ducens ad Iſthmi initia pervenerat, cupidiſſimus parandi duplicis triumphi ex Macedoniâ & Achaiâ, cum Mummius advênit, ſpem ejus intercipiens. Is Metello in Macedoniam remiſſo, ut ferebat voluntas populi, cum iis, quas ſecum habebat, copiis ad Iſthmum conſtitit, reliquum exercitum hinc inde advenientem expectans. Qui cum adeſſet, ad hoſtem propius accedens, ultrò ab eo cæde aliquot ſuorum, qui extima curabant, laceſſitus, in pugnam deſcendit, fugatoque mox equitatu Achaico, vim omnem vertit in peditatum, atque hunc etiam reſiſtentem aliquandiu & fortiter agentem, ſed numero

mero & viribus imparem in fugam egit. Fugientium plurimi omiſſa Corintho recta Arcadiam petiêre cum duce Diæo: qui ſi Corinthum ſe recepiſſent, & ad urbis ejus defenſionem vel modicè animos obfirmaſſent, ſine dubio reliquam victoriam difficiliorem Mummio feciſſent, & melioribus deditionis conditionibus urbem reſervaſſent. Mummius verò Corinthum ducens turpiter ab Achæis deſertam, & à maximo quoque civium numero relictam, cum ad eam deveniſſet, quamvis apertas portas reperiret, tamen metu latentium inſidiarum ingredi eam auſus non fuit. Tertio demum die, exploratis jam omnibus, impetu violento eandem invaſit, occupatamque, ut in mandatis habebat, diripuit, incendit, vaſtavit, funditus excîdit, exciſamque ſine habitatore reliquit. Manubiæ omnes ditiſſimæ & clariſſimæ urbis Romam devectæ: viri in urbe reperti in primo furore ſtatim occiſi, fœminæ cum pueris ſub corona vinditi. Poſt hunc graviſſimum Corinthi caſum reliquæ urbes omnes belli hujus pàrticipes Mummio deditæ, ab eoque munitionibus nudatæ: arma viris adempta: omnia hæc celerrimè confecta priuſquam adeſſe poſſent Româ venturi, quorum con-

ſilio

ſilio ad reliqua conſtituenda per omnem Græciam ei erat utendum. Qui cum veniſſent, ſtatus popularis paſſim eſt abrogatus, magiſtratus ex cenſu inſtituti, tributa Græciæ impoſita, locupletibus extra fines ſuos poſſeſſionibus coëmendis interdictum: ſocietas Achæorum prorſus ſoluta, conciliumque ejus abolitum: ſimilia concilia per reliquam Græciam abdicata omnia, Græcia univerſa in formam provinciæ redacta: quæ, quòd eo tempore, quo hæc acciderunt, Achæi inter omnes Græcos prævalerent, ex eorum nomine Achaia eſt nuncupata. Quædam tamen ex his poſt paucos annos à Romanis rurſum mutata, mitigataque, quædam concilia populis reddita, civitatibus nonnullis honos habitus & libertas conceſſa. Hic nobiliſſimæ reipublicæ & fortunæ Achaicæ finis fuit. Corinthus eodem anno exciſa, quo deleta quoque eſt in Africa Carthago, & Africa Romanorum provincia facta.

Achaicæ reipublicæ forma.

FVit Achaicæ reipublicæ ſtatus, ut antè dictum, verè popularis, ſed ſalutarium legum repagulis ita reſtrictus, ut ab optimatum regimine non longè diſcederet. Conflatus fuit ex conſociatione ci-

ne civitatum plurium arctiſſimo nexu inter ſe devinctarum: quarum tamen hæc conditio erat, ut ſingulæ ſuum quoddam πολίτευμα, ſuas res, poſſeſſiones, agros, fines, territoria tenerent. Habuêre proprios ſenatus ſuos, aut publica conſilia, ſuos magiſtratus, judices, curatores, ſodalitates & reliquum civilem ordinem, ſeparata omnia à civitatibus cæteris, & tamen eadem omnia inter ſe ſimillima, & velut unius inſtituti, ut ex veterum monumentis cognoſcimus. Verùm quæ horum omnium ratio fuerit, qui modus ac forma, cujuſmodi ſingulorum electio, quod tempus gerendis muneribus præſcriptum, non ſatis nobis conſtat. A nullo enim ſcriptorum veterum, quorum lucubrationes incolumes ad nos pervenêre, id traditum. Sed civitates hæ tam arcto inter ſe vinculo, ut jam dixi, conjunctæ fuêre, ut in unam coaluiſſe civitatem omnes, & unam communem habere rempublicam viderentur. Quippe quæ iiſdem legibus, menſuris, ponderibus, pecunia denique eadem uterentur: magiſtratus etiam ſuperiores communem rempublicam curantes, ſenatores judices haberent eoſdem: id ſolum eſſet reliquum, ut ait Polybius, quòd non eorundem mœnium ambitu

omnes

omnes clauderentur. Quæ ſanè conjunctio major atque arctior erat, quàm quæ colendæ amicitiæ cauſa, addo etiam mutuorum auxiliorum gratia per fœdera communiter conſciſcuntur. Et quamvis civitates ſingulæ aliæ aliis majores & ditiores majorumque virium eſſent, tamen nullæ aliis quicquam præſcribebant, aut imperii aliquid in eas uſurpabant, juſve ſuperius, ut vulgò loquuntur, prætendebant: omnes verò pari inter ſe jure agebant, nec heic antiquius tempus, quo in ſocietatem venerant, quicquam valebat: minima & ultima tantundem in decernendo ferendove ſuffragio, aut in ordine conſeſſus, quantum maxima & tempore prima poterat, niſi quòd autoritatis plus aliæ quàm aliæ ad deliberationes adferrent. Quinetiam hoc in inſtitutis hujus ſocietatis erat, ſi quæ civitas, ſi quis populus in Peloponneſo non ſolum ſponte ſuâ, aut verborum ſuadelâ, ſed etiam metu & armorum vi cogente ſocietati accederet, ut ea civitas atque is populus ejuſdem juris compos ſtatim & particeps fieret, quod erat fœderis aut ſocietatis univerſæ. Fiebatque utplurimum, quæ primum adverſa mente, adeoque armis compulſæ in ſocietatem trahebantur, ut eas paulò pòſt propter

æqualitatem juris & ſtatus, propterque fortunam contra pericula firmatam, tutamque contra hoſtes defenſionem conditionis ſuæ non pœniteret, imò etiam ut ſibi maximoperè gratularentur. In quo memorabile hoc, quòd Lacedæmonii ſuaſu Philopœmenis relictis antiquiſſimis Lycurgi inſtitutis & legibus, quibus innutrita, & per tot ſæcula aſſueta civitas erat, Achæorum mores & leges receperint: quanquàm iidem à Romanis ſeducti, qui ſemina diſſenſionum inter urbes ſocias ſerebant, poſt aliquot annos ad inſtituta priſtina rediturierint. Vt autem in ſingulis civitatibus, qui ordo magiſtratuum, quæ diſpoſitio fuerit, dictu difficile, ita de univerſa ſocietate, ac republicâ communi quæ ex Polybio, Livio, Plutarcho, Pauſaniâ cognoſcimus ſatis certa, hæc ſunt. Concilium toti genti commune fuiſſe, prius ſæpè diximus. Oſtendimus etiam, mox ab initio repetitæ libertatis, ac refectæ ſocietatis ſummos præfectos duos habuiſſe, in orbem à civitatibus datos, ſuffragiis electos cum poteſtate annuâ, & his ſcribam unum fuiſſe additum, idque in more manſiſſe per annos xxv: tum creari cæpiſſe hujuſmodi præfectum unum, primoque Marco Carynenſi imperium ter prorogatum, atque

ita

ita manſiſſe cum imperio hoc per quadriennium: poſt eum deinde Aratum Sicyonium juvenem ob egregia merita honorem eundem cepiſſe, ac poſt octennium rurſum eodem honore ac poteſtate fuiſſe ornatum, & per intervalla deinceps ſæpius eſſe refectum, ac demum cum ſeptemdecimùm gereret munus idem, periiſſe. Et ab hoc more creandi unius non receſſit poſteà gens, quandiu ſocietas ſtetit. Creatum eum fuiſſe in concilio totius ſocietatis, non eſt dubium. Appellarunt eum στρατηγὸν, quod militiæ ducem ſignificat. Nam rei militaris adminiſtratio ei potiſſimum fuit commendata: quanquàm aliæ etiam in republicâ ejus partes fuerint. Erat enim totius ſocietatis princeps, ſed poteſtas ejus legibus adſtricta, in bello tamen liberior, quod ratio poſcebat. Latini PRAETOREM interpretantur. Imperium ejus ut jam antè dictum, erat annuum, ſed ſæpius redditum eidem, ſi virtute polleret: quod per intervalla factum plerumque, interdum quoque prorogatum continuò. Quod Marco Carynenſi accidit, & Philopœmeni, fortè etiam Arato, qui toties præturam geſſit, quanquàm id certò non liqueat. Non enim ſeries continua prætorum extat: ſed ſparſim ii in rebus Achaicis à

Polybio, Livio, Pauſaniâ recitantur. Ad concilium coibant delecti omnium civitatum, quæ ſocietatis participes erant. Coibant autem quoties res poſcebat vocante prætore, aut magiſtratu alio : bis verò ſtatis diebus quolibet anno, quæ concilia legitima dicebant. Arati ſæculo ſtatum tempus creandorum prætorum erat vernum cum exortu Pleiadum, ut teſtatur Polybius; idemque de reliquis etiam magiſtratibus intelligo. Nam utitur Polybius eodem loco, ubi de prætoris deſignatione loquitur, voce ἀρχαιρεσίας, quæ eſt generalis ad omnes magiſtratus pertinens. Atque id concilium ex legitimis erat prius. Alterum non dubium eſt, quin ad tempus autumni pertinuerit : ſiquidem ſexto menſe abfuiſſe à priore Polybius ſignificat. Locus conveniendi uſitatus erat Ægii, quæ civitas inter Achaicas veteres opibus, populi frequentiâ, ſplendore eminebat, vicina quondam Helicæ, quæ caput olim Ionum, & pòſt Achæorum, fuerat in ipſa maris orâ ſita, ſed terræ motu, & maris eluvione abſumpta paulo ante cladem Lacedæmoniorum ad Leuctra. A quo tempore Helicenſium fortuna perampla ad Ægienſes jam antè ſatis florentes tranſiit. Ager quoque iſtorum ad hos tranſlatus fuit. Diſta-

bat enim Ægium ab Helice introrſum ſtadiis tantum XL, ut docet Pauſanias: qui addit, etiam ſuo tempore ſub imperatoribus Romanis, cum conventu opus eſſet, Ægii conveniſſe Achæos. Nam medium ferè regionis illius oppidum hoc obtinebat. Strabo verò etiam propius locum concilii Achaici denotat. Scribit enim, lucum, ἄλσος, in urbe ea aut juxta urbem fuiſſe Iovi ſacrum, cui Arnario aut Ænario (utroque enim modo ibi ſcribitur) nomen erat, in quem convenire Achæi ſoliti ſunt de republicâ deliberaturi. Verba ejus ſunt: *Αἰγιέων δ᾽ ἐστὶ καὶ ταῦτα, καὶ Ἑλίκη, καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἄλσος τὸ Αἰνάριον, ὅπου συνίεσαν οἱ Ἀχαιοὶ βουλευσόμενοι περὶ τῶν κοινῶν.* Et paulò antè de iiſdem Achæis loquens: *καὶ κοινοβούλιον εἰς ἕνα τόπον συνήγετο αὐτοῖς, ἐκαλεῖτο δὲ Ἀρνάριον, ἐν ᾧ τὰ κοινὰ ἐχρημάτιζον καὶ οὗτοι.* Sed conveniebant quoq; nonnunquàm alibi, ſi uſus poſcebat, ac ut ferebat voluntas prætoris, cujus erat ea in re ſumma autoritas: quemadmodum factum non ſemel legimus Sicyone & Argis, & Megalopoli. Conatuſque fuit Philopœmen lege ſancire, ut id in orbem per omnes civitates iret. Sed aut

perlata ab eo lex non eſt, aut in diſſuetudinem rurſum abiit. Poſterioribus autem temporibus propter urbis amplitudinem, ſplendorem, illuſtres opes, congregabantur frequenter Corinthi, quæ demum honorem hunc & eminentiam coacta eſt excidio ſuo luere. Penes hoc concilium erat ſummum rerum arbitrium, ex cujus decreto bella ſuſcipiebantur, & finiebantur, pax conveniebat, fœdera feriebantur & ſolvebantur, leges fiebant ratæ aut irritæ. Hujus etiam erat, magiſtratus toti ſocietati communes eligere, legationes decernere, legatos deſignare, eos mittere & mandatis inſtruere; regum quoque & populorum aliorum legatos audire, poſtulataque eorum aut preces cognoſcere, deque his ſtatuere. Regebant concilium prætor præcipuè, ſi præſens eſſet, & magiſtratus alii, quos Achæi δημιουργοὺς nuncupabant. Hi numero x erant, ſuffragiis legitimi concilii, quod verno tempore habebatur, electi ex univerſa ſocietate prudentiâ præcipui, quorum conſilio potiſſimum prætor ex lege utebatur. Horum poteſtas & dignitas maxima erat poſt ipſum prætorem, quos idcirco Livius, Polybium ſequens, ſummum Achæorum magiſtra-

tum

tum appellat. Polybius alicubi *συνάρχοντας*, eorum collegium congregatum, aut conſeſſum *συναρχίαν* videtur indigitare. Cum his igitur de negociis gravioribus in concilio agitandis prætor præconſultabat, nec de iis, niſi in id pars major conſentiret, licebat ad concilium referre. Qui ſi aut omnes, aut majore ſui parte propoſitum probarent, legibuſve aut fœderibus congruum judicarent, petentibus concilium dabant, volentes cum concilio agere, introducebant, dicendi copiam faciebant: qui è concilio ſuadere aut diſſuadere cupiebant, voce præconis id facere jubebant. Sæpè prætor ipſe, ſi ingenio & facundiæ ſuæ fideret, de re prolixè diſſerebat. Lex verò habebat, ut, qui ſententias dixerant, eas brevi forma in ſcriptum relatas poſtridiè rurſum examinandas concilio proponerent: quo facto ſuffragiis res permittebatur. Non licebat autem ultra diem tertium actionem extendere: intra quem terminum niſi de decreto conveniſſet, concilium dimittebatur. Nec enim conſultum putabant Achæi, diſceptationibus & contentionibus hujuſcemodi tempus perdere, & impendia longa facere. Decretum ritè factum, id eſt, ſuffragiis con-

cilii ſancitum, ſæpè ſaxo aut columnæ incidebant, & locis ſacris figebant, interdum & jurejurando firmabant: à quo deinde recedere ſummum nefas eſſe rebantur. Vnde accidit aliquandò, ut Romanos pro Lacedæmoniis quibuſdam intercedentes, contraque decretum tale aliquid enixius petentes, negando graviter offenderent: & cum Romani petitioni eidem nihilominus inhærerent, ac rationibus minas etiam adjicerent, cum ſummo dolore cogerentur concedere, ut fixum petentes refigerent. Eveniebat porrò nonnunquàm, ut ſoli urbium magiſtratus, non autem omnes, qui ad plenum juſtumque concilium ſolent coire, convenirent: in quibus conventibus ſi quid decerneretur, quod non omnibus placeret, quodve primoribus quibuſdam eſſet adverſum, contra id tanquam non legitimum ac ratum ab iiſdem excipiebatur. Quod quoties fiebat, neceſſum erat, in concilio proximo, ut ratum fieret, id ipſum reſumi, ut vulgò loquimur, iterumque decerni. Notat etiam Polybius, cum cauſa regum Ægypti auxilia contra Antiochum Syriæ regem petentium ageretur paulò ante quàm Perſeus Macedoniæ rex fuit captus, L. Æmilio Paulo II, & C. Licinio Craſſo

Romæ

Romæ conſulibus, ad muniendum negocium, quod turbare exceptionibus Callicrates conabatur, non ſolum eos, qui convocari communiter ſolent, ſed omnes etiam xxx annis majores, annitente Lycortâ cum filio Polybio, qui regibus Ægypti ſtudebant, ad concilium veniſſe: & quanquàm voluntatem multitudinis in ſententiam ſuam Lycortas vertiſſet, tamen aſtu Callicratis conatu excidiſſe. Sed rarum id, & à communi ratione recedens. Hoc verò fixum, & certâ lege ſancitum, ne liceret prætori & Demiurgis concilium gentis Achaicę convocare, niſi de ſocietate jungendà, aut bello ſuſcipiendo eſſet deliberandum. Eratque alia lex, ne iidem concilium indicerent, niſi legati concilium petentes mandata ſuorum adferrent, eaque ſcripta exhiberent. Quâ lege Q. Metellus concilium flagitans ad agendam Lacedæmoniorum cauſam repulſam tulit, ideoque cum ſtomacho è Græciâ diſcedens cum Romam rediiſſet, acerbè apud ſenatum in Achæos, inprimis in Philopœmenem & Lycortam invectus, iisque contemptum majeſtatis Romanæ & ſtudia inimica objectans non parum ſenatus animos in Achæos aſperavit, & eorum conſiliorum ſuaſor primus fuit, quæ ad Achæorum

perniciem erant directa. Verum ex eadem lege Achæorum legati, qui eodem tempore, ut calumniis occurrerent, Romam miſſi erant, Metello, & ſenatui reſponderunt. Senatus ſatisfactione ex parte acceptâ legatos tantum monuit, ut inpoſterum Achæi Romanorum legatos non minore honore exciperent, nec minus aures iis commodarent, quàm accideret ipſorum legatis Romam miſſis. Livius dicit, popoſciſſe ſenatum, darent operam apud Achæos domum reverſi, ut Romanis legatis ſemper adeundi concilium poteſtas fieret, quemadmodum & illis, quoties vellent, Romæ daretur. Simul legati novi à Romanis in Macedoniam & Achaiam miſſi, quorum princeps erat Appius Claudius vehementis ingenii, qui in concilio, quod Clitore in Arcadiâ ei Lycortas prætor dederat, (mandatum quippe à ſenatu ſecum ferebat,) pro ingenio ſuo, cum increpatione Achæorum non ſatis benè æſtimantium conditionem ſuam, & vehementer, & imperiosè egit cauſam Lacedæmoniorum: eique pro legibus & jure gentis ſuæ, & pro iis, de quibus à Lacedæmoniis Achæi traducebantur, liberrimâ oratione pro dignitate muneris, quod gerebat, reſpondit Lycortas. Et tamen eò tunc
ab

ab Appio deducta res fuit, dicente, ſuadere ſe magnoperè Achæis (verba Livii ſunt) ut dum liceret voluntate ſuâ facere, gratiam inirent, ne mox inviti & coacti idem facerent. Quæ vox audita cum gemitu, injecto metu, iſtuc Achæos adegit, ut hoc tantum à Romanis peterent, ut illi, quæ viderentur, de Lacedæmoniis in decreto mutarent: nec Achæos religione obſtringerent, irrita ea, quæ jure jurando ſanxiſſent, faciendo. Sic damnatio duorum Lacedæmoniorum, Arei & Alcibiadis, quæ nuper facta erat, pro quibus potiſſimum laboraverant Romani, & qui præſentes, velut oſtentati, verè unguis in ulcere Achæis erant, ſublata eſt. Et hic tum triumphus primus ab Appio de diminutâ Achæorum libertate actus. Deinde ſenſim labefactata etiam alia. Ex eadem lege T. Quinctio Flaminio in Aſiam eunti legato à Dinocrate Meſſenio perſuaſo, ut in gratiam ipſius concilium ſibi dari peteret ad res Meſſenias ex mente Dinocratis conſtituendas, idem eſt negatum, quia mandatum à ſenatu Romano non afferebat. Is verò ſine offenſione id tranſmiſit. Hoc quoque lege ſancitum apud Achæos fuit, ne quicquam referretur ad gentis concilium præter ea, ob quæ concilium erat

con-

convocatum. Quo repagulo prohibitus eſt Philippus Macedoniæ rex, cum pacem & fœdus cum Achæis haberet, iiſque concilium in urbe Argorum fortè agitantibus conſultò ſuperveniret, petiturus aliquid, quod ſibi negari non poſſe, aut æquum non eſſe exiſtimabat, quominus obtinere poſſet, ut id concilio proponeretur, quemadmodum liquet ex Livio, decadis quartæ libro primo. Hæc etiam lex ad concilium pertinebat, quâ ſtatuebatur, ſi quid decernendum eſſet, quod animis quorundam adverſaretur, aut ſi quid ſanciendum contra regem aut populum, cujus ipſi eſſent amici, ut liceret ipſis abſque offenſa reliquorum, priuſquàm in ſuffragia iretur, è concilio diſcedere. Quod factum à Dimæis & Megalopolitanis, & Argivorum nonnullis, cum contra Philippum Macedonem decretum eſſet faciendum. Iſta verò inprimis memorabilis lex eſt, vinculum ſocietatis Achaicæ maximè ſtringens, & concordiam muniens, quâ interdictum fuit, ne cui civitati ſocietatis hujus participi fas eſſet, ſeorſim ad exteros ullos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios. Et hæc expreſſim inſerta fuit pactis conventis Achæorum cum populo Romano. Contra quam cum delin-

delinquerent Lacedæmonii permittente Appio Claudio, graviter offenderunt, & pro perturbatoribus fœderis & concordiæ publicæ ſunt habiti, atque ipſe Appius in non leve odium apud Achæos incurrit. Et hinc diſſidia diſſidiis ſunt cumulata. Omnium autem laudatiſſima lex apud eos viguit, digna, quæ omnibus liberarum civitatum & ſocietatum rectoribus ſit quàm maximè commendata, quâ vetitum, ne quis omninò, ſive privatæ conditionis, ſeu magiſtratum gerens, ullam ob cauſam, quæcunque etiam ſit, dona à rege aliquo caperet. Quam legem recitat Polybius eclogâ legationum XLI, narrans veniſſe ad conventum Achæorum Megalopolim trium regum legatos, prætore tum Ariſtæno, Ptolemæi ex Ægypto, Seleuci ex Syriâ, Eumenis ex Aſiâ, captantes Achæorum gratiam: & Ægyptios quidem dona attuliſſe reipublicæ Achæorum arma ænea, quantum ſatis erat ad inſtruendos peltaſtas ſexies mille, cum talentis ſignatæ ex ære pecuniæ ducentis; Syrios promiſiſſe eidem reipublicæ x naves longas; Aſianos obtuliſſe Eumenis nomine talenta cxx in fœnore collocanda in eum finem, ut ex fœnore illo impendia eorum ſolverentur, qui ad concilia itarent. Tum

verò,

verò, ait Polybius, Apollonius Sicyonius aſſurgens ſic diſſeruit: pecuniam ab Eumene oblatam magnitudine ſui dignam ſanè eſſe, quæ donetur Achæis: ſed ſi animum & ſcopum donantis conſideres, rem eſſe tum turpiſſimam tum iniquiſſimam. *Τῶν γὰρ νόμων κωλυόντων*, ait, *μηδένα μήτε ἰδιωτῶν, μήτε τῶν ἀρχόντων παρὰ βασιλέως δῶρα λαμβάνειν, κατὰ μηδ᾽ ὁποίαν οὖν πρόφασιν, πάντας ἅμα δωροδοκεῖσθαι προφανῶς προσδεξαμένους τὰ χρήματα, πάντων εἶναι παρανομώτατον.* Atque his congrua alia plura ſubtexuit, oſtendens, ſi accepta fuerit pecunia regia, oportere accipientes velut eſcâ devoratâ captos, aut mercede autoratos neceſſariò è duobus alterum committere, nimirum aut regis commoda, quæ naturâ pugnant cum commodis liberarum civitatum, bono patriæ poſtponere, aut ſi faciant ſecus, in crimen ingratitudinis ſe conjicere, opponentes ſe deſideriis ejus, cujus erunt mercenarii. Denique ea vis orationis iſtius fuit, ut plurimi Eumenem odio potius quàm favore dignum eſſe ob hoc conſilium ejus judicarent. Et quamvis publicè amicitia ejus rejecta non ſit,

largi-

largitio tamen tanquam reipublicæ perniciofa magno conſenſu eſt repudiata. Idem de Seleuco ſtatutum: amicitia admiſſa, naves recuſatæ. De Ptolemæo nihil expreſſum in iis, quæ de fragmentis Polybii habemus reliqua. Et erat omninò alia iſtius regis ratio, de cujus animo benevolo & ſincero Achæis conſtabat. Lege autem hac de donis nihil ſalubrius. Nam dona hujuſmodi ſemel admiſſa devinciunt animos admittentium, etiam eorum, qui cæteroqui viri haud mali ſunt, ut pluſculum inclinent in favorem donantium, quàm ſincera ratio & rectitudo bonorum conſiliorum ferunt: denique occæcant mentes, ut rectum videre, animoſque inficiunt, ut ſanitatem atque integritatem retinere non facilè queant. Et hoc eſt illud, quod Iſocrates dicere conſuevit, *Qui beneficium accipit, libertatem vendit.* Sed ad rem revertamur. In more Achæis fuit, dum integra eorum ſtetit reſpublica, ad delicta non connivere, ſed pœnas ſeverè exigere, benemerita honoribus afficere. Memores ſcilicet erant moniti Solonis Græcorum ſapientiſſimi, qui dicere ſolet, pœnis & præmiis rempublicam contineri. Nec ab eo more diſceſſerunt, quamdiu à Romanis ſociis ambitus,

bitus, & peſtiferarum factionum venenum iis non fuit affuſum. Et ſemel infecti mores alios induerunt. Avaritia, honorum & potentiæ cupido, factionum ſtudium, diſcordiæ amor omnia perverterunt, & exitium tandem univerſæ reipublicæ attraxerunt. In magnis controverſiis potius peregrinis judicibus quam domeſticis, aut ſuæ gentis, eſſe uſos, ad favores ac ſimultates à judiciis avertendos, ex aliquot locis ſcriptorum veterum videtur eluceſcere: certò id dicere non poſſumus. Hęc ſunt, quæ de rebus Achæorum, ac ſtatu eorum civili, afferre in medium hoc tempore habuimus. Quibus unis hoc elogium debetur, quod ex omnibus Græcis ipſi poſtremi ſolidam libertatem ſuà vi nixam conſervaverint, cum cæteri ſi quam tenuerint, ſub Macedonibus & Romanis precariam modò, & ab arbitrio iſtorum pendentem tenerent: quodque Romani non niſi malis artibus hac exuere & debellare eos potuerint.

XIII. DE

XVII.

DE REPVBLICA ET FORTVNA ÆTOLORVM.

SIMILIS Achaicæ ſocietas & reſpublica Ætolorum fuit, eodem etiam ſæculo cum illa florens: ſed ſerius incipiens, aut certè inclareſcens, & citius deſinens. Sunt autem Ætoli gens Græca, ad mare Ionium ab Acarnaniâ ad Locros Ozolas, & ab hac maris orâ introrſum verſus ſeptentrionem ad montana Theſſalorum habitantes. Etenim litus Illyricum, quod à variis populis ejuſdem ferè ſanguinis habitatur, poſt Naronem fluvium & Epidaurum urbem rectâ quaſi lineâ à ſeptentrione in auſtrum deſcendit; cui aſſident urbes celebres Vlcinium, Liſſus, Epidamnus ſeu Dyrrachium, Apollonia, Aulon, Bullis, Amantia, Oricum, uſque ad Acroceraunios montes ab oriente venientes & ad occaſum in mare procurrentes, ubi finis ſinus Adriatici, quo Italia ab Illyridis orà dirimitur, & initium ſpacioſi maris Ionii inter Siciliam & Peloponneſum Græciæ latè ſe fundentis. Ab extremitate verò Acrocerauniorum montium idem littus ad angulum paulo ma-

lo majorem ſe flectit, atque ita in ortum longiſſimo tractu ad Sunium uſq; terræ Atticæ promontorium poſtremum procurrit, ſolo Iſthmo Corinthiaco interveniente, quo velut cervice anguſtâ Peloponneſus cum reliqua Græcia conjungitur: Ante Iſthmum autem anguſtus terræ tractus velut tænia in mare porrigitur; cui ſimilis tænia alia à Peloponneſo occurrit relicto tantum freto peranguſto, per quod Ionium mare in ſinum Corinthiacum propriè ſic dictum ſe infundit, ubi Rhium & Antirrhium oppida aut caſtella oppoſita quondam fuêre, quos hoc ævo Dardanellos, freti fauces obſidentes, vocant. Illyridis oram quam dixi, in auſtrum à ſeptentrione deſcendentem, coloniis aliquot Græci inſederunt, & partem ejus poſt Liſſum urbem, cujus tractum Taulantii & Elimiotæ tenuerunt, Philippus & Alexander Magnus victoriis ſuis Macedoniæ adjecerunt. Poſt eam cæpit Epirus, Pyrrho rege præcipuè celebrata, regnum familiæ Æacidarum, varios populos complexa, Chaones, Theſprotios, Antigonenſes, Moloſſos, plures alios. E quibus Chaones contermini Macedoniæ, per quos Acroceraunii montes porrecti procurrunt in mare, quorum urbs præcipua litori proxima

ma Oricum à parte boreâ Acrocerauniorum: deinde in Theſprotiis ad mare Buthrotum oppidum, & interius in Moloſſide locus celeberrimus Paſſaronis nomine, ubi reges & populus Epiroticus mutuò ſe juramento obſtringere quotannis ſolebant, Dodone item cum fano Iovi ſacro, oraculis claro. Deſinit in orâ ad fauces ſinus Ambracii: qui ſinus per anguſtas fauces vix quinque ſtadiis patentes è mari Ionio in terras ſe infundens, & in ſpacium latum ſtadiorūm centum ſe pandens, in aquilonem ventum longitudine ſtadiorum trecentorum porrigitur, Epirum ab Acarnaniâ diſterminans. Cui ad aquilonem aſſidet urbs clari nominis Ambracia Corinthiorum vetus colonia, Pyrrhi quondam regia, multis ornamentis ab eo decorata, Acarnanibus vicina; à qua ſinui nomen datum. Poſt ſinum igitur ſequitur Acarnania regio, ſecundum mare orientem verſus procedens, ad fluvium Acheloum à Pindo monte ex ſeptentrione in auſtrum decurrentem ac mari ſe infundentem; qui Acarnaniam ab Ætoliâ diſpeſcit. Regio nobilis, cui à boreâ imminent Amphilochi, & ſupra hos Dolopes ad Pindum montem. Vrbes in ea claræ, Anactorium in ipſo ſinu ſita in peninſula non

procul Actio promontorio, quod fauces ſinus arctat & Apollinis templum ſuſtinet, cui adjecit Auguſtus Cæſar in monumentum victoriæ ſuæ celeberrimam urbem novam, Nicopolim, cum illic Antonium & Cleopatram ſuperaſſet: tum Leucas, Argos, Amphilochium, Stratos ad flumen Acheloum ſtadiis plus quàm ducentis à mari recedens, Æneia ad eundem fluvium, ſed mari propior, à quo circiter ſtadia LXX diſtat, Palorus, Alyzæa. Reliqua vici plerique peramplì tenent. Poſt Acarnaniam deinde ad idem mare ab Acheloo fluvio porrigitur in ortum Ætolia, finita Locris Ozolis, inter Ætoliam & Phocidem mediis. Phocis porrò in eandem plagam progrediens juxta ſinum Corinthiacum, quo ab Achaiâ & Peloponneſo ſeparatur, in occiduam partem Bœotiæ, quæ eundem ſinum attingit, & Iſthmo penè contigua eſt, incurrit regio nobiliſſima. Poſt partem illam Bœotiæ, Iſthmo Corinthiaco imminens à boreâ & ſecundum oram in ſolem orientem ſe extendens Megaris, & poſt Megaridem regio Attica totius Græciæ celeberrima in mare Euboicum profertur. Quas ipſas à ſeptentrione claudit reliqua Bœotia in idem mare deſinens. Inter hanc verò & Theſſaliam maritimam

mam Ægæum pelagus ſpectantem Locri Opontii & Epicnemides in orà ſunt interpoſiti, eaſque modico intervallo ſeparant. Sed ad Ætoliam revertor, ob quam iſta heic ſunt præmiſſa aut repetita. Habet à ſeptentrione accolas partem Amphilochorum, Athamanes populum ferum & barbarum, Perihœbes, Ænianos Oetæos. Reliquos terminos jam diximus. Habitata fuit variis populis, parte Athamanum, Tymphæis, Ephyris, Ænienſibus, Perrhœbis, Dolopibus, Maracibus, Atracibus, ut eos recenſet Plinius. Strabo verò libro x hos memorat: Ophienſes, Eurytanes, quos maximum Ætoliæ populum fuiſſe, & ὠμοφάγους, cruda carne ſcilicet veſcentes, & linguâ ignotiſſimos, Thucydides perhibet: item Agræos, Curetos, alioſque. Idem Strabo diſtinguit eam in veterem & novam vel acquiſitam medio Eveno fluvio à ſeptentrione è montibus vicinis in mare Ionium defluente. Et veterem dicit inter Acheloum & Evenum jacentem planam & magis fœcundam fuiſſe: alteram ab Eveno ad Locros Ozolas aſperiorem, & minus fertilem. Vrbes Ætolorum præcipuæ fuêre Calydon ad Evenum fluvium, VII millibus paſſuum & quingentis à mari remota, Pleuron in mediterra-

neis, Macynia, Molycria, Chalcis, Naupactum, Pylene, Haliſarma: quamvis ex his Molycriam & Naupactum prior ætas ante Macedonum res auctas Locris Ozolis rectius accenſuerit. Cætera verò regionis in vicos majores & minores nullis munitionibus tutos ſparſa. Gentem Ætolorum univerſam bellicoſam fuiſſe, corporibus validam, animis ferocem, turbidam, inſolentem, ſuperbam, cæteroqui libertatis conſervandæ & armis tuendæ ſtudioſam, ſcriptores veteres omnes tradiderunt. Satiſque conſtat, perantiquam eorum libertatem fuiſſe, nullis regibus aut dominis obnoxiam, ſed utplurimum populos & civitates Ætolici nominis ſeorſim ſibi conſuluiſſe, & reſpublicas quaſdam ſuas peculiares habuiſſe, interdum etiam diſſenſionibus laboraſſe, & armis in ſe eſſe verſos: urgente autem hoſte externo ſeſe conjunxiſſe, & communem patriam ac libertatem defendiſſe: cum finitimis, maximè autem cum Acarnanibus frequenter bella geſſiſſe, & ob eos armis etiam ab Athenienſibus eſſe petitos. Poſteris verò temporibus, cum Macedones à morte Alexandri Magni Græcorum libertati vim facerent, & Græci in partes ſciſſi eſſent, Ætoli omnes exemplo Achæorum, quò rectius ſibi conſu-

conſulerent, & libertatem ſuam tuerentur, initâ inter ſe arctiore ſocietate in unam quaſi rempublicam coïverunt. Eum in finem unum etiam ipſi inſtituerunt totius gentis concilium, quod Panætolium vocarunt. Id placuit convenire quotannis ſemel tempore ſtato ac legitimo, & alioqui quoties res poſceret. Legitimum & ſtatum conveniendi tempus fuit in autumno: quo in conventu præfectos ſuos aut magiſtratus toti ſocietati communes eligebant: inprimis prætorem, quem, ut Achæi, στρατηγὸν nominabant, cui univerſæ reipublicæ cura & poteſtas ſumma domi militiæque commendabatur: quo duce præcipuo bella gerebantur. Cura & poteſtas hæc annuo tempore circumſcripta fuit: quod in reliquis etiam magiſtratibus uſurpatum eſſe, non eſt dubium. In concilium hoc coïbant ex omnibus civitatibus ac populis aut locis, quibus hoc jus erat, electi cum mandatis & agendi poteſta e: in eoque reſidebat totius reipubl. Ætolicæ majeſtas. Id leges ferebat, & abrogabat, fœdera ſanciebat & tollebat, bellum pacemque jubebat, magiſtratus, ut dictum, creabat: ad id univerſæ reipublicæ negocia referebantur. In eo legati regum, principum, civitatum au-

diebantur, de poſtulatis cognoſcebatur, reſponſa decernebantur. Ab eo legati nomine totius reipubl. aut ſocietatis ad exteros mittebantur, literæ ſcribebantur. Denique omne jus habebat, quod de Achaico concilio expoſuimus. Convocabat hoc concilium, & regebat, ſi belli negocia permitterent, gentis prætor: & idem de negociis omnibus ad id ex more referebat. Sed cum retuliſſet, id eſt, deliberanda propoſuiſſet, non licebat ei porrò verba facere, ſuadere aut diſſuadere: id autem aliis committebatur. Decretum ipſi exequendum demandabatur. Sedes concilii hujus erat Thermum, forum percelebre, & copioſum, mercatu nobile, ædificiis ſplendidum, ſignis, tabulis, ornamentis variis inſigne, in medio regionis poſitum ad lacum loco circum circa aſpero, ad quem aditus exercitui difficilis. Sed præter Thermum alibi etiam pro temporis conditione concilium idem interdum conveniebat, ut Naupacti, Hypàtæ, Lamiæ, quemadmodum ex hiſtoriâ cognoſcimus. Erat verò aliud quoque gentis hujus concilium, quod Apocletorum dicebant. Anguſtius id fuit generali, & jure ac poteſtate inferius, à Polybio & Livio aliquoties memoratum. Quorum hic ſanctius gentis conci-

concilium id vocat, ex delectis conſtans viris : ad quod etiam negocia ardua referebantur, quæ ſubito conſilio opus habebant. Frequenter hoc conveniſſe ac reipublicæ conſultaſſe, dubium non eſt. An certam fixamque ſedem habuerit, dubito. Vox quidem Ἀποκλητοὶ vocatos vel evocatos ſignificat. Ab Apocletis autem conſultata, ſi magni momenti erant ad rerum ſummam pertinentia, ex eorum voluntate ad generale concilium deferebantur, atque ibi determinabantur. Quot numero fuerint Ἀποκλητοὶ, quamdiu munus tenuerint, à quibus ſint deſignati, parum conſtat. Lectos fuiſſe è primoribus gentis, penè certum eſt.

Magiſtratus præcipui Ætolorum.

MAgiſtratus præcipui poſt prætorem fuère magiſter equitum, publicus gentis ſcriba, ephori. Priores ſummæ dignitatis, & momenti maximi in Ætolorum republica fuiſſe, vel ex eo liquet, quòd in formula pactorum & fœderis poſtremi cum Romanis ſcriptum ſit, permitti Romanis, ut obſides XL ex totâ gente deligant non minores natu annis XII, neu majores annis XL, quos velint, exceptis prætore, magiſtro equitum, & ſcribâ publico:

perinde ac ſi eorum præſentiâ carere reſpubl. non poſſet. Vt de equitum magiſtro id taceam, quòd præcipuum gentis Ætolicæ robur in equitatu fuiſſe autores veteres tradant. Quod argumento indubiè eſt, in ſummo pretio præfectum etiam ejus fuiſſe. Ephoros ad exemplum Laconum in rempublicam introductos eſſe, veroſimile eſt. Longo enim tempore cum Lacedæmoniis valdè conjunctos fuiſſe Ætolos, ex Thucydide, Xenophonte, Polybio diſcimus, & eorum inſtituta multis in rebus eſſe imitatos credimus. Sed & de his quo numero fuerint, quàm latè eorum poteſtas patuerit, & cætera ignoramus, non tradita à veteribus, quorum ad nos monumenta pervenêre. Duos modò ἐφορεύοντας Polybius obiter nominat, Onidem & Nicippum, libro hiſtoriæ quarto. Collegium illud xxx principum, qui in gerendo bello à conſiliis eſſent Antiocho Magno, quorum meminit Livius, extraordinarium fuiſſe, & cum Antiochi bello finem habuiſſe, dubitari nequit. Fuêre Ætoli, quandiu hic eorum ſtatus integer & incolumis manſit, viribus validi, & vicinis omnibus, etiam regibus, formidabiles. Sed fuit hic ſtatus Achaico recentior, & diu ante Achaicum deſiit.

Quod

Quod poſterius moribus ſuis illaudatis ipſi debuêre. Fuiſſe enim Ætolos accepimus feroces, jactabundos, ſupra modum arrogantes, ingratos, invidos, iniquos, avaros, alieni cupidos, ſui prodigos, rapto vivere ſuetos, turbulentos, faſtuoſós, amicis infidos, inconſtantes, quietis & æqui juris impatientiſſimos, temerarios, irâ præcipites, propoſiti pertinaces. Ita factum, ut multos ſæpe offenderent, ſuam & aliorum quietem turbarent. Vt priora omittam, cum injuriis laceſſiviſſent vicinos, & viciſſim armis Macedonum aliorumque premerentur, extremum diſcrimen auxilio Achæorum adjuti evaſere. Non multò pòſt cum viderent potentiâ & gloriâ creſcere Achæos, malevolentiâ ſtimulati exitiale fœdus inter Cleomenem regem Spartanum & Antigonum Macedoniam tutorio nomine pro Philippo puero rege gubernantem in perniciem Achæorum conflarunt, & ſimul diſcordiâ diſtrahere eoſdem Achæos ſtuduerunt. Sed prudentiâ Arati, qui Antigonum obliquâ oratione percommodè in partes Achæorum traxit, conſilium hoc eorum nequiſſimum in exitium Cleomenis, Achæorum hoſtis infeſtiſſimi, & in ipſorum autorum dolorem ac infamiam, in ſuorum verò maximum

ximum

ximum emolumentum vertit. Deinde mortuo Antigono, quem vivum metuerant, deſpectâ ætate Philippi regis, tum admodum adhuc juvenis, cum regnum auſpicaretur, ad ingenium redeuntes Ætoli per Dorimachum & Scopam, cum nulla ipſis data cauſa eſſet, Achæos & reliquos Peloponnenſes bello turbarunt. Eo facto omnibus Græcis inviſo, qui quiete poſt debellatum Cleomenem partâ delectabantur, bellum ſociale in ſe concitarunt. In id bellum, principe Philippo rege annũ ætatis XVII tunc agente, quo cum amicitia ex conventione priore plurimis Græcorum conſtabat, conſpirarunt Achæi & eorũ ſocii in Peloponneſo, Bœoti, Phocenſes, Macedones, & qui iis cohærebant, itemque Acarnanes, Epirotæ, Illyriorum pars, omnes injuriis ab Ætolis læſi, & ob ſacra profanaque paſſim violata iis infenſi. Et tamen bellum hoc tam grave, & quidem magna animorum contentione geſtum ſuſtinuêre Ætoli, ſolâ Lacedæmoniorum & Elidenſium amicitiâ ac ſocietate freti, in annum uſque tertium fermè completum. Tantum gentis hujus robur erat. Pax demum poſt mutuas clades varioſque caſus, cum jam utroſque, maximè verò Ætolos, malorum belli tæderet, convênit

vênit in has conditiones, ut ab armis utrique diſcederent, & retinerent ea, quæ tum tenebant. Factum hoc paucis diebus poſt pugnam inter Romanos & Annibalem commiſſam ad lacum Traſimenum in Hetruriâ, quâ ingentem cladem Romani accepêre, anno belli illius contra Pœnos ſecundo, qui erat urbis Romæ DXXXVII, Olympiadis CXL tertius jam vergens. Scribit Polybius, Philippum regem paulò ante pacem hanc confectam ludicrum Nemeæ ſpectantem literas accepiſſe nuncias iſtius prælii & cladis Romanorum, eaſque ſtatim uni Demetrio Phario Romani nominis inimico gravi legendas dediſſe: Demetrium hac occaſione regem juvenem per ſe magna affectantem extimulaſſe, ut bello cum Ætolis quàm primũ compoſito curas ſuas in Italiam verteret: hoc viam ei aperturum ad parandum imperium maximũ, præſertim oportuno hoc tempore, cum tanta clade fractæ vires Romanorum jacerent: audiſſe hæc libenter Philippum, & acceſſiſſe in eandem rem ſtimulos ei ſubditos ab Agelao Ætolo de pace ad eum miſſo: itaq; pacem celeriter compoſitam, atq; ab eo tempore oculos à rege conjectos fuiſſe in Italiam. Sed incerta fortunæ metuens idem rex quievit, uſque dum nun-

nuncium accepit novæ & longè maximæ cladis Romanorum ad Cannas Apuliæ. Tum prorſus fractas eorum vires arbitratus, ut ne reſurgere quidem poſſent. Capuâ etiam urbium Italicarum maxima & fœliciſſima partes Annibalis jam ſecuta, & hujus exemplo paſſim civitatibus & populis Romanos deſerentibus, Annibale per Italiam exultante, anno poſt eam cladem proximo legatos de ſocietate & fœdere ad Annibalem miſit, quorum princeps erat Xenophanes, fœduſque initum, quo Italia Annibali, Græcia Philippo aſſignatæ, & auxilia mutuò promiſſa. Sed legati in reditu à claſſe Romana intercepti, & Romam retracti, totaque res patefacta. Itaque nova legatione à Philippo in Italiam miſſa, fœdus tandem ritè confectum, & ab utraque parte ſignatum. Hinc bellum enatum inter Romanos & Philippum, armaque à Romanis ad regem ab invadenda Italiâ avertendum Macedoniæ maritimæ, Epiro finitimæ, illata. Mox in fœdus ab iiſdem ſollicitati & pertracti per M. Valerium Levinum conſulem deſignatum, ac res in ea ora gerentem, Ætoli per ſeſe belli quàm quietis cupidiores, atque inſuper à follibus ſuis gentis principibus Scopâ & Dorymacho inflati. In fœdere ſcriptum,

ptum, ut bello ex hoſte capta loca à Corcyrâ uſque in Ætoliam, ædificia, muri, agri Ætolis cederent: reliqua præda Romanorum eſſet: operam darent Romani, ut Acarnaniâ Ætoli potirentur: neutris paciſci cum Philippo, niſi alteris quoque incluſis, liceret. Bellum hoc per varios caſus geſtum, tractúmque in annum ſeptimum, quo conſules Romæ fuêre P. Cornelius Scipio, P. Licinius Craſſus, qui erat belli Punici ſecundi decimus-quartus. Tum Romanis alio averſis, Ætoli clade fortè affecti à Philippo, & jam belli diuturni pertæſi, præproperè, ne conſultis quidem Romanis, quorum jam validus exercitus in procinctu erat, auſpiciis P. Sempronii proconſulis Macedoniam invaſurus, pacem cum Philippo fecêre. Id ægrè latum quidem à Romanis: ſed paulò pôſt ab ipſis quoque, intercedentibus maximè Epirotis belli malorum ob viciniam non expertibus, pax cum Philippo & ejus ſociis inita, ac fœdus etiam percuſſum: adſcripti fœderi à rege Pruſias Bithynus, Achæi, Bœoti, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ, quorum erat ope in bello rex uſus, à Romanis Ilienſes, Attalus rex, Pleuratus Illyrius, Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, Elei, Meſſenii, Athenienſes, quos cum
Ætolis

Ætolis ſuarum partium habuerant. Atque hæc inter regem & Sempronium convenêre in Epiro, quo rex ad Sempronium venerat. Sed pax ultra quadriennium integrum non duravit. Nam Philippus Athenienſibus iratus ab eorum injuriis abſtinere non potuit, & clàm ſubſidia in Africam Carthaginienſibus contra Romanos bello eorum nondum compoſito miſit, & aperto quoque bello contra pacis leges Abydum Helleſponti urbem oppugnavit, excidioque dedit. Rurſum igitur bellum contra eum à Romanis ſumptum duce P. Sulpitio Galbâ conſule, quo durante Ætoli ſpeculati aliquandiu fortunam iterum Romanis ſociati. Deinde T. Quinctio conſule anno belli iſtius tertio cum imperio in Græciam profecto, Achæi quoque fœderi additi. Et demum Philippus ingenti prælio in Theſſaliâ ad Cynocephalas à Quinctio & ſociis victus, viribuſque fractus; paxque ab eo rurſum petita & impetrata, omnes Græciæ civitates in Europâ & Aſiâ libertate donatæ à Romanis. Pugnatum anno urbis Romæ DLVII, Q. Cornelio Cethego, Q. Minutio Rufo conſulibus. De pace convênit anno ſequente. Pax hæc ſolis Ætolis diſplicuit, quòd ſe contemptos à Romanis, & non præ-

præcipuo aliquo navatę operæ præmio, quo ſe dignos putabant, ab iis affectos eſſe arbitrarentur. Nam viribus & virtute ſua potius quàm Romanorum devictum Philippum, pro animi ſui faſtu prædicabant: Athenienſes & Achæos, ut degeneres inſectabantur. Idcirco ipſi irâ tumentes, & à principibus ſuis turbidis ac ſuperbiâ elatis incitati, ut animis ſuis ſatisfacerent, ad Antiochum Magnum Syriæ & Orientis regem potentiſſimum legatos miſerunt, & per eos ad inferendum bellum Romanis eorumque ſociis extimularunt. Denique regem ſponte ſuâ tentandæ fortunæ avidum, nec benè volentem Romanis in Europam attraxêre. De utriſque ait Polybius, & ex eo hiſtoriam texens Livius, & Ætolos Antiochum, & hunc illos inflaſſe vanâ ſpe, ac mutuis ſe mendaciis decepiſſe: illos parata à Philippo auxilia, prompta civitatum Græcarum aliarumque ſtudia, ſi modò ſe rex commoveret, adhæc nutantem erga Romanos Italiæ fidem, Romanos ipſos bellis prioribus exhauſtos jactaſſe: hunc infinitas copias ex omni Aſiâ totoque Oriente ac Septentrione à gentibus vix fando Europæ auditis, ingentes claſſes, immenſam pecuniæ vim, & apparatum

ſupra fidem verbis ſuis & purpuratorum ſuorum crepuiſſe: denunciaſſe, Græcos ſe non precariæ & fictæ, ab alieno pendenti arbitrio, ſed veræ ac ſolidæ libertati, nixuræ viribus propriis redditurum, dignitatique priſtinæ reſtituturum: verùm vanitatem ſtatim, cum veniſſet in Europam Antiochus, eſſe detectam, exercitus laceros adductos, pecuniam in Europâ mutuò quæſitam, claſſes Romanis non pares, auxilii à Philippo nihil, nec Græcos alioſve ſe commoviſſe. Itaque, ut diſcimus ex iiſdem ſcriptoribus, Chalcis quidem in Eubœâ ab Antiocho, calente primo terrore, occupata, deinde varia tentata, oſtentata mens non belli contra Romanos gerendi, ſed controverſias inter eos & Græcos ex æquo & bono amicè componendi, etiam blanditiis & minis Græci oppugnati, Annibalis, qui in partibus erat, conſilia neglecta: Demum ad Thermopylas, quas copiis ſuis inſederat, Antiochus ab Acilio Glabrione Romano conſule, ingenti pugnâ ſuperatus & caſtris exutus, trepidâ fugâ Chalcidem repetiit, atque inde in Aſiam rediit. Id turbavit quidem Ætolorum animos, ſed non proſtravit, nec inſitam ferociam fregit. Nam à conſule victore moniti, qui Heracleam Theſſa-
liæ

liæ ad radices montis poſitam præſidio tenebant, ut vel jam fortunæ cedentes in viam redirent, & Romanorum gratiam etiam nunc patentem non averſarentur, ſuperbius quàm conveniebat, etiam tum reſponderunt. Verùm armis petiti à conſule, captâ primùm urbe, deinde arce quoque, in quam confugerant, deditâ, in poteſtatem Romanorum omnes ii, qui illic erant, venêre. Quos inter fuit ferociſſimus principum gentis Ætolicæ Democritus, qui nuper T. Quinctio decreti formulam, quo Antiochus in Græciam evocatus erat, poſcenti inſolenter reſponderat, in Italiâ ſe caſtris Ætolorum ibi poſitis id ſe daturum. Simul Lamia Ætolorum à Philippo Macedone oppugnata, & poſt Heracleam Romanis quoque dedita fuit. Sed durante adhuc Heracleæ obſidione concilium Ætolorum Hypatæ in oppido vicino coactum: ejuſque decreto Thoas è principibus gentis, qui jam antè etiam ad excitandum & evocandum regem miſſus fuerat, rurſus cum aliis ad Antiochum ablegatus fuit, qui aut reditum ejus maturum in Europam cum juſto exercitu, aut pecuniam cum copiis auxiliaribus poſceret. Iſque pecuniam à rege, & promiſſa de ſubmittendo exercitu & claſſe impetravit.

Cæterum Heraclea paulò pòſt capta dejecit animos Ætolorum profecto jam Thoante. Itaque poſt paucos dies ſuaſu Phaneæ prætoris miſſi ab illis ad conſulem oratores de pace. Sed hi longam orationem exorſi, interrumpente conſule, nondum expoſitis mandatis, cum L. Valerio Flacco redire Hypatam, & illic in concilio apud hunc, quæ vellent, exponere juſſi. Quò ubi ventum, deprædicatis apud Valerium prioribus Ætolorum meritis, ad reficiendam pacem jactata & petita priorum fœderum jura. At his à Valerio rejectis, & viâ aliâ obtinendæ ſalutis monſtratâ, in ſolâ culpæ agnitione & deprecatione poſitâ, extra quam nihil omninò ad ſalutem reliquum, conſilia verſa: miſſus cum aliis ex principibus gentis ipſe Phaneas ad conſulem, ante hac haud parvis follibus ſpirare ſolitus, præmiſſa oratione humillimâ ad promerendam miſericordiam comparatâ, tandem dixit, Ætolos ſeſe ſuaque omnia fidei populi Romani permittere. Itane eſt, ait conſul, ſicut dicitis, Ætoli? Ita eſt; reſpondit Phaneas, & qui cum eo erant: & ſimul decreti formula exhibita. Tum rurſus conſul: Accipio conditionem. Edico verò vobis ex decreto hoc veſtro, ne quis Ætolorum in Aſiam tranſeat, ne-

que

que privatim, neque publicè: dein poſtulo, ut Dicæarchum civem veſtrum (is vehementiſſimus in Romanos fuerat, ac vir erat improbiſſimus) & Meneſtratum Epirotam, Naupactum cum præſidio ingreſſum, & Amynandrum regem Athamanum, & cæteros iſtius gentis, qui eum ſecuti ad vos ſeceſſerunt, ſine morâ mihi tradatis. Quo turbatus Phaneas & adhuc loquentem interpellans, Atqui non in ſervitutem, ſed in fidem veſtram nos tradimus, ait; & certum mihi, imprudentia te labi, qui imperes nobis, quod neque juſtum neque mori Græcorum congruum eſt. Ad quæ rurſum conſul Acilius non tam irâ motus, quàm ea mente, ut doceret eos conditionem fortunæ præſentis, & quid id eſſet, permittere ſe fidei alterius, & ut terrorem univerſis incuteret: Quid? vos ne Græculi adhuc mores veſtros, & quid deceat ac rectum ſit, mihi occinitis, ajebat, qui fidei noſtræ vos permiſiſtis? quos ego catenis vinctos omnes in carcerem abducturus ſum, ſi ſic mihi videbitur. Ac ſimul cum dicto catenas adferri, & bojis ferreis ſingulorum colla indui juſſit. Tum verò obſtupefacti Phaneas & qui cum eo erant, muti ſtare omnes, & quaſi deliquium corporis atque animi pati ob inopina-

tum caſum, qui ipſos prehendebat. Atque hoc erat illud, quod Acilius volebat. Sed L. Valerius cum aliis, qui aderant, tribunis, orare Acilium, ne quid gravius ſtatueret in eos, qui legati in caſtra venerant. Quorum precibus cum locum daret conſul, cœpit fari Phaneas, dixitque, & ſe, & Apocletos Ætolorum imperata facturos; ſed opus eſſe, ut concilium quoque aſſentiatur, ut rata ſint quæ imperantur. Fatente conſule, rectè id ab eo dici, induciæ decem dierum ad convocandam multitudinem petentibus datæ. Atque ita dimiſſi tum Ætoli. Qui cum Hypatam rediſſent, Phaneas in delectorum conventu, quos Apocletos vocitatos diximus, tum quæ imperarentur, tum quæ ipſis accidiſſent, expoſuit: ſecutuſque eſt principum omnium, qui aderant, gemitus, fortunam ſuam miſerantium. Et tamen parendum victoribus, ac neceſſitati præſenti omnes exiſtimabant. Sed quia id ſatis non erat, vocati ſunt ex omnibus oppidis Ætoli ad concilium. Verum cum fama vulgaſſet ea, quæ Phaneæ & cæteris apud conſulem evenerant, adeò efferata eſt multitudo, ut ne deliberandi quidem gratiâ ad conventum ſe conferre vellet quiſquam; fremere verò omnes, & ſævitiam imperii execrari: ſimul

mul clamare, non poſſe etiam ea præſtari, quæ imperentur. Quomodò enim Amynandrum Athamanum regem, quem in poteſtate non habeant, quomodo principes ejus gentis alios, quomodo Epirotas poſtulatos queant tradere? Simul verò contigit, ex Aſiâ ab Antiocho Nicandrum legatum, collegam Thoantis opinione celerius in Æroliam reverti (nam duodecimo die poſtquàm proficiſcens navem conſcenderat, in patriam redierat) & pecuniam cum amplis promiſſis adferre. Ita ex furore in novam ſpem ſublati Ætoli negocium pacis miſſum prorſus fecêre. Quod animadvertens conſul Acilius, & cognoſcens, Naupactum tumultuantes confluere, eamque belli ſedem deſtinare, quam paulò antè Meneſtratus Epirota, Romanis infenſus occupaverat, præmiſſo iſtuc quàm celerrimè cum expeditis quatuor armatorum millibus Appio Claudio, ipſe mox cum toto exercitu itinere difficillimo ſecutus Naupactum obſedit oppugnavitque. Et jam ferè confectam rem habebat, cum ex concilio Achæorum feſtinus advenit T. Quinctius Flaminius, cujus ductu Philippus Macedo debellatus, & Græcia libertati reddita erat, cupidior ſervandi Ætolos, quam hi merebantur. Superbè

enim ſpreverant nuper optima & fidiſſima ipſius monita, & ſoli è Græcis injuriosè de eo locuti fuerant. Verum is poſthabitis contumeliis cum in caſtra veniſſet, pro obſeſſis interceſſit apud conſulem, & obſidione ſolutà inducias iis confecit tanti temporis, per quod Romam legatos deprecatores mittere, iique cum reſponſo in patriam redire poſſent. Profectis verò Romam legatis, & in ſenatu auditis, poſt multam actionem tandem tale reſponſum datum: oportere Ætolos aut ſenatus arbitrio libero ſeſe permittere, aut mille talenta pendere, & ſimul eoſdem amicos vel inimicos cum Romanis habere: nec impetrari à petentibus potuit, ut quarum rerum arbitrium permitti ſibi poſceret, ſenatus profiteretur. Iuſſi autem legati ſunt eodem illo die urbe, intra dies XV Italià excedere. Succenſebant quippe Ætolis Romani vehementius tanquàm indomitæ genti, qui odio Romani nominis Antiochum nuper in Europam exciverant, & vaſtationum & cædium innumerarum cauſam dederant. Inter quos Acilius conſul XLIII principes Ætolicæ gentis, & in his Democritum illum, qui caſtra in Italiâ ſe poſiturum, atque iis Quinctio ſe reſponſurum jactaverat, ejuſdemque fratrem in

in Italiam tranſmiſit, ubi in lapicidinas dati fuêre. Legatis domum reverſis, & per eos ſenatus Romani voluntate cognitâ, Ætoli in arma rurſum verſi Naupacto contra obſidionem, quam expectabant, proſpexêre. Sed Acilius non Naupactum, ſed Lamiam, præter eorum expectationem invaſit, eaque brevi tempore expugnatâ, Amphiſſa Locridis, quæ præſidio Ætolorum tenebatur, armis ab eodem petita. Cujus oppugnationi intervênit novus conſul L. Scipio, Acilii ſucceſſor, legato utens fratre Africano. Is accepto exercitu in cæpto oppugnationis progreſſus, nequicquàm Athenienſibus cum Africano intercedentibus, non alias pacis conditiones admittere voluit, quàm quas ſenatus Romæ tulerat. Verum connitentibus rurſum iiſdem ſemeſtres induciæ tandem Ætolis conceſſæ, obſidioque Amphiſſæ ſoluta. His induciis fluentibus bellum in Aſiam tranſlatum, atque ibi terrâ marique geſtum, variante interdum fortunâ, ac demum cunctis viribus de rerum ſummâ certatum, victus fractúſque Antiochus, ac trans Taurum montem ſubmotus, paxque petenti data. Interim Romæ quoque in curiâ per legatos Ætolorum inſtaurata rurſum actio de pace, ſed ſine fructu. Nam

 etiam

etiam tunc ferocius agebant legati, prioraque merita odiosè jactabant, magiſque jure contendere quàm culpam deprecari videbantur, quod augendæ magis iræ Romanorum quàm conciliandæ benevolentiæ ac miſericordiæ erat. Itaque faceſſere rurſum legati ex urbe & Italiâ, ut nuper, juſſi, ac ſine conſenſu conſulis aut ſenatus redire eodem prohibiti. Iterumque Ætolia in arma verſa, turbati Athamanes vicini, rex Amynander Romanorum inimicus in regnum reductus, Amphilochia occupata, Macedones vicini infeſtati. Contra Ætolos tum miſſus à Romanis conſul M. Fulvius. Cujus auſpiciis obſeſſa Ambracia in finibus Epiri, Ætolis aſſociata, & poſt varios longoſque belli labores ad extrema redacta. Tunc tandem fracti Ætolorum animi: miſſiq; ab iis legati ad conſulem Phaneas & Damocles, cum amplis mandatis, ut pacem qualemcunque, quam pro conditione rerum anguſtiſſimarum tolerabilem putarent, pro gente Ætolicâ conficerent. Nam Antiocho terrâ marique ſuperato, & penè extra orbem trans Taurum relegato, cujus fiduciâ bellum erat ſuſceptum, quid ſpei ſibi ſupereſſet, ad bellum idem diutius ſuſtinendum non videbant. At verò cum conſuli ſe

ſtitiſſent

ſtitiſſent legati, initium dicendi fecêre ab imploratione gratiæ, ſed progreſſi non eundem curſum tenuêre. Nam merita vetera ita prædicarunt & extulerunt, ut poſteriores errores iis condonandos eſſe ſignificarent. Tanta animis pervicacia inerat. Quapropter conſul nondum ſeriò pacem deſiderare Ætolos ajebat: jubebat verò Antiochum eos intueri & imitari, quem in bellum ipſi traxiſſent: illum, ut pacem ſibi impetraret, non paucis ſolum urbibus, de quarum libertate contentio fuiſſet, ſed omni Aſiâ cis Taurum montem, regno optimo ceſſiſſe: Ætolos deinceps niſi inermes de pace acturos ſe non auditurum: arma igitur equoſque omnes traderent, mille talenta penderent, quingenta ſtatim, cætera deinde, ſi pacem ſeriò peterent: adhæc promitterent, eoſdem ſe amicos & hoſtes cum populo Romano habituros. Quibus auditis nec aſſentiri, nec rejicere legati auſi, ut prætorem & principes conſulerent, domum repetivêre. Verum illic clamoribus & jurgio excepti, quòd rem traherent, redire ſine morâ ad conſulem compulſi, & qualemcunque pacem referre juſſi fuêre. Ac tum demum, cum interceſſores Athenienſes Rhodiique, & Amynander Athamanum rex

paulò

paulò ante reconciliatus quoque acceſſiſſent, pro Ætolis deprecantes, ac preces eorum C. Valerius Levinus, cujus parens primus cum Ætolis amicitiam pepigerat, quique eadem cum conſule matre natus erat, etiam juvaret, res confecta fuit. Ambracia Romanis dedita, præſidium incolume dimiſſum: reliquæ conditiones dictæ ſpe Ætolorum meliores. Quæ ad ſenatum Romanum relatæ, cum de iis probandis & ſanciendis ageretur, naufragium facturæ videbantur, niſi oratoris Attici Leontis gratia & facundia periclitantibus ſuccurriſſet. Nam aderant eodem tempore Philippi regis legati, qui de atrocibus Ætolorum injuriis vehementes querelas inferebant, & ab audiendis admittendiſque eorum precibus ſenatus animos avertebant. Sed poſt Rhodios legatos pro Ætolis locutos hujuſcemodi oratione uſus fuiſſe Athenienſis dicitur: culpam commiſſorum non eſſe univerſi populi; multitudinem Ætolorum, ut aliorum populorum, mari ſimilem eſſe quieto per ſeſe, eamque quieviſſe, cum in fide Romanæ ſocietatis maneret: ſed poſtquàm flare ab Aſia Thoas & Dicæarchus, ab Europâ Meneſtas & Democritus cæpiſſent, tum illam tempeſtatem coortam,

quæ

quæ ad Antiochum Ætolos ſicut in ſcopulum intulerit. Auditus Leon cum ſilentio movit ſenatum, tandemque in has conditiones conventum: *imperium majeſtatemque populi Romani gens Ætolorum conſervato ſine dolo malo: ne quem exercitum, qui adverſus Romanos, aut ſocios amicoſque eorum ducetur, per fines ſuos & urbes tranſire ſinito, neve ulla ope aut publico conſilio juvato: hoſtes eoſdem & amicos habeto, quos populus Romanus: ſi adverſus quos Romani bellum gerent, contra eoſdem & populus Ætolus bellum gerito: Perfugas, fugitivos captivoſque Romanorum aut ſociorum reddunto Ætoli, præterquam ſi qui capti, cum domos rediſſent, iterum capti ſunt, aut ſi qui eo tempore ex iis capti ſunt, qui tum hoſtes erant Romanis, cum inter auxilia Romani Ætoli eſſent: alii intra dies centum poſt fœdus ictum Corcyræorum magiſtratibus tradantur: qui non comparebunt, quando quiſque eorum inventus fuerit, ſine dolo malo tradatur, atque his poſt fœdus in Ætoliam reditus ne eſto: Argenti, quod Attico deterius non eſſet, ducenta Euboica talenta præſentia proconſuli in Achaia agenti Ætoli darent: pro tertiâ argenti parte aurum ſi dare mallent, darent, dum pro argenteis decem minis* unam

unam auri penderent: à quo die ſancitum fœdus eſſet, in proximos ſex annos quinquaginta talenta annua uti penderent: eaque pecunia ut Romam tuto curetur, ipſi providento: obſides XL *arbitratu conſulis danto, neu minores* XII *annorum, neu majores* XL, *in annos ſex: obſes ne eſto prætor, præfectus equitum, ſcriba publicus, neu quis, qui ante obſes fuerit apud Romanos: obſides Romam tranſportandos ipſi curanto: ſi quis obſidum diem ſuum obierit, alium vicem illius danto. Cephalenia extra pacis leges eſto. Qui agri, quæ urbes, qui homines Ætolorum juris aliquando fuerunt, qui T. Quinctio, Cn. Domitio Coſſ. poſt ve eos conſules aut armis ſubacti, aut voluntate in ditionem populi Romani venerunt, ne quam earum urbium, aut hominum, qui in iis ſunt, Ætoli recepiſſe velint: Oeniadæ cum urbe agriſque Acarnanum ſunto.* His legibus icto fœdere, inquit Polybius, pax conſummata fuit. Ita nervi libertatis Ætolicæ inciſi ſunt, quanquàm ægra ſpecies aliqua ejus remanſerit. Nam reliquus ordo ſocietatis ac reipublicæ jura alia publica & privata, concilii etiam, & ſenatus apocletorum ſimulachrum relicta fuere, ſed in rebus magnis jus ſtatuendi pro arbitrio populi liberi nullum: neceſſitas verò

parendi

parendi Romanis irrogata. Et quievit gens deinceps, vicinis deſpecta, velut capitis diminutionem paſſa. Sed ſenſim ſerpſit conditio eadem ad proximos quoſque, cum allubeſceret dominatus Romanis: denique inſidiæ ab iiſdem Romanis ſocietati Achaicæ quoque ſtructæ, cum velut ſudes in oculis eorum, qui augendo imperio ſuo curas intendebant, eſſet aliena libertas valida, ſuiſque viribus nixa. Poſtremò Achæis ſubjugatis Ætolia quoque & reliqua Græcia cum iis formam provinciæ acceperunt. Culpa amiſſæ libertatis præcipua in Ætolis fuit, qui Romanis iſtuc viam affectantibus occaſionem motibus ſuis & temerariis ac præcipitibus conſiliis ante alios dedere. Nam verum quidem hoc, quod orator Atticus pro Ætolis diſſerens ajebat (erat enim id cauſæ, quam agebat, cum primis commodum) maria omnia ttanquilla eſſe ſuapte natura, niſi fortè vi alia moveantur: ſed verum quoque illud, maria alia aliis eſſe mobiliora, & fluctibus citius ac vehementius attolli, cum alias ob cauſas, tum quòd hæc illis ſunt profundiora. Quæ autem profundioris aquæ ſunt, ea facilius etiam & celerius, ſi incubuerint venti, commoventur, & fluctibus intumeſcunt: pigriora verò ſunt,
quæ

quæ minus ſunt profunda. Idem & populis accidit. Nam ſunt horum quorundam ingenia per ſe magis quieta: aliorum verò turbidiora, & tumidiora, ſive id fiat ſoli cælique, in quo & ſub quo naſcuntur, & adoleſcunt, vitamq; degunt, & cibi potuſque, quo aluntur, ſive educationis ac inſtitutionis diverſitate. Eorum autem priora haud facilè, ſi qua cauſa motus extiterit, impelli ſe ſinunt: poſteriora, ſi quid acciderit, quod offendat, & ſi folles δημαγωγοὶ flaverint, & ventos civerint vehementius, facillimè & celerrimè intumeſcunt, atque in fluctus magnos aſſurgunt, quos commotos haud facilè ſedare quis poſſit. Quæ ſanè in Ætolos quadraſſe omnia, hiſtoriæ teſtantur.

XIV. DE

XIV.

DE STATV ACARNANVM.

ACARNANVM gens inter Epirum & Ætoliam media eodem decurſu temporum verè libera fuit, dominos ignorans, ſæpe fœderibus & ſocietate cum populis aliis juncta. Cui etiam, ut Ætoliæ, prætor unus annuus, ſuffragiis populi lectus præerat, qui domi militiæque ſupremum imperium habebat. Erat etiam ei concilium magnum, penes quod erat ſumma poteſtas, & rerum omnium maximarum arbitrium, ut apud Ætolos & Achæos. Multa quoque alia penè ſimilia, ſed obſcura nobis, quia expreſſim literis non prodita. Verum ut anguſtioribus finibus hæc gens claudebatur, ita minore quoque potentiâ valebat, & aliorum injuriis magis erat obnoxia. Demum provinciæ Romanæ cum reliquis Græcis adſcripta.

XV.

DE STATU EPIRI.

EPIRUS quondam etiam ſub regibus ſuis non vili parte libertatis gaviſa fuit. Nam ut prodit Plutarchus in Pyrrho, rex & populus quotannis ſolenni in conventu in regione Moloſſidis mutuo juramento obſtringere ſe ſolebant, ille ſecundum leges ſe regnaturum, hic regnum ſe ei conſervaturos regnanti ſecundum leges. Eadem verò Epirus à Pyrrhi abnepte Deidamià, cum ipſa careret liberis, integrâ & plenâ libertate donata ſuam quoque rempublicam peculiarem habuit per tempora illa eadem: ſed quæ forma ejus fuerit, hactenus me latet. Hoc tantum apud Polybium reperio, tres eodem tempore prætores eam habuiſſe, qui rempublicam gererent: an plures etiam fuerint, non conſtat. Retinuit autem Epirus qualemcunque libertatem à Macedonibus ſæpè concuſſam ad caſum uſq; Achæorum. Quo tempore ipſa quoque provinciæ Achaiæ attributa eſt.

XVI.

DE CONCILIO AMPHICTYONICO.

FVit perveтuſtum apud Græcos inſtitutum, concilium Amphictyonum: cujus principium Pauſanias ad Amphictyonem Deucalionis filium Theſſaliæ regem, nominis quoque autorem, Strabo ad Acriſium regem Argivorum XIIII referunt. Pauſaniæ ſententiam ſanè veroſimilem facit appellatio: nec ab eâ abhorrent, quæ habet Herodotus libro VII, ubi loca Thermopylis vicina, quæ Theſſaliæ ſunt, deſcribit. Ait enim, ad Aſopum fl. prope Thermopylas locum eſſe ſpacioſum, & ibi Cereris Amphictyonidis fanum, & Amphictyonum ſedilia, & ipſius Amphictyonis delubrum. Et dicit, Thermopylas à pleriſque Græcorum vulgò vocatas, & tunc adventante Perſa à Leonide inſeſſas, ab indigenis & accolis Pylas; hoc eſt, portas fuiſſe nuncupatas. Per eas enim tranſitus anguſtus in reliquam Græciam patebat. Teſtatur verò etiam Strabo, Amphictyones Cereri Deæ immolare ſolere. Ex quibus omnibus conjectare licet, originem inſtituti à Theſſa-

liæ rege eſſe, & concilii ſedem primævam ad Thermopylas in Theſſaliâ fuiſſe: deinde iſtinc in Phocidem, ubi poſteris temporibus fuit, eſſe tranſlatam. Accedit veriſimilitudo ſententiæ eidem quoque ex populis, quos primum concilii hujus participes feciſſe Amphictyonem Pauſanias docet numero x, quorum plurimos aut Theſſalos fuiſſe, aut Theſſaliæ proximos, eidemque poſteris ſæculis etiam accenſos eſſe conſtat; nimirum Dolopes, Ænianes, Magnetes, Phthiotas, Maleenſes, ipſos Theſſalos, Dorienſes: quos jus Amphictyonicum adhuc tenuiſſe tempore ſuo, Æſchines in oratione περὶ παραπρεσβείας oſtendit, licet pro Dolopibus Perrhœbos, pro Ænianibus Aetæos videatur nominare. Vſitatum autem eſt, proximos quoſque populos in hujuſmodi concilia loco ipſis commodo & vicino primum coire. Præter hos verò in ſocietate hac Amphictyonicâ jam inde ab initio fuêre Phocenſes, Bœoti, Locri Iones, inter quos etiam Athenienſes cenſebantur. Verum quando, & à quo ſedes in Phocidem tranſlata ſit, affirmare promptum non eſt: quanquam ad Acriſium regem illo tempore præpotentem in Græciâ id referre forſan non fuerit abſurdum. Quinimò turbat nos heic idem

Pauſanias. Nam Amphictyonem ipſum Deucalionis filium non ad Thermopylas in Theſſaliâ, ſed in Phocide concilium hoc conſtituiſſe, affirmat libro x Phocica enarrans; & alibi, in Achaicis ſcilicet, tum Delphis in Phocide, tum ad Thermopylas in Theſſaliâ, ſæculo ſuo convenire ſolitos Amphictyones, ſcribit. Ἐς δὲ Αἴγιον, ait, καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν ἀθροίζεται, καθότι ἐς Θερμοπύλας τε, καὶ ἐς Δελφοὺς οἱ Ἀμφικτύονες. Quæ diſcutere porrò jam non libet, forſan facturus id alibi. Phocis regionum Græciæ quodammodò media, & in eâ Delphi urbs clariſſima ob regionem, cum templo ditiſſimo, & magnificentiſſimo: in cujus adyto Apollo Pythius oracula reddebat expetita non ſolum toti Græciæ, ſed multis quoque regionibus & regibus exteris. Ibi locata ſedes concilii hujus ampliſſimi: cujus ſcopus præcipuus fuit, ut eſſet ſupremum gentis Græcæ tribunal ad judicandas & definiendas lites publicas. Ad hoc igitur ex inſtituto graviores cauſæ inter civitates & populos controverſæ deferebantur, & qui jus ſuum à vicinis aut aliis conſequi non poterant, hos judices adibant, ab his judicium poſcebant:

judices delatos ritè citabant, in comparentes & auditos & convictos, itemque in contumaces ac non comparentes ſententias ferebant, eaſque ipſi, ſi iis non pareretur, exequebantur, aut ſi id per ſe facere non poterant, executionem aliis, qui poterant, demandabant, horumque auxilium implorabant. Tantæ verò autoritatis hoc tribunal erat, ut raró ſententiæ ab eo latæ irritæ tranſmitterentur, aut contra non parentes executione deſtituerentur, ſæpè etiam gravium armorum vi, & concuſſione multorum populorum, judicata finem ſuum conſequerentur. Coibat hoc concilium judicum quotannis bis, initio veris & autumni, temporibus ſcilicet ſtatis: extra ordinem etiam, quoties res poſcebat. Mittebant iſtuc populi, qui id jus habebant, aſſeſſores ſuos è medio ſui à ſe deſignatos, binos aut ternos, pro cujuſque potentiâ aut magnitudine, nonnulli etiam ſingulos tantum: quos Pylagoras quoque vulgò ſæculo florentis Græciæ nuncupabant propterea, quod ad Pylas, quæ Delphis erant juxta Apollinis fanum, conveniebant, & tribunal ſuum exercebant. Qui autem populi jure Amphictyonico præditi alios in hoc judicio arceſſebant, aut arceſſentibus oc-

currebant, plerunque hoc per Pylagoras ſuos, mandatis inſtructos & ſacerdote uno comitatos faciebant: ut cognoſcere ex actione Æſchinis contrà Cteſiphontem & Demoſthenem & hujus reſponſione ad criminationes illius licet. Strabo, qui libro IX de hoc inſtituto ſcribit, aſſerit, creditum fuiſſe, Acriſium primum inſtituti autorem civitates ediſſe, quæ jus ſeſſionis in concilio haberent, & omnibus quidem ſuffragii jus etiam tribuiſſe, ſed quibuſdam per ſeſe ſolis, nonnullis conjunctim cum aliis paucioribus pluribuſve: quædam etiam ad jurisdictionem pertinentia ordinaſſe: deinde ſtatuta alia cum tempore fuiſſe adjecta. Addit etiam, primum XII conveniſſe ad concilium civitates, ac ſtatis temporibus, jam antè à me dictis, conventus habuiſſe: conventus ſive conſeſſus ipſos Pylæas appellatos fuiſſe, quoniam ἐν πύλαις habebantur, quas πύλας ait Thermopylas quoque eſſe vocatas: demum Pylagoras Cereri ſacra feciſſe. Hæc inquam Strabo. Vide Æſchinem περὶ παραπρεσβείας: ubi hæc verba: *Enumerabam porrò gentes* XII, *quæ templi* (Amphictyonici) *participes eſſent, Theſſalos, Bæotios,* (non Thebanos ſolos,) *Orienſes,*

ſes, Iones, Perrhæbos, Magnetes, Locrenſes, Oetæos, Phthios, Maleenſes, Phocenſes: & harum gentium unamquamq; demonſtrabam par ſuffragii jus habere, maximam idem quod minimam : eum, qui veniſſet Dorio, & Cytinio, tantum valere, quantum Lacedæmonios. Binum enim quamlibet gentem ſuffragium ferre. Ex Ionibus item Erythræum & Prienenſem, quantum Athenienſes : ac cæteros eodem modo. Porrò, Amphictyones præter munus id, quod jam expoſitum, curam templi Delphici & anathematum ac theſaurorum ejus, qui maximi erant, demandatam habuêre, eorumque defenſores fuêre, multa quoq; anathemata ipſi in templo poſuêre. Ad hæc ludos Pythios in honorem Apollinis, commiſſis primum cantoribus inter ſe certantibus, deìn & aliis, luctâ, curſu omnis generis contendentibus, inſtituerunt, & iis altero quoque anno præſederunt. At enim non parva mutatio facta in hac curiâ Amphictyonicâ tempore Philippi Macedonis, qui pater Alexandri Magni fuit. Nam is bello ſacro victor Phocenſes ob ſacrilegium commiſſum, Lacedæmonios ob adjutos ſacrilegos Phocenſes jure illo exuit, & id Macedoniæ ſuæ contribuit, ut Pauſanias docet. Verum poſt annos circiter LXVIII

Pho-

Phocenſes ob fortiſſimè rem contra vaſtatores Gallos geſtam loco ſuo ſunt reſtituti. Demum Auguſtus Cæſar rem denuò novavit. Nam Nicopoli à ſe conditæ in memoriam victoriæ Actiacæ, ſubmotis Magneſiis, Meleenſibus, Phthiotis, Ænianibus, ac Theſſaliæ accenſis, jus ſocietatis Amphictyonicæ dedit, ut idem tradit Pauſanias. Et hic idem affirmat, ſuo adhuc tempore (vixit autem & floruit cum Antonino Pio Rom. imp.) concilium illud incolume fuiſſe, & aſſeſſores tum habuiſſe xxx. Cætera verò, quæ de numero Pylagorarum à ſingulis populis datorum ibidem dicit, non ſatis convenientia ſecum, omitto. Æſchines, quod præterire non poſſum, in oratione illa celeberrimâ in Cteſiphontem & Demoſthenem ait, ſe cum duobus aliis Midiâ Anagyraſio & Thraſicle Leſbio Pylagoram deſignatum, archonte Theophraſto, ac cum his & cum ſacerdote Diogneto ad Pylas miſſum ab Athenienſibus, ut ſederet in conventu Amphictyonum, &, quæ agenda, illic ageret: exponitque prolixè, quæ ibidem civitatis ſuæ nomine egerit, & ab ovo repetit ea, quæ ſparſim atq; obiter ab aliis de Cirrhæis & campo Cirrhæo, deque Amphiſſenſibus dicuntur, gloriaturque, ſe præcipuo

autore bellum in Amphiſſenſes eſſe conflatum, quod graviſſimi criminis loco Demoſthenes reſpondens ei imputat, in certiſſimam ſcilicet perniciem patriæ comparatum. Ac recitat ibidem jusjurandum, quo ſeſe quondam obligaverint omnes Amphictyones ad Cirrhæum agrum contra quoſvis occupatores tuendum, velut ſacrum, diiſque mancipatum, annexâ etiam dirâ execratione in capita ſua, & omnium ſuorum, ſi jusjurandum hoc non ſervarent: & hanc noxam conſciviſſe Demoſthenem clamitat, accepta ab impiis Amphiſſenſibus pecunia, ſeque & rempublicam pariter piaculo illigaſſe. Atque idem Æſchines in oratione περὶ παραπρεσβείας commemorat, ſeſe Philippum regem, cum legatus cum aliis & cum Demoſthene ad eum veniſſet, de ortu & toto inſtituto hujus concilii prolixè edocuiſſe & jusjurandum idem, de quo dixi, eidem recitaſſe: in eo jurejurando fuiſſe hoc caput, urbem nullam Amphictyonicam ſe everſuros, neque aquâ profluente prohibituros, ſive pace, ſive bello: ſi quis id faceret, eum ſe bello petituros, & urbes everſas inſtauraturos, ac iis, qui ſpoliarent Apollinem, aut res ejus violarent, quive ſcelerati conſilii talis conſcii eſſent, eos ſe ulturos

pede, manu, voce, viribus omnibus: & de execratione quoque ait addidiſſe. Sed nec pauca de actionibus his Æſchinis, & concilio ipſo Amphictyonico, habet Demoſthenes in oratione ea, qua ſe & Cteſiphontem contra calumnias adverſarii tuetur, ac nequiſſima ejus conſilia, linguam Philippo in perniciem patriæ commodantis, trahit in lucem. Quæ adſcribere heic, ſupervacaneum, locum monſtraſſe lectori, ſatis.

XVII.

DE STATV & REPVBLICA MASSILIENSIVM.

MASSILIA perantiqua urbs, & non parum olim fortunata, in litore Galliæ ad mare mediterraneum poſita, origine Græca, à profugis ex Ionià Phocæenſibus dominatum Perſarum averſantibus inter barbaros Salyas condita, cum Cyrus rerum in Aſia potiretur. Hæc inter infeſta vicinorum arma, quibus ab initio ferè aſſiduis premebatur, vix tenues res ſuas tuens ac defenſans paulatim tamen crevit, & bellis frequentibus exercitata, armorumque peritior

facta, victoriis ſubinde ex hoſte partis pomeria urbis agrique fines ampliavit, atque eò fortunam ſuam promovit, ut colonias quoque emittere, & eadem in orâ conſtituere occiperet. Deinde cum Romanis in Galliâ vicinâ bellantibus amicitiâ & ſocietate juncta, qua diu prudenter conſtanterque uſa eſt, eorum favore & ope ſubnixa majus quoque incrementum cepit. Periculis autem hoſtilibus exempta, & quietem nacta, cum jam vicina Galliæ pars longè lateque patens Romanorum armis ceſſiſſet, non ſolum humaniores mores proximis quibuſque Gallis per commercia dedit, ſed etiam φιλέλληνας eos fecit, & Græcarum literarum uſum iiſdem tradidit. Ea verò gratiâ & dignatione apud Romanos fuit, ut, ceu jam dixi, ſine ullâ ſubjectionis ſpecie, amica eorum ac ſocia cenſeretur, nec minus libera quàm ipſa Roma. Sedit in litore loco aſpero & ſaxoſo, ut ſcribit Strabo: tribus ferè à partibus mari expoſita, ut Cæſar docet, quartâ parte quâ arx erat, continenti terræ connexa: ſtructa magnificè, publicis privatiſque operibus egregia, ſpacio ampla: cui portus cohærebat capacitate inſignis, theatri ſpecie ſaxo vivo in auſtrum verſo circumdatus. Habebat & navalia præclara, &

arma.

armamentarium, & machinas varii generis ad expeditiones maritimas & oppugnationes urbium paratas, quarum ſtruendarum ipſa erat ſtudioſa ac perita: & quia agrum poſſidebat non admodum felicem, oleas quidem & vites ferentem, ſed frumento ſterilem, maritimæ magis rei quàm agriculturæ dabat operam. Atque his ſtudiis & apparatu, Romanis ſociis & adjutoribus ſuis, magno ſæpe uſui viciſſim fuit. Spoliis ex hoſte frequenter potita, ea velut virtutis ſuæ & victoriarum monumenta locis publicis ſuffigere, atque ad poſteros tranſmittere in more habebat. In operibus ejus publicis cum alia erant, tum templa ſpectatu digna, quorum duo in urbis parte editiore, quam arcem vocabant, alterum Dianæ Epheſinæ, alterum Apollini Delphico ſacrum, quòd horum numinum auſpiciis primi conditores urbem hîc ſtruxiſſe ferebantur, præcipuâ religione colebantur. Coloniæ ejus feruntur, Rhoë Agatha ad orientem verſus oſtia Rhodani, Taurentium, Olbia, Antipolis, Nicæa ad occidentem, verſus Italiam, omnes litori vicinæ. Vſi fuère Maſſilienſes republicâ ariſtocraticâ, quam optimatum Latini dicunt, optimis legibus deſcriptâ: in quâ concilium (συνέδριον Strabo nom-

bo nuncupat) erat virorum DC, qui quandiu in vitâ, tandiu in honore hoc manebant. Hos τιμούχους vocabant. Concilio huic præerant viri XV, quorum munus erat negocia obvia & minoris momenti expedire: & his rurſum præſidebant tres, qui plurimum poterant. In ordinem Timuchorum nemo allegebatur, cui liberi non eſſent, cujuſve pater, avus, proavus, cives non fuiſſent. Legibus vivebant Ionicis, in publico propoſitis, ut cognitioni omnium paterent. Et quanquam opibus abundabant, tamen in victu & cultu frugalitate & modeſtiâ gaudebant, erantque adſtricti moris. Cujus rei argumentum fuiſſe modum dotis Strabo ſcribit. Ea enim maxima erat aureorum centum, & inſuper in ornatum aureum adjiciebantur aurei quinque, ac totidem in veſtem: ultrà non licebat. Qui ſanè modus tenuis erat: ex quo conjicere reliqua non eſt difficile. Id verò etiam frugi vitæ argumentum ſine dubio erat, quod Ælianus prodidit, non licuiſſe Maſſilienſium fœminis vinum bibere nec juvenculis nec adultis, ſed oportuiſſe aquæ potu contétas eas eſſe, quoad viverent. Memorabile hoc quoque, quod præter alia de civitate hac ſcribit Valerius, inſtituta populorum vetuſta

recenſens, mimos ſcenis illic prohibitos fuiſſe ob argumentorum, quæ in ſcenas afferre ferè ſolent, turpitudinem, ne talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam gigneret. Quemadmodum & illud, omnibus qui per aliquam religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærerent, portas urbis clauſas fuiſſe, propterea quòd exiſtimarent Maſſilienſes, mendacem & fucoſam ſuperſtitionem ſubmovendam eſſe. Addit autor idem, duas ante Maſſiliæ portas jacuiſſe arcas, alteram qua liberorum, alteram qua ſervorum corpora ad ſepulturæ locum plauſtro deveherentur, idque ſine lamentatione, ſine planctu, ſine luctu: funeris verò diem, domeſtico ſacrificio, adjectoque neceſſariorum convivio eſſe finitum. Quid enim attinet, ait Valerius, humano dolori indulgere? aut divino numini invidiam fieri, quod immortalitatem ſuam nobiſcum partiri noluerit? Affirmat etiam, venenum cicutâ temperatum in eadem civitate publicè fuiſſe cuſtoditum, quod daretur ei, qui cauſas ſexcentis (id enim ſenatus ejus nomen eſt) exhibuiſſet, hoc eſt, expoſuiſſet probaſſetque, propter quas mors eſſet illi expetenda: cognitione ſcilicet viri benevolentiâ temperatâ, quę neque egredi vitâ temerè pateretur, &

ſapien-

ſapienter excedere cupienti celerem fati viam præberet. Et hanc Maſſilienſium conſuetudinem exiſtimare ſe oſtendit Valerius non in Gallia eſſe ortam, ſed è Græcia tranſlatam, ob exemplum ſimile à ſemet ſpectatum præſente Sex. Pompeio, in Cæa inſula, in urbe Iulide. Et ſanè veroſimile id facit ſingulare ſtudium civitatis in ſervandis moribus & rebus priſcis: quod liquere vel ex eo poteſt, quod idem Valerius tradit, ſuo adhuc tempore ſuperfuiſſe gladium à condita uſque urbe, quo jugulabantur noxii, quamvis rubigine exeſum, & vix tunc ſufficientem miniſterio, ſed indicem, in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda. Præter hæc in inſtitutis Maſſilienſium fuit, eodem teſte Valerio, permittere, ter ut manumiſſio in eodem homine reſcinderetur, ſi ter deceptus ab eodem dominus probaretur: quarto autem errori ſubveniendum non putare, quòd dominus ſua jam culpa injuriam acceperit, qui eidem ſe toties objecerit. Poſtremò hanc quoque legem Maſſilienſes habuiſſe ex eodem diſcimus, ne quis cum telo in urbem permitteretur ingredi: fuiſſeque præſtò, qui id cuſtodiæ gratia ab ingrediente acceptum exituro redderet, ut

hoſpi-

hoſpitia ſua quemadmodum advenientibus humana erant, ipſis quoque tuta eſſent. Hactenus de civili ordine, & vetuſtis Maſſiliæ inſtitutis. Dicenda nunc reliqua. Vltimis libertatis Romanæ temporibus & ſub primis Cæſaribus amoto omni belli metu, & armorum uſu exoleſcente, civitas tota in ſtudia philoſophiæ & eloquentiæ verſa, & ex iis clarum nomen adepta eſt, ut Romani, qui diſcendi cupidi erant, non ſecus Maſſiliam, quàm Athenas aut Rhodum, aut Alexandriam proficiſcerentur, ibique ſtudiis iſtis operam darent, haberetúrque Maſſilia velut officina quædam literaria. Cujus exemplo motæ Galliarum civitates aliæ iiſdem diſciplinis animos adjicere, & publicis privatiſque ſtipendiis conductos dicendi magiſtros alere cœperunt. Atque hoc loco facere non poſſum, quin ſummorum virorum veterum judicia de civitate hac adſcribam. Inter eos Cicero in oratione pro L. Valerio Flacco ſic ait: *Neque verò te Maſſilia prætereo, quæ L. Flaccum militem Quæſtoremque cognoſti: cujus ego civitatis diſciplinam atque gravitatem non ſolum Græciæ, ſed haud ſcio, an cunctis gentibus anteponendam jure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, diſciplinis, linguâque*

 diviſa,

diviſa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus barbariæ fluctibus alluatur, ſic optimatum conſilio gubernatur, ut omnes ejus inſtituta laudare facilius poſſint quam æmulari. Poſt hunc Cornelius Tacitus autor graviſſimus in vita ſoceri ſui Cn. Iulii Agricolæ hoc modo ſcribit: *Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipſius bonam integramque naturam, quod ſtatim parvulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerat, locum Græcâ comitate, & provinciali parſimoniâ miſtum, ac benè compoſitum.* Quibus addo Valerium Maximum, qui libro II cap. I, in quo de antiquis inſtitutis agit, hæc verba habet: *Inde Maſſilienſes quoque ad hoc tempus uſurpant diſciplinæ gravitatem, priſci moris obſervantiâ, caritate populi Rom. præcipuè conſpicui.* Et paulò poſt: *Eadem civitas ſeveritatis cuſtos acerrima eſt.* Quo eodem loco inſtituta illa vetuſta Maſſilienſium recitat, quæ recenſui antè. Nunc ad rem redeo. Vſa eſt Maſſilia fortuna proſpera ab eo tempore, quo facta eſt Romanis amica, nec proſperitas uſquàm claudicavit uſque ad arma civilia inter Cæſarem & Pompeium commota. Tum verò in periculum extremi caſus incurrit. Nam Pompeii ſtudio, à quo inſignibus beneficiis

ficiis affecta olim fuerat, & inclinatione quadam in partes optimatum, quarum patronus & princeps Pompeius eſſe dicebatur, Cæſari cum exercitu in Hiſpaniam properanti, à quo recentiora beneficia acceperat, portas claudere cum eſſet auſa, in graviſſimam ejus indignationem incidit: obſeſſaque ab eo, & ſumma vi oppugnata tandem deſperatis à Pompeio auxiliis in poteſtatem ejus venit. Tum arma, tormenta, naves omnes ei ademptæ, pecunia ingens imperata, præſidium ad tempus impoſitum. Verum bello finito, libertas quidem priſtina à clemente victore veteris amicitiæ memore civitati reſtituta, ſed multa alia, quæ beneficio Romanorum tenuerat, ablata. Demum turbato ſæpe Galliarum ſtatu, cum imperatores armis inter ſe contenderent, Maſſilia quoque obliterato vetere jure, communem cum cæteris illarum regionum civitatibus conditionem ſubire coacta fuit. Poſtremò inter varias rerum viciſſitudines & mutationes, quæ Galliis incubuere, conſervata mediocri fortuna, incolumis ad noſtra hæc tempora pervenit.

XVIII.

DE REPVBLICA LOCRENSIVM in Italiâ.

FVISSE quoque olim in ea Italiæ parte, quam magnam Græciam priſci dixerunt, Locrenſium inſignem rempublicam, accepimus: quam ante Strabonem & Diodorum Siculum, & ante Polybium, vetuſtiſſimi & graviſſimi autores, qui ea florente florebant, Plato & Demoſthenes cum primis commendarunt. Ille namque in exordio Timæi ſui, cui ex Timæo Locrenſi philoſopho Pythagoreo, quem cum Socrate ac aliis de rerum naturâ & mundi origine diſſerentem eo libro inducit, nomen dedit, civitatem hanc in Italiâ quàm optimè legibus conſtitutam iſto tempore fuiſſe, & in ea Timæum genere & opibus nulli ſecundum floruiſſe, ac ſummos magiſtratus & honores cepiſſe, atque adeò in ſtudiis ad eruditionis culmen adſcendiſſe, affirmat. Alter laudatam rempublicam eam haberi, & dignam eſſe, cujus prudentiam, atque in tuendis benè latis legibus conſtantiam imitentur

tur ipſi Athenienſes, in oratione adverſus Timocratem novarum & perniciofarum legum autorem, profitetur. Formaſſe eamZaleucus vir ſapiens æque ac probus & juſtitiæ amans, bonoque loco apud Locrenſes natus, Pythagoræ ſectator, traditur. De qua, cum Italiæ oram illam deſcriberem, quædam jam antè dixi. Inprimis oſtendi, Zaleucum, cum leges petentibus Locrenſibus ferret, & rempublicam eorum ordinaret, huc curas ſuas intendiſſe,ut ante omnia civium animis hoc inſcriberet, & certò perſuaderet, DEVM autorem moderatoremque omnium, cœli ſiderumque motus regentem, bonum, juſtum, caſtum, ſanctum,humana quoque omnia videre & curare, juſtitiam homines poſcere, amare & præmiis afficere bonos beneque agentes, ac legibus parentes, odiſſe & pœnis perſequi malos, ac injuriam aliis facientes, & legum contemptores, nec aperta tantum, quæ contra jus & leges committuntur, ſed etiam occulta vindicare, ab ejus nutu hominum fortunam ſecundam & adverſam pendere. Tum verò id ſtudii habuit, ut efficeret, ut leges, quas ferebat, non ſolum in præſens valerent, ſed etiam apud poſteros vim ſuam tenerent, & ſtabiles firmæque permanerent

quàm diutiſſimè, neu abrogationi, derogationi, obrogationi, ullive mutationi temerariæ eſſent obnoxiæ: ut docebunt ſequentia. Quem in finem ſeverè præcepit, ut leges ſtrictè ſervarentur, nec permitteretur ullo modo, ut quis impunè eas violaret, aut quicquam contra eas committeret: vetuitque graviter, ne quis magiſtratuum aut judicum in gerenda republica aut exercendis judiciis temerario auſu à verbis legum recederet, aut interpretando vim earum infringeret, labefactaretque: juſſit verò ut præſcriptum omnes ſequerentur, nec pro arbitrio ſuo, ceu fieri ſolet, facinorum pœnas aſperarent mitigarentve: & quæ his ſimilia. Sic enim vir ſapiens ſtatuit, ad conſervandam rempublicam plus facere, poteſtatem legum quàm magiſtratuum, & majus momentum eſſe in illarum ſtabilitate ac ſtrictâ obſervatione, quàm in horum laxato, & vitiis obnoxio arbitrio: eas enim puræ & tranquillæ mentis inſtar eſſe in ſtatu civitatis; hos ſæpè cæcutire, & affectibus pravis agitari. Idemque cenſuit, paucas leges ſtabiles & inconcuſſas, & quibus vis ſua conſtat, atque obſequium præſtatur, utiliores magiſque ſalutares reipublicæ eſſe, quàm legum fluxarum & inſtabi-

lium & robur contra delinquentes non habentium, quæve libidini eorum, qui novandi ſtudio tenentur ac potentiæ majoris cupidi ſunt, cedere ſæpè coguntur, aut abrogando derogandoque convelli facilè poſſunt, infinitam multitudinem: exiſtimavitque, à legibus receptis leviter recedere, & novas inducere, id verè eſſe viam ſternere ad rempublicam evertendam. Quæ omnia quàm verè ac rectè ſenſerit, exemplo ſuo docuere Athenæ, quæ hoc errore implicitæ peſſum iverunt. de quo paſſim queritur Demoſthenes. Docuit quoque Roma, quæ hac peſte infecta libertatem tandem perdidit, & unius dominatui locum dedit. Ad reliqua eamus. Delegit Zaleucus ex omni populo mille, penes quos rerum ſumma eſſet, & legum cuſtodia. Delegiſſe veroſimile eſt, aut omnes, aut magnam partem, ex iis, qui cenſebantur nobiles, orti ex centum familiis, quarum mentionem facit Polybius, de origine coloniæ hujus diſſerens: quas dicit prærogativam honoris conſenſu communi tenuiſſe inter Locros univerſos in vetere Græciâ, priuſquàm colonia hæc in Italiam concederet: aitque, nobilitatem hanc ex fœminis, quæ in honore apud priſcos Locrenſes fuerint, defluxiſſe, & derivatam

 tam

tam quoque eſſe in coloniam iſtam, nonnullis fœminarum harum cum cæteris colonis in Italiam profectis. Nec dubium quin ſenatum alium numero arctiorem concilio huic amplo addiderit, per quem quotidiana ac minora expedirentur, & magiſtratus, judiciaque ordinarit, & actionum modum, officiique terminos deſcripſerit, quamvis nec deſignandi, nec muneris adminiſtrandi ordo & deſcriptio ad nos pervenerit, vix veſtigiis harum apud bonos autores reliquis. Vnum modo magiſtratum Polybius nominat, cujus videtur maxima fuiſſe autoritas: quod quamvis expreſſim non dicat, tamen ſatis innuit idem Polybius, dum rem in judicio illic actam, cujus occaſione magiſtratum hunc nominat, exponit. Nomen ei tribuit Coſmopolidis, ſive ille ſenatum rexerit, ſive in concilio majore præſederit. Legum Zaleuci maximè memorabilis illa fuit, quam & Demoſthenes & Polybius recitant, ad perennandas & ſtabiles efficiendas leges cæteras comparata, qua ſanciit legiſlator, ut qui inpoſterum novam legem rogare, aut legi jam antè latæ derogare, aut in ea mutare aliquid, aut de ſententiâ legis contra ſcriptum contendere cum quoque vellet, is inſerto in

laqueum

laqueum collo in concilium mille virorum progreſſus de lege verba faceret, idque in hunc finem, ut, ſi mentem voluntatemque ſuam concilio probaret, hoc eſt, id quod volebat, utile & honeſtum, atque è re civitatis eſſe demonſtraret, lege admiſſa incolumis diſcederet: ſin minus, ut è veſtigio præſente & ſpectante concilio vitam laqueo finiret. Quo modo effectum eſſe ait Demoſthenes, ut toto ducentorum annorum tempore (tantum enim ferè intervallum inter Zaleucum & Demoſthenem fuit) una ſolummodò lex nova veteribus ſit adjecta. Et addit ibidem orator, in Timocratem leges Solonis peſſundantem, & novas alias reipublicæ perniciosas ſurrogantem invehens, ac ſupinitatem Athenienſium ſuorum reprehendens; adeò exiſtimarunt Locrenſes ſervandas eſſe leges veteres, & inſtituta patrum in honore habenda, non ad cujuſvis libidinem & delictorum impunitatem ſcita nova recipienda. Legem illam novam ex eodem oratore recitabimus pòſt. Nunc reliquas Zaleuci, quarum memoria extat, perſequemur. Hic, ut docet Diodorus, inimicitias perpetuas, pertinaceſve inter cives, ceu intolerabiles in

ſocietate civili, proſcripſit. Primores à faſtu & tumore voluit eſſe alienos: gratiam & odium, velut peſtes exitiales, à judiciis procul haberi graviſſimis verbis præcepit. In puniendis delictis ſeverus quàm remiſſus eſſe maluit. Ad faſtum fœminarum comprimendum lege cavit, ne fœmina ingenua liberæ conditionis plus unâ comitante pediſſequa in publico compareret, niſi fortè ebria eſſet, neu noctu urbe exiret, niſi ad mœchum ſe conferret, nec auro ſe ornaret, aut veſte elaborata & pretioſa indueretur, niſi ſcortum ſe profiteretur. Similiter viros vetuit anulos deauratos geſtare, aut veſte Mileſiâ uti, niſi turpes ſe dare, id eſt, ſcortatores & adulteri haberi vellent. Ita probri & infamiæ metu, ut ait Diodorus, exultantem luxum & immodeſtiam, inprimis noxia reipublicæ vitia, ſapienter & dextre coërcuit, cum nemo omnium confeſſione hujuſmodi ridendum ſe populo objicere vellet. Temulentiam quàm turpem & ſocietati hominum noxiam judicaverit, & procul à civitate ſuâ voluerit abeſſe, lex declarat, quam memoriæ prodidit Ælianus. Vinum meracum, ait lex, ne quis bibito, ne valetudinis quidem cauſa, niſi fortè medicus præceperit: quòd

ſi in-

ſi injuſſu medici licet ægrotus id fecerit, convaleſcens morte pœnam luito. Et quàm vehemens oſor illicitarum libidinum fuerit, lex ejus alia demonſtrat, quam idem recitat Ælianus, & ante eum Valerius Maximus: cujus hæc ſententia. In adulterio deprehenſo, aut criminis ejus convicto, uterque oculus eruitor. Nec habuit ſatis, legem hanc verbis ſciviſſe, ſed etiam calamitate domus ſuæ, & parte pœnæ, quam filius meruerat, in ſe derivatam eam ſanciit. Accidit enim poſt legem latam, cum viveret adhuc Zaleucus, ut filius ejus adoleſcens in hoc crimine deprehenderetur, & à læſis traheretur ad judices. Et cum plerorumque ſententia eſſet, ignoſcendum filio temeritate ætatis lapſo ob merita parentis, & hoc tota penè civitas clamaret, parens interceſſit, ac in gratiam ſuam filiique infirmari leges haudquaquàm paſſus eſt: hoc verò judices popoſcit, ſi quid gratiæ ſibi facere vellent, ut alterum oculum filio, alterum ſibi eruerent: idque obtinuit. Sic & filio conſultum, & legi ſatisfactum, ac robur majus additum. Idem legem tulit à Demoſthene in Timocratiâ expreſſam, qua ſtatuit, ut qui alteri excuteret oculum, ei viciſſim oculus excuteretur,

teretur, nec iſta pœna ullà redimi pecuniâ poſſet. Evenit autem, ait Demoſthenes, ut homo improbus inimico ſuo unoculo, quem graviter oderat, minitaretur, ſe ei oculum illum unum eſſe excuſſurum, & pœnâ talionis legi ſatisfacturum. Qua comminatione perculſus vehementer unoculus, quòd reputaret, vitam in cæcitate degendam ipſa morte acerbiorem ſibi futuram, conſtituit vel cum vitæ diſcrimine novam legem rogare, cujus hæc eſſet ſententia: Si quis luſco aut unoculo excuſſerit oculum, ut is utroque oculo rurſum privaretur, ac par calamitati illatæ calamitas delinquenti rependeretur, id eſt, lucis uſus adimeretur. Auſuſque rem, cum laqueo, ut habebat Zaleuci lex, in concionem progreſſus eſt, ac quod voluit, fœliciter concilio perſuaſit. Ita repreſſa tum comminantis improbitas fuit. Atque hæc unica & ſola illa lex eſt, quam ait orator longo annorum multorum decurſu Locris eſſe latam, ſeveritate legis jam antè dictæ, cupidine eorum, qui novandi deſiderio tenebantur, coërcita. Huc pertinet & alius caſus, quem Polybius in eadem civitate eveniſſe refert, ex ejuſdem Zaleuci lege ortus. Ea lex ſic habebat: Res

in

in controverſiam veniens tamdiu in poſſeſſione ejus maneto, apud quem erit, cum lis de ea in jus primum adducetur, quoad ſententia de eadem fuerit lata. Erant verò Locris adoleſcentes duo de puero ſervo inter ſe contendentes. Horum alter diutiuſcule eum domi ſuæ habuerat, alter biduo ante rem in judicium delatam, cum ſervulus fortè in agrum veniſſet, abſente poſſeſſore in ædes ſuas per vim eum abripuerat. Quo cognito prior ille iſtuc profectus prehenſum puerum ſecum rurſum abduxit, adienſque cum eo magiſtratum oſtendit, ex lege ſervulum in ſuâ eſſe poteſtate convenire, paratumque ſe eſſe ad ſponſores dandos. Sed negavit id alter: è domo enim ſuâ proximè ſervulum abductum. Cumque qui è magiſtratu in tribunali ſedebant, hærerent in re, nec ſe ſatis expedire poſſent, ſurgentes cum mancipio controverſo ad Coſmopolim magiſtratum ſuperiorem ſe contulerunt, & ſententiam ejus, qui ætate gravi erat, & juris peritiâ pollere credebatur, quæſiverunt. Hic pro poſſeſſore priore, qui ſervulum in judicium adduxerat, & ante litem apud judices motam eum tanquam dominus tenuerat, à quo alter eundem vi

facta

facta abduxerat, legem interpretatus eſt. Quod cum alter ferret indigniſſimè, & eam Zaleuci mentem eſſe pernegaret, Coſmopolis conditionem hanc illi tulit, ut ſi vel ipſe vel quis alius hac de re ſecum vellet contendere, faceret hoc ſecundum legem à Zaleuco præſcriptam: ſcilicet, ut in conventu millium delectorum unà ſecum, pendentibus de collo utriuſque laqueis, de ſententià legiſlatoris diſſereret, & eventum rei expectaret, hoc eſt, ſi ſuccumberet, confeſtim ſpectante conventu vitam laqueo perderet. At ille periniquam conditionem iſtam dicere: Coſmopolidi ſeni duos forſan aut tres vitæ annos reſtare, (erat quippe nonagenario non multò minor,) ſibi autem, qui adoleſcens adhuc eſſet, veriſimili ratione majorem vitæ partem ſupereſſe. Qua faceta oratione adoleſcens fervens illud ſtudium lepide finiit: & qui in magiſtratu erant, judicium ſecundum ſententiam Coſmopolis dederunt. Hactenus Polybius. Quæ narratio docet nos, contra temerarias de Zaleuci legibus & earum ſenſu diſputationes, ad conſervandam earundem autoritatem & robur, quid in uſu apud Locros fuerit. Fuêre verò præter eas,

quas jam expoſuimus ex veterum monumentis collatas, hæ quoque quæ ſequuntur, Locrenſium leges, quarum primam in politicis Ariſtoteles, reliquas Heraclides referunt. Prima vetuit facultates (ὀσίας dicit philoſophus) id eſt, poſſeſſiones à parentibus acceptas, quæ patrimonia vocantur, venundari, niſi cogente calamitate aliqua majore, qua probata erat opus. Quod veroſimile facit, Zaleucum ex cenſuum modo, magiſtratus & eos, penes quos reipublicæ poteſtas erat futura, deſignari voluiſſe, ut quorum plurimum intereſſet, rempublicam eſſe ſalvam, ii reliquis etiam in gerenda republica anteferrentur. Cavere igitur hac lege voluit, ne familiæ locupletiores, ac poteſtatis publicæ capaces, temerè divenditis ac diſſipatis facultatibus peſſum irent. Quam legem neglectam apud Leucadios ait Ariſtoteles ſtatum reipublicæ eorum, quem habebant, vertiſſe in alium nimis popularem. Altera lex prohibuit luctu mortuos proſequi: moris verò fuit poſt elata funera convivia agitare. Tertia uſu tabernarum inſtitoriarum civibus interdixit, quæ comparatæ ſunt ad quæſtum emendo vendendoque faciendum, ſed juſſit ipſoſmet agri-

colas

colas res ſuas, quas habent venales, vendere.

Hæc ſunt, quæ de republicâ Locrenſium ex autoribus priſcis dicere habuimus. Cætera quæ ad civitatis ſitum, originem, fortunam pertinent, in chorographicâ enarratione hujus Italiæ partis breviter diximus.

XIX.
DE
LYCIORVM REPVBLICA IN ASIA.

LYCIORVM quoque *εὐνομίαν* celebrat Strabo: de quâ pauca libet heic ſubjungere. Fuêre eorum urbes XXIII, diſtinctæ in claſſes tres pro modo virium. In primâ claſſe cenſebantur maximæ ſex, in alterâ mediæ, numero nobis incerto, in tertiâ reliquæ omnes, quarum fortuna minima. Et ſingulæ quidem urbes hæ domi res ſuas curabant, magiſtratus ſuos ordinemque civilem ſuum habebant: univerſæ tamen in unum coëuntes unam communem rempublicam conſtituebant, concilioque utebantur uno,

uno, velut ſenatu majore. In eo de bello, de pace, de fœderibus, denique de rerum Lyciacarum ſummâ deliberabant & ſtatuebant. Coibant verò in concilium hoc ex ſingulis urbibus miſſi cum poteſtate ferendi ſuffragii: utebanturque eâ in re jure æquiſſimo. Nam quælibet urbs primæ claſſis habebat jus ſuffragiorum trium, ſecundæ duorum, tertiæ unius. Eademque proportione tributa quoque conferebant, & munia alia obibant. Quemadmodum enim ratio ipſa dictat, & poſcit æquitas, ut plura qui poſſident, & cæteris ditiores ſunt, plura etiam in uſus communes, & reipublicæ ſubſidia conferant, ſic quoque eadem æquitatis regula poſtulat, ut in ſtatuendo de re communi iidem illi plus aliis poſſint: præſertim cum eorundem magis interſit rempublicam eſſe ſalvam quàm tenuiorum. Locum concilii hujus non habebant fixum & certum, ſed ex omnibus urbem deligebant, quæ videbatur pro tempore commodiſſima. Concilio coacto primum deſignabant Lyciarcham principem totius reipublicæ, dein magiſtratus alios creabant, partes reipublicæ adminiſtraturos, demum judicia publica conſtituebant. Atque hæc omnia faciebant ſervatâ proportione eadem, ut nulla om-

ninò urbs præteriretur munerumve aut honorum horum non fieret particeps. Et hoc jus illibatum manſit Lyciis ad id uſque tempus, quo Romani aſſumpto Aſiæ imperio magnâ ex parte ſui arbitrii id fecerunt. Hi enim ſummam poteſtatem vendicarunt ſibi, nec niſi ex commodo ſuo pleraque horum Lyciis permiſerunt. Reliqua tamen libertas, & rerum à majoribus acceptarum poſſeſſio fruitioque integra his à Romanis relicta eſt. Atque hunc fructum Lycii tulêre æquitatis & abſtinentiæ ſuæ, quâ uſi ſunt, Cilicibus, Pamphyliis, Cretenſibus, vicinis ſuis, piraticam toto mari mediterraneo factitantibus, nullo cum ipſis habito ac admiſſo commercio: quos omnes ipſi incolumes & florentes à Romanis viderunt everſos. Vrbium Lyciæ maximarum clariſſima Xanthus fuit, origine Græca, ut & pleræque aliæ. Hæ fuêre Patara, Pinara, Olympus, Myra, Tlos. Et his maximis accenſeri potuit Phaſelus ad confinia Pamphyliæ in ſolo Lyciæ ſita, ſed à communi iſtâ republicâ aliena, ſeorſim verò ſibi conſulens, ut ſcribit Strabo. Heraclides is, qui de politiis ſcriptum libellum nobis reliquit, Lycios aït conſuetudine non legibus uſos eſſe, & jam olim mulierum imperiis paruiſſe: vendere conſueſſe eos,

qui

qui teſtimonium falſum dixiſſent, eorúmque facultates publicaſſe. Quod verò his præmittit, eoſdem Lycios rapinis & latrociniis victum quæritaſſe, id cum Strabone haudquaquàm convenit, cui fides major tribuenda.

FINIS.

INDEX.

A.

Acarnania regio. 259
Acarnanes gens libera. 289. *eorum concilium.* ibid.
Achaia olim Ionia. 200
Achaiæ urbes. 201
Achaicæ reipublicæ forma. 239. *& instituta.* 249. *& ſeq.*
Achæorum imperium regium. 201. *ſtatus popularis.* ibid.
Achæorum concilium. 244. *ſeq.*
Ætoliæ ſitus. 257. *deſcriptio.* 260. *urbes.* 261. 262.
Ætolorum concilium 263. *& præcipui magiſtratus.* 265. *robur & potentia.* 266. *res geſtæ.* 267. *eorum fœdus cum Romanis.* 270
Amphictyonicum concilium. 291. *& ſequent.*
Aratus Sicyonicus & ejus acta. 205. *prudentia.* 207. *mors.* ibid.
Argivorum regium imperium. 81. *moderatum.* ibid. *eorum libertas popularis.* 82

B. *Bel-*

B.

Bellum Potidæate. 154
Bellum ſociale contra Athenienſes. 170. 180. 268
Bellum inter Thebanos & Athenienſes. 94. *inter Thebanos & Spartanos.* 97. *inter Corinthios & Corcyræos.* 151. 152. *inter Rhodios & Byzantinos.* 185
Bœotiæ ſitus. 91. *ejus urbes.* *ibid.*
Bœotorum concilia quatuor. 104

C.

Cadmea arx Thebanorum. 92. *occupata.* 97
Callicrates nequiſſimus. 212. 213. 218. *ejus obitus.* 230
Carthago urbs qualis. 29. *à Romanis exciſa.* 30. 31. *ſeq. inſtaurata.* 33. 34. *rurſum exciſa.* 35
Carthaginenſis reipublicæ vitia. 24
Carthaginenſis populi poteſtas. 11
Carthaginenſis Senatus. 8
Carthaginenſium inſtituta præclara. 28
Chius inſula & urbs. 198. *Perſis ſubiicitur.* 159
Coloſſus Rhodius. 175. 184. *avectus à Iudæo.* 198

Corcyra Corinthiorum colonia. 148. *Romanis dedita.* 158
Corinthus urbs. 99. *prima civitatum Græcarum maritimis rebus dedita.* 116. *exciſa.* 238
Corinthiorum imperium regium. 99. 100. *libertas.* 114
Coſmopolis Locrenſium magiſtratus. 312
Creta inſula ſubjecta Romanis. 79. *Venetis.* 80
Cretenſia inſtituta. 72. *ſeq.* 78
Cretenſis Senatus. 68
Cretenſium Coſmi decem. 67
Cretenſium educatio. 66
Cretenſium legum conditor. 63

E.

EPaminondæ facinus. 101. *mors.* 98

F.

FOedus Argivorum cum Lacedamoniis. 88. 89. *cum Athenienſibus.* 90

G.

GRæcia in formam provinciæ redacta. 239

L.

Lacedæmonii prælio victi. 231
Locrenſium concilium. 311. *inſtituta.* 312. & *ſeqq.*
Lyciorum urbes. 320. *concilium & reliquus magiſtratus.* 320. 321
Lycortas Polybii pater. 210. *conſilium.* 216

M.

Maſſilia urbs. 299. *ejus ſitus & ſtructura.* 301. *literarum ſtudiis inclyta.* 305
Maſſilienſium origo. 299. *eorum reſpublica & inſtituta.* 301. & *ſeq.*
Megara occupata. 237
Mycenæ urbs deleta. 87

P.

Plataenſium excidium. 95
Polemarchorum apud Thebanos munus ac poteſtas. 104
Pyrrhi Epiri regis interitus. 90

R.

RHodus à Saracenis occupata. 197. 198. à Chriſtianis recepta. 198. à Solimanno Turca capta. 199
Rhodi inſulæ ſitus. 174. felicitas. 175
Rhodiæ reipublicæ ſtatus. 178
Rhodii Romanorum ſocii. 186. eorum fides erga Romanos. 188
Rhodiorum Senatus. 196
Rhodius coloſſus. 175. 184. emptus à Iudæo. 198
Rhodus urbs. 175. 176. obſeſſa à Demetrio. 183

S.

SAmi inſulæ ſitus. 159
Sami urbis deſcriptio. 160. capitur & diruitur ab Athenienſibus. 165
Sparta urbs. 4. 25
Suffetes duo Carthagine. 6
Syracuſæ. 119. expugnatæ. 145. vaſtatæ. 145
Syracuſanæ reipubl. forma. 120. 124. mutata. 127
Syracuſani populi poteſtas. 132

T. The-

T.

THebæ urbs. 92. captæ. 237
Thebana politia. 99
Thebanorum imperium regium. 92. & libertatis initium. ibid. peſſum ivit. 98. 105
Teleſillæ fæminæ Argivæ virtus. 87

X.

Xanthus urbs. 322

FINIS.

Summa Privilegii.

I*lluſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt* Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis, *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve, librum hunc, cui titulus,* Græcorum Reſpublicæ ab Vbbone Emmio deſcriptæ. *Quod ſi quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, præſumpſerit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum, mandare typis vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere; confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum, damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* XV *Maii,* M DC XXVI.

G. V. Hertevelt Vt.

Ad mandatum Præpotentum D.D. Ordinum General. ſſ.

I. van Goch.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE